

8414

1954.

L E D A R

D R U Z B E S V

M O H O R J A

L E T O 1 9 5 4

KOLEDAR

DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA NAVADNO LETO

1954

Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba
Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu

Printed in Austria

Δ1Δ8

Zvonovi Gospe Svete

*Kakor pesem božjih zborov polni naše tri doline
plava preko koč in dvorov, Rož, Podjuno, daljno Žiljo:*

*to zvonov je pesem vneta —
poje, moli Gospa Sveta.*

Milka Hartmanova.

8414

1954.

D 80. 370 / 1978

LETO 1954

je navadno leto, ki se začne in konča s petkom in ima 365 dni
ali 52 tednov in 1 dan

Letni vladar je Sonce.

ZACETEK LETA

Cerkveno leto se začne prvo adventno nedeljo.
Občno in državno leto se začne 1. januarja.

ZACETEK ŠTIRIH LETNIH ČASOV

Pomlad se začne 21. marca ob 4. uri in 54 min.
Poletje se začne 21. junija ob 23. uri in 54 min.
Jesen se začne 23. sept. ob 14. uri in 56 min.
Zima se začne 22. decembra ob 10. uri in 25 min.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Premakljivi prazniki so oni prazniki, ki se ravna-
najo po velikonočni nedelji. Cerkveni zbor v Ni-
ceji je leta 325 določil, da se praznuje velika noč
1. nedeljo po 1. pomladni polni luni. Tako je
velikonočna nedelja lahko najprej 22. marca,
najkasneje pa 25. aprila. Torej pride lahko ve-
lika noč v tem času na 35 različnih dni. Po veli-
ki noči se ravnaajo vsi ostali premakljivi prazniki.

Letos so razvrščeni premakljivi prazniki takole:
sedemdesetnica 14. februarja, pepelnica 3. mar-
ca, velika noč 18. aprila, (križev teden 24., 25.
in 26. maja), vnebohod 27. maja, binkošti 6. ju-
nija, sv. Rešnje Telo 17. junija, prva adventna
nedelja 28. novembra. — Od božiča do pepelnice
je 68 dni, to je 9 tednov in 5 dni. Pust traja
55 dni, to je 7 tednov in 6 dni. Po razgl. Gospo-
dovem je 5 nedelj, po binkošti je 24 nedelj.

ZAPOVEDANI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani sledeči prazniki:
Novo leto (1. januar), sv. Trije kralji (6. januar),
sv. Jožef (19. marec), vnebohod (27. maj), praz-
nik sv. Rešnjega Telesa (17. junij), sv. Peter in
Pavel (29. junij), vnebovzetje Marijino (15. av-
gust), vsi sveti (1. november), brez. spočetje
Dev. Mar. (8. december), božič (25. december).
— Sv. Jožef, sv. Peter in Pavel, brez. spočetje
Dev. Mar. v Avstriji niso več zapovedani praz-
niki, ker jih država ne praznuje in jih zato de-
lavci in drž. nastavljenjci ne morejo praznovati.
Praznujejo pa jih šole in tudi drugi verniki, v
kolikor niso službeno zadržani. — Poleg omenje-
nih praznikov praznuje država še velikonočni
ponedeljek, binkoštni ponedeljek, 1. maj in praz-
nik sv. Štefana. Cerkveno pa ti prazniki niso za-
povedani.

NEZAPOVEDANI PRAZNIKI

Svečnica (darovanje Device Marije) (2. febru-
arja); oznanjenje Marije Device (25. marca); ve-
likonočni ponedeljek (6. aprila); binkoštni po-
nedeljek (25. maja); rojstvo Marije Device
(8. septembra); sveti Štefan (26. decembra).

DEŽELNI PATRONI

Prazniki dežel. patronov niso ne cerkveno
ne državno zapovedani. — Patron Avstrije je sv.
Leopold, avstrijski knez (15. nov.). — Patron
Dunaja, Nižje in Gornje Avstrije je istotako
sv. Leopold. — Patron Solnograške je sv.
Rupert, škof v Solnogradu (24. sept.). — Pa-
tron Koroške, Štajerske in Tirolske je sv. Jo-
žef (19. marca). — Patron Predarlške je sv.
Gebhard, škof v Konstancu (27. avg.). —
Patron Gradiščanske je sv. Martin, škof
v mestu Tours v Franciji (11. nov.).

ZNAKI ZA LUNINE SPREMEMBE

Mlaj ☾ Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec ☾ Zadnji krajec . . ☽

KVATRNI TEDNI

Pomladne (postne) kvatre so 10., 12. in 13. mar-
ca. — Poletne (binkošne) kvatre so 9., 11. in
12. junija. — Jesenske kvatre so 15., 17. in
18. septembra. — Zimske (adventne) kvatre so
15., 17. in 18. decembra.

POSTI IN ZDRŽKI

Ob dnevih zgolj zdržka ne smemo uživati
mesa, smemo se pa večkrat najesti do siteda.

Dnevi zdržka in posta ali dnevi strogega po-
sta (ne smemo uživati mesa in se smemo le en-
krat najesti do siteda) imajo znamenje ††.

Za krško škofijo so dnevi zdržka vsi petki v
letu. Dnevi strogega posta pa so: pepelnica, ve-
liki petek, velika sobota do 11. ure dopoldne in
sveti večer do 11. ure dopoldne.

Za druge škofije pa veljajo drugi postni pred-
pisi.

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad:	Jesen:
oven 	tehtnica
bik 	škorpijon
dvojčka 	strelec
Poletje:	Zima:
rak 	kozel
lev 	vodnar
devica 	ribi

SONČNI IN LUNINI MRKI

Glej stran 28!

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število	17	Rimska številka	7
Epakta	XXV	Nedeljska črka	C
Sončni krog	3		

PROSINEC - JANUAR

1

17

20

- 1 P** Novo leto; Obrezovanje Gospodovo
- 2 S** Osmina sv. Štefana; Makarij, opat
- 3 N** Po novem letu; Presv. Ime Jezusovo
- 4 P** Tit, škof; Angela Folinjska, vdova
- 5 T** Bedenji dan pred razgl.; Telesfor
- 6 S** Sv. trije kralji (Razgl. Gospodovo)
- 7 Č** Valentin (Zdravko), šk.; Lucijan, m.
- 8 P** Severin, opat; Teofil, mučenec
- 9 S** Julijan in Bazilisa, muč.; Peter, šk.
- 10 N** 1. po razgl.; Sv. družina; Viljem, škof
- 11 P** Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof
- 12 T** Alfred, opat; Arkadij, mučenec
- 13 S** Osmina razgl.; Veronika Milan., dev.
- 14 Č** Hilarij, cerk. uč.; Feliks (Srečko) Nol.
- 15 P** Pavel, puščavnik; Maver, opat
- 16 S** Marcél, papež; Berárd in tov., muč.
- 17 N** 2. po razgl.; Anton, puščavnik
- 18 P** Stol sv. Petra v Rimu; Priska, devica
- 19 T** Marij in tov., muč.; Knut, kralj
- 20 S** Fabijan in Sebastijan, mučenca
- 21 Č** Neža (Janja), devica, muč.; Hilda
- 22 P** Vincencij in Anastazij, m.; Viktor
- 23 S** Zaroka Device Marije; Rajmund, sp.
- 24 N** 3. po razgl.; Timotej, šk.; Evgenij, m.
- 25 P** Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, m.
- 26 T** Polikarp, škof; Pavla, vdova
- 27 S** Janez Zlatousti, cerkv. uč. in škof
- 28 Č** Peter Nolask, sp.; Prikazanje Neže
- 29 P** Frančišek Saleški, cerkv. učenik, škof
- 30 S** Martina, dev., muč.; Hiacinta, dev.
- 31 N** 4. po razgl.; Janez Bosko, spozn.
3. In dali so mu ime Jezus. (Lk 2, 21)
10. Dvanajstletni Jezus v templju. (Lk 2, 42-52)
17. O ženitnini v Kani Galilejski. (Jan 2, 1-11)
24. Jezus ozdravi stotnikovega hlapca. (Mt 8, 1-13)
31. Jezus pomiri vihar na morju. (Mt 8, 23-27)
- Sonce stopi v znamenje vodnarja 20. jan. ob 15. uri 12 min.

ISCITE NAJPRED BOŽJE KRALJESTVO IN NJEGOVE
PRAVICE; VSE DRUGO VAM BO NAVRŽENO. (Sv. pismo.)

ZAPISKI ZA JANUAR

● 5. jan. ob 3.21
● 12. jan. ob 1.22
● 19. jan. ob 3.37
● 27. jan. ob 4.28

Dan zraste za 1 uro in 1
min. (: od 8 ur 24 min. na
9 ur 25 min.). Zemlja naj-
bliže soncu 2., ob 9. uri.

NE DA SOVRAŽIM – DA LJUBIM, SEM NA ZEMLJI. (Sofokles.)
NESREČA SPOMNI ČLOVEKA NA VERO. (T. Livij.)

21

22

25

27

SVEČAN - FEBRUAR

1 P Ignacij, škof, muč.; Brigita

2 T Svečnica (Darovanje Gosp.); Kornelij

3 S Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof

4 Č Andrej Korsini, škof; Janez Brit., m.

5 P Agata, dev., mučenka; Albuin, škof

6 S Doroteja, devica, mučenka; Tit, škof

7 N 5. po razgl.; Romuald, o.; Julijana, v.

8 P Janez iz Mate, spozn.; Juvencij, škof

9 T Ciril Aleksandrij., c. uč.; Apolonija

10 S Sholastika, dev.; Sotéra, dev., m.

11 Č Lurška M. božja; Adolf, šk.; Teodora

12 P Benedikt, spozn.; Evlalija, mučenka

13 S Albuin, škof; Katarina Riči, devica

14 N 1. predpostna; Valentin (Zdravko), m.

15 P Favstin in Jovita, muč.; Jordan, sp.

16 T Julijana, muč., dev.; Onezim, šk., m.

17 S Frančišek Klé, m.; Gregorij X., p.

18 Č Simeon, škof; Flavijan, škof

19 P Konrad, pušč.; Julijan, m.; Leonid

20 S Sadot, šk., in tov., m.; Eleverij, škof

21 N 2. predp.; Feliks (Srečko), šk.; Irena

22 P Sv. Petra stol v Antiohiji; Marjeta K.

23 T Peter Damijan, c. uč.; Romana, dev.

24 S Matija (Bogdan), ap.; Sergij, muč.

25 Č Valburga, dev.; Viktorin in tov., m.

26 P Andrej, š.; Viktor, sp; Aleksander

27 S Gabrijel žalost. Matere božje

28 N 3. predp.; Roman, op.; Antonija F.

7. Prilika o pšenici in ljuljki. (Mt 13, 24-30)

14. O delavcih v vinogradu. (Mt 20, 1-16)

21. Prilika o sejavcu in semenu. (Lk 8, 4-15)

28. Jezus ozdravi slepca. (Lk 18, 31-43)

Sonce stopi v znamenje rib 19. febr. ob 5. uri 33 min.

2

3

6

11

JAZ SEM LUČ SVETA. KDOR HODI ZA MENOJ, NE HODI V
TEMI, AMPAK IMA LUČ ŽIVLJENJA. (Sv. pismo.)

ZAPISKI ZA FEBRUAR

☉ 3. febr. ob 16.55
☾ 10. febr. ob 9.29
☽ 17. febr. ob 20.17
☾ 26. febr. ob 0.29

Dan zraste za 1 uro in 28
minut (: od 9 ur in 28 mi-
nut na 10 ur in 56 minut).

DOTA PREJDE PO POTU, A ŽENA OSTANE V KOTU.
NEVESTA BOGATA JE RADA ROGATA.

SUŠEC - MAREC

- 1 P Albin, škof; Antonija, mučenka
 2 T Pust; Neža Praška, d.; Pavel, m.
 3 S † Pepelnica; Kunigunda, c.; Agapa
 4 Č Kazimir, sp.; Lucij, papež, mučenec
 5 P Janez Jožef od Kr., sp.; Bogoljub
 6 S Perpetua in Felicita, muč.; Evzebij

7 N 1. postna; Tomaž Akv.; Teofil, šk.

- 8 P Janez od Boga, spoz.; Julijan, škof
 9 T Frančiška Rimska, vd.; Gregorij, šk.
 10 S Kv. sr.; 40 mučencev; Makarij, šk.;
 11 Č Sofronij, š.; Kandid in tov., muč.,
 12 P Kv. p.; Gregorij; Oblet. kr. Pija XII.
 13 S Kv. sob.; Teodora, muč.; Kristina, d.

14 N 2. postna (kvatrna); Matilda, kraljica

- 15 P Klemen Mar. Hofb., s.; Ludovika M.
 16 T Hilarij in Tacijan, m.; Herbert, šk.
 17 S Patricij, škof, spozn.; Jedert, devica
 18 Č Ciril Jeruzalem., c. uč.; Edvard, kr.

19 P Jožef, ženin Marije Device

- 20 S Feliks, Larg in Dionizij, mučenci

21 N 3. postna; Benedikt, op.; Serapion, š.

- 22 P Caharija, p.; Lea, vd.; Vasilij, muč.
 23 T Jožef Oriol, maš.; Pelagija, muč.
 24 S Gabrijel, nadang., Simon, deček, m.

25 Č Oznanjenje Marije Device; Dizma

- 26 P Emanuel, mučenec; Máksima, muč.
 27 S Janez Dam., c. uč.; Rupert, škof

28 N 4. postna (sredp.); Janez Kapistran

- 29 P Ciril, diak., muč.; Bertold, spozn.
 30 T Janez Klimak, opat; Kvirin, muč.
 31 S Modest, krški škof; Benjamin, muč.

7. Hudi duh skuša Jezusa. (Mt 4, 1-11)

14. Jezus se na gori izpremeni. (Mt 17, 1-9)

21. Jezus izžene hudiča iz mutca. (Lk 11, 14-28)

28. Jezus nasiti pet tisoč mož. (Jan 6, 1-15)

Sonce stopi v znamenje ovna 21. marca ob 4. uri 54 min.

POSTIMO SE IN JOKAJMO PRED GOSPODOM, DA NAM BO
ODPUSTIL NAŠE GREHE! (Joel 2, 13)

ZAPISKI ZA MAREC

☉ 5. mar. ob 4.11	Dan zraste za 1 uro in 46
☾ 11. mar. ob 18.51	minut (: od 10 ur in 59
☽ 19. mar. ob 13.42	minut na 12 ur in 45 mi-
☿ 27. mar. ob 17.14	nut). — Začetek pomladi.

TI, GOSPOD, ODPUŠČAŠ IN ZARADI TVOJE BESEDE UŦAM
V TEBE. (Ps 129, 4.)

M. TRAVEN - APRIL

- 1 Č Hugo, škof; Venancij, škof, mučenec
2 P Frančišek Pavelski; Leopold Gaj.
3 S Rihard, škof; Sikst, papež, muč.

- 4 N 5. postna (tiha); Izidor Sev., c. uč.
5 P Praznik božje glave; Vincencij Fer.
6 T Sikst I., papež; Krescencija, dev.
7 S Herman Jožef, sp.; Lotar; Hegezip
8 Č Albert, škof, muč.; Julija Biliart, dev.
9 P Marija 7 žal.; Marija Kleof.; Tomaž
10 S Apolonija in tov.; muč.; Ezekijel

- 11 N 6. postna (cvet.); Leon Vel., p., c. uč.
12 P Julij I., p.; Lazar, tržaški muč.;
13 T Hermenegild, spozn.; Ida, devica
14 S Justin, m.; Valerijan, m.; Lambert
15 Č Vel. četrtek; Anastazija, m.; Teodor
16 P † Vel. petek; Benedikt Jožef Lab.
17 S † Vel. sobota; Anicet, p.; Rudolf

- 18 N Velika noč, Vstajenje Gospodovo
19 P Vel. poned.; Leon IX., p.; Konrad
20 T Konrad Parzhamski, sp.; Neža Mont.
21 S Anzelm, c. učenik; Simeon, škof
22 Č Soter in Gaj, m.; Leonida, muč.
23 P Vojteh (Adalbert), šk.; Egidij Asiški
24 S Jurij, muč.; Fidelis Sigmarinški, sp.

- 25 N 1. povelik. (bela) ned.; Marko, evang.
26 P Klet, Marcellin; M. b. dobr. sveta
27 T Peter Kan., c. uč.; Cita; Hosana Kot.
28 S Pavel od Križa, spozn.; Vital, muč.
29 Č Peter, muč.; Robert, op.; Hugo, op.
30 P Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotel.

4. Judje hočejo Jezusa kamenjati. (Jan 8, 46-59)
11. Jezus jezdi v Jeruzalem. (Mt 21, 1-9)
18. Jezus vstane od mrtvih. (Mr 16, 1-7)
25. Jezus se prikaže ob zaprtih durih. (Jan 20, 19-31)

Sonce stopi v znamenje bika 20. aprila ob 16. uri 20 min.

OBHAJAMO PRAZNIK VSTAJENJA, NE S KVASOM HUDO-
BIJE, AMPAK Z OPRESNIKI ČISTOSTI IN RESNICE! (Sv. Pavel.)

ZAPISKI ZA APRIL

● 3. apr. ob 13.25
● 10. apr. ob 6.05
● 18. apr. ob 6.48
● 26. apr. ob 5.57

Dan zraste za 1 uro in 39
minut (: od 12 ur in 48
minut na 14 ur in 27
minut).

GOSPOD JE VSTAL IN ZMAGAL SMRT: NAZNANJA ANGEL,
GROB ODPRT. (Velikonočna himna.)

VEL. TRAVEN - MAJ

1

3

4

- 1 S Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola
- 2 N 2. povel. (ned. dobrega Pastirja);
- 3 P Najdenje sv. križa; Aleksander, p., m.
- 4 T Florijan (Cvetko), muč.; Monika vd.
- 5 S Varstvo sv. Jožefa; Pij V., p.; Irena
- 6 Č Janez Evangelist pred lateran. vrati
- 7 P Stanislav, šk., m.; Dujam, šk.; Gizela
- 8 S Prikazanje Mihaela nadang.; Viktor
- 9 N 3. povel.; Gregorij N.; Mater. dan
- 10 P Antonin, šk.; Izidor, kmet; Janez A.
- 11 T Sigismund, kr., m.; Gandolf, spozn.
- 12 S Pankracij in tov., muč.; Nerej, m.
- 13 Č Servacij, šk.; Robert Belarmin, c. uč.
- 14 P Bonifacij, muč.; Justa in tov., muč.
- 15 S Janez Salle, sp.; Zofija, muč.; Berta
- 16 N 4. povelik.; Janez Nep., muč.; Ubald
- 17 P Pashal Bajlonski, op.; Bruno, šk.
- 18 T Venancij, šk.; Erik, kralj; Aleksandra
- 19 S Peter Celestin, papež; Ivo, spozn.
- 20 Č Bernardin Sienski, spozn.; Plavtila
- 21 P Feliks Kantališki, sp.; Andrej Bob.
- 22 S Emil (Milan), muč.; Margarita Kasij.
- 23 N 5. povel.; Janez Krst. de Rossi, sp.
- 24 P   Mar. Pom. kristjanov; Servul m.
- 25 T Gregorij VII., p.; Urban I., p. €
- 26 S Filip Neri, sp.; Elevterij, pap.
- 27 Č Vnebohod Gosp.; Beda Čast., c. uč.;
- 28 P Avguštin, škof; Viljem, opat
- 29 S Marija Magdalena P., dev.; Maksim
- 30 N 6. povel. (križeva); Feliks I.; Ivana O.
- 31 P Angela, d.; Kancijan (Kocijan), m.
2. Jezus — dobri pastir. (Jan 10, 11–16)
9. Jezus napoveduje svoj odhod. (Jan 16, 16–22)
16. Jezus obeta učencem Sv. Duha. (Jan 16, 5–14)
23. Jezus govori o moči molitve. (Jan 16, 23–30)
30. O pričevanju svetega Duha. (Jan 15, 26–27; 16, 1–4)
- Sonce stopi v znamenje dvojčkov 21. maja ob 15. uri 48 min.

TI CILJ IN POT V NAŠ VEČNI DOM, OSTANI NAŠIH SRC
RADOST! (Vnebohodna himna.)

ZAPISKI ZA MAJ

- 2. maj. ob 21.22
- 9. maj. ob 19.17
- 17. maj. ob 22.47
- 25. maj. ob 14.49

Dan zraste za 1 uro in 17
minut (: od 14 ur in 30 mi-
nut na 15 ur in 47 minut).

KDOR STARSE LJUBI IN PODPIRA, SI NEBESA ODPIRA.
ČIM VISE KDO STOJI, TEM NIZE LAHKO PADE.

ROŽNIK - JUNIJ

- 1 T Fortunat, spozn.; Feliks (Srečko) ●
 2 S Marcellin, m.; Peter, m.; Erazem m.
 3 Č Klotilda, kralj.; Pavla, devica, muč.
 4 P Frančišek Kar., sp.; Kvirin, šk., muč.
 5 S Bonifacij, škof; Valerija, mučenka
6 N Binkošti, Prihod Sv. Duha; Norbert
7 P Bink. poned.; Robert; Baptista Var.
 8 T Medard, šk.; Viktorin, šk.; Viljem
 9 S Kvat. sr.; Primož in Felicijan, muč.
 10 Č Marjeta, kraljica; Bogomil; Jošt
 11 P Kvaterni petek; Barnaba, ap.; Feliks
 12 S Kvat. sob.; Janez Fak., sp.; Leon III.
13 N 1. pobink.; Presv. Trojica; Anton P.
 14 P Bazilij, cerkv. učenik; Elizej, prerok
 15 T Vid in tovariši, muč.; Germana, dev.
 16 S Frančišek R., sp.; Jošt, op.; Beno
17 Č Presv. Reš. Telo; Adolf, škof; Lavra
 18 P Efrem Sir., c. uč.; Marko in Marcellin
 19 S Julijana F., d.; Gervazij in Protazij
20 N 2. pobink.; Silverij, p.; Mihelina
 21 P Alojzij (Vekoslav) Gonz.; Demetrija
 22 T Pavlin Nolanski, sp.; Ahacij, muč.
 23 S Agripina, d., m.; Edeltruda, kralj.
 24 Č Rojstvo Janeza Krstnika, (Kres);
 25 P Presv. Srce Jezusovo; Viljem; Henrik
 26 S Janez in Pavel, muč.; Vigili, muč.
27 N 3. pobink.; Ema (Hema) Krška, vd.
 28 P Irenej, spoznavalec; Leon II., papež
29 T Peter in Pavel, apostola prbaka
 30 S Spomin sv. Pavla, ap.; Lucina, d.

6. Jezus govori o Sv. Duhu in ljubezni. (Jan 14, 23-31)
 13. „Meni je dana vsa oblast.“ (Mt 28, 18-20)
 20. Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16-24)
 27. Prilika o izgubljeni ovci in denarju. (Lk 15, 1-10)

Sonce stopi v znamenje raka 21. junija ob 23. uri 54 min.

NAPOLNI, BOG, NAM SRCA VSA Z DAROVI SVOJEGA DUHA.

ZAPISKI ZA JUNIJ

- 1. jun. ob 5.03
- 8. jun. ob 10.13
- 16. jun. ob 13.06
- 23. jun. ob 20.46
- 30. jun. ob 13.26

Dan zraste do 21. jun. za 19 min.; do konca jun. se spet skrči za 3 min. Najdaljši dan (21. VI.) dolg 16 ur in 7 min. Začet. poletja.

SKOPOST JE HČI NOROSTI, VARNOST HČI MODROSTI.
KDOR MLAD VOZI, TA STAR HODI.

M. SRPAN - JULIJ

- 1 Č Presv. Rešnja Kri; Teobald, pušcav.
 2 P Obiskovanje Marije Dev.; Oton, šk.
 3 S Leon, papež; Bernardin Realino

4 N 4. pobink.; Urh, škof; Berta, devica

- 5 P Ciril in Metod, slov. ap.; Anton M.
 6 T Izaija, pr.; Bogomila, m.; Dominika
 7 S Ciril in Metod (v krški šk.); Vilibald
 8 Č Evgenij III., p.; Elizabeta, kralj.;
 9 P Nikolaj in tovariši, gorkumski muč.
 10 S Amalija, devica; 7 bratov mučencev

11 N 5. pobink.; Pij I. p.; Olga; Savin, m.

- 12 P Mohor in Fortunat, muč.; Janez G.
 13 T Anaklet, papež, muč.; Evgenij, škof
 14 S Bonaventura, šk. in c. uč.; Frančišek
 15 Č Henrik II., cesar; Vladimir, kralj
 16 P Karmel. Mati božja; Marija Postel
 17 S Aleš, sp.; Marcelina, dev.; Božidara

18 N 6. pobink.; Friderik (Miroslav), m.

- 19 P Vincencij Pavelski, sp.; Avrea (Zlata)
 20 T Marjeta, d.; Hieronim Emilijan., sp.
 21 S Prakseda, d.; Angelina, vd.; Danijel
 22 Č Marija Magdalena; Lavrencij Brind.
 23 P Apolinarij, šk., muč.; Liborij šk.
 24 S Kunigunda, dev.; Kristina, d., muč.

25 N 7. pobink.; Jakob (Rado), apostol

- 26 P Ana, mati Dev. Marije; Valent škof
 27 T Pantaleon, m.; Rudolf in tov., muč.
 28 S Nazarij in tov.; Viktor (Zmagoslav)
 29 Č Marta, dev.; Feliks II., p., muč.;
 30 P Abdon in Senen, muč.; Julita, muč.
 31 S Ignacij (Ognjeslav) Lojol., sp.; Fabij

4. Čudežni ribji lov. (Lk 5, 1-11)

11. O grehu v misli in besedi. (Mt 5, 20-24)

18. Jezus nasiti štiri tisoč mož. (Mr 8, 1-9)

25. O lažnivih prerokih. (Mt 7, 15-21)

Sonce stopi v znamenje leva 23. julija ob 10. uri 45 min.

2

5

12

16

USLIŠI, O BOG, KMETU PROŠNJE VSAKDANJE:
GLEJ, V SOLZAH SEJAL JE – V RADOSTI NAJ ŽANJE.

ZAPISKI ZA JULIJ

☾	8. jul. ob	2.33
☾	16. jul. ob	1.29
☾	23. jul. ob	1.14
☾	29. jul. ob	23.20

Dan se skrči za 57 min.
(: od 16 ur in 4 min. na 15
ur in 7 min.). Začetek pasjih
dni. Zemlja najbolj daleč
od sonca 3. (ob 21. uri).

V. SRPAN - AVGUST

1 N 8. pobink.; Vezi sv. Petra, apostola

2 P Porcijunkula; Alfonz Ligv., c. uč.

3 T Najdenje Štefana, muč.; Lidija, vd.

4 S Dominik (Vladimil), spoz.; Perpetua

5 Č Marija Snežna; Ožbalt, kr.; Kasijan

6 P Gosp. spremenjenje; Ksist II., p. 9

7 S Kajetan, spoznav.; Donat, mučenec

8 N 9. pobink.; Cirijak, Larg, Smaragd

9 P Janez M. Vianej, sp.; Roman, muč.

10 T Lavrencij, mučenec; Pavla, dev., m.

11 S Tiburcij, muč.; Suzana, devica, muč.

12 Č Klara, devica; Hilarija, mučenica

13 P Hipolit in Kasijan, m.; Janez Berh.

14 S Evzebij, spozn.; Atanazija, vdova

15 N 10. pobink.; Marijino vnebovzetje

16 P Joahim, oče Dev. Marije; Rok, sp.

17 T Hijacint, spoz.; Julijana, dev., muč.

18 S Helena (Jelena) ces.; Agapit; Klara

19 Č Janez Eudes, spozn.; Ludovik, škof

20 P Bernard, opat; Samuel, prerok

21 S Ivana Franciška Šantalska, vdova

22 N 11. pobink.; Brezmad.-Srce Marijino

23 P Filip Benicij, spozn.; Viktor, škof

24 T Jernej, apostol; Ptolomej, škof

25 S Ludovik, kralj; Patricija, devica

26 Č Cefirin, p., muč.; Bernard Of., sp.

27 P Jožef Kalasancij, sp.; Antuza, muč.

28 S Avguštin, c. učenik; Hermes, m.

29 N 12. pobink.; Obglav. Janeza Krstn.

30 P Roza iz Lime, d.; Feliks in Adavkt

31 T Rajmund (Rajko), sp.; Pavlin, škof

1. O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1-9)

8. Jezus joka nad Jeruzalemom. (Lk 19, 41-47)

15. Prilika o farizeju in cestinarju. (Lk 18, 9-14)

22. Jezus ozdravi gluhonemega. (Mr 7, 31-37)

29. Prilika o usmiljenem Samarijanu. (Lk 10, 23-37)

Sonce stopi v znamenje device 23. avg. ob 17. uri 36 min.

23

24

ZAPISKI ZA AVGUST

☾ 6. avg. ob 19.50
☾ 14. avg. ob 12.03
☾ 21. avg. ob 5.51
☾ 28. avg. ob 11.21

Dan se skrči za 1 uro in 34
minut (: od 15 ur in 5 mi-
nut na 13 ur in 31 minut).
Konec pasjih dni.

28

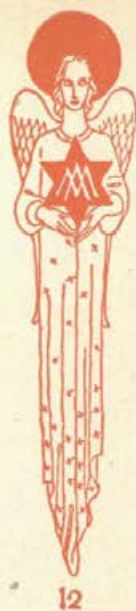

29

30

KIMAVEC - SEPTEMBER

- 1 S Egidij (Ilij), opat; Verena, devica
 2 Č Štefan, kralj; Maksima, mučenica
 3 P Evfemija, Doroteja in tovarišice, dev.
 4 S Rozalija (Zalka), dev.; Ida, grofinja
5 N 13. pobink. (angelska); Lavrencij
 6 P Caharija, pr.; Petronija, šk.; Magnus
 7 T Marko in tovariši, mučenci; Regina
8 S Rojstvo Marije Dev.; Hadrijan, muč.
 9 Č Gorgonij, mučenec; Peter Klaver, sp.
 10 P Nikolaj Tolentinski, sp.; Pulherija
 11 S Prot in Hijacint, mučenca; Milan šk.
12 N 14. pobink.; Ime Marijino; Gvido
 13 P Notburga, d.; Filip, m.; Frančišek K.
 14 T Povišanje sv. križa; Ciprijan, škof
 15 S Kvat. sr.; Marija 7 žalosti; Nikomed
 16 Č Kornelij, papež, muč.; Ciprijan, škof
 17 P Kvat. p. Frančiškove rane; Lambert
 18 S Kvat. s.; Jožef K., sp.; Zofija in tov.
19 N 15. pob. (kvatrna); Januarij in tov.
 20 P Evstahij in tovariši, m.; Janez Kor.
 21 T Matej, apostol in evangelist, Jona
 22 S Tomaž Vilanovski, sp.; Mavricij, m.
 23 Č Lin, papež, muč.; Tekla, dev., muč.
 24 P Marija Dev. rešitelj. ujet.; Rupert, š.
 25 S Nikolaj iz Flüe, pušč.; Kamil in tov.
26 N 16. pobink.; Ciprijan in Justina, m.
 27 P Kozma in Damijan, mučenca
 28 T Venceslav, kralj; Lioba (Ljuba), op.
 29 S Mihael, nadangel; Evtihij, mučenec
 30 Č Hijeronim (Jerko), c. učenik; Zofija

5. Jezus ozdravi 10 gobavih. (Lk 17, 11–19)
 12. O božji previdnosti. (Mt 6, 24–33)
 19. Jezus obudi mladeniča iz Naima. (Lk 7, 11–16)
 26. Jezus ozdravi vodeničnega. (Lk 14, 1–11)

Sonce stopi v znamenje tehtnice 23. sept. ob 14. uri 56 min.

BOG NA VISOKEM SEDI, A NA ŠIROKO GLEDA.

ZAPISKI ZA SEPTEMBER

☾ 5. sept. ob 13.28
☾ 12. sept. ob 21.19
☾ 19. sept. ob 12.11
☾ 27. sept. ob 1.50

Dan se skrči za 1 uro in 40
minut (: od 13 ur in 27
minut na 11 ur in 47 mi-
nut. — Začetek jeseni.

KDOR JE LEN OB SETVI, MALO ŽANJE.
DOKLER BLEŠČI LEMEŽ, KMET NI REVEŽ.

21

27

29

30

- 1 P Remigij, škof; Janez Duklanski, sp.
 2 S Angeli varuhi; Leodegarij, š.; Teofil
3 N 17. pob. (rožnoven.); Terezija D. J.
 4 P Frančišek Asiški, spozn.; Edvin, kralj
 5 T Placid in tov., muč.; Flavija, dev.
 6 S Brunon, sp.; Marija Frančiška, dev.
 7 Č Marija, kraljica rož. venca; Justina
 8 P Brigita, vd.; Simeon, starček, spoz.
 9 S Janez Leonard, spoz.; Dionizij, škof
10 N 18. pob. (žegnanjska); Frančišek Bor.
 11 P Materinstvo Matere božje; Nikazij
 12 T Maksimilijan, škof; Serafin, spoz.
 13 S Posvečenje cerkvá (v kr. šk.); Edvard
 14 Č Kalist, p., muč.; Just, škof; Nedeljko
 15 P Terezija, dev.; Avrelija, dev.; Tekla
 16 S Hedviga, vojv.; Gal, op.; Gerard M.
17 N 19. pob. Marjeta Marija Alakok, dev.
 18 P Luka, evangelist; Julijan, pušč.
 19 T Peter Alkantarski, spozn.; Ebin, op.
 20 S Janez Kancij, sp.; Felicijan; Irena, d.
 21 Č Uršula in tov., muč.; Hilarijon, opat
 22 P Kordula, muč.; Marija Sal.; Filip, šk.
 23 S Klotilda, muč.; Severin, šk.; Roman
24 N 20. pob. (misijonska); Rafael, nadan.
 25 P Krizant in Darija, m.; Krispin, m.
 26 T Evarist, papež; Bonaventura Pot.;
 27 S Frumencij, škof; Antonija, devica
 28 Č Simon in Juda, apostola; Cirila, dev.
 29 P Narcis, škof; Ida, dev.; Donat spoz.
 30 S Alfonz Rodriguez, spozn.; Angelus
31 N 21. pob.; Kristus Kralj; Volbenk, šk.

3. O največji zapovedi. (Mt 22, 34–46)
 10. Jezus ozdravi mrtvoudnega. (Mt 9, 1–8)
 17. Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1–14)
 24. Jezus ozdravi kraljevega uradnika. (Jan 4, 46–53)
 31. O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33–37)

Sonce stopi v znamenje škorpiona 23. okt. ob 23. uri 57 min.

VSEVIDNI, TI SAM POZNAVALEC SI SRC: TI VEŠ, DA SMO
TVOJIH DOBROT VSI NEVREDNI!

ZAPISKI ZA OKTOBER

- 5. okt. ob 6.31
- 12. okt. ob 6.10
- 18. okt. ob 21.30
- 26. okt. ob 18.47

Dan se skrči za 1 uro in 42
minut (: od 11 ur in 43 mi-
nut na 10 ur in 1 minuto).

KDOR DENARJA PRIŽENI, SVOJO VOLJO ZAŽENI.
HČI SKOPUHOVA JE DOSTIKRAT ŽENA POZERUHOVA.

18

21

28

-

Sonce stopi v znamenje strelca 22. nov. ob 21. uri 15 min.

V PRAHU K TEBI, BOG, ZDIHUJEM, SVOJO DUŠO
IZROČUJEM.

ZAPISKI ZA NOVEMBER

☾ 3. nov. ob 21.55
☾ 10. nov. ob 15.29
☾ 17. nov. ob 10.32
☾ 25. nov. ob 13.30

Dan se skrči za 1 uro in 17
minut (: od 9 ur in 58 mi-
nut na 8 ur in 41 minut).

BREZ BOGA NI SREČE DOMA.
DOBER POČITEK JE POL DELA.

GRUDEN - DECEMBER

8

13

21

- 1 S Marijan, muč.; Edmund in tovariši
- 2 Č Bibijana, dev., muč.; Pavlina, muč.
- 3 P Frančišek Ksav., sp.; Sofonija, pr.
- 4 S Peter Krizolog, c. uč.; Barbara, d., m.
- 5 N 2. advent.; Saba, op.; Krispin, muč.
- 6 P Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinar
- 7 T Ambrozij, škof in c. uč.; Urban, škof
- 8 S Brezmadežno spočetje Device Marije
- 9 Č Peter Furič, sp.; Valerija, mučenka
- 10 P Melkijad, p.; Loretska Mati bož.
- 11 S Damaz, p.; Sabin, šk.; Hugolin, pušč.
- 12 N 3. advent.; Aleksander, m.; Dionizija
- 13 P Lucija, dev., mučenka; Otilija, muč.
- 14 T Konrad, spozn.; Spiridion (Dušan)
- 15 S Kvat. s.; Kristina, dev.; Valerijan šk.
- 16 Č Evzebij, škof; Albina, devica
- 17 P Kvat. p.; Lazar, šk.; Vivina, dev.
- 18 S Kvat. s.; Gracijan, šk.; Teotim, muč.
- 19 N 4. adv. (kvatrna); Urban V.; Favsta
- 20 P Evgenij in Makarij, m.; Julij, muč.
- 21 T Tomaž, apostol; Severin, škof
- 22 S Demetrij, mučenec; Flor, mučenec
- 23 Č Viktorija (Zmagoslava), devica, muč.
- 24 P † Sv. večer; Adam in Eva; Hermina
- 25 S Božič, Rojstvo Gosp.; Anastazija
- 26 N Nedelja po božiču; Štefan, prvi muč.
- 27 P Janez Evangelist, apostol; Zoila
- 28 T Nedolžni otročiči; Kastor, mučenec
- 29 S Tomaž, škof, mučenec; David, kralj
- 30 Č Evgenij, škof; Liberij, škof; Nicefor
- 31 P Silvester, p.; Melanija; Katarina L.

5. Janez Krst. pošlje svoja učen. k Jezusu (Mt 11, 2-10)
12. Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 1, 19-28)
19. Janez Krstnik oznanjuje pokoro. (Lk 3, 1-6)
26. Simeon in Ana spričujeta o Mesiju. (Lk 2, 33-40)

Sonce stopi v znamenje kozla 22. dec. ob 10. uri 25 min.

ZASVETIL NAM JE SVETI DAN: PRIDITE, NARODI,
IN MOLITE GOSPODA!

ZAPISKI ZA DECEMBER

3. dec. ob 10.56
10. dec. ob 1.56
17. dec. ob 3.21
25. dec. ob 8.33

Dan se skrči do 22. dec. za
20 min.; do konca dec. zra-
ste za 4 min. Najkrajši dan
(22. dec.) dolg 8 ur in 10
minut. — Začetek zime.

Z VESELJEM SE BOM HVALIL S SVOJIMI SLABOSTMI, DA BI
TAKO PRIŠLA NAME MOČ KRISTUSOVA. (Sv. Pavel.)

Sončni in lunini mrki v letu 1954

Letos bo Sonce mrknilo trikrat, Luna pa dvakrat. V Evropi bo viden drugi sončni mrk in oba lunina mrka.

Obročasti sončni mrk 5. januarja. — Začetek delnega mrka ob 1. uri 14 min., začetek obročastega mrka ob 2. uri 52 min., konec obročastega mrka ob 4. uri 12 min., konec delnega mrka ob 5. uri 49 minut. Ta mrk bo viden le v južnih polarnih krajih.

Popolni lunin mrk 19. januarja. — Začetek delnega mrka ob 1. uri 50 min., začetek popolnega mrka ob 12. uri 8 min., konec popolnega mrka ob 3. uri 47 min., konec delnega mrka ob 5. uri 13 minut. Viden bo v Evropi, Sev. in Južni Ameriki, na Atlantskem oceanu, v Afriki in zahodni Aziji.

Popolni sončni mrk 30. junija. — Začetek delnega mrka bo ob 11. uri 1 min., začetek popolnega mrka ob 12. uri 8 min., konec popolnega mrka ob 14. uri 57 min., konec delnega mrka ob 16. uri 4 minute. Mrk bo viden v Evropi, v vzhodnem delu Sev. Amerike, na severnem Atlantskem oceanu, v severni Afriki, severozahodnem delu Azije in v severnih polarnih krajih. Na Dunaju (oz. v Avstriji) bo ob 12.45 začela Luna zatemnjevati od desne strani sončno oblo, katero bo ob 14.02 pokrila do 8 desetlin sončnega premera, tako da bo Sonce vidno le v obliki oz-

kega srpa; nato se bo umaknila ob 15.14 na levi strani sončne oble.

Delni lunin mrk 16. julija. — Začetek mrka je 9 minut po polnoči, višek ob 1. uri 20 min., konec ob 2. uri 31 minut. Zatemnjene bodo 4 desetine luninega premera. Mrk bo viden v Evropi, Sev. in Južni Ameriki, na Atlantskem oceanu, v Afriki, zahodni Aziji, na Indijskem oceanu in v južnih polarnih krajih.

Obročasti sončni mrk 25. decembra. — Začetek delnega mrka ob 5. uri 35 min., začetek obročastega mrka ob 6. uri 43 min., konec obročastega mrka ob 10. uri 29 min., konec delnega mrka ob 11. uri 37 minut. Mrk bo viden v južni Afriki, na južnem Atlantskem oceanu, na Indijskem oceanu, na Sundskih otokih in v Avstraliji.

(Opomba. Vse gornje ure so računane po našem srednjeevropskem času.)

Pojasnilo: Popolni ali delni sončni mrk nastane tedaj, kadar pride Luna med Zemljo in Sonce ter nam zakriva celoten ali le delni pogled na Sonce; nastopi pa lahko samo ob luninem mlaju. Sončni mrk je viden le na nekaterih predelih Zemlje. Potek in trajanje je v različnih krajih različno. — Lunin mrk nastopi le ob polni luni, če pade nanjo senca Zemlje. Vidimo ga povsod, kjer je Luna ob času mrka nad obzorjem.

VREMENSKI PREGOVORI

JANUAR

Če plohe v prosincu že jamejo dreti,
ženjice poleti kaj nimajo žeti.

V prosincu mrzlo, da poka,
bo sadje v jeseni in moka.

Prosinec mili — Bog se usmili!
Prosınca gorkota — jeseni sirota.

Če prosinca ni snega,
ga mali traven dá.

Če sv. Anton (17.) z dežjem prihaja,
še dolgo potem zemljo napaja.

Kadar sv. Pavla sneži ali deži,
letina slaba in huda preti.

FEBRUAR

Če na svečnico prej kane od strehe
ko od sveče, ne bo še kmalu konec zime.

Svečnica zelena — velika noč snežna.

Svečnica topla, sončnega vremena —
čebele bogate, dobrega plemena.

Če ptiči ujeti so tolsti, mastnati,
bo dosti snega še in mraza prestati.

Sv. Valentin (14.)
prinese ključ do korenin.

Pust na trati,
velika noč na peči.

Če sv. Petra stol (22.) mrazi,
dolgo časa zima še trpi.

Kakršno vreme sv. Petra stola dan,
takšen potem bo še mesec in dan.

Po sv. Matiju ne gre
lisjak čez led domov.

Če konec svečana veter brije,
dobre letine up zasije.

Svečán — stegne dan.

MAREC

Igrajo v sušcu se mušice,
v aprilu vzemi rokavice.

Sušca veliko megle —
dobro leto nam daje.

Kar že sušca zeleni,
se kaj rado posuši.

Če breskve pred sv. Gregorjem cvetó,
trije lahko eno pojedó.

Sv. Jedert (17.) lepa,
dobro letino obeta.

Sv. Jožef lep in jasen,
dobre letine prerok prijazen.

Sv. Gabrijela (24.) če zmrzuje,
potlej slana nič več ne škoduje.

Če dá Rupert (27.) lepe dni,
se senó lahko suši.

APRIL

Če je april deževen,
kmet ne bo reven.

Če v dežju drevo cvetó,
nikdar sadja ne dajó.

Če se o Jurijevem vrana v žitu skrije,
mlatič jeseni dosti cepcev razbije.

Če veliki petek dežuje,
suho leto napoveduje.

Svetega Jurija luža — o kresu suša.

Če češminje brhko cvetó,
rž rada bogato dajó.

Večkrat, kakor ima leto dni,
aprila se vreme spremeni.

MAJ

Slana v začetku maja
zoritvi sadja nagaja.

Če je ta mesec dosti dežjá,
v jeseni dovolj bo vsega blaga.

Dež ob Vnebohodu —
za košnjo ni pogodu.

Zgodnje pomladno grmenje —
pozne lakote tuljenje.

Binkoštno blato — leto bogato.

Brez dežja Pankrac in Urban —
dobre trgatve up je dán.

JUNIJ

Kakor se Medard zdani,
vreme 40 dni trpi.

Če je v dežju trtni cvet,
malo teče vina v klet.

Kakršno je vreme kresnic,
takšno bo tudi žanjic.

Dež o sv. Vidu — ni ječmenu k pridu.

Če na kresni dan dežuje,
orehom slabo prerokuje.

Pred sv. Vidom (15.) muhe
napovedujejo dneve suhe.

JULIJ

Je tega meseca presuhó,
ostane grozdje prav drobno.

Če Marijinega dne (2.) ne bo lepo,
se dež ves mesec ustavil ne bo.

Dež na dan sv. Cirila in Metoda
orche in kostanj domala ogloda.

Jakobova ajda in Ožbaltova repa
je malokdaj lepa.

Kakor se kaže vreme ta dan (10.),
tako bosta mali in veliki srpan.

O sv. Marjeti naj dežja ne bo:
ne bi se ga veselil nikdo.

Čist zrak o sv. Jakobu
ti shrambe žita polni.

AVGUST

Če se avgusta po gorah kadi,
kupi si kožuh za zimske noči.

Srpana če veter zvedri,
vreme dolgo še trpi.

O Lovrencu in Jerneju lepi dni —
se vsakdo jeseni lahko veseli.

Če Lovrenc je jasen, bo grozdec strdén
in vincar bo glasen, prijetna jesen.

Sonce srpana grozdje mečí,
z medom navdana ajda diši.

Sv. Jerneja meglice
popijejo med za potice.

Dež na sv. Janeza glave (29.)
rad stori orehe piškave.

SEPTEMBER

Če zgodaj se selijo ptiči,
zima prav huda bo o božiči.

Mala maša za suknjo vpraša
in lastovke beže od nas.

Kdor po Mali maši (8.) kosi,
ta za pečjo suši.

Tilen (1.) meglen — grda jesen.

Na sv. Matevža vreme ugodno,
tako bo ostalo štiri tedne prihodno.

Kakršen kimavec, tak tudi sušec.

OKTOBER

Kakršna setev, taka žetev.

Se nerado listje obleti,
vsak se zime naj boji.

Vreme vinotoka daje za april poroka.

Sv. Luka (18.) — sneg prikuka.

Dan sv. Uršule si zelje z zelnika spravi.

Ko žerjav leti na tuje,
brž se zima približuje.

NOVEMBER

Če mokro zemljo sneg pokrije,
bo malo prida za kmetije.

Deževni Vsi sveti —
pozimi hudi zameti.

Sv. Martin naj bo suh,
da pozimi raste kruh.

Če Martinova gos po ledu plazi,
o božiču navadno po blatu gazi.

Sneg sv. Andreja.
polju ni kaj prida odeja.

Vreme sv. Katarine.
tudi prosinca ne mine.

DECEMBER

Prvi teden v adventu mraz
trajal bo ves zimski čas.

Če grudna suha sapa piska,
poleti suša vse pritiska.

Grudna mraz in sneg —
žita bo dosti prek in prek.

Dež in veter pred božičem
koplje jamo rad mrličem.

Božič zeleni
se za Veliko noč zamenj.

Božični dež — vzame rž.

Veter sveti dan obeta
dosti sadja drugega leta.

Božič pride — zima odide.

Če so nedolžni otročiči oblačni,
prihodnjega leta ne bomo kruha lačni.

VREMENSKI PREROK

Vsi učenjaki in vremenoslovci so si edini v tem, da se jim do sedaj še ni posrečilo dognati, kako bi bilo mogoče vreme vsaj približno določiti vnaprej. Niti vsa stoletna vremenska opazovanja niso mogla iznajti vsaj nekoliko bolj zanesljivih vremenskih prerokovanj.

Vendar pa je precej zanesljiv vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb. Kratko si zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bliže polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se luna spremeni.

Lepo bo torej, če se spremeni luna od 22. ure zvečer do 2. ure zjutraj, grdo pa, če se luna

spremeni od 10. ure dopoldne do 14. ure popoldne. Vmesne ure (med 2. in 10. ter med 14. in 22.) malo pomenijo; takrat vplivajo na vreme drugi vzroki bolj kakor luna.

Opozarjamo tudi na staro rimsko in naše kmečko pravilo o vremenu, ki res presenetljivo napoveduje vreme. Kako? Rimljani so rekli: I. in II. dan po mlaju ne pomenita nič; III. in IV. dan malo; kar pa V. dan pravi, za vso luno (t. j. za nadaljnjih 24 dni) vreme postavi. Naši predniki pa so trdili: Stota ura odloči! Izračunaj torej točno stoto uro po mlaju in poglej vreme: vetrove (ali burja ali zapadnik ali južni veter), jasno in suho, južno in megleno. Do ščipa bodo prevladovali vetrovi in vreme te stote ure; pogosto pa tudi še do mlaja.

OKOLI PO SVETU – V ENEM LETU

LETOPIS SVETOVNIH DOGODKOV

Opazujoč mednarodni položaj, ne moremo mimo ugotovitve, da politično življenje vodijo velike državne formacije ali tvorbe, katerim se pridružujejo manjše državne skupnosti. Velike in pomembne formacije je možno hitro ločiti z bežnim pogledom na svetovni zemljevid. Na vzhodu evropske celine se je po drugi svetovni vojni osnoval sovjetski blok držav, ki poleg Rusije in z nasiljem pridruženih republik obsega nekdanj svobodne države vzhodne Evrope in izteza tipalke do Dunaja in Berlina. Drži pa pod svojim vplivom ogromno Kitajsko in z novimi državnimi udari hoče še razširiti meje svojega vplivnega področja.

Onstran Atlantika so Združene države Severne Amerike s svojo ogromno gospodarsko močjo, visoko razvito industrijo in utrditvijo položaja prevzele vodstvo zapadne kulture. Združene države in njeni politični vodniki so zavestno prevzeli pred svetom odgovornost za svojo politiko in vsi teži, ki obremenjuje življenje njim pridruženih narodov.

Severozapadno od evropske celine pa vodi Anglija svoj ogromni kolonialni imperij. Združeno kraljestvo Velike Britanije ni strnjeno povezano in na mnogih predelih postaja nesigurno. Toda vkljub temu še ne moremo govoriti, da je britanski lev izgubil vso moč. Britanska moč je v primerjavi s sovjetsko in ameriško sicer drugovrstna. Čeprav čas in dogodki po svetu Angliji niso naklonjeni, vendar je gotovo, da Anglija trenutno še predstavlja velesilo, ki je ni moči prezreti. Svetovna politika Anglije je še vedno trdno zasidrana v imperialistična stremjenja in sega preko svetovnih oceanov, kjer ležijo njene posesti in interesi.

Med temi tremi bloki, ki so dosegli svojo moč s silo ali pa po zgodovinskem razvoju, stoji Evropa, razdeljena v mozaik narodnih držav, velikih in majhnih, ki imajo le eno skupno lastnost: da so

med sabo nespravljive in da so že leta in leta v medsebojnih vojnah, čeprav jim ne manjka skupnih dobrin.

Toda ta položaj je nevzdržen. Obrambni razlogi pred grožnjo z vzhoda nujno zahtevajo od evropskih držav, ki so še ostale svobodne, da združijo svoje sile in se postavijo v bran za ohranitev ozemeljske in politične svobode. Razlogi, da je treba na vsak način in z vsemi sredstvi čuvati zapadno kulturo in civilizacijo, katerih nositelji na druge celine so nekoč bili Evropejci, nalagajo, da je treba opustiti vsak narodni egoizem, ki je povzročil že toliko zla, ter združiti vse razpoložljive sile in ustanoviti zvezo, v kateri bodo osredotočene vse kulturne, gospodarske in družabne težnje. Samo tako bo Evropa mogla zopet dobiti vpliv v sodobnem svetu, kot ga je imela nekoč.

Gre za življenje. Če hoče Evropa še kaj pomeniti, ne izginiti in postati plen, se morajo njeni narodi združiti in dvigniti iz ozkega gledanja narodnih mrženj in ljubosumnosti. Mednarodni položaj ne bo slonel na štirih stebrih, temveč na treh, kot stoji trenutno, če Evropa ne bo postala močna sila.

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV (OZN, UNO)

V novembru 1952. leta je podal ostavko generalni tajnik OZN Trygve Lie. Ta ostavka je bila posledica nezadovoljstva, ki vlada v tej veliki mednarodni organizaciji, ki bi si morala prizadevati, da bi čimprej dosegla sodelovanje vseh članov, a je stopila na pot nekdanje nesložne Zveze narodov (s sedežem v Ženevi).

OZN se je na jesenskem zasedanju v letu 1952 največ pečala z vprašanjem položaja na Koreji. Ponovno so pogrevali, kdo je kriv vojne na Koreji, razpravljali o načinu vojskovanja, o rabi bakterij in podobno. Obe strani sta se posvetovali, kako rešiti to dolgo vrsto

problemov, zlasti vprašanje ujetnikov. Toda tudi to je ostalo nerešeno. Zastopniki obeh vojskujočih se strani se sicer sestajajo, se razgovarjajo o bolnih ujetnikih, o njih zamenjavi, o ustavitvi sovražnosti, a dejansko kopičijo nove sile in vojna sredstva za fronto.

Takoj za korejskim vprašanjem je bil na dnevnem redu razpravljanja v OZN položaj v Tunisu in Maroku, ki se želita otresti francoskega varuštva. Francoski zastopnik zunanji minister Schuman, pa je kar naravnost izjavil, da OZN ni kompetentna, da razpravlja o Tunisu in Maroku, ker je to notranja francoska zadeva. Zagotovil je, da bo Francija že sama sprevidela, kdaj bosta Tunis in Maroko sposobna, da vzameta svojo usodo v lastne roke. OZN pa naj se peča le s problemi svetovnega miru in mednarodne varnosti. Krvavi spopadi v Tunisu in Maroku prav v dneh zasedanja OZN niso rodili zaželenega uspeha. Francijo so zagovarjale vse kolonialne države v strahu, da bodo v bližnji bodočnosti lahko same postavljene pred ta problem. OZN pa je storila, kar je mogla: priporočila je, naj prizadeti uredé svoje spore v duhu načel in namena Združenih narodov.

ZDRUŽENA EVROPA

Organizacija Združene Evrope napreduje počasi. 27. maja 1952 je podpis pogodbe o evropski obrambni skupnosti od predstavnikov Belgije, Francije, Italije, Luksemburga in Nizozemske kronal dolgo borbo. V lanskem poletju (1952) pa so sprejeli Schumanov načrt o evropski jeklarski in premogovni skupnosti in postavili najvišjo oblast v Luksemburgu. Tako je postala prva nadnarodna evropska skupnost dejstvo.

Pomen te skupnosti je v tem, ker se dotlej še ni posrečilo skovati mednar. organizacijo, v kateri si ne bi vsaka država članica lastila polne suverenitete. Zato nobena organizacija ni mogla ničesar ne odločati ne izvršiti, temveč je lahko le priporočala. Tako ni bilo možno zatreti narodnostnih nasprotij. Sedaj ta narodnostna nasprotja prenehajo v skupno

korist. Finančna sredstva novega organizma niso navezana na dotacijo držav članic, temveč na produkcijo, s katero se bavi. Ta skupnost ni odgovorna nobeni državi, temveč občni skupščini, ki jo izberejo parlamenti držav članic. Člani skupnosti niso vezani na narodnostne težnje niti ne predstavljajo svojih držav, temveč vso skupnost pod nadzorstvom skupščine, ki ima suvereno oblast. Sporov ne rešujejo sodišča posameznih držav, ampak evropsko sodišče. Naloga te organizacije je: postaviti enoten jeklarski in premogovni trg na področju držav evropske skupnosti, brez carin in trgovskih družb. S tem skupnim trgom jekla in premoga bo za 155 milijonov odjemalcev dovolj jekla in premoga in po nižji ceni.

Tako smo na pragu prizadevanj, da mora Evropa nazadnje le spoznati vrednost miru. Z izgradnjo Združene Evrope se ne sme dalje odlašati. Ne sme ostati le pri jeklarsko-premogovni skupnosti, temveč naj ta vodi in pripelje polagoma tudi v politično skupnost. Evropske narode cepi narodni egoizem in sovraštvo, vključ kulturni homogenosti (enovitost), pravu, navadam in ustanovam. Toda danes so ti narodi prisiljeni živeti tiisto usod političnega razvoja, ki teži za ureditvijo velikih držav blokov, bodo veliki ne le po razsežnosti, temveč tudi gospodarsko. Največja ovira pri tem je pretirani nacionalizem. Od velike francoske revolucije dalje je osebna svoboda v zasebnem in družbenem življenju tolika vrednost, da je postala vsakdanji kruh in prešla v skrajne meje pretiranega nacionalizma ter tako zanetila sovraštvo med narodi. Toda nova Evropa mora iti preko narodnih mrženj; premagati mora vsak odpor in pokopati ostanke neplemenite preteklosti ter se združiti politično v enotno in organično v nadnarodno zgradbo. Nova Evropa mora vstati v rešitev naše tisočletne civilizacije kot politični element mednarodne stalnosti in blaginje narodov.

Narodna načela in organsko povezavnost Evrope v politično skupnost je težko vklemiti v brezplodno obliko para-

grafov kake ustave. Prava ustava evropske skupnosti šele mora priti, je torej delo bodočnosti. Današnji osnutek je le boječ poizkus, zaupan dobri volji ljudi. Toda dokler nas teže pretirana čustva nacionalizma, je znak, da še nismo zreli. Rodovi, ki bodo duhovno živeli kot državljani velike Evrope, se morajo šele roditi in vzgojiti. To sicer niso rožnate napovedi in samo kažejo, koliko poti bo še treba prehoditi. Šest zunanjih ministrov zapadno-evropskih držav: Francije, Italije, Belgije, Nizozemske, Luksemburga in Zapadne Nemčije je že sprejelo osnutek evropske ustave in ga študirajo, popravljajo, stavijo nove predloge in izboljšujejo. Sami priznavajo, da to še ni popolno delo.

Treba bo najti sporazum med starim in novim; ne smemo se vdati črnoglednosti. Važno je — začeti.

ATLANTSKI PAKT

Atlantski pakt je obrambna skupnost štirinajstih zapadno- in južno-evropskih držav, ki so si postavile za cilj skupno in vzajemno obrambo v slučaju napada. Atlantska obrambna organizacija je budna straža mednarodne politike. Obstoja atlantske obrambne organizacije je ustavil napadalno politiko Sovjetske zveze. Nevarnost še ni odstranjena, ker še ni doseženo ravnotežje sil, zlasti ne v Evropi. Atlantski pakt je rodila napadalna politika Sovjetske zveze bodisi z mrzlo vojno, bodisi s pravim napadom — kot n. pr. na Koreji.

Zunanji ministri držav atlantskega pakta se sestajajo od časa do časa in izmenjavajo misli o tej velikopotezni akciji skupne obrambe Zapada. Evropa in ves svet iz leta v leto laže dihata, čimbolj sta prepričana, da se vojna nevarnost oddaljuje, kar ju prepričuje vprav ravnotežje mednarodnega sveta v zadnjih treh letih, odkar je atlantski pakt postal dejstvo in ne le obljuba in načrt. Nevarnost vojne sicer še ni odstranjena, toda mirovna zgradba ni ostala le pri temeljih.

Stinjenost Zapada v silo skupne obrambe je pospešil pogled zapadnih narodov na svoje brate onstran železne

zaveze, ki živé v ponižujočem suženjskem stanju, dasi jih veže skupna vez civilizacije in kulture z Zapadom. Atlantski pakt je izpoved vere in zaupanja v usodo zapadne civilizacije, ki temelji na človečanskih svoboščinah. Atlantski pakt je v službi civilizacije in miru in je najpomembnejše sredstvo miru, ki je bilo kdajkoli ustvarjeno.

Dvakrat se je zapadni svet v manj kot 25 letih znašel pred breznom velike nevarnosti. Dvakrat je bila civilizacija, ki jo predstavlja zapadni svet, njegov način življenja in mišljenja, pred nesrečo oziroma propadom. Dvakrat so bili potrebni vojaški čudeži za njeno rešitev. Dvakrat je preveliko in slepo zaupanje grozilo z uničenjem Zapada. In neodpuščljivo bi bilo, če nas neposredna preteklost ne bi nič izučila.

BALKANSKI PAKT

Tihomorski konferenci in atlantskemu paktu je po krajših razgovorih sledil v februarju 1953 še balkanski pakt med Grčijo, Turčijo in Jugoslavijo. Grožnja armade Madžarske, Bolgarije, Romunije in Albanije in strah pred sovjetsko napadalno politiko so dovedli, da so Grčija, Turčija in Jugoslavija pozabile na čas krvavih vojaških in ideoloških spopadov. Titov režim je še par let po drugi svetovni vojni podpiral grške komunistične upornike; grško-turška trenja v začetku tega stoletja pa so tudi pozabljena.

Sedanji balkanski pakt še ni vojaški pakt, ker je težko urediti položaj med Jugoslavijo in atlantskim paktom, katerega članici sta že Grčija in Turčija. Po podpisu so podpisniki izjavili, da je to šele začetek. Turški zunanji minister se je izrazil, da ni ovire, da bi tudi Italija ne pristopila. Toda novi zaveznik ne more stopiti v družbo, v kateri je nekdo, s katerim še nima urejenih računov (t. j. z Jugoslavijo). Pakt predvideva pogosto izmenjavo misli, soglasno skupno obrambo v slučaju neizzvanega napada, stalno sodelovanje med vojaškimi poveljstvi ter končno še kulturno, gospodarsko in tehnično sodelovanje.

TIHOMORSKA KONFERENCA

V avgustu 1952 so v Honolulu sklenile varnostni pakt (pogodbo) Avstralija, Nova Zelandija in Združene države. Te dežele so sklenile prijateljske odnose in si obljubile pomoč v slučaju napada. Pogodba je vzela v obzir dejstvo OZN in njih obveze, da je Avstralija in Nova Zelandija v skupnosti Združenega kraljestva Velike Britanije in da Združene države sodelujejo v NATO, t. j. severnoatlantski obrambni zvezi, in da so vezane s pogodbo z drugimi republikami Amerike, Japonsko in Filipini. Razpravljali so o delu OZN na Koreji in o pomoči svobodnih narodov Azije, da se bo mogla upirati komunistični nevarnosti.

Vendar obveznosti Avstralije in Nove Zelandije niso trdne. Namen zveze je zaenkrat obdržati zvezo z drugimi državami za obrambo miru na Pacifiku. Uspeha si ni obetati, ker ni sodelovala na konferenci tudi Anglija. Vendar je prvi korak za čut skupnosti že storjen. Avstralija in Nova Zelandija sta vezani na Anglijo. Združene države pa so predložile načrte, ki niso pogodu onim, ki si ne želé skorajšnjega dviga Japonske. Indonezija, Indija in Birmanija pa so odbile vsako pridružitve h kakršnemu koli bloku.

SOVJETSKA ZVEZA (ZSSR)

Sovjetska zveza je še vedno uganka za zapadni svet in nihče ne vé, katere struje se boré med seboj za prevzem oblasti. Večni procesi, obtožbe, preselitve, preosnove v partijskih, političnih in gospodarskih ustanovah, omejitve svobode tujih diplomatov, vrenje v satelitskih državah daje slutiti, da je v svetu onkraj železnega zastora kot v mravljišču pred grozečo nevihto.

Mnogi, ki so do včeraj bili luč, oblastniki, vsemogočni, se naenkrat znajdejo v zloglasni ječi Lubjanki, obtoženi veleizdajstva proti državi in človeštvu; drugi, včeraj zdravi, so danes zadeti od kapi; tretji hodijo z Zapada iskat zdravja na Vzhod in se vračajo še bolj bolni.

Kaj se torej godi v Sovjetski zvezi? Svetovni nadvladi in komunizmu se

ZSSR pri vseh preosnovah in zamenjavah oblastnikov ni odpovedala. Vsakdo, ki tam prevzema oblast in odgovorna mesta, najpreje izpove zvestobo Marksovemu in Leninovemu evangeliju.

Januarja 1953 je zapadni svet ostrmel nad čistko, ko je notranji minister Berija dal zapreti in obtožil 9 zelo znanih zdravnikov, da so krivi smrti Ždanova in Čerbakova in da imajo namen poseči še po nadaljnjih žrtvah v vojaških vrstah. Večina teh zdravnikov so bili Židje; obdolženi so bili tesnega sodelovanja z meščansko nacionalistično židovsko organizacijo „Joint“. To organizacijo, ki ima dobrodelen namen, naj bi bili ustanovili Amerikanci in preko nje prodrli s svojo špionažo in saboterstvom v druge dežele, zlasti v Sovjetsko zvezo. Obtoženci so „priznali“, da so sovražniki ljudstva, da so zlorabili zaupanje bolnikov, da so bolnim hoté škodovali na zdravju, da so leta 1948 povzročili smrt Ždanova in leto poprej Čerbakova; to je naravno in umljivo, saj so silno redki primeri pri tisočih obsojencih v ZSSR, da ne bi priznali krivde. Za priznanje že poskrbé s posebnimi metodami in sredstvi.

Da se v Kremlju boré za oblast temne sile, ki druga drugi ne zaupajo, je jasno. Čistke zadnjega časa pa so pokazale, da se komunistični vodje hočejo otresti židovskega vpliva. Na procesu v Pragi so bili vsi slovaški obtoženci Židje. Na Poljskem so bili nekateri komunistični oblastniki zamenjani, ker so bili Židje. Pravtako tudi v Romuniji od Ane Paukerjeve dalje. Celó v sami Franciji so bili iz komunistične stranke odstranjeni Židje. V ZSSR je že od leta 1946 opaziti protizidovsko gonjo ne le v politiki, ampak tudi v književnosti in umetnosti. Čemu ta gonja proti Židom? Mnogi sodijo, da zato, da bi si komunizem pridobil simpatije Arabcev in Nemcev. — Na dalje je v komunističnih državah treba najti krivca za gospodarski polom, ki ga je povzročil njihov režim. Židovski kozmopolitski duh mora nadomestiti sovjetska diktatura. Žid je po svoji naravi internacionalist; je pa sicer lahko absolutno zvest domovini, ki ga je sprejela. A

Vojna na Koreji. — Prizor iz zavezniškega taborišča za vojne ujetnike na Koreji. Slika kaže, kako razkužujejo kitajske vojne ujetnike. Komunistični vojni ujetniki imajo v zavezniškem ujetništvu boljšo hrano in boljšo zdravstveno nego, kot so ju imeli v severnokorejskih vojnih edinicah (UF).

v vsakem Židu tli želja po svobodi, po svetovni židovski državi, kar gre na škodo komunističnega režima.

Potrditev protižidovske gonje izpričuje tudi dejstvo o eksploziji bombe v sovjetski delegaciji v Tel Avivu v februarju 1953. Varnostno službo nad takajšnjim sedežem delegacije je vršilo rusko osebje. Vsaka preiskava s strani židovskih oblasti je bila nemogoča. Sovjetski odgovor na to eksplozijo je bil prekinitev diplomatskih stikov z Izraelom. ZSSR je obdolžila Izrael, da je soudeležen pri protiruski gonji. No, če je tako, potem bi morala ZSSR prekiniti zveze z vsemi nekomunističnimi državami, v prvi vrsti z onimi, ki tvorijo atlantski pakt. ZSSR je bila prva, ki je nasprotovala ustanovitvi in priznanju države Izrael. Vsi Židje Sovj. zveze in satelitskih držav vidijo v lastni državi poročstvo boljše bodočnosti, ZSSR pa vidi tekmeča. Zato je začela Žide preganjati (to je tako imenovano proticionistično gibanje); podpira pa Arabce, ki so gospo-

darji nujno potrebnih surovin modernega gospodarstva, obenem pa si želi pridobiti čimveč prijaznosti s satelitsko Nemčijo. Toda nedavni upori Nemcev kažejo, da je sovjetska politika napačno (zato je moral Berija izginiti!).

Stalinova smrt

Sredi tekmovanja za politični ugled je svet iznenadila novica, da je 5. marca 1953 Stalin umrl.

Jožef Visarionovič Džugašvili (Stalin) je bilo njegovo borbeno ime; druga njegova borbena imena so bila: David, Koba, Ivanovič itd.) se je rodil 21. dec. 1879 v majhni vasi v sovj. republiki Georgiji. Izšel je iz pokrajine in ljudstva, ki je imelo z Rusi samo carja skupnega. Enajst let star je izgubil očeta in pobožna mati ga je poslala s 15 leti v semenišče v Tiflis. Toda v semenišču Jožef ni študiral bogoslovnih ved, temveč Darvina. Organiziral je ponočne skrivne sestance; navadil se je na dvolično igro življenja, ki je bila tipična lastnost nje-

govega življenja do konca. Leta 1899 so ga izgnali iz semenišča in Visarionovič Stalin je postal revolucionar po poklicu. Organiziral je stavke, vlome v korist delavske socialne stranke, zaradi česar je prišel večkrat v zapor.

Revolucija leta 1917 mu je odprla vrata na svobodo in Lenin ga je imenoval za ljudskega komisarja za narodne manjšine. S tem se je Stalin ločil od svojega georgijskega ljudstva in od ljudstev drugih narodnosti, katerim je odrekal, da ne bi škodil svojemu vzponu ob strani Lenina, one svoboščine in neodvisnost, za katero se je še nedavno prej sam boril in zaradi česar je stopil v politično areno. Leta 1918 se je sprl s Trockijem, organizatorjem rdeče vojske, kateremu je zavidal popularnost, izobrazbo in sposobnost.

Po Leninovi smrti leta 1924 je Stalin prevzel njegovo dediščino. Postal je generalni tajnik stranke in osredotočil v svojih rokah vso oblast tudi nad svojimi sodelavci, od katerih so le redki umrli naravne smrti.

Ko se je Stalin otreseel neljube stare garde in postal vsemogočni faraon XX. stoletja, je začel s „socializacijo“. Leta 1928 je oznanil prvo petletko in pričel s kolektivizacijo zemlje in z borbo proti kulakom (kmetom). Milijoni so bili v onih letih prisilno mobilizirani in poslani v delovna taborišča kolhozov in sovhozov, v prisilno službo industrije in v rudnike; tako so pripomogli k ustvaritvi gospodarskih središč tam, kjer je bila preje pusta. Vsa ta dela, zgrajena s krvjo in na žrtvah milijonov ljudi, je propaganda proglasila za „zgodovinske ustanove napredka in miru“.

A to še ni vse in dovolj. Treba se je še iznebiti nezaželenih ljudi. Z novo ustavo iz leta 1936 so bili obsojeni na poboljševalno delo vsi družbeno „nevarni“, družine, v katerih se je kak član izneveril, oni, ki so učili otroke verskih resnic itd. Pa tudi v državni upravi sami so se pričele velike čistke, ki so v letih 1937/38 zahtevale naslednje žrtve: 5 predsednikov centralnega komiteja, 16 zveznih ministrov, 8 ukrajinskih in 7 beloruskih ministrov, 25 članov cen-

tralnega komiteja komunistične partije, 43 organizacijskih tajnikov ter 90% tujih komunistov, ki so bivali v Rusiji, 53% predsednikov in 82% tajnikov sindikatov, večji del glavnega poveljstva slovite tajne policije GPU, večji del komisije, ki je pripravila ustavo leta 1936, 70 članov vojaškega sveta, 54% vodij industrijskih podjetij ter 35% višjih uradnikov v industriji.

S pogodbo s Hitlerjem 23. avgusta 1939 je padla na Stalina soodgovornost in krivda za nepreračunljivo materialno in moralno razdejane druge svetovne vojne. Nasilna priključitev baltskih držav, velikega dela Poljske, postavitev pravoslavnega, režimu naklonjenega, a katolikom sovražnega patriarha, boj proti meščanski miselnosti, postavitve nasilnih režimov v satelitskih državah, napad na Korejo, mrzla vojna, preganjanje Židov: to so poslednja prizadevanja v zunanji in notranji politiki pokojnega Stalina. Dvolična igra, katero je Stalin začel igrati že za obzidjem semenišča v Tiflisu, je spremljala georgijske rdečega „carja“ do groba.

Stalin in Hitler sta dve umski zveri, ki sta se pojavili v ledeni dobi brezboštva. Toda če človeštvo danes veruje le v materijo, potem se naj nad Stalinom in Hitlerjem ne spotika. Če posameznik res nič ne velja, potem ga politični vodje niso dolžni ščititi. Ako je vse le samo kolektiv, pri tem pa pozabimo, da je ta kolektiv sestavljen iz posameznikov, smo v usodni zmoti.

Toda mi, ki verujemo in cenimo vrednost človeka, ker vemo, da ima vsakdo Očeta, da so naši lasje prešteti, da smo ustvarjeni za večno dediščino, kaj pa mi delamo? Koliko je tudi v zapadnem svetu množic, ki jih nekateri izjemajo in ki morajo delati v korist in za žep poudincev? Krvavi Stalin je zapustil za sabo gospodarsko moč, ki je preje ni bilo. Zapustil pa je tudi množico brezpravnih nezadovoljnih, a tudi brezbožnih komunistov. Te lačne množice Vzhoda so pripravljene na vse.

Toda tudi Zapad ni brez njih. Socialno vprašanje je pereče na Vzhodu in na Zapadu. Pereča dediščina, katero je

Južnokorejski vojak (levo) vodi skupino kitajskih vojakov, ki so jih zajele čete Združenih narodov na korejskem bojišču. (UF)

Stalin zapustil svojim naslednikom, je naslednja: nasprotovanje kmetov, trenja med narodnimi manjšinami pod sovjetским bičem ter svetovni politični, gospodarski in vojaški položaj. Pred to delo so postavljeni njegovi nasledniki. —

6. marca so Stalinovo krsto prenesli v palačo sindikatov; 9. marca so se pa vršile pogrebne svečanosti na Rdečem trgu, kjer so se poslovili od Stalina Malenkov, Berija in Molotov. Prvi od te trojice — Malenkov — je med drugim dejal, da je dolžnost vseh, strniti se okoli stranke, krepiti državo in vojsko. ZSSR hoče mir in prijateljske odnose z vsemi narodi. Kot drugi je Berija naglasil potrebo okrepitve odnosov s komunistično Kitajsko, ki jo vodi Mao Tse Tung, in s satelitskimi državami. Tretji, Molotov, od vseh najbolj ginjen, pa je priporočal čuječnost pred ogleduhi in agenti imperialističnih sil. Po končanih svečanstih so med salvami topov, tuljenjem tovarniških siren po vsej Sovjetski zvezi s 5-minutnim prestankom vsega dela po državi položili Stalinovo krsto v mavzolej poleg Leninove na Rdečem trgu.

Značilno za zapadni svet ob Stalinovi smrti pa je tole: medtem ko so v Sovjetski zvezi ustavili vse delo le za 5 minut

in je moskovska 'Pravda' posvetila Stalinu le prvo stran, so po zapadni Evropi komunisti zahtevali po 20 minut premora, a njih časopisje je posvečalo cele strani Stalinu in njegovemu pomenu.

Borba za nasledstvo

Medtem ko je zapadni svet ob Stalinovi smrti ugibal o nasledstvu, so centralni komite stranke, ministrski svet in vrhovni sovjet v manj kot 24 urah po Stalinovi smrti rešili problem in imenovali za naslednika Malenkova. Dejanjsko je prevzel oblast triumvirat: Malenkov, Berija in Molotov. Vsa nova imenovanja in preosnovo je potrdil vrhovni sovjet 14. marca.

Kdo je Malenkov? Jurij Maksimiljanovič Malenkov izhaja iz malomeščanske družine iz Orenburga (danes Čkalov pod jugovzhodnim Uralom). Osemnajstleten se je uvrstil v revolucionarno rdečo vojsko; nato je študiral v Moskvi tehniko. V času sporov za Leninovo nasledstvo se mu je odprla pot v politično življenje. Postal je uradnik organizacijskega partijskega urada v Moskvi. Leta 1939 je prišel v tajništvo stranke in leta 1946 je postal poslanec za Moskvu v vrhovnem sovjetu in pravi član politburoja in podpredsednik vlade. Med

vojno je bil član obrambnega sveta skupaj s Stalinom, Molotom, Berijo in Voršilovom.

Na zboru vrhovnega sovjeta je Malenkov izjavil, da je ZSSR miroljubna, da se želi pogajati z vsemi deželami, posebno pa z Združenimi državami Severne Amerike.

Gotovo je, da nenadni novi gospodarji potrebujejo časa, da se zberejo, da utrdé svoj položaj doma. Zastopniki satelitskih držav (a na žalost tudi zastopniki nekaterih meščanskih strank) so seveda ploskali in pozabili, da so v preteklem oktobru slišali iz istih ust ostre napade na ZDA, njih imperializem in napadalnost. Kar je oktobrski kongres vsaj navidezno napravil za demokratizacijo vlade, centralnega komiteja in tajništva stranke, je mračni sovjet ukinil in izročil oblast različnim ustanovam, v katerih pa so vedno na prvem mestu: Malenkov, Berija, Molotov, Bulganin in Kaganovič.

„Mirovna“ ofenziva Malenkova se je začela že 10. marca, ko so češkoslovaška letala sestrelila neko ameriško letalo. Dva dni nato pa so sovjetski lovci zbili pri Berlinu angleški bombnik in povzročili smrt 7 britanskih pilotov. Za to težko ceno žrtev so se po dolgih dveh letih zopet sestali na sovjetsko pobudo poveljniki štirih zasedbenih področij Nemčije. Sledila je mirovna ofenziva. Molotov je posredoval pri Severnokorejcih za sedem angleških civilistov, ki so bili ujetniki že od l. 1950. Nadalje so Sovjeti olajšali mednarodni promet skozi Nemčijo, se udeležili žalovanja za umrlo angleško kraljico Mary, 10 ameriških časnikarjev je smelo obiskati ZSSR, tujim diplomatom pa je bila dovoljena večja svoboda gibanja v Moskvi in okolici.

Na znotraj si hoče Malenkov pridobiti zaupanje in popularnost s široko amnestijo kmetov, krivcev gospodarskega značaja, žená, mladoletnih, starcev in bolnikov. Kazni nad 5 let so skrčili za polovico, ustavili so mnogo sodnih procesov in celo preuredili in ublažili kazenski zakonik. Amnestija pa ne velja za kaznjence, obsojene nad 5 let zaradi protirevolucijskih prestopkov. Iz tega se

jasno vidi, da amnestije ne morejo biti deležni politični obsojenci, katerim je kazen 5 let najmilejša kazen. Amnestija prav tako ne velja za upravne deportirance iz baltskih držav in iz muslimanskega juga in za obsojene vojne ujetnike ter številne civiliste iz Nemčije, Poljske, Japonske in Grčije.

V maju 1953 pa je sredi resnih ukrepov kot blisk pritegnila pozornost nase novica, da so zdravniki, ki so jih januarja zaprli, nedolžni in da so jih izpustili na svobodo. Svobodo pa so odvzeli njihovim tožiteljem in jih zaprli. Svetovna javnost je imela vtis, da so novi kremeljski mogočniki mnenja, da se je treba polagoma znebiti vseh ljudi, s katerimi je bil obdan Stalin in ki sedaj njim groze. Uradno sporočilo o izpustitvi zdravnikov trdi, da so bili zdravniki aretirani na osnovi lažnih prijav in da je celó same izpovedi zdravnikov smatrati za izsiljene s sredstvi, ki so v ZSSR absolutno zabranjena. Z osvoboditvijo zdravnikov so odpadle obtožbe proti cionizmu in proti „vohunstvu“ v korist Anglije in Amerike, katerih so bili zdravniki preje obtoženi.

Zunanjemu svetu je Malenkov izjavil, da je Sovjetska zveza „pripravljena“ razpravljati o vsem s predstavniki velesil, da le ti ne stavijo v naprej kakih ekskluzivnih (izjemnih, posebnih) pogojev. (Rusija pa jih seveda sme staviti!) Ko je n. pr. ameriški predsednik Eisenhower zahteval večjo svobodo v satelitskih državah, kjer ukazuje komunistična manjšina s pomočjo ruskih čet, je ZSSR odgovorila v moskovskem dnevniku Pravdi:

„Narodi vzhodne Evrope so dospeli do današnje oblike vladavin po dolgi borbi za svoje pravice in so šele sedaj dosegli in si zagotovili nagel gospodarski in kulturni razvoj. Zato bi bilo neumestno zahtevati od Sovjetske zveze, da v teh deželah pomaga upostaviti režime, ki jih je ljudstvo odpravilo.“ — Z drugimi besedami to pomeni tole: kar je pod sovjetskim vplivom, ostane, kot je. Enako je na poziv Združenih držav Sev. Amerike glede vojne na Koreji, Indokini in Malaji Sovjetska zveza odgovorila v „Pravdi“, da se ona ne more me-

šati v zadeve in tlačiti ljudsko voljo, ki hrepeni po osvoboditvi.

Glede Nemčije se ZSSR trmasto drži potsdamskih sklepov, dočim so zapadne sile vrnilo Nemčiji suvereniteto.

Sredi julijske vročine pa je Kremelj vrigel v svet nov ukrep: tokrat je bil zadet sam notranji minister, vsemogočni Berija. Berija si je po Stalinovi smrti še bolj utrdil svoj položaj, a kot se sedaj vidi, je bilo to dejanje samovoljno. Proti njemu je nastopil Malenkov z vojsko in vrigel Berijo v ječo, kjer sedaj čaka na proces. Mnogi so že v marcu ugibali o nesoglasjih, ki bodo nastala v triumviratu: Malenkov, Berija in Molotov. Zankrat je Malenkov prehitel Berijo in ga obdolžil hlapčevanja zapadu in imperialistom. Vsi sindikati, delovni kolektivi, tisk, vsi ki so do včeraj velikega Berijo poveljevali, ga danes obsojajo kot sovražnika ljudstva, države in komunizma.

Kdo bo prišel za Berijo na vrsto? Gotovo tisti, ki se bo preveč obotavljal in preveč pomišljal. Veliki upori v juniju 1953 po Nemčiji, Poljski in Češki so pripomogli k padcu Berije. Toda čiste gredo dalje. Malenkov hiti. Morda pa bo kdo drugi tudi njega prehitel?

KRONANJE ANGLEŠKE KRALJICE ELIZABETE II.

V vrsti napetih političnih dogodkov, brezuspešnih mirovnih pogajanj, vojn in uporov pa je zapadni svet le doživel in prisostvoval romantično ganljivemu kronanju angleške kraljice Elizabete II. Izrazom veselja Angležev so se 2. junija 1953 pridružili predstavniki vsega Združenega kraljestva širom zemeljske oble. Tudi Indija, Pakistan in Južna Afrika, čeprav močno separatistični, so se pridružili vdani poklonitvi.

Kronanje in svečanosti so ponovno izpričale, kako globoko je ukoreninjena britanska dinastija v podanikih.

Svečanostim kronanja je prisostvovalo okoli 2 milijona ljudi. Tisoči in tisoči gledalcev so že dan prej zavzeli prostore vzdolž ulic, koder je bil določen kraljevski spreved. Svečanosti so začeli

ob 9. uri zjutraj s sprevedom iz kraljeve palače v westminstrsko opatijo, v kateri je bilo svečano kronanih že 37 angleških kraljev.

Svečani obred kronanja je pričel nadškof anglikanske cerkve. V spremstvu štirih predstavnikov države in plemstva je zbranim predstavil kraljico z vprašanjem, ali jo priznajo in so ji pripravljeni izkazovati spoštovanje in podrejenost, kar so vsi pritrdili. Sledila je kraljičina prisega, da bo vladala Združeno kraljestvo in druge posesti po zakonih in navadah ter da bo spoštovala pravice anglikanske cerkve. Svojo obljubo je potrdila s prisego na sv. pismo na oltarju in s podpisom. Posebej je še morala prisesti pred predstavnikom škotske cerkve. Podržal ji je sv. pismo z besedami: „Tu je modrost in kraljevski zakon, živi božji proročiči!“ Politični del obreda je bil s tem zaključen in slovesno tišino so prekinili klici in voščilo: „Bog čuvaj kraljico!“

S prejemom obhajila se je začel verski obred kronanja. Skrito pod baldahinom jo je v svečanem miru mazilil nadškof na čelu, rokah in prsih z besedami: „Kot sta veliki duhovnik Sadok in prerok Natan mazilila za kralja Salomona, tako si tudi ti pomaziljena, blagoslovljena in posvečena kraljica.“

Nato je sedla na prestol kralja Edvarda in začel se je obred investiture, to je prejema znakov kraljevske oblasti. V roke so ji podali simbole in jih nato polagali nazaj na oltar razen žezla z golobom in žezla s križem na vrhu, kateri je držala kraljica v rokah; ob njej pa je držal eden izmed plemičev goli „meč pravice“. Nato so jo oblekli v posebno kraljevsko oblačilo in jo ogrnili s plaščem, tkanim z zlatom. Sedaj manjka samo še krona. Nadškof je vzel v roke krono sv. Edvarda in jo položil kraljici na glavo. (Tudi vsi navzoči knezi in kneginje si smejo ob tej priliki nadeti svoje krone na glave.) — Trombe in orgle tedaj zadoné, iz stolpov pa zagrmé topovi. — Kraljica se je podala na svoj tron in je sprejela poklonitev podložnih. Prvi se ji je poklonil zakonski drug, vojvoda Edinburški, in ji obljubil pokorščino, nato so

Angleška kraljica Elizabeta II. zapušča po kronanju Westminstrsko katedralo. (COI)

sledili ostali odličniki. Obred je končan z zahvalno pesmijo.

Sledil je sprevod v kraljevo palačo. V sprevodu so stopali vsi rodovi vojske iz vsega obširnega imperija, vsa tuja zastopstva in angleško plemstvo. Toda oči vseh so iskale in čakale na kraljevski voz,

ki ga vleče osem konj. Množice se niso mogle ločiti od svoje kraljice in so jo spremljale do palače, ji vzklikale in ji želele vso srečo in dolgo življenje. Ponovnim klicem je ona odzdravljala z balkona sredi svoje družine.

Zvečer ob 21. uri se je oglasil preko

eteričnih valov londonske radijske postaje glas prvega ministra W. Churchill, ki je napovedal, da bo govorila kraljica Elizabeta II.: ganljivo se je zahvalila za svečanosti in izraze vdanosti, ki jih je bila deležna. Umetni ognji, glasba, plesi, koncerti pa so še dolgo v noč zabavali Londončane, ki so prvič po strahotah druge svetovne vojne in raznih omejitvah imeli vesel, čeprav deževen dan in večer.

VOLITVE V ZDA

Volitve predsednika Združenih držav Sev. Amerike dne 4. nov. 1952 so pokazale velik osebni uspeh generala Eisenhowerja. Ta uspeh je podoben onemu pred 20 leti, ko je zastopnik demokratske stranke Franklin Roosevelt premagal republikanca Hooverja. Politični razvoj se je sedaj obrnil.

Eisenhower je dobil 6 milijonov glasov več kot njegov tekmeč. Za Eisenhowerja je glasovalo okoli 10 milijonov glasov, česar v zgodovini ZD ni dosegel še nobeden kandidat. Javno mnenje je bilo naklonjeno zamenjavi, saj so demokraci vodili usodo ZD že 20 let. Huda gospodarska kriza, ki je pretresla ZD l.

1929, je bila vsem dolgo v spominu, zato so demokratom zaupali 20 let. Ni pa sedaj demokratom uspelo, da bi si pridobili 7 milijonov glasov novih volivcev, ki se krize ne spominjajo.

Takoj po republikanski zmagi si je novi predsednik moral izbrati sodelavce, katerim je poveril različne resore. Najvažnejše je zunanje ministrstvo. Za to je določil John-a Foster-ja Dulles-a. Dulles ima za sabo že 45 let diplomatskih izkušenj in mnogo zaupnih poslanstev po Evropi; sodeloval je že v skupni sporazumni zun. politiki obeh vodečih strank. Zadnje njegovo večje delo je bila mirovna pogodba z Japonsko. V zunanji politiki zastopa Dulles po lastni izjavi naslednje: „Naša zunanja politika ni le politika Združenih držav; ona postaja zunanja politika mnogih narodov. Ne moremo se torej igrati kot s stvarjo, ki je samo naša. Zunanja politika je zaupanje v korist vsega človeštva.”

Praktično si nova vlada prizadeva, da ovrže zunanjo politiko, izvirajočo iz sestankov in pogodb v Teheranu (1943), Jalti (1945) in v Potsdamu (1945), kjer sta se Roosevelt oziroma Truman pustila zapeljati od Stalina. Treba je osvo-

Novi predsednik Eisenhower odlikuje v Beli hiši v Washingtonu generala Jamesa A. van Fleet, enega vrhovnih zavezniških poveljnikov na korejskem bojišču, za njegove izredne zasluge za domovino in Združene narode. (UF)

boditi dežele, ki so zapadle pod sovjetski vpliv, urediti vprašanje baltskih držav in vrniti Kurile Japonski. Združenje Evrope se ne more ustanoviti od zunaj, ampak od znotraj. Zato ZDA ne silijo angleških konservativcev niti francoskih nacionalistov, v katerih ne vidijo nobene resne sile, temveč se raje naslanjajo na Nemce.

V azijski politiki naj ZDA podpirajo gospodarsko in vojaško moč Južne Koreje. Dali pa so svobodo Čangkajšku s tem, da se je ameriško brodogradništvo umaknilo iz vod, ki ločijo kitajsko komunistično celino od otoka Formoze, kjer ima sedež nacionalistična Čangkajškova vlada. Toda Čangkajšek sam ni sposoben napasti celino, a tudi Amerika ni pripravljena, da bi mu pomagala. Novi komunistični nastopi v Indokini in na malajskem polotoku proti Franciji in Angliji pa so odmev na Eisenhowerjevo volilno propagando: „Pusti Azijce, naj se tepó z Azijci!“

Zunanji minister Dulles zagotavlja, da bo novi predsednik Eisenhower našel način, da bo prepričal sovražnika, da želi mir. — Glede Evrope se je Dulles izrazil, da je samo zapadna Evropa dobila okoli 30 milijonov dolarjev pomoči, a še ni nikarih bolj vidnih znakov združenja, ter da Anglija, Francija in Nemčija hodijo svoja pota. Zato bo treba spremeniti ameriško zunanjo politiko do zapadne Evrope. Dullesov obisk po Evropi in Bližnjem vzhodu je imel za cilj, da se zunanji minister ZDA osebno prepriča o političnem, gospodarskem in obrambnem stanju dežel. Po vrnitvi domov je Dulles izjavil, da je v splošnem zadovoljen s tem, kar so mu evropski politiki povedali in obljubili. Težav ne smemo omalovaževati, a dobre volje za doseg cilja je dovolj.

BLIŽNJI VZHOD

Egipt. — Egipt se že skoraj dve leti bori z upravno čistko vseh onih elementov, ki so pomagali kralju Faruku, da se je okoriščal z državnim imetjem. Vojaško gibanje novega predsednika vlade generala Naguiba je proglasilo boj korupciji; trdi, da hoče zagotoviti Egiptu

politično stalnost s pomočjo zdravega parlamentarnega življenja. Načrt generala Naguiba je: 1. omejiti veleposestništvo in izboljšati položaj kmeta; 2. okrepiti industrijo za izboljšanje življenjske ravni vseh državljanov; 3. znižati neposredne davke, ki teže malega človeka.

V avgustu 1952 je ljudsko glasovanje podprlo prizadevanje vojaške gibanja generala Naguiba. Medtem ko so se prej stranke borile le za svoje položaje in jim ni bilo mar za državo niti za malega človeka, se sedaj Egipt notranje pripravlja, da bo sposoben pogajati se z Anglijo zaradi Sueza in Sudana.

Agrarna reforma, ki so jo izvedli, nepoveduje posest nad 80 ha. Vse odviške bo država pokupila in plačala v 30 letih po 3.5% na osnovi cen iz leta 1937-38-39. To posest bodo prodali po ugodnih cenah med kmete na 30-letne obroke. Kdor poseduje manj kot 80 ha, lahko dokupi do te meje. Pri nakupu imajo prednost poročni in tisti, ki že bivajo v predelih, kjer je zemlja na prodaj.

Poleg notranjih preosnov ima Egipt pred sabo še težja zunanja vprašanja, kot: vprašanje Sudana, odhod angleških čet s področja Sueza ter utrditev prijateljstva s sosedi.

Vprašanje Sudana. — Sudan upravljata Egipt in Anglija že od leta 1899. Anglija je naklonjena sudanski neodvisnosti, dočim želi Egipt, da se mu Sudan priključi. General Naguib je sedaj spremenil taktiko. Anglija je podpirala v Sudanu načrt za ustavo. Egipt pa pravi, naj dobi Sudan lastno vlado, če Angleži prepusté nadzorstvo nad upravo Sudanom samim.

Sedaj je vrsta na Angležih, da pokažejo svojo pripravljenost. Sudan bi si izvolil obe zbornici in v treh letih bodo morale angleške in egiptovske čete zapustiti Sudan. Nato pa bi Sudan sam odločil, ali popolno samostojnost ali združitev z Egiptom ali pa pristop v sestav Združenega kraljestva Velike Britanije. Sudanci so ta načrt sprejeli z navdušenjem. Nad 50 let hrepené Sudanci za tem ciljem. Sedaj so na pragu samostojnosti.

Vprašanje Sueza. — Pogajanja med Egiptom in Anglijo za izpraznitev Sueza zavzemajo vedno ostrejšo obliko. Egipčani zahtevajo, da njihove čete zamenjajo angleške in prevzamejo varstvo nad Suezom. Angleško vojaško oporišče ob Suezu spada med največja in je med drugo svetovno vojno oskrbovalo 19 divizij. Vrednost naprav presega 300 milijonov funtov in vojaški material preko 200 milijonov funtov. Da zagotove porabnost oporišča, so Angleži zahtevali, da ostanejo njihovi tehniki še nadalje na mestu, da bo oporišče v potrebi takoj porabno in da ga smejo angleške sile takoj zasesti. Egipt je sprejel tehnike, ki naj bi bili v njegovi službi; za bodočnost pa ne sprejema nobenih obvez. Grozi prekinitev pogajanj. Naguib se je izrazil, da je Egipt pripravljen tudi na krvave žrtve svojih sinov za doseg popolne neodvisnosti. Angleška zbornica se je izjavila, da angleška vojska ob Suezu ne brani angleških, temveč mednarodne koristi; Naguiba pa so obdolžili, da si pridobiva popularnost z geslom: „Ven z Angleži!“ ter da njegov glavni stan vodijo nacistični strokovnjaki.

Idealna uprava Sueza zahteva soudeležbo Egipta. Angleži ob Sueškem prekopu ne stojijo le proti Egiptu ampak proti vsemu arabsko-muslimanskemu svetu.

Egipt in zunanji svet. — Egipt si išče prijateljev. Egipt je obiskal zunanji minister ZDA Foster Dulles in vplival na pomirjenje z Anglijo. Tudi italijanski obrambni minister je obiskal Egipt in utrjeval prijateljstvo. Egipt vrši v arabskem svetu važno posredovalno vlogo ter brani sredozemsko civilizacijo pred napadom z Vzhoda. Pri izmenjavi mnenj sosedov vlada prepričanje, da je potreben na bližnjem Vzhodu močan zid, ki ga predstavlja trdna povezanost arabsko-muslimanskih držav.

PERZIJA

Perzija je stopila v ospredje zaradi petrolejskega spora z Anglijo. Za Perzijo se znotraj boré Mossadeq (izg. Mossadék) in komunistično usmerjena Tu-

deh-stranka. Zapadnemu svetu Tudeh ni prijazen, a Mossadeq je kar podprl angleške petrolejske čistilnice v Abadanu.

Anglija potrebuje petrolej, Perzija potrebuje denar, ki ga more dobiti izključno le od prodaje petroleja. Toda redki upajo kupovati ta petrolej, ker Angleži budno pazijo na vsako ladjo, ki odpotuje iz Perzije s tovorom petroleja. Sad pogajanj je šel po vodi in Mossadeq je prekinil zveze z Londonom. Treba je rešiti vprašanje odškodnine britanski petrolejski družbi. Angleži trdijo, da ne potrebujejo perzijskega petroleja, Amerika pa se boji, da bi Perzija zaradi obubožanja zapadla v komunizem. Zato želi Mossadequ pomagati. Toda Mossadeq je tipičen orientalec. Pridobiva si simpatije, zbolijo, joče, se zjezi in vzroji. Dasi je Perzija izgubila mnogo potrebnih dohodkov, je vseeno odločno zavrnila ponudbo Sovjetske zveze, da bi podaljšala pogodbo o ribjem lovu v Kaspiškem morju. Ta odločnost je opogumila Angleže, da še niso izgubili vsega upanja. Toda Angležem se ne mudi.

Notranjepolitično trenje in vrenje pa je postajalo v l. 1952-53 vedno hujše. Predsednik vlade Mosadek je nadaljeval s svojo politično taktiko, ki pa je bila opoziciji in šahu (perzijskemu vladarju) vedno manj po volji. — Ta boj za nadoblast je postajal vedno bolj oster in je dosegel višek v avgustu 1953, ko je Mossadek začel še bolj temeljito čistiti med svojimi političnimi nasprotniki in je nastopil tudi proti šahu, kateri je zaradi tega pobegnil iz dežele v Bagdad, od tam pa v Rim.

Vendar je nadaljnji razvoj dogodkov pokazal, da se je Mosadek zelo uštel. Kajti večji del armade je ostal zvest šahu; po kratkih bojih, v katerih je bilo na žalost ubitih nad 300 ljudi, je oblast prevzel general Zahedi. Mosadeka in njegove glavne pristaše so pazrili, šah pa se je zopet vrnil iz Rima domov. —

DALJNI VZHOD

Koreja. — Vojna na Koreji je stopila v četrto leto. V aprilu 1953 so obnovili prekinjena pogajanja za premirje. Naj-

težje je bilo vprašanje vojnih ujetnikov. Predstavniki demokratičnega sveta vztrajajo pri načelu, da noben ujetnik ne sme biti prisilno vrnjen. Zedinili so se, da bo položaj ujetnikov pretresala posebna komisija demokratičnih in satelitskih ter nevtralnih držav. Izmenjali so bolne ujetnike, ki so izpovedali hude obtožbe glede ravnanja Severnokorejcev in Kitajcev z ujetniki na severu. Trpljenja ujetnikov, civilnega prebivalstva, uničenje dežele ter negotova bodočnost so prisilili južnokorejskega ministrskega predsednika Syngman Rhee-a (Singman Ria), da se je postavil proti premirju in dal na svojo pest izpustiti vojne ujetnike iz južnokorejskih taborišč. Syngman Rhee zahteva:

Varnostni pakt med Južno Korejo in ZDA; politična konferenca mora v štirih mesecih po podpisu premirja urediti Korejo; umik zavezniških čet se more izvršiti šele po polni umaknitvi kitajske vojske s polotoka; Južni Koreji je treba zagotoviti pomoč za obnovo dežele.

Po dolgotrajnih pogajanjih je le prišlo do premirja v veliko veselje vsega sveta, še posebno pa korejskega ljudstva: boji so prenehali v nedeljo, 26. julija 1953, premirje pa je bilo podpisano naslednji dan v Panmundjon-u.

Vojna na Koreji je trajala tri leta in 32 dni. Zahtevala je ogromno nedolžnih žrtev. Po poročilih poveljstva ZN zna-

Izgube Združenih narodov v korejski vojni — Dva vojaška kaplana na vojaškem pokopališču Združenih narodov blizu Pusana. (UF)

šajo vojaške žrtve na njeni strani okoli 500.000 ljudi, na komunistični pa poldrug milijon. Velikanske so tudi žrtve med civilnim prebivalstvom: v Južni Koreji en milijon, v Severni pa dva milijona. Približno 5 milijonov ljudi je torej moralo žrtvovati svoja življenja zato, da je meja ostala tam, kjer je bila. — Morda pa bo premirje le držalo...?

Gotovo je le eno, da bi zavezniške vojaške sile že davno prej zmagovito končale vojno na Koreji, ako bi vojaški poveljniki imeli proste roke. Enega se je treba zavedati, da so v Aziji danes štiri fronte: ena na Koreji, druga v Indokini, tretja na Malaji in četrta med Formozo in kitajsko celino. Na vseh teh frontah si stojijo nasproti svobodni in komunistični svet.

ČLOVEK V KRIZI

DEJSTVA KRIZE

na vseh področjih sodobnega človeškega življenja ni treba še posebej prikazovati in dokazovati. Saj smo vsi njene več ali manj težko prizadete priče in žrtve bodisi na verskem in kulturnem, bodisi v socialnem ali gospodarskem življenju.

Verska kriza

se v čimdalje bolj naraščajoči meri razodeva v mnogoličnih oblikah in stopnjah.

Do izraza prihaja kot verska mladost in brezbržnost, ki se kakor nalezljiva bolezen zajeda v vedno širše plasti ljudstva ter razkraja in zastruplja v poedincih in družinah celice narodovega organizma.

Izraža se v skritih in odkritih oblikah in tvorbah in v raznih skupinah sodobnega praznoverstva, lahkoverstva, krivo-verstva, lažnega verstva in malikovalstva.

Najbolj kričeče njeno znamenje pa je vedno bolj prodirajoče odkrito **sovrašstvo do Boga**, do Zveličarja in Njegove Cerkve, odkriti boj zoper vero in vsako javno versko udejstvovanje od strani organiziranega brezboštva, kakršnega človeška zgodovina v tej izmeri in odkritosti ter v takem nasilju do sedaj še ne pomni. Preganjanje kristjanov v poganskih imperijah se je vendarle še vršilo vsaj pod videzom obrambe narodnih božanstev in religioznih izročil in postav.

Kulturna kriza

se nam predločuje v vseh raznoličnih delih in področjih izražanja, ustvarjanja in oblikovanja človeškega duha.

Sodobna filozofija se izgublja v teminah brezupnosti in obupavanja nad smislom človeške eksistence, ki jo zgolj tostransko gleda kot pohod v smrt, „vrženo v nič“.

Znanost naših dni je v pretežni meri v službi samo časnih interesov in smotrov in le vse preveč podvržena vplivom političnih sil in diktatov. Predvsem je današnja tehnika v večji meri postavljena v službo uničevanja kot pa v služ-

bo pospeševanja človeškega življenja in kulturnih dobrin.

Moderno **šolstvo** je v stalnem nemiru, v nezdravem preizkuševanju učnih načrtov in metod in vse preveč odvisno od trenutno vladajočih oblastnikov in političnih struj.

Umetnost oziroma literatura ob pomanjkanju podpore in javnega interesa čimdalje bolj propada in odpada od nekdanjih visokih idealov in smotrov. Vedno bolj smelo in brezobzirno pa se v okviru radia in filma, časopisja in knjižnega trga vsiljuje in razširja duhovna plitvina, poulična dovtipnost in dvoumnost, pa tudi odkrita umazanost in moralna gniloba.

Pod kvarnim vplivom vse preplavljajočega tujkega prometa, radia, filma in drugih „pridobitev“ novodobne civilizacije je zadobila smrtni udarec tudi častiljiva, starodavna **vaška kultura**. Stare šege in navade, narodne noše in druge oblike pristne domače prosvete postajajo čimdalje bolj muzejske „starozitnosti“ in mrliske priče nekdanje prave ljudske kulture, ker jih ne poživlja in oblikuje več verna, v zdravem in čistem ozračju božje narave živeča ljudska duša.

Socialna kriza

se nam vsepovsod razodeva in predstavlja, naj od katerekoli strani gledamo in presojava mnogolične tvorbe človeškega družabnega življenja in sožitja.

Vidimo v koreninah zastrupljeno in razpadajočo zakonsko in družinsko življenje. Zakonska zvestoba, zasidrana v luči in moči zakramenta in po božjih in naravnih postavah urejeno in usmerjeno življenje v zakonski in družinski skupnosti, edinosti in ljubezni postajata skorajda že redki izjemi. Vedno bolj se širi „bela smrt“, ki pomnožuje število „umirajočih narodov“.

Pogled v **družabno** življenje nam prikazuje brezobzirno sebičnost, razprtije, razkroj in zastrupljeno ozračje v

oblikovanju sožitja na vasi in v mestih, v stanovih in med stanovi, v narodu in med narodi, v državah in med njimi. Kljub „Zedinjenim narodom“, kljub vsem mirovnim konferencam se človeštvo oddaljuje od zaželenega **edinstva in miru** in vedno bolj narašča bojazen in strah pred grozečo, še strašnejšo svetovno morijo.

Kljub vsem socialnim zakonodajam, socialnim zavarovanjem in zavodom poddržavljene dobrodelnosti, kljub vsem uspehom in napredkom v uresničenju socialističnih in komunističnih evangelijev in programov v velikem delu sveta postaja **socialno vprašanje** vedno bolj pereče, kričeče in nerešljivo. Namesto „odrešenega“ proletariata nastaja novi iz prej posedujočih slojev in iz armade brezposelnega ali beraško plačnega duševnega delavstva.

Milijoni **beguncev in izgnancev** po zadnji svetovni vojni so še danes brez doma in človeka vredne eksistence in vsa javna in privatna narodna in mednarodna karitativna dobrodelna podjetja in dela ne zamorejo odpomoči najnujnejšim potrebam.

Strah in groza mora navdajati vsakogar, ki si je še ohranil košček človeškega čutenja in sočutja, ob misli in pogledu na **izrodke verske in politične nestrpnosti**, sovražnosti in maščevalnosti, katerih peklenške iznajdbe in ustanove so koncentracijska taborišča in druge oblike novodobnega suženjstva.

Kot posebno značilen **dokument sedanjne socialne krize** bodi navedena še sledeča ugotovitev sedanjega predsednika ameriških združenih držav Eisenhowerja v njegovem govoru dne 16. 4. 1953:

„Vsak top, vsaka vojna ladja, vsaka raketa je ukraden življenjski delež onih, ki gladujejo in se ne morejo prehraniti, ki zmrzujejo in se ne morejo obleči.

Moderni bombnik stane toliko kot dobro opremljena šola v več kot 30 mestih, kot dve veliki elektrarni v mestu z okoli 60.000 prebivalci ali kot dve popolnoma moderno opremljeni bolnici. — Samo za en edini lovski zrakoplov plačamo ceno 13.000 ton pšenice. — Na-

mesto enega rušilca bi mogli zgraditi nove hiše za več kot 8.000 ljudi.

To je slika človeštva, ki je pod temnim oblakom grozeče vojne pribito na križ iz železa!”

Gospodarska kriza

je morda najbolj in najboljše označena s sledečimi pojavi:

Slej ko prej se kopiči kapital, t. j. strnjena gmotna sila denarja in gospodarskih sredstev bodisi v obliki **privatnega** ali pa **državnega kapitalizma** v rokah peščice mogotcev in vlastodržcev ter zaslužnjuje pod svojo brezsrčno in brezvestno tiranijo nepregledne armade delavcev, ki v službi stroja in materije le prelahko izgubijo smisel za duhovne vrednote. Sodobni razvoj iz privatnega v kolektivni, državni kapitalizem, posebno pod totalitarnimi režimi, še v toliko bolj **ogroža svobodo in dostojanstvo človeške osebnosti**, ker je državni kapitalizem v primeri s privatnim še bolj nekontroliran in neoviran, — saj nima naddržavnih kontrolnih organov nad seboj — zato pa le pogosto še bolj krut in neizprosni. Kajti iz bridkih izkušenj zadnjih let vemo, kako prehitro, prelahko tak režim ožigosa delavca, ki se kakorkoli upira tiranstvu tega strahotnega delodajalca, kot „sovražnika ljudstva“ ali pa celo kot „veleizdajalca“.

Pri vsem mrzličnem prizadevanju za industrializacijo, mehanizacijo, motorizacijo, elektrifikacijo v celotnem narodnogospodarskem področju — in morda baš zaradi tega, kajti stroj izriva človeka iz delovnega procesa — narašča v usodepolni meri **brezposelnost**. Ta pa je za državo in narod **trojna škoda in obremenitev**: **finančna obremenitev** vsled nujnosti dajanja podpor brezposelnim; **narodnogospodarska škoda** vsled izpada sadov dela in oslavljenja k brezdelju obsojenih energij; **moralna škoda**, ker je brezdelje dostikrat početek in izvir mnogoterih pregreh in zločinov.

Zaradi ponovnih razvrednotenj na denarnem trgu pojema in gineva v ljudstvu vera in zaupanje v stanovitnost denarnih vrednot, zato pa tudi **volja do var-**

čevanja. Tudi države in njeni denarni zavodi nimajo več kredita, zaupanja v ljudstvu. (Kjer pojema „kredo“ — vera —, pojema tudi „kredit“, pravi nek socialni filozof.) Zato pa raste čimdalje bolj lahkomišelnost, zapravljivost, **razkošnost** in neovirana uživanjaželjnost, ki izpodjeda korenine narodnega blagostanja in zdravega napredka občne blaginje.

Spet in spet prihajajo žalostne vesti iz bližnjih in daljnih krajev sveta, da hirajo in umirajo stotisoči in milijoni vsled lakote. To pa predvsem ravno iz držav pod vladnimi sistemi in režimi, ki so, predno so prišli na oblast, najbolj glasno in bahavo obljubljali ljudskim množicam paradiž na zemlji. Bog se pač ne dá nekaznovano izzivati in smešiti po bahavih in domišljavih zemeljskih črvičkih.

NAJGLOBLJI VZROK KRIZE

Ob vprašanju, od kod prihaja ta vse-obsegajoča svetovna kriza, je gotovo lahko najti in naštetih raznotere vzroke.

Tako so brezdvomno upravičene naslednje ugotovitve:

Vzrok verske krize je predvsem napuh in nemoralnost; **vzrok kulturne krize** je pomanjkanje čuta in smisla za dobroto, resnico in lepoto v zatemnelem človeškem duhu; **vzrok socialne krize** je človeška sebičnost, krivičnost, sovražnost; **vzrok gospodarske krize** je neenakost v razdelitvi gospodarskih dobrin, v razdeljevanju deležev med delom in kapitalom, človeška lakomnost in nevoščljivost, z eno besedo: „**materializem**“ sodobnega človeka.

Vendar pa vsi ti vzroki še ne morejo zadovoljivo razložiti vso neizmerno tragiko in razkriti **najgloblje, zadnje korenine** zgoraj nakazane krize. Treba jih je iskati in spoznavati v globljih globinah človeške biti. Po božjem razodetju poučeni vemo, da vse človeško in vse zemeljsko življenje ne stoji po praksi in praksi katastrofi izvirnega greha več samo pod vplivom in vodstvom božjega Duha, marveč tudi v **vplivnem območju hudega duha**.

Le v kolikor znamo vrednotiti in upoštevati tudi te nevidne in vendar tako zelo realne, **soodločujoče skrivnostne sile** v oblikovanju človeškega življenja, se nam bo odprl pogled in vpogled v najgloblji vzrok vseh strahotnih kriz in katastrof v zgodovini in sedanosti človeštva.

Le če vemo za **vpliv demonskih, satanskih sil** v vse predele in oblike človeškega življenja, si bomo mogli nekoliko razlagati, kako je mogoče:

da se po naravi religiozna duša upre klicem in ponudbam božje ljubezni in se pusti zapeljati v svojo časno in večno pogubo celó v sovražstvo do Boga in vsega božjega;

da se po svoji naravi vendarle po vsem dobrem, resničnem in lepem hrepeneči človeški duh obrne in zarije v hudobnost, laž in grdobno;

da zamore postati v medsebojnem sožitju v družini in družbi „človek človeku volk“;

da si tem bolj izpodkopava materiji in mamonu zaslužjen človek temelje blagostanja in bogastva, čim bolj se peha in trudi za kopičenje časnih dobrin.

Kako bi sicer mogli razumeti vse grozote in izrodke sovražstva do Boga, Cerkev in njenih duhovnikov in vernikov, vso umazanost in gnilobo, lažnivost in zapeljivost moderne lažne kulture, vse vnebovpijoče krivice, sovražnosti, maščevalnosti, uboje in umore, vso brezsrčnost in brezvestnost na račun grdega materializma, katere smo doživljali v vojnih in povojnih letih in jih še doživljamo, če bi ne vedeli, da stoji za tem dogajanjem tudi sila pekla, knez temé, večni revolucionar proti Bogu, veliki lažnik, neumorni sovražnik in morilec človeškega rodu — krivični mamon...?

Le-ta neprestano išče in izbira pripravne in pripravljene sužnje in izvrševalce svojih satanskih, človeku sovražnih načrtov, nositeljev, voditeljev, organizatorjev organizacij in orodij svoje peklenške „satanske akcije“ na vseh področjih človeškega življenja. Žalibog jih najde le preveč! Zato pa tiči človeštvo v vseobčji krizi in pred grozečim polomom in poginom.

REŠITEV IZ KRIZE

Kakor pri raziskovanju vzrokov krize podajajo tudi pri iskanju potov k rešitvi iz nje v prvi vrsti razne možnosti v območju zgolj človeškega spoznanja in človeških moči.

Ker pa sežejo, kakor smo ravno ugotovili, korenine zla globoko pod človeško naravo in moč, je treba tudi pri iskanju možnosti za rešitev iz tega zla najti pot nad človeško naravo in moč, v svet vsemogočnega, stvarniškega, božjega Duha.

Le v moči in luči tega Duha je mogoč prerod in dvig grešnega, pod vplivom ali v posesti hudega duha stoječega otroka Adamovega v otroka božjega v Kristusu, edinorojenem Sinu nebeškega Očeta.

V zadnji in končno najodločilnejši meri je le v moči in luči tega Duha pot do rešitve in odrešenja iz smrtonosne krize ne samo v verskem, marveč tudi v kulturnem, socialnem in gospodarskem življenju. Le v Njem je:

pot iz teme brezverstva in brezboštva v luč in milost vere;

pot iz barbarstva v pravo prosveto, v krščansko omiko in oliko;

pot iz needinosti in sovraštva do miru in ljubezni v družini in družbi;

pot iz sužnosti pod nadvlado mamona v svobodo in vzvišenost človeškega duha nad materijo.

Saj je le ta Duh božji neizčrpljiv vir vse svetosti in kreposti, vse modrosti in vednosti, vse ljubezni in edinosti, vsega resničnega blagostanja in bogastva.

In kot si hudi duh izbira in poišče iz vrst Adamovih otrok pripravne in pripravljene nositelje in izvrševalce svojega razdiralnega, uničujočega dela, tako se tudi iz Očeta in Sina izhajajoči Duh božji, ki „napolnjuje zemlje krog“, posluhuje pri svojem božjestvarniškem, odrešilnem delu v človeštvu človeških organov in organizacij, človeških voditeljev in nositeljev svoje svetoduhovne „akcije“, da po njih prenavlja po hudem duhu spačeno obličje zemlje.

ČLOVEK V ODLOČITVI

„Krizo“ je beseda grškega izvora in pomeni po naše: **odločitev**.

Tisti stadij v razvoju „kritične“ človeške bolezni, n. pr. pljučnice, ko se odloča, ali bo bolnik „prestal“, ko gre za odločitev, ali zdravje in novo življenje ali poslabšanje in smrt, imenujejo zdravniki „krizo“.

Tudi človeštvo v svoji celoti je danes tak bolnik v „kritičnem“ stanju, v odločitvi, pri kateri gre samo za vprašanje: ali življenje ali smrt:

na verskem področju: večna smrt ali večno življenje;

v kulturnem življenju: nadaljnja kulturna propast ali kulturna obnova;

v socialnem življenju: napredujoči razkroj ali nov socialni red;

v gospodarskem življenju: občno ubožanje ali občna blaginja.

Iz gornjih izvajanj nam je jasno, da gre pri tem, ob vsej nujnosti izrabljanja vseh možnih človeških rešilnih sil in sredstev za premostitev krize, v zadnji vrsti in meri za pravo „ločitev duhov“, za pravilno odločitev v vprašanju:

„Ali Duh božji in Njegova luč in moč, ali hudi duh in njegova dela teme in pogube?“

Vsak človek mora izvršiti to odločitev, rešiti to „krizo“ najprej v sebi. Šele ko jo je v sebi dobro in pravilno rešil, bo zamogel v moči in luči Svetega Duha z resničnim in trajnim uspehom sodelovati pri rešitvi vsečloveške krize na tem ali onem polju in področju.

NAŠA NALOGA

V osebнем življenju je po tem, kar smo nazadnje ugotovili, naša naloga pač ta:

1. da ponovno dobro in pravilno rešujemo v sebi „krize“, odločitve notranjega in zunanjega življenja;

2. da se ravnamo po „božjem glasu“ svoje vesti, po navdihih božjega Duha v nas, pa tudi po „božjih glasnikih“, ki so kakorkoli usposobljeni in poklicani, da nam naznanjajo ali tolmačijo voljo božjo;

3. da se v zvestem izvajanju svoje krstne prisege v vsakem „kritičnem“, odločilnem trenutku spet in spet odločimo *proti* hudemu duhu, vsemu njegove-
mu napuhu in vsem njegovim delom in za Očeta in Sina in Svetega Duha;

4. vse to pa ne samo v verskem, mar-
več tudi v kulturnem, socialnem in go-
spodarskem življenju. Krščanstvo, t. j.
življenje iz svetega krsta, je nedeljiva
celota, obsegajoča vse življenje kri-
stjanovo, naravno in nadnaravno zaseb-
no in javno. In vse to tudi v zavesti od-
govornosti za občestvo v malem in veli-
kem, za družino in družbo, za narod in
človeštvo, v smislu gesla: vsi za enega,
eden za vse.

V občestvenem življenju
bo naša naloga, da v isti meri in smeri,
kakor smo rešili krizo v sebi, doprinese-
mo svoj delež tudi k rešitvi vsečloveške
krize v ožjem in širšem krogu občestva,
v katerega smo vrojeni, poklicani in po-
stavljeni.

Nakažimo samo nekaj nalog:

1. Na verskem področju: apostolat mo-
litve in žrtve, duhovnega in telesnega
trpljenja; apostolat besede (govorjene
in tiskane); apostolat katoliškega dela
(iz privatne-zasebne pobude in v okviru
organizirane akcije).

2. Na kulturnem področju: sodelova-
nje pri vseh se nudečih prilikah v vseh
oblikah prosvetnega apostolata, v doma-
čem krogu, na vasi, v mestu, v okviru
ožje in širše organizirane kulturne akci-
je v smislu krščanskih in narodnih kul-
turnih idej in idealov.

3. Na socialnem področju: praktično
udejstvovanje v izpolnjevanju velike za-
povedi ljubezni do bližnjega in posebne
krščanske dobrotelčnosti (karitas); soci-
alni apostolat v spoznavanju in širjenju
socialnih nauk (predvsem na podlagi
papeških socialnih okrožnic); ne nazad-
nje sodelovanje pri oblikovanju in odlo-
čevanju javnega mnenja in življenja v
občini, deželi in državi iz jasne in moža-
te zavesti krščanske soodgovornosti.

4. Na gospodarskem področju: za to
bodi naveden samo eden izmed mnogih
tozadevnih opominov in pozivov seda-

nega papeža, povzet iz njegove božične
poslanice iz leta 1948:

„Zvestoba, ki jo ima katoličan do svo-
je vere, ga ne sme v nobenem slučaju
navajati k temu, da bi brezbrizno stal
ob strani spričo težkih nalog, ki jih se-
danji čas zahteva. Prepričan kristjan se
vprav nasprotno nikdar ne sme
zapreti v sebično izločenost,
ako na njegova ušesa doné klici na po-
moč gospodarsko šibkih; prav tako ne,
če vidi stremljenje delavskega razreda
po bolj urejenih in pravičnejših življenj-
skih pogojih, in tudi ne, ko vidi zlo-
rabe v gospodarskem redu, kateremu je
denar več kakor socialna odgovornost.”

Ob koncu ugotovimo: iz vseh strani
nas silí pogled in vpogled v položaj na-
šega časa in v vseobčo človeško krizo k
iskrenemu vzdihu in glasnemu klicu iz
globočine srca in duše:

„Veni, Creator Spiritus—
Pridi, Stvarnik Sveti Duh!”

Večerna zdrava Marija

Na vrhu zelenega brega
pred vrati noči
zlatorumena pega
na zidu zvonika,
ozkem in belem,
kot slonokoščena mladika,
in meni na licu
v blesku odcvetel
mehko se blešči
kot odsev hrepenenja.

V bronastem klicu
zvoná plapolá
sem prek poljá
sladka skrivnost oznanjenja...

Kakor da gledam nocoj
pred seboj
z jasnovidno zenico
nazareško Devico,
pred Gabrijelom klečečo, —
tako misel je moja
od Njenega svetega soja
oblita z brezmadežno srečo...

Gorazd Gosposvetski

1954 – Marijino sveto leto

ZNAMENIT JUBILEJ

Leto 1954 stoji v katoliškem svetu v posebnem znamenju Marijinem; dan mu je namen in značaj izrednega marijanskega svetega leta in sicer zaradi tega, ker obhajamo stoletnico slovesnega proglašenja verske resnice (dogme) brezmadežnega spočetja blažene Marije Device.

Vse preteklo stoletje je bilo veliko zmago-slavje Brezmadežne v stopnjevanem uresničenju Marijine pre-rokbe: „Glej, odslej me bodo blagrovali vsi rodovi.“ To pa morda najbolj po čudežnih razodetjih Brezmadežne in njene materinske ljubezni v Lurdu in Fatimi.

Naj bi bilo to sveto jubilejno leto Marijino vreden zaključek in višek zmagoslavnega marijanskega stoletja 1854 – 1954!

PIJ XII. – MARIJANSKI PAPEŽ

Usodno-velik čas vladanja papeža Pija XII. je pač v čisto izredni meri označen in izpolnjen z razodetji veličine in slave preblazene deviške Matere.

Po naročilu Marijinem, posredovanem po treh nedolžnih otrocih v Fatimi, je l. 1942 posvetil sv. oče ves svet brezmadežnemu Srcu Marijinemu. V pretresljivo goreči in otroško zaupni posvetilni molitvi kliče Brezmadežno

kot „kraljico sv. rožnega venca“ za ves iz tisočernih ran krvaveči svet in jo naziva z mogočnimi naslovi: „Kraljica nebeška“, „Pomoč kristjanov“, „Pribežališče človeškega rodu“, „Zmagovalka v vseh

božjih vojskah", „Kraljica in mati sveta”.

Po istem naročilu je sveti oče posvetil Rusijo brezmadežnemu Srcu Marijinemu v posebni posvetitvi leta 1952 ob koncu apostolskega pisma, ki ga je naslovil na ruski narod ob prazniku slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda.

Ob priliki omenjene posvetitve vsega človeštva brezmadežnemu Srcu Marijinemu v letu 1942 je sveti oče obenem vpeljal praznik brezmadežnega Srca Marijinega za vesoljno Cerkev in določil kot dan praznovanja 22. avgust (t. j. osmi dan po prazniku Marijinega vnebovetja.)

Leta 1947 pa je proglasil za svetnika največjega apostola Marijine slave v preteklem stoletju Ludovika Marijo Grignon Montfortskega, ki je brezdvomno največ pripomogel k novemu porastu in novi spomladi marijanskega življenja med kristjani.

Vsi imamo še v svežem spominu veliko slavje 1. novembra v svetem letu 1950 v večnem Rimu, ko je papež Pij XII. ob nedopovedljivem navdušenju milijonske množice vernikov proglasil dogmo (versko resnico), da je bila Marija tudi s telesom v nebesa vzeta. Saj se tega dogodka vsakokrat posebej spominjamo pri novem nazivu v lavretanskih litanijah: „Kraljica, v nebesa vzeta”, kakor katoliški svet že skozi sto let obnavlja spomin na podobni veliki dogodek 8. decembra leta 1854 pri prošnji „Kraljica brez madeža izvirnega greha spočeta, prosi za nas!”

Okrožnico o Kristusovem skrivnostnem telesu z dne 29. junija 1943 zaključuje Pij XII. iz verno-globokega pogleda v veličastvo Marijine vloge in naloge v sv. Cerkvi, tem skrivnostnem telesu Kristusovem s temile besedami:

„Njenemu brezmadežnemu Srcu smo zaupno posvetili vse človeštvo. Naj bi presveta Mati vseh udov Kristusovih, sedaj z dušo in telesom povzdignjena v nebeško slavo in tam kot kraljica vladajoča s svojim Sinom, od Njega izprosila, da bi se neprestano razlivali mogočni potoki milosti od prevzvišene Glave v vse ude skrivnostnega telesa. Naj bi Ona

kakor v vseh preteklih časih tudi danes čuvala sveto Cerkev s svojo všemogočo priprošnjo ter izprosila od Boga njej in vsemu človeštvu končno vendarle spet mirnejše čase.”

MARIJA IN „ČLOVEK V KRIZI”

V prejšnjem članku pod naslovom „Človek v krizi” smo skušali nakazati pot k rešitvi iz vse človeško življenje obsegajoče krize v moči in luči všemogočnega Duha-Stvarnika.

Ko pa govorimo ravno o jubilejnem letu Marijinem, naj bo povedano še to: pot k Svetemu Duhu in po Njem k Jezusu in Očetu je Marija. Ko je po Njenem vseodločilnem odgovoru na angelovo oznanjenje: „Zgodi se mi po tvoji besedi” prišel Sveti Duh na njo in jo je obsenčila moč Najvišjega, je postala Mati Boga-človeka, obenem pa že tudi vseh udov bogočloveškega skrivnostnega telesa. Vsa polnost milosti božje, vsa polnost Svetega Duha se razliva po Marijinem Srcu v vsa verna srca božjih otrok. Zato pa vodi pot k odrešenju v Svetem Duhu in Odrešeniku, to je pa tudi pot k rešitvi iz vseh človeških in svetovnih kriz, preko Brezmadežne. Po Mariji vodi pot k rešitvi iz vseh prej označenih kriz.

1. Pot iz verske krize:

Ona je „devica verna”, ki je v imenu vsega človeštva verovala božji Besedi in jo spočela od Svetega Duha. — Ona je „posoda duhovna” in „posoda vse svetosti, vse pobožnosti”, iz katere polnosti smo vsi prejeli in vedno prejemo. — Ona je „srednica vseh milosti”, ker posreduje svetu Zveličarja. — O Njej velja skrivnostno čudovita resnica: „Ti sama si uničila vsa krivoverstva po vsej zemlji.” — Saj je Ona skrivnostna sila, o kateri je že v praevangeliju v paradizu prerokovano, da bo kači (t. j. hudiču) glavo strla. Zato je pa Marija tudi „pribežališče grešnikov”.

2. Pot iz kulturne krize:

Marija brezmadežna je „sedež modrosti”. Poglejte, premišlujte, občudujte, prijatelji krščanske prosvete, besede iz knjige Modrosti v mašnem berilu na

praznik Brezmadežne in odprl se vam bo pogled v najlepši vzor ustvarjene do-brote, resnice in lepote, v najlepšo po-dobo neustvarjene večne Modrosti in Lepote. S tem pa se vam bo tudi zasvi-talo, da je „kultura duše — duša kulture“, duša vsega vašega pro-svetnega stremljenja in delovanja. Le kultivirana duša bo zamogla vzbuditi od mrtvih, na novo poživiti mrliške ostanke nekdanj tako lepe, zdrave do-mače, slovenske kulture, ki jo je zadušil in jo duši hudi „duh časa“.

3. Pot iz socialne krize:

Sam Bog ve, koliko socialnih, osebnih, družinskih in družabnih kriz je rešila „Mati lepe ljubezni“, „Mati žalostna“, „Tolažnica žalostnih“, „Zdravje bolni-kov“, „Pomoč kristjanov“, „Podoba pra-vice“, „Kraljica miru“! — Zato pa trdno zaupamo, da bo Njeno materinsko-ljubeče, brezmadežno Srce tudi nam in našemu času rešitev iz strahotnih soci-alnih kriz.

4. Pot iz gospodarske krize:

Le v duhu „dekle Gospodove“ je konč-noveljavna rešitev tudi iz gospodarske krize, t. j. rešitev iz suženjstva mamono-vega. Ona brez pridržka pripozna sebe in vse svoje kot last nebeškega Gospo-darja, kateremu se čuti odgovorno za čimboljšo upravo. Njeno gospodarsko načelo in ravnilo je beseda: „Iščite pred-vsem božje kraljestvo in njegovo pra-vičnost in vse drugo vam bo navrženo“. Zato pa poveljuje Gospoda, kajti: „Mo-gočneže je pahnil s prestola in povišal ponižane; lačne je nasitil z dobrotami, bogatine je odpustil prazne.“

MARIJA OPOMINJA SVET

Potem ko je Marija odprla mladim fatimskim vidcem za trenutek pogled v strašno prikazen pekla, je dala njim in po njih vsemu krščanskemu svetu med drugim tale opomin:

„Videli ste pekel, kraj, kamor pridejo ubogi grešniki. Da bi jih rešil te kazni, hoče Gospod, da bi se širila po svetu

pobožnost k mojemu brezmadežnemu Srcu. Če se to izvrši, kar vam naročam, bo mnogo duš rešenih in prišli bodo mirni časi... Če bodo ljudje poslušali te moje opomine in prošnje, se bo Ru-sija spreobrnila in svet bo prišel do miru. Če pa ne, se bo iz Rusije razširilo po vsem svetu veliko krivoverstvo, ki bo povzročilo vojske in preganjanja Cer-kve. Tedaj bo mnogo dobrih moralo pretrpeti mučeništvo. Tudi sveti oče bo moral mnogo trpeti. Več narodov bo uničenih. Končno pa bo moje brezma-dežno Srce zmagalo in človeštvu bo na-klonjena doba miru.“

NAŠI SKLEPI ZA MARIJINO JUBILEJNO LETO

1. Poglobimo svojo otroško ljubezen in pobožnost do Brezmadežne, do velike „Mater in Kraljice sveta“, do „Zmagovalke v vseh božjih bojih“ in „Kraljice miru“. Ta naša pobožnost pa bodi pra-va in zdrava, predvsem v tem prizadeva-nju, da se v „krizah“ svojega osebnega in človeškega življenja pustimo napol-niti in voditi z duhom Marijinim, ki je Sveti Duh sam.

2. Posvetimo v Marijinem svetem letu na novo in s posebno iskrenostjo sebe, svoje družine, svoje župnije in škofije, svoj narod in ves človeški rod Mariji-nemu brezmadežnemu Srcu v smislu njenega naročila otrokom v Fatimi.

3. Izvršujmo isto naročilo z molitvijo pravega rožnega venca in po možnosti tudi s pravim sv. obhajilom ob prvih sobotah v mesecu.

4. Poživimo ali pa ustanovimo po naših župnijah Marijine družbe, Marijine vrtce za otroke in druga cerkvena zdru-ženja pod Njenim imenom in varstvom.

5. Postavimo vse svoje apostolsko in katoliško delo (akcijo) pod Njeno var-stvo in vodstvo, če ga ne vršimo popol-noma v Njenem imenu v okviru danes že po vsem katoliškem svetu razširjene „Marijine legije“!

Brezmadežno Srce Marijino, bodi re-šenje nam, našemu narodu in vsemu človeškemu rodu!

OSNOVNA NAČELA

ALOJZIJ NOVAK

krščanske sociologije

Ako bi katoliški svet po 15. maju 1891 s tako vneto proučeval (študiral) okrožnico „Rerum novarum“, ki jo je tedaj izdal papež Leon XIII. o rešitvi perečega socialnega vprašanja, kakor dela to danes, bi si bil verjetno prihranil socialno revolucijo komunizma ter bi bil odnos med obema glavnima proizvajalcema zemeljskih dobrin: med delavcem in delodajalcem že mirno urejen na podlagi krščanske vere v obojestransko zadovoljnost. Ker so pa otroci tega sveta modrejši od otrok luči, so socialisti in komunisti že nekaj desetletij prej in pozneje med delavskimi sloji širili svoj zmotni socialni nauk z vso gorečnostjo, med katoličani pa so si tozadevni nauki svete Cerkve le počasi utirali pot. Tako so nas oni prehiteli in navidezno zmagali — v veliko škodo mirnega razvoja v gospodarskem svetu.

Danes pa je pod pritiskom komunizma zanimanje za krščanska socialna načela in za pravilno rešitev socialnega vprašanja veliko in se vedno večja.

Saj čitamo po vseh resnejših listih o socialnih študijskih krožkih med katoličani, o socialnih tednih in kongresih, o vsakoletnem spominu na socialno okrožnico Leona XIII. in na ono Pija XI., ki nosi naslov „Quadragesimo anno“. — Čitamo, kako se države resno bavijo s socialnimi odnosi svojih državljanov in izvajajo agrarno reformo med kmečkim stanom; čitamo, kako se delavci sami preko svojih sindikatov zavzemajo za izboljšanje svojega položaja.

Tudi vladajoči papež Pij XII. se zopet in zopet pri svojih nagovorih na vernike, zlasti pri avdiencah delavcev, pa tudi delodajalcev, povrača na rešitev socialnega vprašanja v svetu in daje navodila za praktično uporabo socialnih okrožnic svojih prednikov.

Zato je zelo umestno, da tudi Mohorjeva družba vsaj v glavnih potezah pouči svoje člane in bralce o obeh papeških okrožnicah, ki vsebujeta osnovna načela krščanske sociologije o pravičnem razvoju gospodarskega udejstvovanja med svetom brez prelivanja krvi in brez netenja sovraštva med delovnimi razredi.

Uvod

Ako hočemo papeške okrožnice pravilno razumeti, nam mora biti stalno pred očmi, da je podlaga cerkvenega socialnega nauka nauk Jezusov, da je vsak človek otrok božji, brat Kristusov in sodedič večnega življenja v nebesih. Vsak človek ima dvojni cilj: urejeno in dostojno življenje na tem svetu in večno blaženost v nebesih. Zato se moramo medsebojno ljubiti in spoštovati. Zato „nobena ne božja ne državna postava ne more dovoliti, da bi kdo zatiral zaradi zasebne koristi uboge in nesrečne svoje brate, ne more dovoliti, da bi kdo izrabljaj bečo drugih in ob tem sam bogatel.“ (Leon XIII.)

Ta nauk o človeškem dostojanstvu, in sicer o dostojanstvu vsakega člana vesoljne človeške družbe, delavca kakor delodajalca, reveža kakor bogatina, predstojnika kakor podložnika, ljudi vseh družabnih slojev, vseh narodnosti in vseh jezikov, so vsi papeži, ki so o socialnem vprašanju pisali ali govorili, postavili za podlago pravične rešitve socialnega reda. Prav ob tem temeljnem nauku se ločijo pota krščanske in brezverske ali celo brezbožne sociologije.

Sedaj pa se ozrimo na obe okrožnici: Rerum novarum in Quadragesimo anno in na njiju navodila za uresničenje mirnega razvoja, t. j. evolucije, (ne revolucije!) gospodarskih odnosov med ljudmi na svetu.

I. „Rerum novarum“

Leon XIII. je v svoji encikliki (okrožnici) postavil tri temeljne stebre, na katerih mora sloneti rešitev socialnega vprašanja.

Pravica do zasebne lastnine

1. Brezverski socializem ne bo nikdar rešil socialnega vprašanja, ker uči vse polno zmot. Najusodnejša njegova zmot pa je, da taji duhovne vrednote v človeku in da pri gmotnih vrednotah zahteva odpravo vsake lastninske pravice s popolno razlastitvijo posedujočih. Tej zmoti postavi Leon XIII. nasproti nauk Cerkve, da je pregrešna le zloraba lastnine, ne pa lastnina sama. Lastninska pravica je naravna pravica človeka in je tako stara kot človeški rod. Nobena država in noben družabni red nima pravice do popolne razlastitve imovine.

To je prvi stebel. Na njem stoji pravica posameznega človeka in nedotakljivost družin, namreč pravica do pridobivanja lastnine, ki je potrebna človeku in njegovi družini. „Človek je starejši kot država in družinska skupnost je pred državnim občestvom,“ tako je pribil veliki socialni papež.

Socialna skrb države

2. Ker pa posameznik zaide v pridobivanju zelo lahko čez dovoljene meje v škodo človeški družbi — to se pravi, da preveč in po krivični poti obogati, je postavil papež drugi stebel, na katerega je naslonil nauk o pravičnem regulatorju osebne lastnine, ki ima svoje meje; ta regulator mora biti država.

Ta nauk Cerkve je bil nekaj nezaslišanega za tedanje liberalno naziranje, ki državi ni dovoljevalo nobenega vmešavanja v gospodarstvo poedincev. Leon XIII. pa je jasno povedal, da državna skupnost nima le pravice, ampak da ima celo dolžnost posegati v družabne razmere državljanov, ker je njena naloga skrbeti za občno blaginjo in čuvati ter braniti pravico. Zato se mora državna oblast zavzemati za socialno in gospo-

darsko šibkejšje sloje in jih braniti pred samopašnostjo in nasiljem močnejših skupin.

Brez dvoma so bili v Leonovih časih delavci kot šibkejšja družabna plast potrebni državne zaščite in so imeli pravico, da jo zahtevajo zase. Papež je naštel celo vrsto odredb, ki naj jih država ukrene v varstvo delavcev. Ako poznamo danes mnoga tovrstna zavarovanja, od bolniškega, protijetičnega, starostnega, invalidnega, protinezgodnega do podpor v brezposelnosti, je to res lep napredek.

Delavski stan pa ne pomisli, da je bil ravno papež tisti, ki je v imenu Cerkve prvi to socialno skrb zahteval od državnih oblasti. In papež je najvišja učna avtoriteta na svetu. Zato tudi nekatoliške in protestantovske države kakor tudi države, ki ne priznavajo nobene veroizpovedi, niso mogle mimo teh pravičnih zahtev katoliške Cerkve. Tako močan je ta drugi stebel, ki ga je postavil Leon XIII. v svoji socialni okrožnici Rerum novarum.

Sodelovanje delavcev

3. K pravični rešitvi socialnega vprašanja pa nista dolžni prispevati le Cerkve in država, ampak tudi delavci sami. Ti slednji v Leonovem času niso imeli nobenih pravic do samoobrambe. Zato se papež z vso odločnostjo postavi na stran delavca in poudari njegovo človeško dostojanstvo. Delavec ni stroj, ampak z neumrjočo dušo, z umom in prosto voljo obdarjeno bitje. Zato mu je treba priznati vse človeške pravice: pravico do dela, do zadostne plače zanj in za družino, do primernega počitka in oddiha, do prostega združevanja v delavskih organizacijah in sploh do pravične delovne pogodbe med njim in delodajalcem.

Danes po 62 letih se nam vse te delavske pravice zdé same po sebi umevne, a v letu 1891 je bilo tako govorjenje skoraj nekaj nezaslišanega. Podjetniki so se krčevito upirali vsaki združevalni svobodi svojih delavcev, ker so se dobro za-

Otroško sirotišče blizu
Pusana na Koreji. —
Častnik ameriške mor-
narice razdeljuje slaščice
malim korejskim siro-
tam. Čisto na levi je rav-
nateljica sirotišča, Woo
Wal Ha. (UF)

„Pod srečnejšimi zvez-
dami“. — Letonska be-
gunka Zinaida Supe s
svojimi otroki po svo-
jem prihodu v USA —
v New York — kot dve-
stotisoča begunka-izse-
ljenka. Supejeva dru-
žina je sedaj pod okri-
ljem „Ameriških katoli-
ških hčera“. Na desni
zadaj je Rev. Edvard
Swanstrom, voditelj vse
ameriške katoliške akci-
je v prid beguncem.
(UF)

vedali, da je v združitvi moč, ki jim bo pristigla peruti. S posameznim, od podjetja popolnoma zavisnim delavcem so lahko sklepali delovne pogodbe po najnižjih cenah in z najdaljšim delovnim časom. To je večalo podjetnikove dobičke, ubogega delavca pa vedno tiščalo v bedi. Zato so preudarnejše delavce, ki so to svobodo terjali, preganjali in odpuščali z dela. Tudi države, ki so se tesno držale liberalnega nauka o prostem gospodarstvu, so nasprotovale delavskim združenjem — danes jim pravimo **sindikati** — pod pretvezo, da ti ogrožajo svoboden razmah industrije in proizvodnje.

V to „sršeno gnezdo“ je zadel Leon XIII., ko je proglasil kot nauk krščanske sociologije **svobodo delavcev** za združevanje v **obrambo njihovih človeških pravic**.

To je bil tretji steber, ki naj nosi stavbo novega, pravičnega družabnega reda v XX. stoletju.

Vpliv okrožnice

Delavstvo, opogumljeno po papeževi okrožnici, je začelo po obratih ustanavljati delavske sindikate. Ta združenja delavcev so začeli polagoma tudi gospodarji jemati v obzir. Zaradi vpliva sindikatov so se začele boljšati delovne pogodbe, ki so določale delavcem pravičnejšo plačo, znosnejši delovni urnik, pravico do nedeljskega počitka tam, kjer ga prej ni bilo; urejevalo se je delo otrok in žensk po tovarnah, na splošno se je začelo stanje delavcev boljšati v vseh ozirih.

Najblagodejnejši vpliv je „*Rerum novarum*“ imela tudi na novo orientacijo držav, ker so se te v zadnjih 60 letih pod vplivom Leonovega nauka razvile iz liberalnih in zgolj pravnih držav v državne skupnosti, ki vidijo svojo veliko nalogo prav v socialni zakonodaji in socialnem skrbstvu. Kdor kaj zasleduje parlamentarne krize zadnjih let v Evropi, mora ugotoviti, da jih je bilo izredno mnogo povzročenih baš zaradi socialnega vprašanja po raznih državah.

Kaj sledi iz vsega povedanega? Nič drugega, kot to, da se mora delovno

ljudstvo največ zahvaliti ravno tej tako obrekovani Cerkvi in njenim poglavarjem, ako je danes njegov položaj neprimerno boljši in pravičnejši, kakor je bil pred objavo papeških okrožnic. — Žal, da večina delavcev vesoljnega sveta še danes ponavlja laž cerkvenih nasprotnikov, da je Cerkev v službi kapitalizma in nasprotnica delavstva. To je pravcato satansko otemnenje razuma naše dobe, ki belo imenuje črno in črnemu pravi belo. Morali bi biti Cerkvi iz srca hvaležni, ne pa je blatiti in smatrati za svojo nasprotnico.

II. „Quadragesimo anno“

(„Ob štiridesetletnici“)

Po krščanskem svetu in tudi izven nje ga je na podlagi smernic Leona XIII. nastalo živahno gibanje ne samo med industrijskimi delavci, ampak tudi med obrtniki in kmetskimi stanom. Leonov klic po združenju šibkejših slojev je našel obilo odmeva. Nastala je doba združništva in sindikatov, a nastala je tudi doba velepodjetij in še ta so se povezala med seboj v tako imenovane truste. Moč bogastva je prešla iz rok posameznih na razna anonimna kapitalistična združenja, kjer ne gospodari več posameznik, ampak družba delničarjev, ki vodi industrijska, trgovska in druga podobna velepodjetja potom številnega uradništva.

Vse te pojave na socialnem polju je Cerkev budno zasledovala v teku 40 let. Trije papeži so medtem umrli (Leon XIII., Pij X., Benedikt XV.). Nastopil je Pij XI. Temu papežu se je zdelo potrebno, da je 15. maja 1931 izdal novo socialno okrožnico „*Quadragesimo anno*“.

V njej se je Pij XI. najprej razgledal po sadovih Leonove okrožnice in je ugotovil, da se je po prvi okrožnici razveseljeno razvila krščanska socialna veda, da so se zganile tudi državne oblasti in se zavedle svojih socialnih dolžnosti in da so se ustanovila mnoga strokovna društva delavcev z namenom samopomoči, pa tudi društva podjetnikov in gospodarjev kot njih protiutež.

Takoj nato je utemeljil vzroke, zakaj Cerkev govori tudi o socialnih in gospodarskih vprašanjih, dasi so to zadeve zemeljskega življenja in po svoji naravi spadajo v področje svetne oblasti. Utemeljil je pa to takole:

„V tehnično stran teh zgolj tostranskih zadev se Cerkev noče vtikati. Toda, ker ima družabno in gospodarsko življenje človekovo tudi svojo moralno plat, kjer gre največkrat za najvišje pravice človekove, spada socialno vprašanje pod tem vidikom tudi pod končno presojo Cerkve, ki je od Boga postavljena oznajnjevka in razlagalka moralnega in naravnega zakona.”

Nato začne okrožnica obravnavati posamezna vprašanja, katera Leonov nauk pojasnjujejo, pa tudi dopolnjujejo.

A. Zasebna lastnina

Glede zasebne lastnine popolnoma potrdi, kar je pisal o tej pravici Leon XIII.: „Pravica zasebne lastnine je dana ljudem od narave same, to je od Stvarnika.” A takoj pristavi, da ima vsaka lastnina dvostranski značaj, to se pravi, da mora služiti blaginji posameznika in tudi blaginji skupnosti. Prav po domače povedano bi se reklo: Kar si pridobil po lastnem trudu ali kar si podedoval, je tvoja lastnina, a ne tako izključno, da bi ne bil dolžan od previška svojih potreb deliti bližnjemu, ki je v stiski. Zavedaj se, da je nad teboj še neki višji lastnik vsega ustvarjenega in da si ti le oskrbnik svojega, od Boga ti zaupanega imetja. Kdo bi se pri tem nauku Cerkve ne spomnil Jezusovih besed iz evangelija: „Lačen sem bil in ste mi dali jesti” (Mat 25, 35) in na besede Sv. Duha pri Tobiju, ki je v svojem testamentu naročal sinu: „Bodi milosrčen, kolikor moreš. Ako boš imel mnogo, dajaj obilno; ako boš imel malo, tudi od malega dajaj po moči z radovoljnim srcem.” (Tob. 4, 8). Ker je ljubezen do bližnjega ne samo evangelijski svēt, ampak stroga zapoved, zato je tudi nauk Cerkve o socialnem značaju lastnine smatrati kot obvezen.

Oba papeža tudi učita, da ima država pravico določevati dolžnosti, ki jih ima

lastnina do družabne skupnosti. Razlastiti brez odškodnine država ne sme, a kadar gre za splošno blaginjo, je država opravičena odvzeti nekaj lastnine v ta splošni blagor, seveda proti postavni odškodnini. Zato je v nasprotju s socialnim naukom Cerkve vsako razlaščenje brez odškodnine, dasi bi ga državna oblast zapovedala. Nobena oblast nima te pravice; to bi smela storiti le tedaj, če si je kdo na nepošten način nekaj prilastil.

Kapital in delo

Glede razmerja med kapitalom in delom daje okrožnica Pija XI. važna osnovna načela, katera pa bomo lažje razumeli na konkretnem zgledu. Pojdimo v duhu v veliko tovarno, recimo v predilnico. Tam vidimo velika poslopja, opremljena z modernimi stroji, povezana med seboj z raznimi prevoznimi sredstvi. V posebnih zalogah so nagrmadene velike množine bombaža, ki naj jih tovarna predela v predivo. Prva naša misel je: tukaj leži veliko milijonov, ki predstavljajo tako zvani kapital. Ako pa bi ne stopil v te prostore delavec s svojim delom, kaj bi pomenil ta kapital? Mrtvo maso. Nič ne bi proizvajal.

Isto velja za delavce, če so prepuščeni samim sebi. Tudi najbolj izurjeni tkalci bi morali stati križem rok, ako bi ne bilo tovarne-tkalnice, ki jih zaposli. Oboje skupaj — kapital in delo — je šele sposobno proizvajati tvarne dobrine.

Tu nastane sporno vprašanje, kateri izmed teh dveh činiteljev naj uživa večji delež dohodkov tega sodelovanja. — Na prvi pogled bi človek razsodil: ker drug brez drugega ne moreta nič, naj se čisti dobiček razdeli na pol. Pa bi se varal, ker je treba vzeti v poštev tudi večji riziko in večjo odgovornost, ki jo ima pri proizvodnji kapital, ki mora skrbeti in nabaviti blago, ki ga tovarna predeluje, skrbeti, da se blago ne pokvari, da najde za blago tržišča in kupce. Delavci imajo le to skrb, da s stroji blago pravilno izdelajo; za to dobijo dogovorjeno plačo in jih nič več ne skrbi, če podjetje proizvode dobro ali slabo vnovči. Zato je pravično, da spada večji odstotek do-

bička, kjer je več odgovornosti. To je zelo pereča točka pri vprašanju socialne pravičnosti.

Poglejmo, kako reši to zadevo „Quadragesimo anno“.

Pij XI. je v tem oziru dopolnil Leonovo okrožnico in je postavil kot socialno pravilo: „Porazdeljevanje izdelanih dobrin naj se ureja po pravcu občne blaginje in socialne pravičnosti.“ V podrobnosti se papež ne spušča, ker je to tehnična zadeva, ki je prepuščena medsebojnemu dogovoru med zastopniki delavcev in podjetnikov ali pa razsodbi najvišje socialne oblasti, to je države.

C. Delavčeva plača in to-zadevne pogodbe

„Quadragesimo anno“ izraža takole nauk papežev o tej važni zadevi:

„Mezdno razmerje samo po sebi ni krivično. Vendar je v danih razmerah bolj pametno ublažiti ga s socialno pogodbo.“

Na kratko razložimo razliko med mezdno pogodbo in socialno pogodbo. Pri mezdni pogodbi se stranki dogovorita takole: ti stopiš k meni v službo in boš plačan za svoje delo po toliko na mesec ali teden ali uro. Pri socialni pogodbi pa se stranki dogovorita takole: ti stopiš z menoj v družbo pri podjetju. V podjetje vložiš ti delo, jaz pa kapital. Med letom dobivaš dogovorjeno plačo. Ob koncu poslovnega leta si razdeliva čisti dobiček po tem in tem ključu (ali na polovico ali drugače). Če pa bo izguba, jo nosiva oba po istem ključu.

„Quadragesimo anno“ priporoča, da se začne s socialnimi pogodbami, ker postanejo z njimi delavci soudeleženi pri podjetju, ki ga smatrajo zaradi tega za svoje in začnejo tudi zanj delati kakor za svoje. Za svoje se pa vsak bolj potruži kot za tuje.

Ponekod daje taka socialna pogodba prav lepe sadove. Pisec teh vrstic pozna neko novonastalo mehanično podjetje beguncev. Eden je bil prej računovodja, druga dva pa sta izurjena mehanika. V tujini so se našli. Sila kola lomi. Dogovorili so se: računovodja dá ali poskrbi

denar; on kupi tudi stroje in poskrbi za delo; mehanika pa bosta pridno delala. Prav z malim so pred tremi leti začeli, pošteno so si zaslužek delili. Danes so izven vseh dolgov, imajo dobro opremljeno delavnico, vedno dovolj dela, ker so postrežljivi in solidni pri delu, in upajo na lep razvoj podjetja. Pa si niso čisto nič v sorodstvu, še poznali se niso prej. Združila jih je socialna zavest in pogodba. Ako je mogoče to v malem, zakaj bi ne bilo mogoče v velikem?

Ponajveč pa so še vedno v veljavi navadne mezdne pogodbe, ki jih v zadnjih časih ne sklepajo več posamezni delavci, ampak so kolektivne pogodbe, sklenjene med delodajalci in delavskimi sindikati.

Po nauku Pija XI. je treba gledati pri določitvi delavčeve plače:

1. Na socialno pravičnost, ki zahteva, da je plača tolikšna, da more od nje živeti delavec in njegova družina, ki naj z varčnostjo lahko tudi toliko prihrani, da pridejo do koščka zemljišča, kjer bo stala njih družinska hišica in vrtič okoli nje.

2. Na razmere v podjetju. Uredé naj se s skupnim prizadevanjem vodstva podjetja in delavcev. (Kakor se v kmetijstvu menjajo dobre letine s slabimi, tako je tudi v industriji menjava med leti velikega prometa in pičlega. Na vse to se je treba ozirati, ko se določajo plače. Zato se tudi kolektivne pogodbe ne delajo navadno za dolge dobe.)

3. Na zahteve občne blaginje. Plače naj bodo tako uravnane, da bo čim več delavcev dobilo delo. Nesocialno je tudi, ako v eni družini služi svoj kruh kar po 4 in 5 članov, v drugi pa nima zaslužka niti družinski oče.

Pri tej točki je pot do socialne pravičnosti še dolga, ker zahteva medsebojno solidarnost delavcev do brezposelnih tovarišev. Pij XI. je to pot nakazal. Zato pravi v okrožnici „Quadragesimo anno“: „Proti sebičnosti in gospodarskemu samodržstvu je treba obnoviti socialno pravičnost in ljubezen“. To ljubezen in pravičnost pa ne moreta dati ne brezverstvo ne brezboštvo, ampak edino le

krščanstvo. Zato oba papeža v svojih okrožnicah tako nujno poudarjata za ozdravljenje človeške družbe na socialnem področju — obnovo krščanskega življenja.

C. Korporacije

Da bi ta ljubezen in solidarnost med delavci in delodajalci prišla do popolnega poudarka, predlaga Pij XI. ob koncu svoje okrožnice širša združenja, ki jih imenuje korporacije. Corpus pomeni v latinščini telo; telo pa sestoji iz različnih udov ali organov, od katerih vsak vrši svojo nalogo v prid celemu telesu, a je obratno tudi vsak organ deležen zdravja in moči celega telesa. Ako en organ zboli, mu morajo drugi pomagati, da ozdravi: glava se skloni, oko išče, roke ovijajo rano, ki jo je kdo utrpel na nogi. Nato pa nastopi srce, ki dovaja svežo kri v ranjeni ud, da se rana zopet zaceli. Celota živi iz organov, organi pa živé iz celote in medsebojne zveze.

To naj bi bila po nasvetu papeževem podoba skupnih združenj ljudi istega poklica ali istega podjetja: vzajemno delo in vzajemna pomoč! Ta misel skupnosti bi premagala sebičnost, ker bi bila du-

hovna vez, ki bi družila vse člane (delavce in delodajalce) v krščansko enoto. Skupnost v korporacijah bi delavce osvobodila sedanjega proletarskega značaja in jih včlanila kot enakovredne v človeško družbo. Saj je za zgradnjo hiše enako potreben zidar, ki zida, kakor inženir, ki je napravil načrt. Oba opravljata delo, ki je vsega spoštovanja vredno.

V tem krščanskem pojmovanju dela bi se v družine vrnila zadovoljnost in veselje do dela. Saj delo bi ne bilo več rabotánje kapitalizmu, ampak služba družbi in skupni blaginji.

To so pa že idealne višine socialnega miru in pravičnosti. Papež jih gleda v duhu in nam nakazuje pot do njih. A kot pogoj, da se bo človeška družba tako visoko dvignila, napoveduje, da bo to mogoče doseči le, ako se svet odpove materializmu, se spreobrne h krščanstvu in evangeliju v duhu pravičnosti in ljubezni. — „Res je delo za нравno obnovo človeške družbe težko, a nikdar ni brezupno, zakaj s pomočjo milosti božje je usoda človeške družbe v naših rokah. Kajpada čaka vse dobre veliko dela.“ (Pij XI.)

Rudi Vouk:

DOMOVINA

Ko je človek našel domovino, ga je Bog poklical predse in rekel:

„Rad te imam. Zato sem ti dal očeta in mater, da te naučita vsega, kar sem jima neizbrisno vtisnil v srce. Spoštuj ju ter se ravnaj po njunih naukih. Prehodi zemljo, kjer živijo tvoji ljudje, spoznavaj tuje pokrajine in zaukaj, ko se vrneš nazaj v domovino, ki ti je druga mati, kakor sem ti jaz pravi Oče...“

Te božje besede so se uresničile in bodo veljale tudi naprej od veka v vek. Zanje pričajo hitre reke in sanjajoča jezera, strme gore s tihimi gozdovi ter prijazna selišča sredi skrbno obdelanih poljan.

Celó sonce se veseli božje milosti in boža s svojimi žarki kraj, kateri je zme-

rom praznično lep, da ljudje tudi v največji nesreči ne pozabijo na veliko ljubezen; ona vsebuje vse: sladke spomine in grenke trenutke, mehko tolažbo, trdo sedanjost in nenehno upanje v boljše dni...

Ugasne šele tedaj, ko oči ne vidijo več sinjega neba in tudi več ne spoznajo zvestega tovariša ob strani, ker gledajo v nedosegljivo daljavo — tja, kjer leži večna domovina.

CE BRAT BRATU POMAĞA, STA KAKOR TRDNO MESTO. (Preg 18, 19)

KOMUR BOG NI DAL RAZUMA, TEMU GA TUDI KOVAČ NE SKUJE.

MLADOSTNIKOV

Človek je družabno bitje. Sestavina iz dveh elementov: iz vidnega telesa in nevidne duše, ki oživilja človeško telo. Vsak človek je ravno zaradi svoje duše vreden največjega spoštovanja, ker je podobna božja v njem, pa naj bo majhen otrok, deček ali deklica, mladenič ali mladenka, odrasel ali star. Vsi ti tvorijo eno veliko božjo družino na zemlji kakor bratje in sestre med seboj in zato se morajo ljubiti med seboj kot pravi božji otroci.

Vir življenja sta fant in dekle, ki se pred božjim oltarjem poročita ter s tem prevzameta na sebe dolžnost pomnožiti človeški rod z novorojenimi svojimi in božjimi otroki. Božji otroci so, ker so ustvarjeni od Boga samega; in otroci so novoporočencev, ker sta jima oče in mati dala telesno življenje, v katero je dal Bog dušo, ki naj ga oživilja in razvija. Starši so pravzaprav oskrbniki, varuhi in vzgojitelji otrok. Na zemlji so vidni namestniki božji. To velja za vsakega vzgojitelja. Vsakdo izmed nas pa je zares prava lastnina božja.

Starši bi morali biti svetniško-popolno izoblikovani in izklesani, ako bi hoteli dati svojim otrokom to, kar bi jim v resnici morali dati. Tu je na mestu beseda matere Blanke njenemu sinu Ludoviku: „Raje te vidim mrtvega, kakor pa da bi vedela, da si smrtno grešil.“ Tako bi moral govoriti vsak oče in vsaka mati svojim otrokom, toda na žalost je življenje vse drugačno, saj po besedah sv. Janeza Evangelista ni nič drugega kakor „poželenje mesa, poželenje oči in napuh življenja“ (1 Jan 2, 16); s tem poželenjem v neposredni zvezi so tisti sedmeri grehi, ki jih je poln ves svet in ki so: napuh, lakomnost, nečistost, nevoščljivost, požrešnost, jeza in lenoba.

Res je, da je na *n a p u h* podlaga vseh drugih grehov; toda človek bi dejal, da je prav pri tem zelo soudeležena človeška telesna *l e n o b a*. Sta namreč v nas

dve postavi: postava duha in postava telesa. Ti dve postavi sta si v neprestanem medsebojnem spopadanju, pri katerem je dolžnost vsakega človeka, boriti se tako, da vedno zmaga duša in da telo prizna, da jo je zaman hotelo zrevolucionirati, usužnjiti jo najprej strasti, s tem pa grehu in pekl.

Angelsko, krstno čista bi morala novoporočenca stopiti pred oltar, ko hočeta prevzeti nase zakonsko življenje in njegove dolžnosti. Med njima bi moralo biti tako bratovsko občevanje, da opozorita drug drugega na napake s prijazno besedo in da se poboljšata. Kajti kolikor bolj sta oče in mati vdana strastem, toliko slabši bodo tudi otroci – in koliko pohujšanja je s tem v zvezi; in kolikor bolj sta telesno in duhovno posvečena, toliko bolj bodo posvečeni tudi njuni otroci. Kakršno je namreč drevo življenja, takšen je tudi njegov sad. Zato naj se vsak mladenič in vsako dekle, ki se poročita, zavedata, da morata biti sama najprej dobra in sveto vzgojena, da bosta lahko po božji volji sveto vzgojevala svoje otroke. To velja tudi za vsakega drugega vzgojitelja, ki nadomestuje starše.

Sredstva za dobro oziroma slabo vzgojo so sledeča: dober zgled, kar največje medsebojno spoštovanje, lep, dobrohoten opomin, kadar je potreben; za slabo vzgojo pa: slab zgled, pomanjkanje spoštovanja in brezbržnost, zaradi katere smejo otroci početi, kar hočejo.

K temu vprašanju spada tudi kazni, toda takšna, da vsak otrok lahko spozna, da je kaznovan zaradi tega, da se bo poboljšal, zato da bo čim bolj vzgojen, ne pa zato, da bi starši oziroma vzgojitelji nad njim stresali svojo jezo.

Vsekakor je zelo škodljivo, ako vzgojitelj izven domače hiše kaznuje, recimo, sina kakšne družine, potem se pa otrokova mati jezi zaradi tega, kajti s tem mu daje le *p o t u h o*, ki pa nikakor ne pri-

pomore k njegovemu poboljšanju, ampak k poslabšanju.

Po božji volji mora biti krivec kaznovan; na vsak način je bolje, da sam zadovoljno sprejme kazen na sebe in se po njej poboljša, kakor pa da bi vzgojitelji dajali malopridnežu potuho, tako da bi se otrok vedno bolj pogrezal v vse mogoče grehe v mislih, besedah, predstavah, željah in dejanjih. Kajti po takšnih nekaznovanih grehih mladoletnik lahko postane tudi velik zločinec, pa četudi ni morda prekoračil svojega 17. leta starosti.

Ostali socialni vzroki mladostnih zločinov so poleg omenjenih še sledeči:

Najprej omenimo neprimerne igre! Nekateri od njih so celo smrtno nevarne. Z njimi se otrok igra in vadi. Toda to vsakdanje igranje otroku kar naenkrat ne zadostuje več: dejansko hoče postati junak, zaradi česar lahko koga rani in to celo smrtno, samo da doseže svoj namen.

S tem v zvezi omenimo še pretiran otrokov ponos: ako je ta poražen ali ponižan — posebno v pričo drugih —, je petnajstletni deček zmožen storiti razna nedgovorna dejanja, celo kak zločin.

Nadaljnji vzrok pokvarjene mladine je malopridna družba in brezbriznost vzgojiteljev. Dokler je otrok n. pr. do sedmega leta skoro vedno pred očmi svojih najbližjih sorodnikov, mu je lahko biti priden. Toda, ko začne hoditi v šolo, se krog njegovega občevarja razširi, v teku let pride med vse mogoče dobre in pokvarjene sošolce oz. ljudi; šola je prva, ulica pa druga nevarna past, v katero lahko zaide; v njem se začne razvijati strasti, katerim lahko podlež; saj ga bodo pokvarjeni sošolci še celo pohvalili, ker se je dal zapeljati njihovim vabam. Na ta način ga oni po svojem mišljenju zvijačno pridobé, medtem ko mora on kot žrtev morda celo svoje poznejše življenje trpeti posledice svojega greha.

Velikokrat so slabe vzgoje krive tudi slabe knjige in slabi filmi, ki ne bi smeli nikdar priti med svet, ker so pohujšljivi, še manj pa priti v roke in

pred oči mladine, ki še ne zna preceniti in presoditi, kaj je po božjem zakonu dovoljeno in kaj ni; kaj njej koristi in kaj škoduje. Kajti takšni filmi in takšne knjige navajajo človeka do ponižujočega, sramotnega, strastvenega in kazni vrednega dejanja. Takšne knjige in filmi pokvarijo srce in dušo.

Nadaljnji vzrok zločinov je tudi pretiran, brezobziren šport, ki je sam po sebi sicer dobro sredstvo za telesno zdravje in duhovno prožnost, toda ako postane človeku nekako druga strastna narava, potem bo on sam prej ali slej postal žrtev tega športa, te svoje strasti. Ne bo se znal premagati in bo storil napram svojemu športnemu tekmecu kakšno nepremišljeno dejanje, zaradi katerega potem pride celo pred sodišče.

To so torej glavni socialni vzroki zločinov mladostnikov in te je treba v blagor družin in sploh človečanstva kar najbolj mogoče preprečevati. K temu mora pripomoči vsaka družina, javni vzgojitelji, občine in državne oblasti.

Svetna vzgoja mora imeti za podlago Kristusov evangelij in katekizem. Tega bi se morale zavedati vse svetne oblasti; ako pa uničijo ti dve knjigi in ju vržejo iz cerkve, šol, društev in domov, potem se ne smejo čuditi, če ljudje postanejo vedno bolj divji in v svojem bližnjem ne vidijo več sebi enakovrednega sočloveka, temveč nekaj, kar po svojem prepričanju smejo odstraniti — tudi s silo —, če jim je napoti. Sužnji postanejo svojih strasti in so mnenja, da jim je dovoljeno vse, tudi umor.

Človek ne postane zločinec kar naenkrat, temveč mora imeti bližnjo in daljno pripravo. Ko bi ne bilo volje za zločin, ne bi bilo niti daljne niti bližnje priprave. Toda volja je tu, ugodna prilika tudi in potem pride do dejanja.

*

Najboljše zdravilo proti vsemu temu zlu je staro krščansko načelo: *Moli in delaj!* Nadalje čuječnost, kajti sv. Peter pravi: „Treznj bodite in čujte: vaš nasprotnik — hudič — hodi okrog kakor rjoveč lev in išče, koga bi požrl“ (1 Petr 5, 8).

Čas našega življenja je kratek. Zato je tembolj potrebno, da je posvečen molitvi in delu. Molitvi, da se lahko posvetimo; delu pa zato, da imamo pravo živeti in se hraniti, ker kdor ne dela, naj tudi ne je.

Teh zlatih naukov se mora mladina naučiti že zgodaj v svojem življenju s

svojim lastnim delom in prizadevanjem. Ako bo posvečena Bogu z molitvijo in svojemu življenju z delom, ne pa z brezdeljem, potem bo lahko postala temelj srečne bodočnosti družin in na ta način tudi naroda; drugače pa bo vzrok nesreče, propadanja in vsesplošne izprijenosti!

Val. Počanšek:

Sinica je zapela

Sinica je zapela,
še v zimskem molku vsa vesela,
na okno moje se je usela,
kot bi mi pravit priletela:
Čuj, konec bo gladi, trpljenja,
pomlad bo zdaj vsega življenja!

Sinica je zapela,
iz duše mi bolest je vzela,
sree prijetno pa ogrela,
ko je radostno žvrgolela:
„V bližini tvoji bom živela,
v zahvalo ti ljubó žgolela!”

Sinica je zapela,
na bližnjo vejo odletela,
iz srčka pesem je privrela
in moja duša je želela:
Ljudi bi naj povsod učila
hvaležnosti ta pesem mila!

NAŠE KULTURNO DELO V MINULEM LETU

Najprej je treba zapisati naš kulturni „confiteor”: koroški Slovenci živimo v svoji lastni domovini in imamo razmeroma dovolj možnosti za kulturno udejstvovanje. Ta košček slovenske zemlje bi lahko danes bil klicar vsemu slovanskemu in slovanskemu svetu, naj se spričo velikega resnega položaja še sam kulturno zresni in poglobi do najglobljih globin duhovnega in duševnega udejstvovanja.

Velika, zelo velika je odgovornost vseh slovanskih ljudstev v domovini in tujini za bodoči razvoj evropskih ljudstev. Nad Evropo visi izza dobrih trideset let veličastna fatimski prošnja. Le malo ali nič pa ni odjeka nanjo niti med slovenskim ljudstvom, katerega položaj v marsičem sliči nekdanjemu položaju portugalskega naroda.

Kulturni pogled nazaj na minulo leto in delo izožimo uvodno na neorga-

nizirano delovanje in življenje. Nekoč je bila naša Koroška predvsem v svojih cerkvenih in izvincerkvenih slavjih v marsičem vzgled kulturnosti. Najsi so praznovanja cerkvenih praznikov v župnijah, najsi so nekoč domača župnijska „žegnjanja” s tako lepim prvim rajem pod lipo pri Zilji ali prisrčno zabavo v rožanskih in podjunskih vaseh, danes leze v naše podeželje mrzki materializem in navaja ljudstvo k računarstvu in dobičkarstvu. Nekdanje sloge in edinosti v naših vaseh ni več, podeželje se vidno razkraja in plitvi.

Dokaj razmaha je nakazala organizirana prosveta. Prednjačita sestrinski gospodinjski šoli v Št. Jakobu v Rožu in v Št. Rupertu pri Velikovcu s svojimi gospodinjskimi in šivalnimi tečaji in vmesnimi prireditvami svojih tečajnic. Špitalčani so nas posetili s „Henrikom, gobavim vitezo”, Meško-

Gospodinjska šola v št. Jakobu v Rožu. — Osrčje naše prosvete — duhovne in strokovne — sta sestrinski gospodinjski šoli v št. Jakobu v Rožu in št. Rupertu pri Velikovcu. Kjer koli po naših dolinah spoznaš katoliško našo družino, v kateri deluje in se žrtvuje za svoje male in velike otroke zlata naša mati, tam srečuješ blagodejni vpliv teh naših vzgojnih zavodov.

vim božičnim misterijem. Celovčani so gostovali kar v osmih župnijah s šalo-igro „Svojeglavček“ in želi obilo smeha za nagrado in pohvalo. Brnčani še vedno nastopajo v opereti „Študentje smo“ in sicer so z njo gostovali na Jesenicah in v Borovljah. Šentjakobčani pod Golico so podajali na več odrih igró iz meščanskega življenja „Z lastovkami“ in Finžgarjevega „Divjega lovca“. Vmes so pridno nastopali s kratkimi prizori v celovškem radiu, doma pa še miklavževali in praznovali svoje matere. V ostalem Rožu delujejo še v rožanski Šmarjeti in v Selah, kjer nastopa pridna farna mladina. Izmed Gorjancev so se javili Bilčovščani z „Divjim lovcom“, Škofičani z „Začaranim ženinom“, Kotmirčani z „Genovefo“, Radišani pa s svojim pevskim zborom. Pridna in živahna je Podjuna. Globašani pod Peco so igrali „Ljudmilo“ in „Revčka Andrejčka“, Šentvidčani „Razvalino življenja“, Gorenčani „Sv. Nežo“. Šmihelčani nastopajo s krasno izurjenim mešanim zborom v radiu in na večjih prireditvah. Obirčani in Selani so pod taktirko g. Holmarja izborni pevski cerkveni zbor.

Slovenske oddaje v celovškem radiu so priljubljene ob nastopih domačih zborov in podeželskih igralskih družin. Privlačne so tudi njegove oddaje na zvočnem traku posnetih pesmi ljubljanskega akademskega zbora in še nekaterih dru-

gih izvenkoroških zborov. Sem in tja pa pogrešamo večjo prilagoditev željam podeželskega ljudstva, ki pa naj bi seveda pokazalo nekoliko več zanimanja s tem, da včasih izrazi svoje želje in nasvete.

Mohorjeva družba v Celovcu je s svojo novo tiskarno pravo kulturno žarišče. Za leto 1953 je izdala poleg koledarja kot redni dar članom še „Lilijo nad močvirjem“, življenjepis Marije Goretti in ponatis Jurčičevega „Desetega brata“. Kot izredni izdaji sta izšli „Moje grede“, pesniška zbirka domačinke Milke Hartmanove, in knjiga „Nadškof Jeglič“ izpod peresa msgr. J. Jagodica. Dr. Turnškov „Mali misal“ (tiskan v tej tiskarni l. 1952) ljudje še vedno radi kupujejo; saj ga odlikujeta jasen tisk in okusna oprema. V nizu periodičnega tiska izdaja Mohorjeva tedensko „Nedeljo“ in „Otroka božjega“ ter mesečnike „Vera in dom“, „Naša luč“, „Mladi rod“. V njeni tiskarni se tiska tudi kulturno-politično tedensko glasilo „Naš tednik-Kronika“.

V minuli kulturni sezoni je bilo tudi več gostovanj iz Jugoslavije. Pred izbranim občinstvom je v Celovcu govoril ravnatelj ljubljanskega muzeja dr. Kastelic o starinskih izkopavanjih v Sloveniji in Jugoslaviji. V maju 1953 je gostovala v Celovcu ljubljanska opera z Dvorakovo „Rusalko“, Försterjevim „Gorenjskim slavčkom“ in Lhotkovim

Naša dekleta v teh šolah ne pridobivajo samo gospodinjanskega znanja, temveč napredujejo tudi duhovno-prosvetno. — Ta trojna do- ta je več vredna od zlata in srebra.

„Vragom na vasi“. Ta gostovanja vzbujajo tudi med nemškim koroškim ljudstvom veliko zanimanje, ker jih odlikuje izredna kakovost nastopov. Spričo odličnih igralcev in pevcev iz Ljubljane so Nemci danes v pravcati zadregi in priznajo, da bi zamogli odgovorjati z isto kvaliteto kvečjemu graška ali dunajska opera.

Vedno bolj se udomačujejo izleti. Celovški učiteljčičniki-Slovenci so bili v Gorici in v Trstu v gosteh pri slovenskih profesorjih in študentih. Tržaški in goriški dijaki pa so nato obisk vrnili z večdnevnim izletom na Koroško. Sploh je čutiti med Goričani in Primorci na eni in nami Korošci na drugi strani vidno zblizanje, ki zamore biti obojestransko samo v našo kulturno in narodno korist.

Preostane še pogled na kulturne prilike dežele vobče. Dežela se še davno ni otresla predsodkov izza minulih nacionalnih desetletij. Premnogim Nemcem je še vedno trn v peti dvojezična ljudska šola našega ozemlja, ki bazira na šolski postavi iz leta 1945. Mnogokod še vedno sanjajo o povratku časov vsenemške slave in izražajo svoj prezir napram slovenskemu svetu in človeku. Celovec sam pa je dokazal opetovano, da se je že precej uživel v novo dobo. Slovence in Jugoslovane prijazno sprejemajo in se objektivno izražajo o njihovih kulturnih in športnih nastopih. Tu so Velikovčani bolj nazadnjaški. Svojo sedemdesetlet-

nico so v juniju 1953 praznovali z velikim sprevedom, ki naj bi bil podal sedemstoletno zgodovino njihovega mesta. Pa so javno nakazali svoje začudenje, zakaj naj bi se po sedemsto letih učili slovensščine, katere njihovim prednikom ni bilo treba. Povabili so sicer vse koroške doline, pozabili pa so povabiti neposredne sosede — podjunske Slovence. Ta starokopitna miselnost je običajna tudi še v vrsti podeželskih občin in ljudstvu močno zastira jasen pogled na bodoči razvoj.

Rad, zelo rad bi še povedal o našem duhovno-kulturnem poletu. A ni veliko povedati. Tu in tam je čutiti znake, da se koroški Slovenci v resnici zavedamo svoje velike naloge, katero imamo napram svojim rojakom. Kot plamen bi morala zagoreti misel katoliške kulturne čistoče, mladina bi morala notranje ustaljena že graditi temelje svojega bodočega kulturnega, gospodarskega in socialnega doma. Ni slučaj, da je baš v tem letu sedemstoletnica škofa Modesta, ki je iz Gospe Svete započel pokristjanjevanje Slovencev. Morda zato izzveni še to leto za našo mladino in starino v tako potrebno in nujno kulturno načelnost in jasnost. Nedvomno veliki idealizem premnogih naših rojakov bo našel v tem razčiščevanju svoje prave korenine in prvine.

r.

Berač ne živi od ene hiše, ne od enega človeka krčmar.

Kulturno delo naših marijanišnikov med šolskim letom

Na Plešivcu (Tanzenberg) živimo dijaki iz slovenskih in nemških predelov skupaj in sicer nas je ena tretjina Slovencev. Medsebojno razumevanje je kar dobro, le včasih pride do majhnega prepira s sošolci, ki pa nikoli nima večjega pomena.

Pri knjigah in listih pa nam Mohorjeva družba toliko stori, da se moramo včasih res že čuditi. „Nedeljo“ in „Otroka božjega“ nam pošilja vsak teden in sicer za vse. Tudi „Vero in dom“ dobivamo v tolikih izvodih, da zadostuje vsaj za višješolce. A to še ni vse. Mohorjeve knjige smo dobili lansko leto za smešno nizko ceno. Kdor je plačal udnino, je dobil vseh pet knjig. In takih je bilo okrog sedemdeset. Razen tega so nam podarili še „Nadškofa Jegliča“ za knjižnico. To pomoč znamo popolnoma ceniti in smo Mohorjevi družbi zelo hvaležni, saj nam s tem pripomore k izpopolnjevanju v našem materinskem jeziku. To pa je za nas zelo važno, ker naša domovina rabi dobrih slovenskih duhovnikov in tudi druge inteligence.

„K R E S“

Gotovo največji dogodek minulega šolskega leta je bila prva številka našega „Kresa“, kateri so sledile še štiri številke. Velik je bil odmev po vsej Koroški, da,

po celem svetu, ker „Kres“ sveti tudi v inozemstvu, celo v Ameriki. In kako je prišlo do tega?

Na počitniškem sestanku poleti 1952 v Slovenjem Plajberku je nekdo navdušeno pravil iz svojih študentskih dni, da so imeli tudi list, ki so ga sami pisali z roko. Ta list je šel od enega do drugega in vsi so ga z zanimanjem brali. In tako je nekoč vmes rekel, da bi bilo lepo, če bi tudi mi napravili kaj takega.

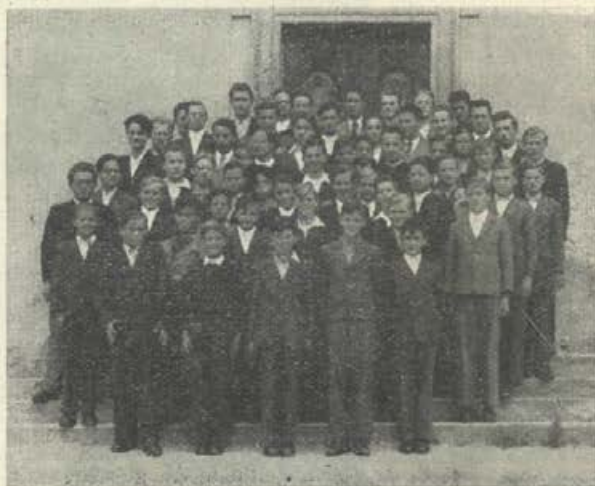
Mi smo bili seveda takoj navdušeni in takoj smo bili domenjeni, da ga bomo pisali na stroj in razmnožili v šestih izvodih.

Nato smo prišli zopet na Plešivec. Tedaj pa smo začeli treznejše preudarjati. Če že hočemo pisati na stroj, smo si mislili, kar napišimo matrice, ki jih pa lahko toliko razmnožimo, kolikor rabi-mo, in vsak dobi en izvod. Toda to stane precej denarja. Zato smo jih razmnožili malo več in jih poslali našim rojakom preko Koroške. In nismo se motili. Pomagali so nam tako lepo, da nismo bili samo brez skrbi za finansiranje „Kresa“: kupili smo si še star pisalni stroj, ki nam popolnoma zadostuje.

Če sedaj govorimo o „Kresu“ vsak takoj vé, da je to naš list. A preden smo našli pravo ime, smo si dolgo „glave lomili“. Več tednov smo premišljevali in

Katoliška slovenska dijaška družina na Plešivcu (Tanzenbergu) v šolskem letu

1952 — 53.

Plešivec s samostanom, v katerem so nastanjeni marijaniščniki.

iskali primerne imena, a ni se nam hotelo posrečiti. Spominjali smo se nazaj na počitniški sestanek in na misel nam je prišel tisti nepozabni večer na Žingarici, ko smo stali okrog kresa in obljubljeni zvestobo naši slovenski domovini. In kaj je bil čar tiste noči? Kres je gorel med nami — kakor ljubezen do naše domovine v naših srcih. In kakor da bi hoteli dati ta ogenj tudi vsem drugim, ki bodo brali naš list, smo ga imenovali „Kres“.

Zelo razveseljivo je, da so tudi strokovnjaki zadovoljni z našim pisateljevanjem. Žalibog smo zgubili nekaj najboljših sodelavcev, ki so že maturirali. Upamo pa, da bo „Kres“ še dalje ostal na isti slovstveni višini ali da se morda še izboljša. Tudi sedanje uredništvo bo letos maturiralo in Bog ve, kako se bo „Kres“ dalje razvijal. To so naše največje skrbi.

SESTANKI

Vsako nedeljo, ali bolje rečeno, skoro vsako nedeljo se zberemo slovenski dijaki v kakem razredu k sestanku. Eno nedeljo višješolci, drugo nedeljo nižješolci. Ta delitev je bila potrebna, ker bi bilo za vsako nedeljo preveč dela in ker smo predavanja ločili.

Pri nedeljskih sestankih obravnavamo našo zgodovino, velike može in druge stvari. Predavajo večinoma višješolci. Zraven pa deklamira še kdo kako pesem in pojemo naše lepe narodne pesmi.

PETJE

Petje ima pri nas sploh velik pomen. Saj ni sestanka, da ne bi peli kake cerkvene ali narodne pesmi. A razen tega smo za božič pripravili še zbor. Sicer je bilo mnogo dela, a lepo je bilo tem bolj, ko smo peli pri božični akademiji, prav posebno pa, ko smo se slišali na sveti večer v radiu. Ker se pa dalje z zborom nismo mogli ukvarjati, ker bi bilo sčasom res preveč dela, smo ga morali opustiti.

A večglasno petje vendar ni utihnilo. Trije naših najbolj navdušenih pevcev so se večkrat znašli skupaj k slovenskemu petju. Polagoma so naštudirali troglasno petje in, ko so nekaj pesmi že kar dobro znali, jim je prišlo na misel, da bi lahko zapeli v radiu. Res ni trajalo dolgo, ko jih je vsakdo lahko slišal. Ker se je to ljudem in tudi njim samim dopadlo, so še dvakrat napravili take oddaje v radiu. Žalibog ta tercet ne obstaja več, ker so se člani po maturi razšli.

J. Z.

PROSVETNO DELO NA *Goriškem*

„Ali se spominjaš,” me je vprašal prijatelj, „da si obljubil Mohorjevemu koledarju za leto 1954 pregled prosvetnega dela na Goriškem?”

Nič kaj prijazno nisem pogledal; spomnil sem se pa le, da utegne biti res tako. Obljuba dela dolga! Ko bi le ne bili tako vroči dnevi.

Da se vsaj deloma izognem tej „pasji” nadlegi, sem sklenil, da obiščem najprej okoliške vasi ter tako vsaj za nekaj časa izginem iz mesta.

V teh vaseh, kjer so prosvetno delovali, sem se ustavil in zabeležil posamezne prireditve, ki naj bodo nekaka statistika katoliškega prosvetnega dela. Je to golo naštevanje brez kritike, ki ima namen povezati v nekako celoto „raztresene ude”, da se tako ohranijo za bodočnost.

Poglejmo najprej na Kras v **Doberdob**. Tukaj je pridno deloval dekliški krožek in cerkveni pevski zbor. Imeli so več prireditev: 12. oktobra 1952 je nastopil dekliški krožek z igro „Sirota Jerica”. Cerkevni pevski zbor je gostoval v Gorici 9. novembra z ljudsko igro „Divji in nedeljski lovci”. Istega meseca je gostoval v Doberdobu jameljski cer-

kveni zbor z veseloigro „Velike skrbi”.

Dekliški krožek je zopet nastopil 26. 4. 1953 z igro „Izgubljeni raj”. V juliju je gostoval v Doberdobu akademski klub „Jadran” s koncertom narodne in umetne pesmi.

Kratka je pot iz Doberdoba v **Jamlje**. Tukaj je nastopil cerkveni pevski zbor na praznik Kristusa Kralja in je ob zaključku celodnevnega češčenja izvajal koncert evharističnih pesmi prof. M. Fileja. Cerkevni pevski zbor se je postavil 14. junija 1953 s Finžgarjevo igro „Veriga”.

Ustaviti se moramo tudi v **Sovodnjah**, kjer zelo pridno deluje dekliški krožek. Saj so tudi tukaj imeli več prireditev. Tako je bila ona 7. nov. 1952 posvečena Mariji in slovenski božji poti. Pripravili so tudi „dan naše matere”. Najbolj pa so se postavili 12. julija 1953 z dramo „Ljudmila”.

V **Štandrežu** obstoji Marijin vrtec, ki je pripravil za sv. Tri kralje lepo božično akademijo. Pričeli so tudi s prosvetnimi večeri; na prvem takem večeru je predavatelj govoril o štandreškem rojaku msgr. Andreju Marušiču. Udeležuje se tudi dekliški krožek; večjo priredi-

Pevski zbor Slovenskega katoliškega prosvetnega društva v Gorici s pevovodjem prof. Mirkom Filejem.

tev je pripravil 16. avgusta z igro „Bla-goslov zemlje“ in burko „Oh, ta Po-lona“.

Poslovil sem se iz Štandreža in jo zavil v Podgoro. Povedali so mi, da obstoji tudi tukaj Marijin vrtec in mladinski krožek fantov in deklet, ki so se že večkrat pokazali pred občinstvom. Večjo, in sicer pustno prireditev so imeli 15. 2. 1953.

Delaven je tudi cerkveni pevski zbor v Pevmi. Priredili so kulturni večer, po-svečen 90-letnici rojstva msgr. Ivana Trinka. Sodelovali so tudi pri skupnem nastopu v Števerjanu.

Če se potrudimo še nekoliko, pride-mo preko Oslavja v Števerjan. Utrujen si in potán. Obrni se na Dvor pod hlad-no senco lepih kostanjev; če si pa še la-čen in žejen, te potolaži g. Herman. Lep razgled imaš na sončno Gorico. Pozani-mal sem se za prosvetno delo Števerjana. Izvedel sem, da je 30. nov. 1952 gosto-valo iz Gorice Slov. kat. prosvet. društvo s svojim lepim koncertom narodne in umetne pesmi. Imeli so tudi več pro-svetnih večerov: 15. jan. 1953 so se spom-nili 60-letnice 1. slov. kat. shoda v Ljub-ljani. Večer 19. februarja so posvetili 90-letnici rojstva msgr. Ivana Trinka. V marcu so praznovali materinski dan. Na vnebohod so pa nastopili cerkveni zbori iz Pevme, Jamelj in Števerjana v izvaja-nju narodnih pesmi, zbor iz Jamelj pa še s spevoigro „Za srce in denar“. S tem bi bil pregled po goriški okolici končan. Zaključnih šolskih prireditev ni bilo ve-liko. Kolikor je znano, je bila taka pri-reditev v Dolu v okviru večerne šole. V večjem obsegu je bila zaključna šolska prireditev v Skriljevem s petjem, dekla-macijami in dvema enodejankama.

Poglejmo še v Gorico. Tukaj je bilo naše prosvetno delo zelo razgibano. Da ne more priti kulturno delo še do večje-ga razmaha, je treba iskati krivdo v pomanjkanju primernih prostorov. Ob-stoji veliko upanje, da se bo tudi to sča-soma izboljšalo.

Tudi v tem letu nas je obiskal koroški pevski zbor iz Št. Lenarta in je nasto-

S proslave materinskega dne v Gorici 25. 3. 1953

pil 6. septembra 1952 s svojo vedno lepo, nežno in veselo narodno pesmijo.

Preglejmo najprej delavnost Marijine družbe, Marijinih vrtcev ter deklških krožkov. Na misijonsko nedeljo nas je Marijina družba povedla v misijonsko življenje s svojo igro „Afindra“, katero so ponovili na praznik Kristusa Kralja. 24. nov. 1952 je bil nastop goriških Ma-rijinih vrtcev s pestro akademijo. Za sv. Tri kralje je bila božična prireditev. Ma-rijina družba je poskrbela tudi za pust-no prireditev z igro „Štiri neveste in en ženin“. Krožek kat. srednješolcev v Go-rici nam je pripravil 7. in 8. dec. 1952 akademijo v čast Brezmadežni, ki je ob-segala recitacije in igro „Mladi tiskar“. Naši srednješolci so pa imeli na torek pred božičem lepo uspelo božično aka-demijo. Ob zaključku šolskega leta 24. 5. 1953 so nastopili goriški srednješolci. Za-pel nam je zbor pod vodstvom prof. Mirka Fileja nekaj lepih narodnih pe-smi. Sledila je drama Antona Leskovca „Vera in nevera“, pri kateri so se mladi igralci zelo dobro odrezali. Dijaki Nižje srednje in Strokovne šole so zaključili

šolsko leto s pevske točkami in tremi enodejankami. Pokazali so eni kot drugi smisel za kulturno delo.

V Gorici smo imeli tudi gostovanje cerkvenega zbora iz Doberdoba, in sicer 9. novembra 1952 z igro „Divji in nedeljski lovci.“ — Pri tej priliki naštejmo še delo Slov. kat. prosv. društva v Gorici, ki ima za seboj že lepo tradicijo. Preskrbeli so nam več lepih kulturnih večerov. Prvi je bil 5. nov. 1952 in je govoril dr. F. Močnik o temi: „Vtisi iz Fatime“. Pokazal nam je v lepi besedi tri države: Francijo, Španijo in Portugalsko.

Lep koncert slovenske pesmi smo imeli 22. nov. 1952. Ta koncert je bil ponovljen še v Števerjanu in Nabrežini.

Isto društvo je preskrbelo na zadnjo nedeljo v letu 1952 za zahvalni dan v okviru dvestoletnice goriške nadškofije. Skupno z drugimi cerkvenimi zbori so pod vodstvom prof. M. Fileja izvajali koncert božične pesmi.

14. jan. 1953 je bil kulturni večer v spomin 60-letnice 1. slov. shoda v Ljubljani. Pregledni referat je pripravil msgr. Novak.

V sredo 21. jan. smo se spomnili starostne slovenskih duhovnikov msgr. Ivana Trinka, ki je praznoval 90-letnico rojstva. Predavatelj dr. Kacin je v izklesanem govoru prikazal lik slavljenca in njegove ožje domovine Benečije. Sledile so recitacije in beneške narodne pesmi.

V februarju, in sicer 11., je govoril č. g. dr. Škerl o „Človeku in njegovem dostojanstvu“ s posebnim pogledom na peto božjo zapoved.

25. februarja smo imeli „Izseljeniški večer“. Predavatelj č. g. Jože Vidmar je govoril o temi: Vtisi z obiska pri slovenskih izseljencih v zapadni Evropi. Zbor je oskrbel tudi primerne recitacije in petje. Č. g. dr. R. Klinec je govoril 11. marca o spiritizmu.

Skupno z Marijino družbo ter dekljskimi krožki je Slov. kat. prosvet. društvo poskrbelo za proslavo materinskega dne, ki je bil 25. marca 1953. Dijakinja Lučka Novič nam je v svojem predavanju prikazala vso veliko ljubezen Ivana

Cankarja do matere. Sledile so recitacije, žive slike in petje.

29. aprila je govoril g. H. Močnik o „Gospodarskih podvigih in padcih v zadnjih 50 letih“.

S tem bežnim pregledom dela na prosvetnem polju smo tako prišli h koncu sezone. Saj so se že pričeli vroči dnevi. Za zaključek sezone nam je poskrbelo Slovensko kat. prosvet. društvo s svojima koncertoma 27. in 28. junija. Pevski koncert je bil posvečen spomenu pok. skladatelja Vinka Vodopivca. Prosvetno društvo se je hotelo tako oddolžiti spomenu prve obletnice smrti nepozabnega skladatelja in je pri tem koncertu izvajalo samo njegova dela. Izven programa smo slišali „žalostinko“ v priredbi prof. M. Fileja. Da se ohrani lepo besedilo pesmice Ljubke Šorlijeve in v spomin pokojnega skladatelja, se mi zdi primereno, da ga objavimo v našem letošnjem prosvetnem pregledu:

Zakaj otožno gozd šepetče,
zakaj solzé se bilke trat?
V grmovju slavec je utihnil —
ne obudi ga več pomlad ...

Prepeval iz srca globine
je pesmi sladke brez miru —
v njih milih zvokih razodeval
je domu slavo in Bogu.

Zdaj venec pletejo mu trate
in žalostinko poje gozd ...
Še nam, ki pevca smo ljubili,
na srca legla je bridkost ...

Sledile so skladbe pok. Vinka Vodopivca. Slišali smo med drugim tudi nekaj, večini še neznanih skladb, med katerimi njegove tri balade „Mejnik“, „Ubežni kralj“ in „Knezov zet“.

Ni, da bi se tukaj spuščali v kritiko izvajanja, saj je bilo o tem pisano že drugje. To pa lahko rečemo, da je zbor pod vztrajnim in večjim vodstvom prof. Fileja napravil velik korak naprej. In še to, da sta nam Slov. kat. prosvetno društvo in njen zborovodja porok za vedno večji kulturni razmah na Goriškem.

— zas —

IZ MLADIH LET

škofa dr. Gregoriju Rožmana

Župnija Šmihel pri Pliberku je ena najstarejših v Podjunu. Iz listin je razvidno, da je bila samostojna že l. 1050. Bila pa je takrat zelo obširna. Obsegala je tudi današnje župnije Kazaze, Pliberk, Vogrče, Globasnico, Šteben, Mežico, Črno s Kropivno in Jaborjem. Spadala je, kakor drugi kraji južno od Drave, pod oblast oglejskega patriarha. Ko pa je l. 1461 cesar Friderik III. ustanovil ljubljansko škofijo, ji je za dotacijo podaril tudi šmihelsko župnijo. Leta 1784 je prišla pod lavantinsko, l. 1859 pa končno pod krško škofijo. Dobrih 300 let je bila torej včlenjena v ljubljanski škofiji. Kdo bi bil mislil, da bo čez 150 let nato eden njenih sinov zasedel kot vladika stolico te škofije! To je sedanjí ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman.

Otroška doba

Na jugu šmihelske župnije ob vznožju Pece leži vasica Dolinčiče. Tam se je v kmečkem domu p. d. pri Pongracu rodil dne 9. marca 1883 Gregor kot šesti in najmlajši otrok.

Oče je bil trden, delaven kmet, resnega značaja, redkobeseden, mati pa mirna, tiha, skromna, požrtvovalna, globokoverná. „Katera mati ima dosti otrok, nikdar nima praznih rok.“ Tako opeva ljudski pesnik Lesičjak kmečko ženo tistih časov. Obvladati mora delo v hiši, v hlevu, na polju in zraven oskrbovati kopicó otrok.

Pongračeva mati ni imela varučke (pestrne), zato je jemala male otroke kar v zibelí s seboj na polje. Z drugimi ni imela posebnih težav, z malim Gregorjem pa je bil križ. Kar ni hotel biti na polju, kričal je in jokál, da je morala mati večkrat delo pustiti in ga nesti domov. Končno ga sploh ni več jemala s seboj na polje. Nekoč mu je ob taki

prilíki rekla: „Na polju že ne boš delal, to že vidim; ti boš ali berač ali gospod!“

Uresničilo se je drugo. Ko je fantek zrasel in začel obiskovati šolo v Šmihelu, je kmalu pokazal veselje do učenja. Sovrstnikov v Dolinčičah ni imel; bil je pa itak rajši sam in se je ukvarjal s tablico in knjigami. Dopadla se mu je cerkev in njeno bogoslužje. Postavil si je doma oltar in ob njem posnemal mašnikova opravila.

Kmečko delo ga ni veselilo. „Na polju ne bom delal! Dajte me študirat, če ne, grem v kloster!“ Tako je zatrjeval in silil, končno pa premagal očetove pomsleke. Dali so ga v šolo v Pliberk, da bi se bolj priučil nemščine. Prosili so učitelja, da ga v nemškem jeziku še posebej poučuje, pa ni bilo potrebno, ker je prav lahko dohajal součence. Za nadarjenega in marljivega učenca sta se zavzela takratni pliberški dekan dr. Jožef Somer in kaplan Valentin Podgorc, da je jeseni 1896 stopil v celovško gimnazijo in bil sprejet v deško semenišče Marijanišče.

Dijak

V Marijanišču je ostal Rožman vsa leta gimnazijskega študija od jeseni 1896 do mature 1904. Iz vsakoletnih zavodovih izkazov o vedenju in učnih uspelih dijakov v šoli je razvidno, da je bil v vedenju in hišnem redu vzoren. Neke vrste odlikovanje je dosegel s tem, da mu je bila poverjena služba zakristana v zavodovi kapeli. Opravljal jo je vestno v zadovoljnost predstojnikov.

Šolska spríčevala vseh osmih let kažejo odlične rede v verouku, zemljepisju in zgodovini, v slovenščini in filozofiji, ki je v učnem načrtu v 7. in 8. razredu. V naravoslovju je bil dober, v latinščini, grščini, nemščini in matematiki je dosegal povoljne rede; v zadnjih dveh razre-

Škof dr. Gregorij Rožman kot dijak sredi
šmihelskih dijakov v počitnicah 1902. —
Od leve na desno: Franc Čebul, umrl kot
bogoslovec III. letnika leta 1912. Alojz
Vauti, zdaj župnik v Selah. Gregorij
Rožman, ljubljanski škof. Nace Kraut,
gozdni inženir v Jugoslaviji. Tone Mlinar,
župnik v Ivancu na Hrvaškem, umrl 1951.
Spodaj sedi Stefan Uranšek, gostilničar,
pd. Humčar, pri Božjem grobu - Pliberk.

dih je bil še boljši. V petih šolskih letih
je bil odličnjak, v drugem, tretjem in
petem razredu pa blizu odlike. Tudi
maturó je dovršil z odličnim uspehom.

V počitnicah je dijak Rožman doma
pomagal pri delu, kadar so ga domači
zaradi nujne potrebe k temu primorali.
Navadno pa je tičal pri knjigah ali po-
toval k sošolcem. Rad je tudi prihajal
k sv. maši. Mlajši študentje smo imeli
do njega veliko spoštovanje, on pa se ni
pred nami s svojim znanjem ponašal ali
nas preziral; bil nam je prijeten, včasih
prav zabaven tovariš. Prirejali smo manj-
še izlete v okolico, n. pr. k izviru Bi-
strice pod Peco. Ko smo ga nekoč l. 1902
obiskali na domu, nas je njegov nečak
Janko na kupu kamenja fotografiral.

Šmihelski župnik Marinič je bil pono-
sen na pridnega in nadobudnega Rož-
mana. Stavil nam ga je za zgled. Po ma-
turi mu je hotel napraviti posebno ve-
selje: potovala sta na Dunaj, da si ogle-
data zanimivosti glavnega mesta države.
Za študenta, ki bi si sam kaj takega
vsled pomanjkanja sredstev nikoli ne
mogel privoščiti, je bilo to potovanje
kljub poletni vročini lepo doživetje. No-
ve maše, ki so bile v tistih letih pravi di-
jaški sestanki ob pripravah in potem pri

obloženih mizah, so prijetno izpolnile
abituriéntske počitnice.

Bog oslovec

Rožmanov ideal še izza otroških let je
bil: bi ti duhovnik. Pri izbiri živ-
ljenjskega poklica ni torej imel nobenih
pomislekov ali težkoč. Isto željo so gojili
tudi starši in domači. Tako je jeseni l.
1904 stopil v celovško bogoslovje. Tudi
tam so mu izročili službo zakristana.
Eden njegovih tovarišev ga popisuje ta-
ko-le: „Kmalu smo ga vzljubili. Njegova
prijaznost je bila kakor sonce. Nikjer
vsiljiv, nikoli nadležen. Značaj čist ka-
kor kristal. V narodnem oziru nepri-
stranski in pravičen. Znal se je vživeti v
mišljenje drugega in je vse prav preso-
jal. Bral je veliko. Opozoril nas je rad
na kako lepo knjigo. Njegova pobožnost
je bila naravna, vesela.“

V počitnicah po drugem letniku je po-
toval skozi Češko v Nemčijo in se ude-
ležil mednarodnega krščanskosocialnega
tečaja v München—Gladbachu v Pore-
nju. V velikonočnih počitnicah tretjega
letnika pa je s tovarišem iz četrtega let-
nika, sedanjim tinskim proštom Anto-
nom Benetkom romal v Rim. Za to po-
tovanje sta se prej pripravila s študira-

njem cerkvene zgodovine in opisov rimskih zanimivosti. Peljala sta se skozi Ljubljano na Reko in se vkrcala na parnik, da se po morju prepeljeta v Jakin (Ancona). Za obrambo proti morski bolezni sta kupila steklenico dobre slivovke. Na ladji sta imela v kabini posteljo eno nad drugo. Benetek zapiči svoj nož v leseno steno in obesi nanj svoj jopič. Iz žepa je vablivo kukala steklenica, obema lahko dostopna, Benetku od zgoraj, Rožmanu od spodaj. Zjutraj je bila steklenica prazna, Tone in Gregor pa zdrava.

V Rimu sta si posle lepo razdelila. Benetek je maševal, Rožman pa mu ministriral. Prvi je skrbel za telesni dobrobit, drugi pa, da obogatita svoje znanje. Čas sta dobro izrabljala. Tudi v avdienco pri sv. očetu Piju X. sta bila sprejeta. V koledarju Mohorjeve družbe za leto 1952 škof Rožman pod naslovom „Svetnika sem videl“ lepo popisuje potek te avdience. Prosil je sv. očeta za dovoljenje, da bi mogel na dan svoje nove maše vernikom podeliti papežev blagoslov. Očetovsko ljubeznivo se pripogne papež k njemu in mu podeli to dovoljenje s pristavkom, da s popolnim odpustkom vsem, ki ob tej priliki prejmejo sv. zakramente. Nekaj pa je prevzvišeni škof v tem spisu zamolčal, da namreč nosi on kot škof prstan Pija X.; morda ravno isti prstan, ki ga je on na papeževi roki v avdienci kot bodoči novomašnik poljubil. Gotovo mu je ta prstan dvakrat dragocen, ker ga je pred njim nosil svetniški papež.

Novomašnik

Dne 21. julija 1907 je bogoslovec – tretjeletnik Rožman od škofa dr. Jožefa Kahna prejel sv. mašniško posvečenje in je 14 dni navrh, dne 4. avgusta pel slovesno novo mašo v šmihelski cerkvi. Star pregovor pravi, da je na primicijo vredno iti, čeprav bi pri tem strgal par novih čevljev. Tisti dan je od vseh strani privrelo v šmihel ljudi, da je bila prostorna šmihelska cerkev nabito natlačena, veliko pa jih je moralo ostati zunaj. Župnik Marinič ceni v župnijski kroniki udeležbo na 3000 ljudi.

Kakor piše prevzvišeni v zgoraj omenjenem članku, je k tej izredni udeležbi mnogo pripomogla želja vernikov, prejeti od novomašnika ne le novomašniški, marveč tudi papežev blagoslov s popolnim odpustkom. Pridigoval je živahni žrelski župnik dr. Janko Arnejc, kako duhovnik nadaljuje Kristusovo delo. Ni pa se v pridigi niti z besedo dotaknil novomašnika in njegovih staršev. Očividno mu je novomašnik to izrecno prepovedal.

Za novomašnika samega je bil ta dan zelo naporen. Ves dopoldan je bil v cerkvi in še čez poldan je do pol dveh delil blagoslov. Bil je zelo vroč dan. Pa še na gostiji pri Šercerju se je trajno potil, ker je bil njegov sedež ravno pred steno, skozi katero je vodil dimnik. Stena je bila že dva dni razgreta, ker so kuharice spodaj v kuhinji kuhale, pekle in cvrle na vse pretege. Hvaležen „hvala Bogu“ se je slavlencu zvečer izvil iz ust, ko je po končani slovesnosti mogel leči k počitku.

Pri opisu Rožmanove nove maše v župnijski kroniki dostavlja župnik Marinič željo: „Bog podéli mlademu in nadobudnemu duhovniku svojo milost in blagoslov ad multos annos (na mnoga leta)!“

Semeniški duhovnik

Zadnje leto v bogoslovnem semenišču je bil Rožman generalni prefekt in predsednik Akademije slovenskih bogoslovcev, ki je l. 1908 obhajala šestdesetletnico svojega obstoja na izreden način.

Na jubilejni akademiji sta pred množestvilnimi udeleženci kot govornika nastopila šentjakobski župnik Matej Razun, ki je bil v svojih bogoslovnih letih duša tega oživiljenega društva slovenskih bogoslovcev, in ljubljanski profesor bogoslovja dr. Janez Ev. Krek. Temeljita izvajanja obeh slavnostnih govornikov so žela burno odobravanje. Predsednik Rožman je slavnostno zborovanje zelo spretno vodil.

Kaplan v Borovljah

V Borovljah stari župnik Klemenčič ni več zmagoval vsega dušnopastirskega dela. Škofijstvo mu je julija 1908 dodelilo

škof dr. G. Rožman kot semeniški duhovnik med bogoslovci v Celovcu. — Od leve na desno — v prvi vrsti: 1. dr. Ogris Jožef, 2. dr. Mirtl Valentin, 4. štritof Anton, 5. dr. Gregorij Rožman, 6. Zel Janko, 7. Mente Konrad, 8. Truppe Andrej. — V drugi vrsti: 1. Ožgan Janez, 2. Katnik Ivan, 3. Weiss Tevžej, 4. Štih Jožef, 5. Razgoršek Vincenc, 6. Mikula Franc, 8. Kassl Leopold. — V tretji vrsti: 1. Nagelschmied Alojz, 3. šenk Franc, 4. Starc Janez.

pomočnika, mladega, idealnega Rožmana. Z njegovim prihodom je župnija kar oživela. V šoli so ga otroci vzljubili, zlasti večji dečki so hoteli biti vedno pri njem, tudi odraščajoči fantje so ga zelo cenili kot dobrohotnega prijatelja.

Njegove pridige so bile preproste, jasne in zelo privlačne. Obisk cerkve je rasel. Nekoč mu reče star Borovčič, ves navdušen zaradi njegovih pridig: „Gospod, vi boste nekoč še škof postali!“

Tudi duhovni sobratje so ga zelo cenili. V Glinjah je dolga leta pastiral župnik Primožič, zaradi dobrosrčnosti in originalnosti znan daleč naokoli. Kaplan Rožman pride nekoč k njemu na obisk in ga najprej prosi: „Rad bi opravil pri vas sveto spoved!“ Primožič ga pa začuden gleda in potem počasi odgovori: „Kaj? Vi — k meni — k spovedi?! Vi ste sami veliko bolj učeni kot jaz! Malico vam dam, spovem vas pa ne!“ V svoji originalni preprostosti se ni imel

za vrednega, da bi ga še spovedal. Bil je pač tudi prepričan, da pri Rožmanu za to ni večje potrebe. Pač pa je pozneje sam večkrat v Borovljah mladega kaplana prosil za isto uslugo in se mu vsakokrat hvaležnega skazal z bratskim objemom, pri čemer ga je z ostrimi ščetinami svojih največkrat neobritih lic kar neprijetno zbedel.

Na Dunaju

Kljub raznim nevšečnostim, ki jih nikjer ne manjka, se je Rožman v Borovljah udomačil in bi prav rad še nadalje tam kaplanoval. Priljubile so se mu tako, da je še l. 1913, ko je bila ta župnija razpisana, kot prefekt v Marijanišču prav resno mislil prositi za njo. Pa se je uklonil škofovi volji. Že jeseni 1909 je po enoletnem kaplanovanju odšel na Dunaj v zavod Augustineum (Frintaneum), da na univerzi nadaljuje bogoslovne študije in jih dokonča z doktoratom.

Škof dr. Gregorij Rožman na Dunaju v Avgustu-
neju v letu 1909 – 1912.

V počitnicah se je pridno udeleževal. Tista leta je bilo na Koroškem prosvetno delo v polnem razmahu. V „Slovenski krščanski socialni zvezi“, katero je vodil dr. Lambert Ehrlich s tajnikom Vajncerlom, včlanjena društva so za svoje prireditve potrebovala govornike. Doktorand Rožman je bil za kaj takega vedno pripravljen. Kmalu ga je poznala vsa slovenska Koroška. Nič manj pa ni radevolje pomagal v dušnem pastirstvu, bodisi da je kje nadomestoval župnika ali sodeloval pri verskih prireditvah. Na katoliškem shodu na Dunaju septembra 1902 je organiziral vse potrebno za prekrbo naših udeležencev.

Bogoslovni profesor

Po končanih študijah na Dunaju je bil mladi doktor bogoslovja jeseni 1912 nameščen kot prefekt v Marijanišču. Izkazal se je kot dober poznavalec fantovske duše. Leto navrh je že prevzel mesto docenta cerkvenega prava na bogo-

slovnem učilišču, leta 1914 tudi mesto profesorja moralke in važno službo spirituala kakor 80 let prej škof A. M. Slomšek.

Med prvo svetovno vojno se je bogoslovno semenišče iz Celovca preselilo na Plešivec (Tanzenberg) nad Gospo Sveto. V počitnicah je zopet nudil različno pomoč v dušnem pastirstvu. Izdal je v Mohorjevi družbi molitvenika „Presveta Eucharistija“ in „Resnice za večnost“, v vojnem času pa tolažilno brošurico „Nebeša vidimo odprta“.

V počitnicah je rad bival na visokih Djekšah in v Selah. Ljubil je gore in bil vztrajen turist. Tudi desetletnico svoje nove maše 4. avgusta 1917 je sam v božji naravi obhajal na vrhu Hajnževega Turna v Košuti.

Po vojni

Po koncu vojne je profesor dr. Rožman nekaj mesecev bival v Pliberku, ki je bil že pod jugoslovansko upravo.

Ko so konec maja 1918 jugoslovanske čete zasedle slovensko Koroško in je pozneje pariška mirovna konferenca odredila za Koroško ljudsko glasovanje (plebiscit), je bila julija 1919 za ozemlje jugoslovanske uprave ustanovljena posebna cerkvena oblast, namreč generalni vikariat v Dobrli vesi. Generalni vikar je bil prošt Randl, dr. Rožman njegov svetovalec in kancler, Franc Lasser pa tajnik.

Dobro leto je dr. Rožman opravljal ta posel in se tudi udeleževal dela za slovensko stvar. Proforske službe ni mogel vršiti, ker za njegov predmet, cerkveno pravo, ni bilo slušateljev. To je bila posledica vojne.

V Ljubljano

Tu mu pride iz Ljubljane povabilo, naj prevzame stolicu za cerkveno pravo na novoustanovljenem vseučilišču. Sprejel je ponudbo in na pristojno mesto sporočil, da odhaja za toliko časa, dokler na bogoslovnem učilišču v Celovcu ne bo slušateljev. Ko ga bodo kot profesorja zopet potrebovali, naj ga pokličejo.

Tega povabila pa ni bilo. Na njegovo profesorsko mesto so namestili drugega

profesorja. Zanj ni bilo več tega mesta v domači škofiji. Božja previdnost je imela z njim druge načrte. Vse svoje znanje, zmožnosti, vso svojo vnemo in gorečnost naj posveti drugemu delokrogu: ljubljanski škofiji. Koroška ga je izgubila. Ne, popolnoma! Vedno je ohranil zanimanje za njo, še je prihajal kot profesor na obisk, tudi kot škof jo je parkrat počastil s svojim obiskom. A to so bili le obiski. Božja volja ga je pridržala v Ljubljani, da ga tam odlikuje z visoko častjo, a mu tudi naloži težko breme. S tem so se tudi končala mlada, lažja leta njegovega življenja. —

Teža križa

Naj dodam še značilen dogodek, kakor ga opisuje tinski prošt Benetek:

„Odzval sem se vabilu svojega dolgotelnega prijatelja dr. Rožmana, ko me je povabil na slovesnost svojega škofovskega posvečenja 14. julija 1929. v Ljubljano. Slučajno je nanese, ko smo prišli po končani slovesnosti iz stolnice v škofijo, da smo za nekaj minut sedli skupaj prevzvišeni nadškof Jeglič, novoposvečeni škof-koadjutor Rožman in jaz. Da pretrgam molk, rečem nadškofu: „Prevzvišeni, najraje bi vam rekel: Pustite ga, da gre z nami na Koroško!“

Odgovori mi: „Saj ste ga imeli prej kot mi; obdržali bi ga bili!“

Škof Rožman pa, kakor bi se nekam zamislil, reče: „Zdaj sem se sprijaznil z mislijo, da bom nekoč visel na cestni svetilki v Ljubljani.“

Osupnjen mu prestrižem temne slutnje: „Pa danes, na ta slovesni dan, pa take misli!“

Kratko mi odvrne: „Da!“

Vtem nas pokličejo, češ, deputacije že čakajo! Ta njegov pritrdilni „Da“! V tem kratkem vzdihu je izražena vsa njegova vdanost v voljo božjo, ves križev pot njegov in njegove škofije!

14. julij 1929! Ali je res že takrat slutil razdejanje, ki so ga grabežljivi volkovi čez 14 — 17 let pozneje uprizarjali med čredo njegovih ovčic? Ali odtod njegov grb: roža s trni? Ali zato njegovo geslo: *Crucis pondus et praeium* — križa teža in plačilo? Brezbožne tolpe bi ga bile najbrže res obesile na trgu, da ga ni pravočasno iz domovine pozval opomin, naj se umakne.

Ini sprejela ga je zopet rojstna domovina kot — begunca. Tuja oblast pa mu je še tu v domovini odrekla svobodo, dokler ga ni Bog premestil v svobodnejšo deželo med razkropljene slovenske ovčice.

OB 25-LETNEM

ŠKOFOVSKEM JUBILEJU

dr. Gregorija Rožmana

Ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman je dopolnil dne 9. marca 1953 sedemdeset let svojega življenja; dne 14. julija 1954 pa bo dopolnil 25 let svojega škofovstva. Njegova jubileja nam dajeta priliko, ozreti se v podobo moža, ki ga je postavila božja Previdnost na ljubljansko škofovsko mesto v eni najbolj razburljivih dob te škofije in slovenskega naroda sploh.

Oris te podobe je začrtal s krepko potezo škof Rožman sam, ko je ob prevzemu vodstva škofije (leta 1930) zapisal: „Nedoumljiva so pota božje Previdnosti,

ki so me pripeljala v ljubljansko škofijo. Pot in način, po katerem me je Bog privedel na ljubljansko škofijsko stolico, je tako izreden in čudovit, da sem — da

tako rečem — prisiljen verovati v Previdnost božjo.”

O poteku njegovih otroških in študijskih let kakor tudi o prvih letih službovanja (kot dušni pastir in bogoslovni profesor v Celovcu) smo govorili že v prejšnjem članku. Tu hočemo spregovoriti o njegovem uspešnem in blagoslova polnem delovanju po letu 1918.

Prišel je torej prevrat po prvi svetovni vojni. Države razpadajo, ustvarjajo se nove. Nastane Jugoslavija, v kateri naj Slovenci končno pridejo do svojih narodnostnih pravic. Novo ustanovljena slovenska univerza v Ljubljani se ozira po možeh, ki naj ji ustvarjajo najvišjo zgradbo znanosti. Tudi profesor Rožman dobi povabilo, naj se preseli v kulturno središče Slovencev, v Ljubljano. Odzove se, ne vedoč, kakšno delovno polje se mu s tem odpira. V januarju 1920 začne predavati cerkveno pravo na bogoslovni fakulteti. Toda dogodi se, kar je doživljal na Koroškem: srce ga vleče in potegne v dušno pastirstvo, zlasti med mladino. Ni mu pod čast, da prevzame kot vseučiliški profesor mesto prefekta v dijaškem konviktu v Marijanišču. Po tej mladini najde pot do Orlov, takrat cvetoče telovadne in prosvetne organizacije katoliške kmečke in delavske mladine. Nešteto duhovnih vaj vodi zanje, teden za tednom jim širom po Sloveniji predava in jim napiše molitvenik. Nič ga ne moti, če ga zaradi tega poklicni kolegi gledajo postrani. Čuti, da je dušni pastir in da bi svoje duhovniške službe ne opravil, če ne bi vršil te. Ljubljanski škof Jeglič je čutil že takrat, kar mu je bil zapisal več let pozneje: „Vi bi ne bili nikdar prav učen profesor. Vse Vaše življenje in delovanje je kazalo na poklic v duhovnem pastirstvu.”

In zgodilo se je, da si je hotel imeti škof Jeglič prav tega tako vnetega dušnega pastirja za svojega naslednika. Profesor Rožman je postal l. 1929 Jegličev koadjutor (pomožni škof) s pravico nasledstva in čez eno leto, po Jegličevem odstopu, ljubljanski škof. Ko je odhajal škof Jeglič v pokoj, je izrekel o svojem koadjutorju javno pred duhovniki:

„Tolaži me okoliščina, da je dobro poskrbljeno za naslednika. Božja Previdnost je vse tako uravnala, da morem z lahkim srcem izročiti vodstvo ljubljanske škofije svojemu dosedanjemu koadjutorju, ki je mož na svojem mestu in bo mogel upravljati škofijo tako, kakor bo prav, ter veliko storiti za Boga, Cerkve in narod.”

Kar je škof Jeglič napovedal, se je povsem zgodilo in izpolnilo. Že 24 let vodi škof Rožman ljubljansko škofijo. Oznaka njegovega škofovanja je smotrno urejeno dušno pastirstvo. V središču tega škofovanja stoji kakor visok svetilnik njegova škofijska sinoda iz leta 1940 s cerkvenim zakonikom ljubljanske škofije in s pastoralnimi instrukcijami. Njegov zakonik je edinstven na področju cerkvenih zakonodajnih knjig in moremo o njem reči, da si je postavil škof Rožman z njim trajen spomenik za mnoge bodoče rodove. Z njim je opravil veliko zakonodajno delo ter v njem uzakonil ves dušnopastirski načrt za poedinca, družine, stanove in narod. Žal, da je ta zakonik izšel tik pred drugo svetovno vojno in se do danes še ni mogel polno uveljaviti.

Drugi njegov trajni spomenik je novo poslopje duhovskega semenišča v Ljubljani — „Baragovega”. Z njim se je postavil škof Rožman v vrsto s svojim prednikom Jegličem, ki je zgradil na ljubljanskem polju mogočno stavbo — Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu. Dva velika ljubljanska škofa, dva odlična dušna pastirja, polna skrbi in truda za dober dijaški in s tem duhovski naraščaj.

Toda škof Rožman hodi zvesto po vseh potih svojega velikega prednika: tako kot pastir pastirjev, svojih duhovnikov, kakor tudi kot pastir vernikov. Naj pogledamo na katero koli področje, povsod vidimo razveseljav pogled. Njegove kanonične vizitacije so bile pravi prazniki za župnije, čeprav zanj obremenjeni z dolgotrajnim spovedovanjem in ognjevitimi govori. Kot cerkveni govornik sploh ni imel tekmeča v škofiji in kdo ne pomni nabito polne ljubljanske stolnice v postu ali ob raznih cerkvenih slovesnostih, kadar je nastopal

škof Rožman kot govornik. Njegovi pastirski listi, razumljivi za vsakega človeka, so polni srčne toplote in odraz velike škofovske skrbi za duhovno rast posameznika in stanov. Da bi prekvasil vso škofijo s pravim Kristusovim duhom ter vzgojil za ta namen goreče Kristusove apostole med vsemi stanovi, je organiziral v svoji škofiji po papeških smernicah urejeno Katoliško akcijo, ki po svoji preciznosti gotovo prednjači pred mnogimi drugimi škofijami. V čiščenju evharističnega Boga, Kristusa Kralja, si je utrdil trajen spomin z mogočnimi ljubljanskimi kongresi v letih 1933, 1935 in 1939. Novo nad vse uspešno sredstvo v dušnem pastirstvu mu je bilo čiščenje brezmadežnega Marijinega Srca. Z družinskimi posvečitvami Marijinemu Srcu in obhajanju prvih sobot je prednjačila ljubljanska škofija že pred desetimi leti, vtem ko še do danes mnoge škofije po svetu niso prislunhile naročilu iz Fatime in pozivom iz Rima.

Zlasti pa se je izkazal škof Rožman kot nadvse skrben dušni pastir izročenihi mu vernikov v zadnji dobi svojega škofovanja, ko je grabežljivi brezbožnik napadel njegovo čredo in grozil, da jo uniči. Je to najbolj razburljiva doba v zgodovini slovenskega naroda, a ta doba častno uvršča škofa Rožmana med največje ljubljanske škofo: Hrena, Missia in Jegliča.

Prišel je veliki čas, ki ga je nadškof Jeglič preroško napovedal v svojem zadnjem govoru pred smrtjo: ko sta si stopili nasproti dve fronti: satanova in božja, brezboštvo in krščanstvo. Takrat so se obzorja strahotno zatemnila in je valovje časa viharno pljusnilo čez našo slovensko zemljo ter jo zalilo v morje solzá in krvi.

Ob tej usodni uri je škof Rožman povzdignil svoj glas, da se je čul v mesta in vasi, čez polja in v gozdove: Komunizem je največja nevarnost in največja nesreča za slovenski narod. Mnogi so se čudili temu pogumu. Toda škof Rožman se je zavedal resnice, ki jo uči naša zgodovina: Slovenski škof je lahko samo dvoje: prerok ali mutec. Škof Rožman

je postal takrat prvo, postal je moččen klicar, voditelj razbičanega slovenskega naroda, da je ta narod v svojem najbolj nevarnem času našel v njem svojo oporo. Nič zato, če je bil škof za ta svoj pogum oklevetan, obsojen od lastnih bratov v ječo kot zločinec in je ostal v enem — zelo malenkostnem delu naroda kot ena najbolj osporavanih osebnosti našega javnega življenja v zadnjem desetletju: danes mu daje svet, ki ga takrat ni razumel, prav. Danes se bje odločilni boj med satanovo in božjo fronto vsepovsod in ni o tem nobenega dvoma, kje bo zmaga. Vsi razumni voditelji narodov danes to spoznavajo.

Škof Rožman je sicer moral zapustiti svoje delovno polje in deli že deveto leto z delom svojega naroda usodo brezdomcev. Čeprav pa gleda iz tujine razvaline svojega dela in dela svojih prednikov v domovini, ga vedri optimizem ni zapustil, ker trdno zaupa v pomoč božjo in Nje, ki je kronana Kraljica slovenskega naroda, katere brezmadežno Srce bo po fatimski napovedi končno zmagalo. Mirno vrši posel dušnega pastirja med številnimi rojaki širom Severne, Srednje in Južne Amerike. A vsi verujemo, da pride dan, ko se vrne kot ljubljanski škof zmagoslavno v svojo, zopet belo Ljubljano. Takrat mu bo teža križa, ki ga danes nosi, v zadoščenje in v obilno plačilo. In z njim vred vsemu danes na križ razpetemu slovenskemu narodu.

„Komunizma ne bo premagal, kdor ne prihaja nadenj z boljšo in močnejšo idejo. Če je na eni strani Antikristova fronta z vsem satanskim sovraštvom zoper vse, kar je božjega, mora biti na drugi strani krščanska fronta doslednega krščanskega življenja. Končno gre za odločitev med tema dvema idejama. Proti revoluciji brezboštva mora vstati katoliška revolucija globoke, žive, delujoče vere. Z resničnejšo, življenjsko močnejšo idejo Kristusovega evangelija, moramo stopiti na dan tako, da s svojim lastnim življenjem pokažemo njeno silo in osrečujočo moč.“ (Dr. Gregorij Rožman)

JANEZ STARC

kakor sem ga doživel

Spomladi leta 1910 so se pričele tudi pri nas doma priprave za Mohorovo primicijo. Tri moje sestre so bile izbrane za družice za ta veliki dan v Mokrijah. Novomašnika samega sem videl v letu navadno le enkrat, če je prišel k nam v Tinje na obisk. Bili smo namreč ožji sorodniki, njegov oče in moja mati sta si bila brat in sestra. Ponovno smo še pozneje sedeli doma in ogledovali posnetke z mokriškega praznika, 31. julija 1910.

Kot maturant sem našel v mamini skrinji pismo iz zimskih mesecev leta 1914. Tedaj se je bila namreč moja sestra Ana obrnila na bratranca župnika Janeza Starca v Slovenjem Plajberku za nasvet, kaj pravi on k temu, da bi mene poslali v celovško gimnazijo. V pismu, katero še danes hranim, je obrazložil svoje poglede glede študija. In res so me poslali v Celovec. Na tej odločilni poti v Celovec me je spremljal tedanji tinjski kaplan in poznejši župnik v Šmarjeti v Rožu, g. Lovro Božič. Sicer pa je bila to tudi prva vožnja z železnico iz „Rikarje vesi“, tako se je namreč imenovala sedanja postaja Tinje–Kamen. Opoldne smo bili na kosilu v hotelu Trabesinger in tam se je zbrala tudi vrsta drugih slovenskih fantov, ki so bili namenjeni na gimnazijo. Prišli pa so tudi slovenski bogoslovci, da vidijo dijaški naraščaj za leto 1914-15.

Par dni navrh je izbruhnila prva svetovna vojna, ki je iz Starčeve rojstne hiše zahtevala pet vojnih žrtev, iz naše družine pa najstarejšega brata Šimana.

Ker zame v Marijanišču ni bilo prostora, so me poslali v slovenski dijaški dom v Ahaclevi ulici v Celovcu. Bogoslovna profesorja Martin in Lambert Ehrlich sta Dom vodila in skrbela za mladino. Kakih trideset fantov nas je bilo. Danes pa smo, kar nas je še živih, raztreseni po vseh delih sveta.

† Janez Starc, župnik in deželni poslanec

Lepega dne srečam na hodniku župnika Janeza Starca. Razume se, da se je zanimal za moje šolske prilike in ob slovesu mi je stisnil v desnico deset kron. Prvič v življenju sem razpolagal s tako vsoto denarja in res nisem bil dorasel temu velikemu finančnemu problemu, ki se je na mah pojavil. Takoj sem se napotil v mesto, da preštudiram položaj, kaj bi se dalo napraviti. V neki izlozbi sem našel zametast klobuk, ki je bil že leta sem moj ideal. Sedem kron je bila cena temu klobuku; vse preveč se mi je to zdelo. Nisem se mogel odločiti. Ko sem potem korakal po celovski Koldvorski ulici in občudoval izložbe raznih slaščičarn, je bila skušnjava velika. Tisto popoldne se sicer nisem mogel odločiti, da bi menjal srebrnik. Pač pa je tekom noči dozorel načrt, da si bom s tem denarjem privoščil slaščic, da se enkrat izpolni otrokom tako zelo vroča

želja, da bi se sladkega vsaj enkrat najedli do siteda. V dveh dneh sem ta načrt izvedel in tako ni bilo lepega klobuka, pač pa je bil želodec pokvarjen in ravno to mi je bilo v poznejšem življenju jako resen nauk.

*

Po prvi svetovni vojni sem srečeval g. Starca na vsakoletnem dijaškem sestanku. On ni samo prišel, on nam je vsako leto predaval in segel tudi v žep in tako pomagal, da smo mogli gospodarsko stran teh sestankov reševati v zadovoljstvo vseh udeležencev.

Socialna in gospodarska vprašanja so stala vsako leto v ospredju, pojasnil nam pa je tudi naše politične prilike in povedal marsikateri zanimiv doživljaj z manjšinskih kongresov. Kot zastopnik koroških Slovencev se je vsako leto udeleževal zborovanj vseh evropskih narodnih manjšin, ki so štele v času med svetovnima vojnoma 10 milijonov ljudi.

Ponovno sem bil gost na njegovem domu v Hodišah. Ne spominjam se, da bi ga enkrat našel brez dela. Čez dan je bil navadno gospodar in po potrebi tudi hlapec na svoji kmetiji. To pa z izrednim veseljem in tudi s strokovnim znanjem. V gospodarstvu ga nobena nezgoda ni spravila iz ravnotežja. Zvečer pa je sedel k pisalni mizi in delal pozno v noč. Reševal je župnijsko pošto, pisal članke, pripravljaj pridige in druge govore. V njegovi zapuščini sem slučajno našel spisane govore, ki sem jih pred dvajsetimi leti sam slišal iz njegovih ust in deloma tudi bral pri njegovi pisalni mizi, ko jih je bil pisal. V teh njegovih govorih in člankih se zrcali zgodovina koroških Slovencev dvajsetih let in v posebni študiji bo treba ves ta material obdelati. Posebno zanimivi in vsebinsko globoki so Starčevi govori v koroškem deželnem zboru, ki so vsaj deloma ohranjeni v nemškem stenogramu.

Posebno poglavje pa je doba, v kateri je gradil Dom sv. Jožefa v Hodišah. Iz tega časa je ohranjena tudi skoraj vsa korespondenca s celovškimi okrajnim glavarstvom, ki je delalo pri tem največje ovire in zahtevalo celo, da mora biti napis v dvorani dvojezičen. Pri prvi

prireditvi je bil namreč Starc v dvorani obesil tablico „Kaditi prepovedano“. Proti tej tablici so orožniki napravili ovadbo in okrajno glavarstvo je stavilo izrecno zahtevo. Starc je vložil pritožbo na ustavno sodišče in tam tudi zmagal.

Ko je gradil dom, tedaj je tudi njegovo lastno kmetijstvo stopilo v ozadje. Kramp, lopata in samokolnica so postali njegovo najljubše orodje. Zaril se je v zemljo in v novi dom, kateremu je skozi leta veljala vsa njegova skrb.

V zapuščini sem našel tudi škofijski dekret z dne 14. januarja 1927, števil. 95, ki izraža pokojnemu župniku najtoplejšo zahvalo in pohvalo za ves njegov trud za „Dom sv. Jožefa“, katerega je blagoslovil tedanji stolni dekan in kanonik dr. Somer.

Eno desetletje je bil Dom streha in zavetišče slovenski katoliški mladini iz Hodiš in okolice.

Politično neurje leta 1938 pa je najprej zajelo župnika Starca. Vsi, ki smo poznali njegovo delo, smo se od prvega dne bali za njega; val dogodkov je zgrabil bivšega poslanca Vinka Poljanca sicer časovno nekoliko mesecev prej, kmalu pa mu je sledil Starc. Iz Hodiš je moral za kaplana v Rožek, od tam so ga izgnali in se je umaknil na Dunaj. Ko sem ga ob neki priliki obiskal na Dunaju, je silno tožil o svojem domotožju in izrazil sklep, da se vrne na Koroško. Na moj nasvet, da naj nikar ne hodi več v Hodiše, je pristal na to, da pride v Beljak in se nastani vsaj za nekaj časa pri nas. Res je prišel in se naselil v majhni skromni sobi. Mož pa, ki je bil vaju celih hiše in prostranega posestva, se seve v tako tesnih razmerah ni mogel dobro počutiti.

Po treh tednih se je odločil, da gre pogledat na svoj dom v Hodiše. Res se je odpeljal. Le par ur je ostal tam in to je zadostovalo, da so hodiški „mogočnejši“ obvestili Gestapo v Celovcu. V trenutku, ko je Starc došel v Celovec, ga je Gestapo na Novem trgu aretirala in odvedla v svoje prostore v deželni vladi. Tam je dobil izgon iz Koroške tekom 48 ur. Še je prišel drugi dan k meni v Beljak, da smo iz Hodiš dobili po posre-

dovanju nekaj perila in na beljaškem kolodvoru sva si stisnila desnici. Postala sva si v teh tednih stiske preko vsega sorodstva prijatelja, ki sta si povedala vse. Pot je g. Starca tokrat vodila v nek samostan v okolici Gloggnitza ob južni železnici, kjer je sameval v gozdni tišini. Prav kmalu sem bil zopet pri njemu.

Možu pa, ki je poznal samo delo, so bili samostanski zidovi pretesni. Prosil je dunajski ordinariat, da mu dodeli kako provizorično župnijo. Ta mu je ugodil in tako je prišel v Ollersdorf v srednjem Gradiščanskem (Burgenland). Ko sem ga v počitnicah leta 1940 tam obiskal, je imel zopet košček svojega skromnega gospodinjstva in tam je bil tesno povezan s svojo župnijo, ki je obstajala iz malih kmetij. Ti dobri odnosi med župljani in župnikom pa zopet niso bili po volji Gestapu v Gradcu (gradiščanska dežela je bila tedaj političnoupravno razdeljena med Nižjo Avstrijo in Štajersko) in tako je moral na dolgotrajno zaslivanje v Gradec, kjer so mu očitali zveze s Koroško in tudi z menoj, ki sem bil takrat daleč na zapadnem koncu Avstrije. Takoj je moral zapustiti v najhujši zimi Ollersdorf in se preseliti v Hornstein. Prišel pa je iz dežja pod kap. Tam so namreč bili Hrvati. Prva Starčeva skrb je bila, da se je učil z njemu lastno marljivostjo hrvaškega jezika, da bi tako mogel bolje zadostiti verskim potrebam župnije in župljanov. Že je bila Gestapo zopet za njim. Sledil je menda že tretji zapor in zopetni izgon. In tako je končno prišel v Wimpasing v zgornjem delu Gradiščanskega, kjer je doživel vse strahote neposrednega bojišča in obstreljevanja.

Da si nekoliko gospodarsko opomore in si malo zboljša tudi svoj jedilni list, je pričel z rejo kunccev in kokoši in je o svojih uspehih s kokošjerejo napisal tudi knjižico, ki je ostala v rokopisu. Tudi sadni vrt je donášal marelice, ki jih imajo tamošnji kmetje nasajene cele drevo-rede. Tudi mene se je gospod Starc spomnil leta 1943 s tremi zaboji tega zlahtnega sadja, kar je pomenilo v družini velik praznik in tudi povečalo našo zimsko zalogo.

Konec vojne, ta zaželeni konec, je res prišel tudi za Starca in glej, zopet veliko razočaranje. Od do tedaj rešene „ropotije“ je večji del zopet zginil in tako ob njegovi vrnitvi na Koroško novembra meseca leta 1945 res ni ostalo nič drugega kakor nekaj pobitega pohištva.

Prevzel je župnijo St. Lenart pri Sedmih studencih, ki mu je bila leta 1938 podeljena v zameno za Hodiše in katere ni mogel nastopiti zaradi takratne politične gonje proti njemu. Zopet je začel graditi v najskromnejših razmerah župnijo kakor tudi svoj dom. Ko smo ga v Celovcu ob njegovi vrnitvi pozdravili, se nam je zdel star in zgaran, kakor bi imel svojih osemdeset let na hrbtu. Ko pa je nekoliko uredil svoje lastno ognjišče, se je zopet pomladil in vsi smo se veselili tega okrevanja. Težavna in prostrana fara je bila vsekakor za njegove telesne moči preveliko breme in tako je tekom zadnjega leta pričel zopet pešati pod težo dela. Ponovno sva sedela ob njegovi pisalni mizi pozno v noč, ko mi je razlagal svoje poglede na razvoj časa; dejstva so dokazala, da je župnik Starc ves položaj zelo trezno gledal in presojal.

Njegova življenjska nit je bila vseh njegovih 68 let krščanska in slovenska. Vse trpljenje, ki ga je v življenju srečavalo, je prenašal kot katoliški duhovnik in Slovenec brez vsakega jadikovanja. Nikdar pa ni stal v življenju prekrižanih rok. Preresno se je zavedal globine reka: „Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal.“

Slika o pokojnem župniku Starcu, kakor sem ga videl in doživljal jaz osebno kot svojega bratranca duhovnika, svojega življenjskega prijatelja in političnega voditelja, ne bi bila zaokrožena, če ne bi dodal še naslednje. On je stal ob grobu mojega očeta in moje matere. On je poročal mojo sestro Mojco in mojega brata Štefana. Poročil pa je 18. avgusta 1929 tudi mene v hodiški župnijski cerkvi. To pa, kar mi je ob tej priliki povedal pred poročním oltarjem, je ostalo meni in moji družini vodilo do danes in bo ostalo vodilo tudi za naprej.

ALEŠ UŠENIČNIK

(1868 – 1952)

Dne 30. marca 1952 je v Ljubljani umrl upokojeni profesor bogoslovne fakultete dr. Aleš Ušeničnik. Mlajšemu rodu verjetno ni bilo več tako jasno, kako velik mož je odšel v večnost. Zato najbrž tudi pri pogrebu tega ni v toliki meri pokazal, kot bi bil pokojni zaslužil. Starejši laični in duhovniški rod se seveda Ušeničnikove veličine vse drugače zaveda.

Kdor je kdaj vsaj površno listal Čas, Katoliški obzornik, Bogoslovni vestnik, Dom in svet in morda tudi kake druge manjše liste, je našel na nešteti krajih podpis Aleša Ušeničnika ali kar kratko značko A. U.

Pokojni je ogromno napisal. In če si vzameš čas, da prebereš nekatere prispevke, ki te morda po naslovu zanimajo, se boš še bolj čudil. Iz vseh sestavkov veje izredna miselna jasnost, jezikovna lepota in nepristranska stvarnost.

V še večji meri se vidi to v njegovih knjigah. Aleš Ušeničnik je bil prodoren duh in istočasno vsestransko načitan. Doma, mislim, da mu ni ušla nobena stvar, ki je kakorkoli v pisani obliki zagledala beli dan. Iz svetovnega slovstva pa je poznal vsaj vsa važnejša dela.

Aleš Ušeničnik je bil na mnogih področjih nadpovprečno podkovan. Že v višji gimnaziji se je s posebno vnemo poglobil v klasike, ki so ga kot zasebno veselje spremljali vse življenje. V osmi šoli je prosil brata Franceta, ki je takrat že študiral v Rimu, naj mu pošlje cvetko s Horacovega groba. Prošnja je bila izraz mladostnega navdušenja, od katerega mu je nekaj ostalo vse življenje. Pozneje je ta dogodek rad pripovedoval posebno zaradi tega, da je povedal, kako veliko mu je v gimnaziji pomenil poganski klasični Rim, medtem ko za krščanski Rim tedanja vzgoja in izobrazba nista dali skoro nobenega razumevanja. A bodi temu kakorkoli: **klasična** mu je bila vedno pri srcu. Profesor Jože Debevec mu je kot klasični filolog pri oce-

ni knjižice „Načela o načelih“ v znanju klasikov dal prav laskavo priznanje.

V višji šoli in še nekaj let v Rimu se je Aleš Ušeničnik poskušal tudi v pesništvu. Sodeloval je v glavnem pri Domu in svetu in pri Ljubljanskem Zvonu. Tudi veselje do leposlovja mu je ostalo vse življenje. Pozneje se je kot urednik moral veliko ukvarjati z Mahničevimi kritikami in polemikami. Dalj časa je trajala debata z Izidorjem Cankarjem. Vse to ga je prisililo, da si je izoblikoval trdne nazore o **slovstveni kritiki in umetnosti**. Bil je pravičen, stvaren in nepristranski. Hud je bil svoj čas boj ob Gregorčiču, Aškercu in Cankarju. Padale so na desni in levi krivične obsodbe. Šele Aleš Ušeničnik je dela in ocene pravično razporedil in jim odkazal pravilno mesto. Dr. Josip Tominšek mu je zaradi tega v Mencingerjevih Zbranih spisih dal odlično oceno.

V Rimu se je Aleš Ušeničnik poglobil v **modroslovje in bogoslovje**. Poklicno se je moral posvetiti predvsem modroslovju, ker ga je predaval. Če bi mu bila odkazana dogmatika ali moralna, bi bil nedvomno postal vsaj tako velik dogmatik ali moralist, kot je sicer bil modroslovec.

Leonove okrožnice, Krekova skrb za delavstvo in ves tedanji socialno nadahneni čas na prelomu stoletja so Aleša Ušeničnika približali tudi **sociologiji**. Tudi na tem polju se je izkazal kot nadpovprečni poznavalec socialnih problemov in rešitev. Plodove svojega študija je položil v knjigo „Sociologija“ in v veliko število manjših brošur in razprav.

Življenjski okvir

Aleš Ušeničnik se je rodil leta 1868 v Poljanah nad Škofjo Loko. Srednješolske študije je dovršil v Ljubljani. Bil je gojenec Alojzijevejšča. Tedanji ljubljanski škof Jakob Missia ga je poslal v Rim v zavod Germanik, kjer je dovršil modroslovje in bogoslovje. Kot dvoj-

ni doktor je prevzel v Ljubljani v bogoslovju predavanja iz dogmatike, pozneje iz modroslovja in nekaj časa tudi iz družboslovja (sociologije).

Poleg proforskega dela je bil Aleš Ušeničnik dolga leta urednik „Časa“ in „Katoliškega obzornika“. Od vsega začetka mu je tako delo najbolj ustrezalo in mu nekako vtisnilo smer za vse življenje. Bil je predvsem učitelj in pisatelj.

Poleg šolskih predavanj je imel veliko drugih izvenšolskih predavanj po različnih cerkvenih, kulturnih in prosvetnih organizacijah. Kjer koli je bil kot predavatelj povabljen, je zapustil globoko in hvaležne vtise. Govoril je preprosto, razumljivo in kljub temu globoko. Njegova predavanja so bila na tečajih nekaj slavnostnega in prazničnega. Vse, kar je povedal, je bilo izgrajeno, dovršeno in stvarno sprejemljivo. On ni govoril tjavdan. Vse je bilo dobro premišljeno in pripravljeno.

Za blesteče zunanje nastope in vtise je imel sploh manj veselja. V vedenju in obleki je bil skromen in preprost. Tudi pri slovesnih prilikah se ni rad pokazal v kakem rdečem ali višnjevem ornatu. Očividno v tem ni videl nič posebnega. Hodil je vedno napravljen kot preprost in navaden duhovnik.

Ko je bila po prvi svetovni vojni ustanovljena slovenska univerza, je na bogoslovni fakulteti prevzel stolicu za sholastično filozofijo. Bil je večkrat dekan fakultete, eno leto pa tudi rektor ljubljanske univerze. Kot znanstveni delavec je bil član več znanstvenih akademij. Ob ustanovitvi Slovenske akademije znanosti je bil med njenimi prvimi člani in nekaj časa tudi njen starostni/predsednik. Ko je bil že v pokoju, ga je papež odlikoval še s tem, da ga je imenoval za častnega apostolskega protonotarja.

Zadnja leta se je skoro čisto umaknil v svoje stanovanje v Alojzijevišču. Nagajalo mu je srce in mučil ga je revmatizem. Zadnje mesece se je pridružil še starostni razkroj. Skoro bi rekel, da je ta veliki talent duševno prej umrl kot telesno. „Kaj je človek!“ je napisal prijatelj, ki je pisal o njem.

Človek

Če hočem Aleša Ušeničnika označiti kot človeka, ne najdem zanj boljšega izraza, kot da rečem: Bil je v pravem pomenu besede dovršen, vskladen človek. Pri svoji vzgoji, nadarjenosti in obilnem študiju se je temeljito seznanil z vsemi načeli vzgoje in samovzgoje. Spoznal je največje človeške duhove, ki so plodonosno delovali v korist človeštvu in sebi. Spoznal pa je tudi take, ki so s svojo nadarjenostjo razburkali ljudi in dobe, a niso vplivali blagodejno, ker so si premalo izčistili osebnost. Vse to je moral Aleš Ušeničnik spoznati že zelo zgodaj. Odkar je stopil v javnost, je kazal vedno znake lepe in dovršene vskládenosti.

Osnutek bi bil nakazan v naslednjih besedah: človek, Slovenec, duhovnik, vernik.

Pri vsakem pojmu bi se lahko zamislil in vprašal: Kaj sem vsakemu posebej dolžan? Kaj morem pri vsakem posebej doprinesti k spopolnjenju?

Ne trdim, da je Aleš Ušeničnik ravno tako mislil, kot sem tu napisal. A iz njegovega življenja in dela to razbiram in to me potrjuje, da je res tako delal.

Človek. — Modroslovje ga opredeljuje kot razumno bitje ali kot razumno živ. Česa je kot tak zmožen? Kakšne kreposti in kakšna dela morejo tičati v tej opredelbi? Plemeniti duhovi vseh stoletij in narodov so se teoretično poskušali v teh vprašanjih. Lepe in neminljive resnice so povedali. Vse pa teže po vskládenosti in udejstvitvi.

Po tem načrtu je bil zgrajen lik Aleša Ušeničnika. Kar je pisal in priporočal in kar je pri drugih razbiral kot dobro, vse je bilo tudi na njem uresničeno.

Kot se v modroslovju pri bitjih kljub odmišljanju nazadnje ohranijo vedno eni in isti pojmi ter jih zato imenujemo transcendentalne, tako so tudi v Ušeničnikovem značaju nekatere lastnosti vedno navzoče: dobrota, plemenitost, skromnost, ponižnost in obzirnost. Kdor je imel kdaj priliko z blagim pokojnikom delati ali ga vsaj od strani opazo-

vati, mi bo rad priznal, da ne pretiram. Bil je resnično velik človek!

Slovenec. — Ušeničnikovo delo in ravnanje je v tem pogledu izredno jasno in prozorno. Z vsemi sposobnostmi se je hotel razdajati in žrtvovati za Slovence in to na osnovi, ki mu jo je zapustila neposredna preteklost. S tem si je možnosti svojega delovanja precej zžil. To je bilo za slovensko kulturo vsakakor koristno, a zanj samega je bilo treba dokaj askeze oziroma zatajevanja.

„Slovenec sem, Slovenec čem ostati!“ velja zanj vse življenje. Če bi bil s svojo nadarjenostjo in znanjem pisal razprave v kakem svetovnem jeziku, bi bil dosegel večje uspehe in širše priznanje. Če bi se bil potegoval za kako svetovno stolico na univerzi, bi bil svoje sposobnosti bolje uporabil in učinkoviteje zaposlil. Če bi bil vstopil v kak red, bi bil gotovo prišel od takega mesta in veljave, da bi njegov vpliv in ugled segala daleč preko mej slovenske domovine. In če bi bil pisal zgolj po znanstveni kvalifikaciji, bi bile njegove razprave Slovincem odmaknjene, večini tuje in za mnoge zaradi odmaknjenosti nesprejemljive. A vpliv in ugled slovenstva bi bil s tem kljub temu dvignil. Vse to držil Toda Ušeničnik je videl svojo nalogo drugje. Pred seboj je imel Lampetovo in Mahničovo delo, ki je v začetnih temeljih obetalo dati osnovo samostojnosti slovenski modroslovni znanosti. Zaradi povezanosti z neposrednim izročilom je bilo treba začeti graditi pri tleh. Subtilne razprave bi visele v zraku in ne bi bile našle spoja s slovenskim jezikom in kulturo. Velika Ušeničnikova zasluga je prav v tem, da je vse to takoj od začetka videl in se vse življenje po tem ravnal. Hotel je torej biti bolj Slovenec kot znanstvenik. Mislim, da znanosti s tem ni škodoval, slovenski kulturi pa je zelo koristil. Pomagal ji je do ustvaritve znanstvenega modroslovnega jezika in pospešil njeno organsko rast iz neposredne preteklosti.

Duhovnik. — Aleš Ušeničnik je bil vzoren duhovnik. Že njegove človeške lastnosti so ga za duhovski poklic lepo usposabljele. Združene z duhovni-

škimi krepostmi so dale naravnost vzoren lik duhovnika.

Molitev, daritev in apostolat so značilnosti duhovnika. Aleš Ušeničnik ni samo študiral in pisal, ampak tudi veliko molil. Zato je bil vse življenje tako neoporečen in vzoren. Nasprotniki so lahko napadali njegove besede in nauke. Njegovo življenje je bilo tako neoporečno, da niti na misel ni nikomur prišlo, da bi mu kaj napačnega podtikal. Ušeničnikovo plemenito mišljenje je vsak javni delavec poznal in priznal. Ne spominjam se, da bi mu bil kdo kdaj podtikal kake neplemenite misli ali name-ne. Vsak nasprotnik bi se bil s tem samo osmešil in sebe osramotil.

Duhovnikovo glavno opravilo je daritev. Daritev sv. maše ga vpeljuje in uvaja v daritveno miselnost, ki naj bi se izražala v vsem duhovniškem življenju. Tudi to potezo je Ušeničnik v svoj značaj odlično zarisal.

Daroval je rad tudi materialno. Ko je bil škof zaradi denarja v zadregi, je sam skupaj z bratom vplačeval mesečne prispevke, da je mogel ta ali oni bogoslovec študirati v inozemstvu. Ljudska kuhinja, dobrodelné organizacije in pocestni reveži bi lahko veliko povedali, kaj je Aleš Ušeničnik v teku svojega življenja zanje razdal.

Ušeničnik se je razdajal tudi duhovno. Če bi bil samo profesor, bi bil imel lahko precej lažje in prijetnejše življenje. Toda imel je veliko predavanj po društvih, sestankih in tečajih ter napisal ogromno člankov za najrazličnejše liste. Nikdar ni rekel, da mu je kaj prenzko in da se ne more skloniti tako daleč iz-za vseučiliške stolice. Nikdar ni vprašal, koliko bo zaslužil in kdo bo plačal. Dajal je zastonj iz pristne daritvene miselnosti neoporečnega duhovnika.

Duhovnik mora biti apostol. Kristusova zapoved: „Pojdite po vsem svetu in učite vse!“ ga priganja. Tudi Aleš Ušeničnik je hotel biti vseskozi apostol. Saj po svojem značaju ni mogel biti drugačen. V njem je bilo vse enotno in skladno. On je bil cel in ves, kar je bil. Vse, kar je govoril, učil in pisal,

je prihajalo iz njegovega duhovniškega in apostolskega značaja.

Vernik. — Aleš Ušeničnik je bil kot vernik preprost in vdan. Zrastel je v času, ki preprosti in vdani veri ni bil naklonjen. Toda on ni hodil s tem časom. Krilatice, ki so se tolikokrat slišale, kot n. pr.: Znanost nad vse, osebnost nad vse, svoboda nad vse in podobno, se mu niso dopadle. Pri študiju in premišljevanju je spoznal, da znanost ni vedno istovetna z resnico, sposobnost ni vedno v blagor in svoboda ni vedno koristna.

Gotovo je bolj kot drugi vedel, kako vzvišena in čista mora biti znanost, globlje kot drugi je doumeval veličino človeške osebnosti in bolj kot drugi je cenil ter spoštoval svobodo. Vse to je v življenju dostikrat pokazal. A včasih se znanost nekam nezaupno približa veri, kot bi se hotela z njo križati in se raziti. Osebnost se hoče čez mero osamosvojiti in svoboda bi se rada sprevrgla v nered. Ušeničnik je imel tu silno natančno začrtane pojme. Pred znanost je postavljal vero, pred osebnost ponižnost in pred svobodo pokorščino. Po teh načelih je učil in ravnal. Nekajkrat je bil sam v takem položaju. Prav nič se ni pomišljal. Kar je učil, je tudi delal. Pri tem res ni bil prav nič otrok svoje dobe. Zato tudi mnogi njegovega nauka in vedenja niso razumeli. V razumu 19. in 20. stoletja tiči precej subjektivizma in napuha. Zato so mu omenjena načela težko razumljiva in še težje sprejemljiva.

Mislec

Aleš Ušeničnik je bil izredno nadarjen. Človek take vrste se ne rodi vsako desetletje. Tudi ne vsako stoletje. Zanimivo je bilo poslušati njegove sošolce, kadar so obujali spomine na njegove uspehe v srednji šoli. Zanj sploh ni bilo drugega reda kot odlično. Znal je vedno in vse. S tem ugledom je šel v Rim. Z njim se je vrnil. Ohranil ga je vse življenje. O kaki enostranski poprečnosti pri Alešu Ušeničniku ni bilo govora. Vse je bilo dovršeno in dokončno. Kanonik dr. Mihael Opeka ni bil ravno majhen ali bogve kako ponižen gospod. Znal je može kritično presojati. A če je nanesel

pogovor na Aleša Ušeničnika, je postal nenadoma čisto majhen. Vse življenje ni mogel pozabiti, da se je tako slaven učitelj dogmatike v Rimu izrazil o Ušeničniku, da ima angelski razum.

Od vseh mislecev je bil Alešu Ušeničniku najbolj pri srcu sv. Tomaž Akvinski. Zdi se, da ga je tudi največ študiral. Poznal je njegov nauk in sistem kot malokdo. V njem je videl osnovo za reševanje skoro vseh vprašanj. Ni bil slep posnemalec. V Tomažu je gledal večna načela. Ta so nespremenljiva. Naobračba je pa danes v marsičem drugačna, ker je človeštvo v odkrivanju sveta napravilo ogromen napredek. Spajati večna načela s sedanjim znanjem in na ta način pronicati v bistvo stvari in spoznanja je bil Ušeničnikov vzor. Odlično je ta način dela pokazal v svoji „**Spoznalni kritiki**“, ki je eno najbolj zrelih del Aleša Ušeničnika kot misleca.

Kljub tako veliki miselni prodornosti je Aleš Ušeničnik svoje sposobnosti vendarle namenoma precej utesnil. Hotel je namreč graditi na temelju neposredne preteklosti. Hotel je biti zavestno apologet — zagovornik vere in Cerkve. Hotel je biti svojemu narodu učitelj in vzgojitelj. Vse to mu je seveda udejnjevalo način in vsebino njegovega dela. Kdor teh treh zavestnih omejitev ne vidi, si morda ustvarja nekoliko drugačno sodbo o Alešu Ušeničniku. Toda mislim, da taka sodba ni pravična. Aleševa veličina je namreč tudi tukaj v spopolnitvi in ne v enostranskem, četudi izredno visokem poganjku.

Modrec

Mislec in modrec ni eno in isto. K prvemu spada pametnost, k drugemu modrost. K pametnosti spada razumska okretnost, k modrosti poleg razumske okretnosti tudi daljnovidnost, umirjenost. Vse to je Aleš Ušeničnik imel. Dolga desetletja je bilo njegovo stanovanje kot proročišče, kamor so hodili odlični in preprosti, duhovniki in laiki, umski delavci in narodni voditelji po nasvete.

Na politično polje se Aleš Ušeničnik neposredno ni nikoli spustil. Kot sveto-

valec ali zagovornik določenih političnih idej pa je moral večkrat z besedo in tudi s pisanjem nastopiti. Podobnega moža neposredno pred njim nismo imeli. Neposredno za njim ga v taki veličini spet ne vidim. Aleš Ušeničnik je bil sekularen pojav. Na prelomu stoletja smo bili Slovenci z izrednimi možmi sploh obdarjeni. Na vseh področjih so stali in delovali nadpovprečni talenti. Treba si je bilo delo samo razdeliti in voz slovenske kulture je lahko to tekel vzporedno z drugimi narodi.

Pisatelj

Ušeničnikovo pisateljsko delo je tako obširno, da bi zašel predaleč, če bi ga hotel na drobno naštevati. Omejil se bom samo na skupine.

Kot urednik ali kot glavni sotrudnik je v revijah: Čas, Katoliški obzornik in pozneje Bogoslovni vestnik nakopičil ogromno prispevkov. Mnogi od njih podajajo samoniklo nove poglede in spoznanja iz področja sociologije, modroslovja in bogoslovja. Vse te r a z p r a v e so pisane jasno, izčrpno, zanimivo in samostojno. Razodevajo izurjenega in večšega znanstvenika, prodornega misleca in mojstra slovenskega jezika. Nekatere razprave so bolj informativnega značaja. O c e n p a je sploh ogromno.

Aleš Ušeničnik je bral s peresom v roki. Mnoge razprave so apologetskega značaja. Slovstveniki, znanstveniki in sociologi so vnašali v slovensko kulturo marsikaj iz tujega sveta in iz lastne notranjosti, kar ni bilo vse prav in dobro. On je poskušal do njih vedno zavzeti prizanesljivo in pravično apologetskoversko stališče. Ako morda pri pisateljih samih ni imel zaželenega uspeha, je pa vsaj svoje učence in prijatelje informiral in jih pravočasno zavaroval pred kakim pretiranim hvalisanjem ali posnemanjem.

Med knjigami naj omenim: *Sociologijo, Uvod v filozofijo in Knjigo o življenju*; poleg tega pa še veliko vrsto manjših del, ki so služila kot vzgojni učbeniki orlovski organizaciji in pozneje dijaški katoliški akciji. V zbirki „Naša pot“ je izdal kar osem takih učbe-

nikov. Med njimi se odlikujejo tri *Knjige o načelih, Uvod v krščansko sociologijo in komentarji k važnim papeškim okrožnicam*.

Leta 1939 je začel izdajati svoje „*Izbrane spise*“. Izdajanje je nadaljeval tudi pod italijansko okupacijo. Vse pa in posebno nekateri ponatisi niso mogli tako iziti, kakor bi bili zaslužili.

Zadnja leta je precej dopisoval v revijo Katoliške akcije. Pero mu je do pozne starosti teklo izredno gladko, lahko, in poljudno. V letu 1945 je Aleš Ušeničnik pero odložil. Poslej se ni več oglasil.

*

Z Alešem Ušeničnikom je odšel velik mož v večnost. Bilo mu je dano, da je do zadnjega izrabil vse svoje sile. Če bi bil živel nekaj desetletij pozneje, bi bil dočkal čase, v katerih s svojimi sposobnostmi ne bi vedel in mogel kaj početi.

Naj bodo razmere take ali drugačne. Ušeničnikove zasluge za slovenski jezik in kulturo bodo ostale vedno velike. Ušeničnikovo veličino bomo iz primerne časovne razdalje mogli še boljše presojati. Ob primerjavi z drugimi možmi nam bo vedno bolj jasno postalo pomanjkanje kongenialnosti. Tem večja bo zato v očeh nepristranskih opazovalcev Ušeničnikova genialnost.

Gledam speče dete

Smejoč se dete v spanju obrne:

li sanja mogoče,

da kliče ga oče?

In meni je, kot da od zvezde srebrne
se milost nebeška utrne!

S tresočo rokó

pobožam dete ljubo...

pogledam v nebó,

da Oče nebeški videl bi tó!

Potem zaspimo

presladko vsi

in angel gre mimo,

zapre nam oči;

tolaži ljubo

in jutri nas zbudil spet bo!

Valentin Polanšek

† PRELAT DR. ALOJZIJ ODAR

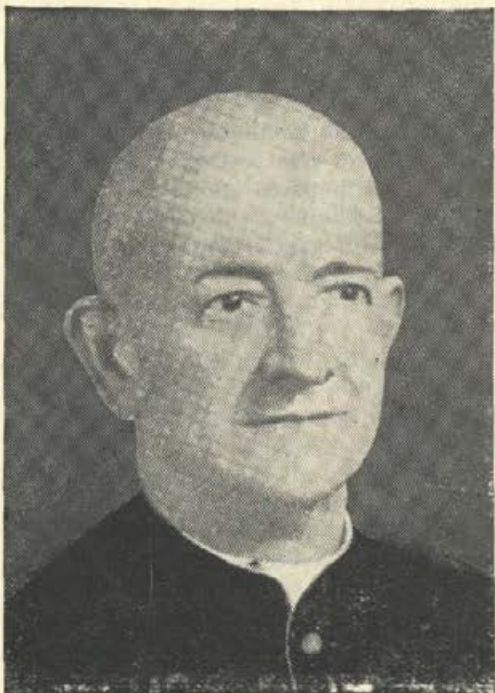
Vse Slovence, doma in v tujini je zadel v sredo, 20. maja 1953, silen udarec. Izgubili smo nenadomestljivega znanstvenika in misleca, gospoda prelata dr. Alojzija Odarja. Umrli v Buenos Airesu, zadet od srčne kapi.

Pokojni prelat se je rodil 19. junija 1902 v Srednji vasi v Bohinju. Gimnazijo je študiral v škofijski gimnaziji v Št. Vidu nad Ljubljano. Bogoslovno fakulteto je dovršil v Ljubljani leta 1927. Doktoriral je iz teologije leta 1928, nato pa je še dve leti nadaljeval cerkvenopravne študije v Rimu. Potem pa je kot naslednik dr. Gregorija Rožmana, ki je tedaj postal ljubljanski škof, postal profesor na teološki fakulteti v Ljubljani. Leta 1945 je odšel v emigracijo ter v inozemstvu z neupogljivo voljo in vztrajnostjo organiziral slovensko teološko fakulteto najprej v Pragli in Brixenu v Italiji, nato pa z njo odšel v Argentino in na njej do zadnjega pridno deloval.

Z g. prelatom Odarjem nam je umrl najvidnejši predstavnik slovenske protikomunistične skupnosti izven mejá domovine, znanstvenik, ideolog-borec za zmago Kristusovega kraljestva na zemlji, za zmago načel in naukov svete katoliške Cerkve.

Brez dvoma je bil dr. Odar največji živeči slovenski znanstvenik in mislec. Njegovo delo na tem področju je ogromno. Umrli je zgoda, pa je naredil veliko. Po raznih revijah je bilo objavljeno vse polno njegovih člankov (:samo v „Bogoslovnem vestniku nad 60). Ni pa bilo tudi skoro nobene številke „Ljubljanskega škofijskega lista“ brez njegovega članka. Prav tako ne številke „Revije Katoliške akcije“. V knjigah je izšlo najmanj 10 njegovih del, od katerih je največje „Zakonik cerkvenega prava“, ki je prvi slovenski prevod tega zakonika.

V letih, ki so napovedala težke dogodke v naši narodni zgodovini, je pokojni prelat posegel vodilno tudi v slovensko kulturno in javno delovanje. Že leta 1938 je postal predsednik Katoli-

škega tiskovnega društva, ki je izdajalo ves vodilni slovenski katoliški tisk. Pod njegovim vodstvom se je to podjetje silno razmahnilo. Velike zasluge ima g. prelat pri izdajanju cenениh dobrih slovenskih knjig — Slovenčeve knjižnice in poljudno znanstvenih knjig. Vse svoje velike organizacijske sposobnosti je pokazal tudi v Katoliški akciji, kjer je poleg prof. Tomca bil vodilna osebnost. Njegova dela o KA so glavni temelji, na katerih sloni ves njen razvoj in pomen.

Tudi v Argentini je bilo njegovo delo vsestransko. Udeleževal se je na vseh področjih slovenskega življenja v Argentini in izven nje. Bil je organizator slovenskega katoliškega shoda v Buenos Airesu, ustanovitelj Slovenskega katoliškega kulturnega sveta, ideolog KA, ki je tudi v izseljeništvu zelo dobro organizirana, in predavatelj na sestankih najrazličnejših slovenskih organizacij in društev.

Bil je glavni urednik verske revije „Duhovno življenje“, pisal je članke v

verski tednik „Oznanilo“ v „Katoliške misijone“, kjer se je zlasti zavzemal za beatifikacijo škofa I. F. Barage. Sodeloval je ves čas tudi pri reviji „Vrednote“ in pri kulturno-političnem tedniku „Svobodna Slovenija“. V Koledarju Svobodne Slovenije smo mogli vsako le-

to brati njegove zanimive razprave in načelne članke.

Naj počiva v miru v argentinski zemlji in pri Bogu uživa obilno plačilo za ves trud in vse delo za zmago božjega kraljestva na zemlji!

POT V EMAVS

SPOMINČICA NA
GROB DEKANA
F. ŠENKA

Šentjakobčani so zastrmeli, ko je prišel rajni g. dekan prvič med nje in ga je župnija pozdravila kot svojega novega župnika. Visok in slok, očetovskega pogleda in domače, prijazne besede. „Ta bo za nas,“ so déli in kmalu so govorili le še o svojem gospodu župniku, po letih pa s ponosnim poudarkom o svojem gospodu dekanu. Morda je bila še trda križeva pot dekanova med vojno dobo, da je postal kos Št. Jakoba in Šentjakobčan v najboljšem pomenu.

Predvsem sem ga spoštoval radi njegove izredne dobrotljivosti. Že te dobre oči, ki so se zazrle vate tako toplo-očetovsko, in še prikupni nasmeh, ki je navadno prihajal iz dna srca, te je moral zgrabiti.

„Odslej bova vsak velikonočni poneдельник hodila v Emavs,“ mi reče nekoč in razloži, da bi na ta dan rad obiskal to ali ono družino v župniji in naj bi se mu pri teh obiskih pridružil.

„Najprej greva v Leše k bivšemu našemu županu!“

Prvo leto sva hodila še peš na obisk. Gospodar in gospodinja sta se očitno razveselila redkega gosta in nama stregla z vprav slovansko gostoljubnostjo.

V taki družbi se je prerad spominjal prvih desetletij svojega župnikovanja v osrčju Roža. Nenavadno živo si je predstavljaj nekdanji svoj krog: Štikrovega očeta, Ibovnika, Cvitarja in drugih vrlih možakarjev, s katerimi je moževal in pretresal male in velike dogodke tistega časa. Tu in tam se je v tej družbi pojavil še veseli podgorski župnik Vuk, ki je, sam dober pevec, neizmerno ljubil lepo domače petje. Ob teh spominih se mu je čutilo, kako zelo pogreša nekdanjo vedro družabnost. Skoro otožno je pri tem dostavljaj, kako je reševal ob tej družabnosti premnog kočljivi problem v splošno zadovoljnost vseh.

Njegov drugi spomin je veljal šentjakobskim študentom, bivšim in sedanjim. Zanje je čutil pravo očetovsko skrb in o njih govoril kakor o svojih otrocih. Oko je žarelo, če je omenjal lepo slavlje nove maše preč. g. Tevžerja Nageleta in nato preč. g. Franceja Krištofa. Ta dva dneva sta mu bila nekaka viška njegovega župnikovanja in rad je dostavljaj, da ima v njih svoje naslednike. Pri tem se je nam ostalim zdelo, kot bi oče-korenina govoril o svojih sinovih, katerim zapušča svojo dediščino v dobri veri, da jo bodo zvesto kot on upravljali.

Tretja dekanova misel pa je navadno hitela v rojstno vas na Jezersko. Četudi dekanovih sorodnikov osebno nismo poznali, smo jih po njegovem pripovedovanju ljubili: brata-sodnika in sestro-redovnico. Dekanova mati nam je kar zaživela pred očmi, tako živahno in hvaležno je o njej kramljajala beseda sinaduhovnika.

Ko sva se nato v večer vračala domov vedrega razpoloženja, kakršno zamore ustvariti samo nenavadna pozornost in dobrotljivost pristnega kmečkega doma

in njegovih ljudi, mi je misel nehoté uhajala v dekanovo ožjo domovino, ki mora biti spricho takih korenin pravo kraljestvo domačnosti in kmečkega zdravja.

Nekam otožno mi je drugo leto najinega „potovanja v Emavs“ povedal, da da pridejo za nama z vozom. Odpovedale so mu noge in čutil je, da bo kmalu priklenjen na sobo.

Spet je zaživel nazaj v svoje lepe spomine starega in novega št. Jakoba ter jezerskih vrhov, vmes pa se je vedno pogosteje vrinjala misel na trpka leta obrekovanja, zapora, pregnanstva. Dvakratno hudo je bilo možu, na katerem ni bilo pičice zlohotnosti, ob spominu na trdo križevo pot, katera mu ni ostala prihranjena. Posebno trdi so morali biti meseci samote v Rosenbichlu, ker dolgo

ni mogel razumeti, kako neusmiljen zamore biti svet tudi onim, ki so mu vsedkar hoteli samo dobro.

Tretji Emavs pa je bil že v bolnici. Sicer je g. dekan napram drugim še rad zasanjal o zopetnem zdravju in povratku v poklicno delo, na mizici ob postelji pa so ležale knjige-vodnice v blagodejnost samote in tihega pogovora duše s Stvarnikom.

„Tokrat pa bom najbrže moral v Emavs le še sam!“

Kratko zatem se je podal na to svojo pot in Ga srečal ter nagovoril s svojo prisrčno prošnjo: „Ostani pri meni, Gospod! Večeri se in dan se je nagnil.“ In zažarele so očeto vsko dobre njegove oči, ko je blagoslovil in razlomil Gospod kruh za zadnjo njegovo popotnico.

—r.

NELCEK ODAR:

JOŽA LOVRENČIČ

Pred tremi leti se je naš Koledar spomnil šestdesetletnega življenjskega jubileja pesnika in pisatelja Jože Lovrenčiča. Danes se ga spominjamo ob obletnici smrti. Tudi tedaj je spremljala članek podoba, s katero je vsakdo, ki se je kdaj srečal z jubilarantom, pa čeprav morda le na sliki, takoj spoznal njegovo simpatično bradico in uganil topel nasme, ki se je skrival za narejeno resnostjo. Tak je bil mlajši brat „Goriškega slavčka“ — Simona Gregorčiča, še preden je čas preoral brazde naše domovine.

S te zadnje njegove slike pa zre na nas skoro drug človek. Trpljenje mu je izglodalo lica, ponižanje, ki ga je moral prenesti, mu je docela zamorilo smehljaj. Ecce homo! — Glejte človeka, osebnost umetnika in kulturnega delavca, ki so ga pravici v posmeh proglasili za zločinca in gazili po njem, dokler ni nehalo biti njegovo srce. Enajstega decembra 1952 ga je Bog rešil skrbi, kako bo živel pod krivičnimi oblastniki, in ga poklical k sebi v zasluženi pokoj.

Kaj je bil Joža Lovrenčič goriški zem-

lji in kaj je bila Goriška njemu, je v nekaj besedah težko povedati.

Rodil se je v Kredu pri Kobaridu in zaljubljen je bil v svojo zemljo ob Soči

vse življenje. Kot fant je rasel iz nje, kot mož hrepenel po njej. Da mu je bilo dano kot Gregorčiču živeti z njo, bi ji še drugače pel vse svoje dni.

Iz nje Joža Lovrenčič najprej raste. Po Gregorčičevih stopinjah ubira pot na Parnas, a že kot višješolec utira nove steze slovenski pesmi. V „Domu in svetu“ Izidorja Cankarja je prvi in najvidnejši slovenski ekspresionist. Njegova prva pesniška zbirka (Deveta dežela, Trst 1917) nam velja danes za mejnik novega obdobja v slovenskem slovstvu.

Kot mož hrepeni Lovrenčič po svoji Goriški. Od konca prve svetovne vojne vse do 1944 se grmadi v njem to hrepenenje, vedno močnejše, vedno močnejše. Iz njega rastejo pesmi, ep (Trentarski študent), povesti (Dom ob Soči), romani (Cerovščkov gospod), spomini (Med Scilo in Karibdo) itd.

In kdo bi kdaj mogel oceniti vse vzgojiteljsko delo z mladino, delo, ki ga je več kot trideset let opravljal kot profesor na šoli, in še posebej slovstvenovzgojno delo ob dijaški reviji „Mentor“, s katerim je več kot deset let vodil najmlajše v slovensko slovstvo. Njegov dom je mladini vsak čas odprt, slovstvenih razgovorov z mladino „literati“ ni ne konca ne kraja. Pri vse tem vodi Jožo Lovrenčiča misel, da vzgaja nov rod, ki bo nekoč reševal svet pod Krnom. Zvesta misel na domačijo pa ga priganja še k neprestanemu drobnemu novičarskemu delu. Poroča o njej, budi ljubezen do nje, zbira gradivo, predstavlja rojakom njeno kulturno dediščino in slednjič pripravi „Kulturno zgodovino“ svojega Posočja... In ob vsej tej tihi ljubezni si krajša nočni počitek in prevaja, prevaja. Dober oče je svojim otrokom in z veliko ljubeznijo skrbi zanje.

Do tu več ali manj poznamo delo in življenje Jože Lovrenčiča. Iz njegovih temnih dni ponižanja in grenkobe pa ne vemo dosti. Še nekdanjim prijateljem sta bila beda in trpljenje njegovih zadnjih let neznana. Samo to vemo, da njegova ustvarjalnost ni mirovala. Najzvestejši izraz življenja teh zadnjih let bodo prinesle njegove lirske pesmi. Ko bodo tiskane, nam ga bodo odkrile v

novem ustvarjalnem zagonu. Za 60-letnico nam je dal „Duhovina“ (Trst, 1951) in še nekaj drugih zgodb v verzih (Romanca o Ravbarjih). Zadnja leta pa ga je skrb za življenje zopet trgala od ustvarjanja in priganjala k prevajanju. Prav ko je do konca prelil Ovidove Metamorfoze v slovenske verze, ga je doletela smrt. To je bilo njegovo poslednje delo.

In kaj je bil Joža Lovrenčič Goriški? Ob podrobnem pregledu neumornega delovanja in ob pravičnem tehtanju ljubezni, iz katere je rastle, se razodeva pomen Jože Lovrenčiča kot pesnika, pisatelja, kulturnega delavca in vzgojitelja za slovensko kulturo. To in še več je bil svoji Goriški. Prvi je bil med onimi, ki so verovali v vstajenje svoje domačije, ohranjali misel nanjo živo in sveto in kot mučenci svojo ljubezen povelicali v trpljenju.

Slava njegovemu spominu!

Lojze Kocijančič:

Soglasje z naravo

Poletni večer.

*Ves truden ob vasi
zavil sem počasi
na polje,
da bridke nevolje
pregnal bi tih mir.*

*Najprej mi srce v disakordu
je pelo,
potem se soglasno z naravo je ujelo
v blag tihospev.*

*Noben odmev
dni razrvanih,
spoznanj preranih
ne bega srca;
noben plašen blisk
v oblakih skodranih
ne seka neba...*

*Le zarja tam dobrohotno gori,
kot duša v ljubezni se uživajoča,
kot duša, pesem visoko pojoča,
toplo pesem v te mrzle dni...*

Naši rojaki V ARGENTINI

1. PRIHOD SLOVENCEV V ARGENTINO

Že pred drugo svetovno vojno je bilo v deželi okrog 25.000 slovenskih naseljencev, katere je zlasti iz Primorske vrgel fašistični režim, ki jih je gospodarsko in kulturno hotel uničiti. Naselili so se v Buenos Airesu (Capital Federal), bližnji okolici ter v notranjosti dežele: Cordoba, Rosario, Mendoza, Rio Negro, Mar del Plata.

Socialne razmere v tistih časih so bile za njih trpke; z malim zaslužkom so si ohranili pri najtežjem delu le življenje, ne da bi mogli kaj prida prihraniti.

V verskem oziru je v začetku priložnostno skrbel za nje hrvaški frančiškan p. Rusković, kasneje je prišel med nje za par mesecev tedanji župnik na Homcu pri Kamniku g. Anton Merkun; stalno je dušno pastirstvo prevzel g. Anton Kastelic ter zadnja leta pred njegovo smrtjo na Aconcagu z njim skupaj g. Janez Hladnik.

Verske razmere v Argentini so bile podobne kakor v drugih deželah latinske Amerike: dežela je plavala v verski brezbrzičnosti mnogo bolj kakor danes ter pripravljala slovenskim naseljencem veliko nevarnost, da se versko popolnoma izgubijo. Slovenski dušni pastirji so uvideli to nevarnost, zato so uvedli najprej stalno službo božjo ob nedeljah na Paternalu in kasneje menjaje se še na Avellanedi. Rojake v notranjosti države pa so naši duhovniki vsaj parkrat na leto obiskali, jim maševali, pridigali, nudili priliko za sv. spoved. Zakaj tudi tukaj se je ohranil zanimiv pojav, da vse drugo naseljenec zna opraviti v deželnem jeziku, le spovedati se želi v materinem jeziku.

Kar niso mogli duhovniki narediti z osebnim žitkom, je dopolnil list „Duhovno življenje“, ki je l. 1952 že obhajal dvajsetletnico izhajanja. V začetku je bil verska in kulturna družinska revija, dokler se ni v zadnjih letih spreme-

nil v zgolj verski list. Razburkane razmere ob drugi svetovni vojni so v verskonazornem pogledu napravile v slovenski koloniji v Argentini ogromno škodo. Pod vplivom komunistične propagande, ki je znala vso komunistično borbo pokazati kot narodnoosvobodilno delo, je zlahka pritegnila ogromno večino naseljencev, ki so v zbežanosti sledili frazam komunističnih odposlancev ter začeli opuščati obisk službe božje ter se odvrnili od svojega izseljenskega duhovnika, kateremu je ostal zvest zelo majhen odstotek (kakih 2000 rojakov).

b) Po drugi svetovni vojni so prišli Slovenci v Argentino kot begunci iz različnih evropskih taborišč, kamor so se zatekli pred komunističnim nasiljem v l. 1945. Prvi so prišli iz Italije že l. 1947, nato so jim koncem l. 1948 sledili že tudi iz Avstrije. Glavna naselitev je bila končana v l. 1950, čeprav so kasneje prihajale manjše skupine ali posamezniki. Ti novodošli naj bi versko poživili in z zgledom dvignili prejšnje naseljence ter jim dali opore. (Novonaseljencev je okrog 6.000. Naselili so se večinoma v glavnem mestu Buenos Airesu in njegovi okolici in le v manjših skupinah odšli v notranjost, razen Mendoze, kjer je novonaseljencev okrog 400 s posebno velikim številom otrok.)

2. UREDITEV DUŠNEGA PASTIRSTVA

Po uvidevnosti argentinskih cerkvenih oblasti (nadškofa v Buenos Airesu kardinala dr. Jakoba Al. Coppelio) je bil l. 1948 dosedanjemu dušnemu pastirju v pomoč postavljen od novonaseljenih duhovnikov g. Orehar Anton, ki je vodil dušno pastirstvo v taboriščih v Italiji in je tako bolj poznal razmere beguncev. Ta je po odhodu g. Hladnika na argentinsko župnijo v Lanusu l. 1950 prevzel vodstvo slovenskega dušnega pastirstva v Argentini. Njemu v pomoč je prišel v l. 1951 g. Jože Jurak, ki je dotedaj služboval v škofiji Mercedes. Urejena je bi-

la Slovenska dušnopastirska pisarna v Buenos Airesu (Victor Martinez 50), ki je dejansko središče skrbi za versko življenje slovenskih naseljencev. V dušnem pastirstvu naseljencev pa pomagajo zelo veliko slovenski duhovniki, ki so nastavljeni kot kaplani na argentinskih župnijah tistih krajev, kjer so številnejša slovenska naselja (Ramos Mejia, San Martin, Lanus, Florida, San Justo — vse v predmestju Buenos Airesa, nadškofije La Plata). V notranjosti države so slovenska verska središča v Mendozi, Cordobi, Mar del Plata.

To, kar papeževa konstitucija „Exul familia“ predvideva za dušno pastirstvo naseljencev, smo dejansko Slovenci v Argentini brez formalne določenosti že uredili: urejeno in organizirano dušno pastirstvo za Slovence. Zasluga pri tem je gotovo velika uvidenost zlasti kard. nadškofa Copella v Buenos Airesu in nadškofa msgr. Solarija v La Plata, ki v verskem oziru slovensko skupino drugim stavita celo za zgled. —

3. VERSKO ŽIVLJENJE IN UDEJSTVOVANJE

Vsako nedeljo in praznik imamo sv. mašo s slovenskim petjem ter pridigo na 6 krajih, parkrat na leto na dveh krajih, v večjih središčih notranjosti pa vsaj enkrat na leto obišče slovenski duhovnik naše naselbine. — Pred prvimi petki imamo prav v teh krajih sv. uro, ki nas druži v molitvi in ljudem dá priliko za sv. zakramente.

Zaprte duhovne vaje se vršijo vsako leto za može, žene, fante in dekleta. (Prostor dobimo v hišah duhovnih vaj, samostanih, nadškofijskem semenišču). To leto so bile prvič organizirane duhovne vaje za izobražence. Število udeležencev je okrog 100–150 v posameznih stanovih. Vodiijo jih večinoma profesorji slov. semenišča in nekateri drugi duhovniki. — Parkrat na leto imajo duhovno obnovo člani in članice mladinskih organizacij.

Redno je pa za postni čas po verskih središčih za Slovence tridnevna duhovna obnova kot priprava na velikonočne zakramente.

Največja verska manifestacija je gotovo vsako leto slovensko romanje na argentinsko narodno božjo pot k Materi božji v Ljuna, kjer se nas navadno zbere okrog 2000. Dopoldne imamo sv. mašo, skupno sv. obhajilo, nato zborovanja, popoldne pa zaključno procesijo po trgu pred cerkvijo, kjer se domačini ne morejo načuditi miru in redu. Prav ob tej priliki obnovimo letno posvetitev slov. naroda Marijinemu brezmadežnemu Srcu.

Zelo lepi sta procesiji na veliko soboto ter na dan presv. Rešnjega Telesa, kateri zbereta okoli 1500 udeležencev. (Procesije na vel. soboto v Argentini namreč ne poznajo). Močno število zbere polnočnica za Slovence, ki jo imamo v kripti cerkve sv. Roze v mestu; v največji vročini 30 do 35 stop. nad ničlo se zbere do 1000 Slovencev k jaslicam sredi poletja, božična pesem nas pelje domov. Prav tako imamo za veliki petek sv. križev pot in pridigo (letos je zanimivo, da je pridigar prelat dr. Odar že med mrtvimi, prav tako tudi pevec, ki je v pasijonu pel Kristusa — g. Marijan Koritnik).

Mladina priredi vsako leto proslavo praznika Brezmadežne ter Materinski dan v marcu. Prav tako imamo vsako leto prireditev za misijonsko nedeljo in navadno za Kristusa Kralja.

Za slovenske otroke imajo slovenski duhovniki redno vsak teden pouk krščanskega nauka v slovenskem jeziku in jih tako pripravijo za prvo sv. obhajilo, ki ga skupno obhajamo za vse otroke slovenske kolonije v Argentini. V l. 1952 smo imeli kot proslavo prvega slovenskega katol. shoda (v Ljubljani) tudi prvi katoliški shod slov. naseljencev v Argentini, ki naj bi po zamisli prelata dr. Odarja zbral slov. katol. sile in postavil temelje za bodoče delo med Slovenci v duhu katoliških načel.

4. SLOVENSKI TISK

je važen pripomoček verskokulturnemu življenju. Dosti imamo. Saj izhaja v Buenos Airesu: „Duhovno življenje“, verski mesečnik, ter „Oznanilo“, verski tednik, ki gre med naseljence v 1500 izvo-

dih, dočim gre prvi list tudi med Slovence v svet. „Katoliški misijoni“ nadaljujejo s svojim poslanstvom od doma, „Svobodna Slovenija“ je kulturnosocialno glasilo, „Vrednote“ kulturnoznanstveno, „Družabna pravda“ kot glasnik socialnih pobud Cerkve, „Slovenska beseda“ je družinskokulturni list, „Šmartinski vestnik“ je postal iz verskih naznanil sanmartinskega dela sedaj glasilo slovenskih borcev druge svetovne vojne, „Božje stezice“, otroški list, kot priloga „Duhovnega življenja“, „Oder“ skrbi za gledališko izobrazbo.

5. SLOVENSKE ORGANIZACIJE

nadaljujejo delo od doma preko taborišč. Že stari naseljenci so imeli živahno delujoče bratovščine, zlasti sv. rožnega venca, s katerimi so romali vsako leto k Materi božji v Pompeya za oktober. Poln razmah pa so dale organizacije novonaseljencev, ker so prišli iz drugačnih svobodnih razmer preteklosti, češar prejšnji naseljenci v Italiji niso bili deležni.

Po uvidevnosti krajevnih cerkvenih oblasti more delati povsem avtonomno Slovenska katoliška akcija, ki je organizirana v 4 naravnih skupinah. Člani imajo redne sestanke ter mesečne rekolleksije, da se tako pripravijo za svoje apostolsko delo in priznati je, da je treba prav delu te organizacije, poleg drugih, pripisati v teh težkih razmerah sorazmerno visoko verskomoralno stanje slovenskih naseljencev. Veliko pomoč nudijo zlasti pri širjenju tiska. — Za fante in dekleta skrbita Slovenska fantovska zveza in Slovenska dekleška organizacija, ki sta kulturni organizaciji in ki na temelju katoliških načel skrbita za kulturno in športno življenje mladine. Za mlajše so organizirani po slov. središčih otroški vrtci.

Slovensko katol. akademsko starešinstvo zbira izobražence na mesečnih kulturnih ter družabnih sestankih. Dobrodelne organizacije Vincencijeve in Elizabetine konference skrbijo za reveže in bolne. Misijonska zveza budi in vzdržuje misijonsko zanimanje med rojaki.

Lansko leto se je številu organizacij pridružila južnoameriška Baragova zveza, ki ima namen pospeševati delo za beatifikacijo škofa Barage. — „Družabna pravda“ goji zanimanje za socialna vprašanja.

Pevski zbor „Gallus“ ter drugi 4 cerkveni pevski zbori skrbijo za petje pri slovenskih službah božjih ter gojijo tudi sicer pevsko kulturo. Tri igrske družine skrbijo za prireditve. — Velikega pomena je v civilnem življenju „Društvo Slovencev“ v Buenos Airesu, ki skrbi za svetne zadeve naseljencev in tako nudi važno oporo tudi verskemu življenju.

Zadnje mesece je bilo ustanovljeno društvo „Dom“.

6. SLOVENSKA BOGOSLOVNA FAKULTETA IN SEMENISČE V ARGENTINI

sta naši najvišji verskokulturni ustanovi. Po odhodu iz domovine so pod vodstvom prelata dr. Odarja in z dekretom Sv. kongregacije za semenišča in univerze organizirali v Italiji to ustanovo. Naselili so se najprej v benediktinski opatiji v Praglia, nato so odšli v Brixen v prostore tamošnjega škofijskega semenišča, dokler se l. 1947 in 1948 niso preselili v Argentino. Tu jih je najprej sprejel škof iz San Luisa msgr. Di Pasquo v prostore svojega nedograjenega semenišča, od koder so se pa l. 1951 preselili v bolj ugoden kraj buenosaireskega predmestja — v Adroque — z dovoljenjem nadškofa v La Plata msgr. Solarija.

V najeti podeželski večji hiši imajo prostor semenišče s profesorji, bogoslovci, filozofi, tistimi, ki se kot starejši pripravljajo za vstop v semenišče, ter Apostolska šola, ki je kakor škofovi zavodi za dečke, ki obiskujejo zadnji razred ljudske šole ter gimnazijo.

Zavod vzdržuje ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman s prispevki iz Sev. Amerike; pomagajo pa tudi slov. naseljenci v Argentini z rednimi mesečnimi prispevki. Vrhovni predstojnik zavoda je škof sam, dekan fakultete je bil do svoje smrti prelat dr. Odar, rektor semenišča pa je dr. Fr. Gnidovec. Že dvakrat

je škof Rožman poleg drugih vernikov obiskal to svoje semenišče v Argentini in lansko leto 1952 posvetil 10 novomšanikov, katerih število tako doseže iz tega semenišča v begunstvu nad 40 duhovnikov. Smrt dekana dr. Odarja je gotovo velika izguba za zavod kakor tudi za ves slovenski katoliški živelj v Argentini ter po svetu sploh. —

V tem kratkem pregledu smo prikazali versko življenje slovenskih naseljencev v Argentini vsaj v par obrisih, nepopol-

no. Je to skupina, ki je prišla, kakor druge nepripravljena na izseljensko življenje, v tuj, versko brezbrizen svet modernega materializma. Reči moramo hvala Bogu, da se kar dovolj ravna po izročilu svojih vernih prednikov, dasi se ne more povsem izogniti ranam, ki jih tudi njej zadaja v verskomoralnem oziru tujina.

Le z velikim naporom ter obilno božjo pomočjo bo mogla ohraniti in nadaljevati verske tradicije slovenskega naroda iz zgodovine, kar Bog daj!

VINKO BELIČIČ:

Med DJEKŠAMI in KNEŽO

Sladko brezvoljen po trudapolni procesiji prejšnjega dne čez strmine in grape v Visoko Bistrico, ki je že čisto nemški kraj, sem ležal na hrbtu v senci pokopališkega zidu na Djekšah in gledal v brezdanjo modrino nad sabo.

Zahvaljen, preljubi Bog!

Prejšnji dan je bila velika maša in dješki župnik, vaje rebri in steza, vegetativni les in razmočenih tal v žlebovih, je vihral v kóretlju na čelu procesije, takoj za križem, in glasna molitev rožnega venca mu ni delala težav. Meni pa — in še komu v procesiji — je zmanjkovalo sape in razen tega je sonce vedno huje žgalo v pleča. Morali smo hiteti, ker nas je v Visoki Bistrici že čakala procesija iz nemških krajev krške doline, in do devetih — do slovesne maše — smo morali biti na cilju. Zato se nisem posebno utegnil razgledovati po smrekovih gozdovih, po strmih pobočjih, kjer je zorel oves, po ograjenih pašnikih, kjer je govedo mulilo travo.

Kljub pekočini je bil dan nepozaben — in če je srce malo večkrat zautripalo, če so se pljuča pošteno nasopla in se je telo krepko izznajilo — nekje tam daleč doli na jugu, onstran planin in obljubljen dežele, ki leži vmes, je ozek pas zemlje ob morju; čez mesec dni bo tam v borih in po gmajnah dišalo po ciklamah, meti, žajblju in pelinu, v grmovju

se bo rdeče bliščal zreli glog in iz tal bodo klile belkaste gobe — tam bomo počivali: srce, pljuča in teló!

Zahvaljen, preljubi Bog, za včerajšnji dan!

Skozi župniška vrata sta prišla inženir in Pepi.

„Misliš, da ne bi tudi v Kneži lahko takole kje ležal?“ je rekel inženir.

„In premišljal o minljivosti življenja?“ je dodal Pepi.

„Da, tudi tam je pokopališče,“ se je nasmehnil inženir. „Dan je lep in Kneža je komaj slabo uro od tu. Saj ne pojdemo v takem ognju kot včerajšnja procesija!“

„Pojdimo!“ sem vzkliknil in skočil pokonci.

„Noben dan brez doživetja!“ je poudaril Pepi, ki mu je mrzlično življenje Trsta že močno opajčevinilo srce. „Ležala, jedla in spala bova lahko doma!“

Napotili smo se čez položno pobočje. Djekše za nami so se stisnile in bile so vedno lepše v sončnem blišču. Dišalo je po zreli rži, ki se je v kopicah sušila sredi zlatih pravokotnikov, posejanih po napetih strminah. Stopali smo po ograjenem kolovozu, po težkem temnordečem prahu, v katerem so se svetlikali peščeni drobcí. Globoko na desni je v sončnih meglicah nemela podjunska dolina. Videli smo svetli pas Drave pri

Tinjah in nekaj drobnih belih naselij z rdečimi strehami.

Nad potjo se je počasi začejalo smrečje in na tisti, od sonca ožgani, puški ruši me je pozdravil prelepi rdečkasti cvet poznega poletja. Obstal sem in nisem mogel odtrgati oči.

„Kaj pa je? Kaj pa gledaš?“ sta se onadva ozrla.

„Res! Resa cvet! Deset let je nisem videl!“

Nista vedela, kaj bi rekla na to. Še sama sta se ozrla v bledordeče preproge, ki so se širile čez plitve, tu pa tam izstopajoče korenine obrobni smrek. Morda sta se za trenutek zamislila; morda sta se vprašala: Kdaj bom pa jaz srečal ljubljeni cvet mladosti?

„Zdaj smo več kot tisoč metrov nad morjem,“ je rekel inženir.

„Nekaj teh hribov in gozdov bi morali presaditi na Tržaško,“ je menil Pepi.

„V nekaj letih bi bili opustošeni,“ sem pripomnil.

„Potem je že bolje, da ostanejo na Koroškem!“

Na razpotju je stal križ z globoko streho, na njem pa je bila deščica s temle napisom:

NIKOLAUS DURHSLAG, ROJ. 6. DEC. 1819, IN JOZEF DURHSLAG, NJGOV VNUK, ROJ. 7. MARCA 1875, STA NA PRAZNIK SV. APOSTOLOV PETRA IN PAULA 1885 OD SV. ZEGNA, DOMU GREDE, POD TO SMREKO STOPILA IN OD STRELE VДАРJENA, MERTVA OSTALA.

Nad napisom je bila drobna slika: smreka, nad njo cikcakasta rumena strela, že močno obledela, in dve temni človeški bitji, ležeči na tleh, večje in manjše.

Stali smo pred križem.

„Ni več tiste smreke in ta dva Durhslaga sta že zdavnaj strohnela.“

„Morda ni več niti tiste vere. In ako bi danes postavljali taka znamenja, ali bi spominske besede zapisali po slovensko...?“ —

Kolovoz se je spustil nizdol med gostim smrekovjem.

„Ne išči borovnic,“ mi je rekel inženir, „letos so pozeble.“

„Vsaj eno hočem najti, zato ker me preredko privede pot v borovničevje!“

In sem brodil z rokami po nizkem rastju: zaman. Tedaj se je oglašil Pepi:

„Na, tu je ena, če že misliš, da brez nje ne prideš na Knežol!“

Prihajali smo na plano in med zadnjimi debli smo uzrli svetlozeleno rumenino ravnice in rebri. Lese, drevesa, strehe, zvonik.

„To je Kneža. Zapisano bosta videla seveda Grafenbach.“

Djekše in Kneža: dvojce najsevernejših slovenskih vasi. Šola me je naučila te resnice in v šoli sem jo oznanjal dalje, prave predstave pa nisem imel.

Zdaj vem, kje so Djekše in kakšne so; tu je pa Kneža. Bilo mi je slovesno v duši.

Ljudje so se mudili po njivah — bil je sončen popoldan in še sobota povrh. Zato smo videli le tu pa tam kakega otroka. Velika nova lesena šola sredi vasi je bila tiha in je še rahlo dišala po smoli.

Sedli smo v senco smrek blizu cerkve; ko pa nas je pohladiło, smo se pomaknili na sonce. Na komolcih slone smo gledali na vzhod, kamor so se počasi spuščali hribci, dokler se niso prelili v ravan Labotske doline, pa se onstran spet pognali kvišku in zrasli v vrhunec krotke Gólice. Na levi pa smo imeli gornje, skrajno položno in golo pobočje Svinje planine z vrhom.

Čudovita je ta dežela!

„In onstran Gólice?“

„Štajerski griči in vinogradi in Mura in Gradišćansko — in velika panonska nižina.“

Ležali smo na hrbtu na prekrizanih rokah in modrovali o naši severni meji, ki gre čez Knežo in Djekše, državniki pa so postavili mejnike po vrhovih Karavank. Med mejo in mejniki je dežela jezer in studentcev, smrekovih gričev in cerkvic, dehtečih ajdovih njiv in sončnic, Drave in njenih pritokov, dežela slovenskih vasi pa nemških trgov in mest.

Krenili smo h krčmi in posedli okoli

Kneža nad Djekšami, naj-severnejša slovenska vas in župnija. (Na sliki vidimo novo šolo in v ozadju župnijsko cerkev.)

mize pred okni. Iz veže je prišel visoki in koščeni krčmar s ponošenim temnim slamnikom na glavi in v obrabljenih usnjenih hlačah, ki so mu segale do bosih stopal.

Začuli smo mehko knežansko govorico — in ker smo bili žejni in lačni telesno in duševno, smo po nekaj steklenicah piva in po dveh krožnikih narezane domače gnjati začeli govoriti ognjevitije.

Kneža ni letoviški kraj, tujci redko zaidejo tja. Ko pa se je krčmarju razvezal jezik, nam je povedal, kakšno je bilo ob koncu vojne njegovo srečanje z Rusi in kako se je lahko sporazumel z njimi, če je govoril po domače. Nenadno je vstal in odšel noter.

Opazovali smo tri fante, ki so kegljali po prostoru med dvema visokima tepkama, in smo vlekli na uho posebnost knežanskega govora.

Krčmar se je vrnil z lističem papirja; bil je izrezek iz nekdanjega celovškega časnika „Mir“.

„To je staro petinštirideset let. Beritel!“

Papir je bil rumenkast od starosti in poznalo se mu je, da je bil že med mnogimi prsti.

Bral sem naglas:

„Kneža. (Zavraten umor.) Na praznik rojstva Device Marije je bil na grozen način umorjen od svojega lastnega hlapca posestnik Janez Glabonjat, p. d. Leitgeb. Hlapec K. V. je predpoldan z drugimi kegljal. Pri kegljanju je izgubil vse. Zategadelj jezen, se je začel pipati.

Ker mu pri tepežu ni hotela kmetica, katero je na pomoč klical, pomagati, je letel ves jezen domov in s „krajcljo“ začel pobijati. Kmet, ki to sliši, gre gledat. Ko pa pride na svoje posestvo in vidi dvojne duri popolnoma razbite, se usede pred hišo in premišljuje, kaj mu je početi. V tem trenutku pride ven hlapec in ko zagleda gospodarja, ga takoj udari z ostro motiko po glavi. Udarec je bil smrten — ker mu je popolnoma prebil glavo. — Morilca so že spravili naprej. — Leitgeb zapušča ženo in tri otroke, Bog mu daj večni mir in pokoj! — ”

Vsi trije hkrati smo pogledali krčmarja.

„To je bil moj oče,“ je rekel. „Hlapec ga je ubil.“

„Čujte, kaj pa je to: krajclja?“ sem vprašal.

„Krajclja? To je orodje, ki je nasa-jeno kot majhna motika, samo da na eni strani koplje, na drugi pa seče.“ In je nadaljeval: „Mi trije otroci smo bili veliki siromaki; pa kaj bi vam pravil!“

„Vse je minilo in zdaj ste na trdnem.“

„Hvala Bogu, nič drugega ne rečem! Tri sine imam in štiri hčere. Najmlajša je tista tam, ki postavlja keglje. Najstarejša pa šiva.“

Res: v prvi hiši je ves čas tiho pel šivalni stroj.

„Tole je poslal v „Mir“ knežanski župnik. Kneža zdaj nima duhovnika. Maševat pride ob nedeljah gospod iz Krčanj. A ta je Nmec.“

„Ampak učitelja imate dobrega,“ je rekel inženir.

„Temu pa vsa čast,” je potrdil Glabonjat. „Pred kratkim se je oženil, kot sem čul. Zdaj ga najbrž ne bo več vleklo na Knežo. Tu ni elektrike, daleč je do zdravnika in pozimi je sila snega, tako da moramo s smučkami do Djekš, če ne prav do Velikovca. Gosposkemu človeku je pozimi hudo tu gori.”

Pili nismo več. V premolku smo se zatopili v igro kegljačev, medtem ko so lastovke obletavale zvonik in so se sence daljšale, dokler se ni začelo sonce počasi potapljati za črno steno smrekovih vrhov na bližnjem hribu.

Izrezek iz „Mira” sem vrnil Glabonjatu.

„To mislim deti pod steklo in v okvir, drugače se bo še raztrgalo, pa bi bilo škoda. Naj visi na stenil” je rekel.

Ogledali smo si še pokopališče, kot po vseh teh hribih tesno stisnjeno k cerkvi in ograjeno z visokim, pokritim obrambnim zidom. Krčmar, ki je bil obenem cerkovnik, nam je odklenil cerkvico. Večerna svetloba je pozlatila baročne svetnike in mračna notranjost je dišala po svečah, po starem kadilu, cvetju in pesmih. Nevidno so bili pričujoči rodovi, ki so delali in molili, pa jih že davno ni več.

Pot skozi smrekov gozd je bila že mračna, a na jasi smo se naslonili na ograjo in se zagledali proti jugu, kjer so na obzorju kipele planine. Inženir nam jih je kazal z iztegnjeno roko in jih imenoval. Prav na vzhodu je bila Uršlja gora, potem Peca, Radoha, Ojstrica, Planjava, Brana, Grintavec, Kočna in potem globoka zaseka: ljubeljski prelaz, preko katerega se je nekoč umaknilo poraženo ljudstvo, da se raztepe širom sveta...

Pepi in jaz sva molčala, dokler ni tudi inženir utihnil. Ko smo se premaknili, pa je spregovoril o drugi stvari.

„Mladi knežanski učitelj se je prejšnji mesec oženil. Zdaj mu kajpak malo diši na Knežo. Rad bi, da bi ga premestili v Ziljsko dolino.”

„Žena je Ziljanka, ne?”

„Seveda. Človeško govorno je njegovo prizadevanje povsem naravno. To-

da vidva se komaj zavedata, kako je Kneži treba žive krvi! Učitelj je otroke naučil že vse polno pesmi, jih vodil na izlete in silno so ga vzljubili. Če ga ne bo več mednje, to se pravi, če pride na njegovo mesto kak mlačnej ali pa tujec, se bojim, da bo kot sonce, ki požge zemljo do kraja, ko jo je prej dežek samo razdražil.”

„No, pa smo pri večnem človeškem vprašanju: ali sebičnost ali idealizem,” sem rekel.

„Sebičnost,” je pomislil Pepi, „sebičnost: preostra je ta beseda. Malo je svetniških ljudi, ki bi bili pripravljeni žrtvovati svojo osebno srečo za ideale.”

„O tistih, ki so to storili, učimo v šoli mladino.”

Inženir pa je rekel: „Upajmo, da bo Kneža ohranila svojega učitelja. To njemu ne bo prav — razen če bo spoznal, da je tu potrebnejši kot v Ziljski dolini.”

Prišli smo na plano. Tišina somraka je ležala na nebu in zemlji. Smrečje je zadišalo močnejše in iz grap je vstajala tema. Iz mrča so v medli zapadni sij nizkega neba kipeli daljni pepelnato sivi vrhunci Julijskih Alp. Bil je slovesni trenutek večera, tik preden naznani prvi zvon zdravamarijo.

Prvi zvon, ki se je oglasil, pa je bil knežanski. Vela je sapica od vzhoda in zvonjenje se je čulo jasno, kot bi bilo umito v večerni rosi.

... Krčmar Glabonjat, cerkovnik, je vlekel za vrv in poslušal, da bi iz vetra uganil vreme prihodnjega dneva. Ali pa je mislil na izrezek iz časnika, na tisti košček papirja, kjer je bil zapisan košček zgodovine njegovega rodu. Rumenkasti štirikot papirja, ki bo kmalu visel pod steklom v okviru na steni, nekje poleg svetih podob, in bo s svojo besedo pričal, kako daleč na severu se je naš rod zoperstavil tujemu valu...

V Kneži je še zvonilo, ko je inženirjev sin Tonček potegnil za vrv na Djekšah doli pred nami. Živo sem si ga predstavljal: zvoni, zvoni, da bi prevpil strah, ki neviden prihaja z gomil, s križev in z bledih spomenikov, sega po njem iz teme in jemlje dih. In Tonček zvoni, zvoni...

Pisatelj knjige o misijonarju PIRCU

Kakih pet ali šest let bo že, ko sem prejel pismo iz Minnesote. Prišlo je iz katoliškega župnišča v mestecu Pierz, pa tudi poštni pečat je kazal, da je bilo oddano na pošto prav tam. Seveda sem vedel, da mestoce nosi ime po našem velikem indijanskem misijonarju Francu Pircu, ki so mu Amerikanci slovensko ime po svoje prikrojili. Pismo iz Pierz-a je torej moralo vzbuditi mojo posebno pozornost. Ko sem ga odprl, je bila kajpada prva reč, da sem pogledal, kdo piše. Kolikor sem se mogel na hitro spomniti, nisem imel nobenega znanca tam gori in mi tudi ni bilo znano, da bi kak Slovenec živel v tistem kraju. Velika uganka je pa stala pred menoj šele, ko sem zagledal ob koncu pisma podpis: Rev. Lewis Furlan.

Moža sem poznal, čeprav le bolj po imenu kot osebno. Srečal sem ga bil samo enkrat in sicer v župnišču msgr. Omana v Clevelandu. Takrat je bil še študent in sem le toliko zvedel o njem ali celo naravnost od njega, da misli postati duhovnik. Ko je bilo njegovo pismo iz Pierz-a v mojih rokah, je imel novo mašo že za seboj. Tudi to sem vedel, še vedno pa ne, zakaj mi piše iz Pierz-a in kaj mi ima povedati? Preden sem se lotil čitanja, mi je prišlo na misel par drugih reči, ki sem jih vedel o njem. Spomnil sem se njegovih staršev, ki sem jih bil že več ko enkrat videl v mestu Little Falls, država New York. Pomislil sem na posebno frančiškansko družino v kraju Graymoor, država New York, kjer so imeli novomašnika Furlana za svojega. Da mladi mož trenutno študira na katoliški univerzi v Washingtonu, mi je tudi takoj prišlo v spomin.

Tako, zdaj pa se lotimo čitanja pisma iz Pierz-a. Vsebina mi je ostala v glavi nekako tako:

„Imam nalogo, da za stoletnico škofije St. Cloud v Minnesoti napišem knjigo o misijonarju Francu Pircu v angleškem jeziku. Zdaj sem tu, da zbiram po-

datke. Med drugimi, ki se nanje obračam, ste tudi Vi. Morda boste vedeli vsaj kaj svetovati, kam naj se obrnem, da dobim izvirne podatke o življenju tega velikega moža. Za vse napotke, ki jih utegnem dobiti od Vas, se že vnaprej prav lepo zahvaljujem.”

Tako nekako se je glasilo kratko pismo.

Zanimivo! Pripravlja se torej nova knjiga o našem Pircu, pa stoletnico škofije St. Cloud bodo v doglednem času obhajali! Žal, o Pircu sem vedel le to, kar sem kje bral v slovenščini ali angleščini.

Bolj me je zanimala stoletnica škofije St. Cloud. Ko sem bil še prav majhen, sem pogosto stal v domači hiši v dobrovskem Gaberju pred sliko, ki je kazala novo cerkev sv. Štefana blizu St. Clouda, pa obraz tedanjega župnika Fathra Johna Trobca, ki je bil cerkev postavil. Zapisano je stalo na sliki tudi to, da župnija spada pod škofijo St. Cloud, Minn. Kadarkoli sem se mudil pred sliko, sem se ponosno zavedal, da je župnik John Trobec moj prvi bratranec, da ima veliko sorodstva v Ameriki, med drugimi celo strica Jakoba, ki je škof in je ravno ta St. Cloud njegova škofija. Razume se, da sem v zvezi z vsem tem dognanjem veliko presanjal in ugibal, če bom morda tudi sam kdaj v Ameriki in mogel obiskati župnika Janeza Trobca, ki mu zdaj pravijo John, pa še druge sorodnike.

Ko je prišel škof Trobec leta 1908 ali 1909, ne spominjam se natanko, na obisk v „stari kraj”, je bilo že blizu na tem, da se moje sanje uresničijo. Bil sem kot študentek povabljen na obed na rojstni dom škofa Trobca in smo jedli zelo dobro kašo, ki mi je tako teknila, da tega ne bom nikoli pozabil. Nesreča je bila v tem, da so vsi prej nehali, kot se je meni zdelo prav. Na drugi strani se pa tudi ni spodobilo, da bi jaz še kar naprej jedel, ko so drugi že vsi odložili

žlice. Priznati moram, da se je „gospod škof“ še nekako najdalje držal moje želje, naj se „banket“ nadaljuje, končno je pa tudi on omagal. Takoj za njim sem tudi jaz odnehal — pa mi je še danes žal. Mislim, da je bilo prvič in zadnjič v mojem življenju, da sem šel od škofove mize bolj lačen kot sit.

Seveda škof ni vedel, kaj me žuli, na vsak način pa je moja resnost napačno tolmačil. To se je pokazalo par dni pozneje, ko je prišel k naši hiši njegov poslanec in mojim staršem povedal, da

Frater Lewis (Viljem) Furlan s starši in sestro

me škof hoče imeti s seboj v Ameriko. Bil je Jaka Trobec iz Kozarij, rodni brat župnika Janeza.

„Škof so rekli: Trnovčev Frenk mi je prav všeč, kar nekam moder se mi zdi za svoja leta. Če ga hočejo dati, ga prav rad vzamem s seboj.“

Tako nekako je rekel in to sem pozneje zvedel iz ust svojega očeta, ki je bil Trobčevim stric. Na vso nesrečo je pa Jaka prišel tako zgodaj zjutraj, da sem jaz še spal — bile so pač počitnice. Ni čakal na moje „gor vstajanje“, povedal je škofovo naročilo in šel. Ko so malo pozneje oče začutili, da sem se tam zgoraj skopal iz postelje, so prišli povedat veselo novico. Komaj so do konca povedali, sem jaz planil dol in hotel teči za Jakom, da naj škofu sporoči: „Sprejeto...!“

Delal sem pa račune brez krčmarja. Spodaj so me prestregli mati, ki so bili iz precej drugačnega testa kot oče. Zastavili so mi pot, dejali roke v bok in v oči

jim je prišla tista kar najbolj odločna oblastna volja, ki sem jo bil od nekdaj poznal kot nepremagljivo.

„Kam pa?“

„Skočim pogledat, če še lahko dohitim Jakca.“

„Kaj mu misliš povedati?“

„Naj reče škofu, da pojdem.“

„V Ameriko?“

„V Ameriko, da!“

„Nikamor ne pojdeš! V Ameriko gre dó dandanes samo izprijeni študentje, to je splošno znano. Če si ti tak, kar pojdi, pa domov se nam nikoli več ne prikaži! Si razumel?“

„Če so pa tudi Guglov škof šli...“

„Pa so šli za indijanskega misijonarja, da veš! Zdaj ni več Indijancev tam. Zdaj hodijo v Ameriko samo še taki, ki niso za dom za nič!“

Zmaga je že bila na materini strani. Rad bi bil še ugovarjal, češ, zakaj je pa šel župnik Janez in toliko drugega Trobčevega sorodstva, pa sem si mislil: mati bi že našli pravno opravičilo zanje, zame bi ga pa ne bilo, pa konec besedi.

Tako sem takrat „odložil“ svojo pot v Ameriko za kakih 17 let. Tekom teh let so mnogi „na Kranjskem“ spremenili svoje misli o tistih, ki odhajajo v Ameriko, med njimi vsaj do neke meje tudi moja mati. Tokrat ni govorila z menoj o Ameriki z rokami v boku; no, saj se je bilo tudi sicer marsikaj izpremenilo.

Take spomine torej mi je vzbudilo pismo Fathra Furlana. In se je zgodilo, da sem pismo odložil, nič odpisal, ostal pri spominih nase in Trobec in St. Cloud, na Pirca in Furlana pa sem kmalu — pozabil.

•

Ni pa pozabil na Pirca Father Furlan in ni pozabila škofija St. Cloud. Leta 1952 so zelo slovesno praznovali stoletnico škofije in prišla je na svetlo Furlanova knjiga o Pircu, ki je dobil častni naslov: Oče škofije St. Cloud. Naslov knjige pa je „In Charity unfeigned“ — Zgodba o misijonarju Francu Ksaveriju Pircu. („In Charity unfeigned“ bi se menda reklo po naše: V odkritosrčni ljubezni.)

Takoj ko je knjiga izšla, sem zvedel zanjo iz časopisov. Kmalu sem jo dobil, pa nisem prišel do tega, da bi jo bral. Čakal sem na pripraven trenutek, da jo vzamem v roke in kar mogoče kritično pregledam. Nič kaj nisem zaupal, da bi mogla biti res dobra. Mož, ki jo je spisal, se mi je zdel premlad za tako veliko delo, pa premalo poučen o slovenskih zadevah, verjetno tudi o razmerah v Ameriki pred sto leti in več.

Naneslo je, da sem bil za veliko noč 1958 klican v Little Falls (N. Y.) na spovedovanje ondotnih Slovencev. Takoj mi je prišlo na misel, da se odpravljam v rojstni kraj Fathra Furlana, pisatelja knjige o Pircu. Gotovo se bom srečal z njegovimi starši in bomo govorili tudi o njihovem sinu Viljemu — to je njegovo krstno ime. Hitro sem segel po knjigi o Pircu in jo bral. Zadnja poglavja šele v Little Fallsu samem. Ni bilo dolgo, ko sem do zadnjega spremenil svojo bojazn, da knjiga ne bi bila na višku. Nasprotno, prav odlično delo je, tako sem si moral priznati. Tudi mojemu „slovenskemu čutu“ je v vsakem pogledu popolnoma ustrezala. Prav glede tega sem se naravnost čudil, kako lepo je predstavil Amerikancem našo Slovenijo in njene zasluge za katoliški življenj v Ameriki ta mladi mož, ki je bil vseskozi vzgojen kot pristen Amerikanec in ni nikoli videl rojstne domovine svojih staršev.

Ves vesel sem poiskal stanovanje očeta in matere Furlanovih in si dal pripovedovati o sinu Viljemu in o vsem, kar je v zvezi z njegovo knjigo. Oče je že 80 let star, mati malo manj, oba pa sta še prav krepka in bistra, kot bi jih imela kakih 50 let. Pripovedovala sta in jaz sem si napravljaj beležke:

Oče Jožef se je rodil na Verdu pri Vrhniki, od koder je odšel v Ameriko in je živel v Clevelandu. Mati Amalija je doma iz Semiča v Beli Krajini, pa se je kmalu preselila v Ljubljano. Njen oče je bila dacar (mitničar) in se je pisal Mazi. Brat mu je bil znani profesor, gimn. ravnatelj in matematik, ki je spisal tudi učne knjige za gimnazijo in menda realko. Kdaj je odšla v Ameriko, si nisem zapisal. Znašla se je v Cleve-

Rev. Viljem (prej redovno ime Lewis) Furlan s starši in prijateljem

landu, kjer se je poročila z Jožefom Furlanom, takrat že vdovcem. Poročil ju je še sedaj živeči, po vsem svetu dobro znani msgr. John J. Oman, ki je pozneje pridigal Furlanovemu Viljemu na novi maši v Little Fallsu; a to ni tako splošno znano kot dejstvo, da dandanes pri njem živi naš prevzvišeni škof Rožman. Naj bo še to v naglici omenjeno, da je Omanov rojstni kraj prav tisti Sv. Štefan, ki spada v škofijo St. Cloud in je bil za župnika tam prej omenjeni Rev. John Trobec.

Jožef Furlan je imel v Clevelandu trgovino; od tod sta se z ženo preselila v Little Falls, in tudi tam odprla trgovino. Tu se jima je leta 1922 rodil sin Viljem, ki je dobil še enega brata in eno sestro. Vse je šlo po sreči do velikega finančnega poloma v letu 1930. Takrat sta izgubila vse, z drugim premoženjem vred tudi hišo. Oče je moral za delom in je potem mnogo let delal v tvornici za čevlje. Deček Viljem je začel šolanje pri sestrah krajevne župnijske šole St. Mary's. Takoj se je izkazal kot vrlo nadarjen učenec in je po končani ljudski šoli prestopil v višjo ali High School.

Tiste čase je prihajal po enkrat na leto v Little Falls dobro znani „pojoči misijonar“ p. Odilo Hajnssek. Z Viljenom sta postala velika prijatelja in sta se domenila, da tudi Viljem postane frančiškan. P. Odilo mu je dajal poguma, naj se krepko oprime slovenščine, pa to ni bilo tako težko za dečka, ki je doma pri starših zmerom le slovensko slišal, čeprav oba dobro obvladata angleščino.

Tako je mineval čas in Viljem je stal pred graduacijo ali „maturo“ iz High School. Tedaj se je odločil in pisal slovenskim frančiškanom v Lemont, če bi ga sprejeli v svoj red, da bi postal duhovnik. Zgodilo se je pa nekaj čudnega — odgovora ni dobil. Zakaj ga ni dobil, bo ostalo menda za zmerom nepojasnjeno, toda dejstvo je, da je ta okolnost speljala mladega Viljema na zelo drugačno življenjsko pot, dasi mu ni vzela misli na duhovniški stan.

Ko ni bilo odgovora iz Lemonta, se je Viljem začel ozirati po drugih možnostih. Pa ni bilo ravno težko. Že delj časa je rad prebiral mesečnik „The Lamp“, zelo lep verski list, ki je prihajal iz samotnega kraja Graymoor blizu New Yorka. Ta list izdajajo posebne vrste frančiškani, ki se imenujejo „Fahters of Atonement“ — po naše bi dejali „očetje zadostovanja“ ali „očetje pokore“. Njih ustanovitelj je bil nedavno umrl in po vsem katoliškem svetu znani Father Francis Paul, poprej anglikanski duhovnik, pozneje katoličan in ustanovitelj novega reda. Naj povem o njem le eno reč: on je začetnik „Osmine za zedinjenje Cerkev“, ki se zdaj obvezno obhaja vsako leto med praznikom sv. Pavla in Stolom sv. Petra v mesecu januarju. Viljem je iz člankov v listu „The Lamp“ ugotovil, da je ta najnovejši frančiškanski red zelo lep vrt v katoliški Cerkvi, pa se je odločil, da potrka za sprejem v kraju Graymoor. Res je od tam hitro prišel odgovor, da bodo novega kandidata radi sprejeli. Tako je Viljem postal frančiškan, čeprav ne tak, kot so slovenski frančiškani v Lemontu — v ameriških Brezjah. Njihov red sega daleč nazaj v čase svetega Frančiška, oni v Graymoorju pa je zelo nov, vendar ustanov-

ljen vseskozi v duhu sv. Frančiška. Tudi obleka teh novih redovnikov se nekaj loči od „navadnih“ frančiškanov, kot je mogoče razvideti iz slike, ki kaže Viljema kot frančiškana v Graymoorju sredi svojih staršev.

Vse je torej kazalo, da je Viljem Furlan izgubljen za slovensko stvar. Razume se, da je bil v sedanjem okolju popolnoma odmaknjen od slovenskega sveta in domače besede več let ni slišal, razen kadar se je sestel s starši. Slovenci iz New Yorka sicer vsako leto priredé posebno romanje v Graymoor pod vodstvom Društva sv. Ane (K. S. K. J.), pa ni bilo slišati, da bi jim bilo znano bivanje slovenskega klerika tam. Seveda se pa mladi Viljem ali, kot se je zdaj imenoval, frater Lewis ni smel dosti mešati med romarje in obiskovalce v Graymoorju. Samostanska disciplina je pač taka. Razen najbližjih sorodnikov smo Slovenci prilično pozabili nanj.

Predstojniki pa so spoznali v Viljemu zelo nadarjenega dijaka. Še kot klerik je bil poslan v Washington na katoliško univerzo, kjer je posebno študiral cerkveno zgodovino. Postal naj bi bil profesor za ta predmet; saj je kazal tudi vso sposobnost za tak poklic. In tedaj je prišlo nekaj „vmes“, kar je pomenilo skorajšen preobrat v Viljemovem življenju.

Daleč proč od Washingtona, gori v Minnesoti, so si ubijali glave, kako dobiti človeka, ki bo za stoletnico škofije St. Cloud napisal knjigo o slovenskem misijonarju Pircu v angleškem jeziku. Nalogo, da takega najde, si je naprtil v prvi vrsti ondodni pomožni škof Bartholome. Nekoč, ko se je mudil v Washingtonu, je stopil k profesorju katoliške univerze, ki poučuje zgodovino in mu je ime Tracy Ellis. Povedal mu je svojo željo in ga vprašal, če bi morda vedel svetovati kakega primerneega človeka. Ellisu so se zasvetile oči in je dejal:

„Kar pri meni ga boste dobili. Je sposoben za kaj takega. Pa še prav posebno zato, ker je po svojih starših Pirčev rojak. Piše se — Frater Lewis Furlan.“

Tako sta se sestala škof Bartholome in

Viljem Furlan in se začela dogovarjati. Mladi Furlan je bil že močno doma v cerkv. zgodovini Amerike, o Pircu pa ni še kaj prida vedel. Takoj je pa bil pripravljen prevzeti nalogo. Posebno zato, ker mu je škof dejal, naj pride takoj naslednje počitnice v St. Cloud, kjer mu bodo dali vsa potrebna navodila, kje naj išče podatkov za to knjigo. Vse stroške prevzame škofija St. Cloud.

Ko mi je Viljemova mati o vsem tem pripovedovala, mi je tudi pokazala izrezke iz škofijskega lista v St. Cloudu, ki je tiste čase poročal o vsem tem dogajanju in je seveda tudi prinesel sliko mladega fratra Lewisa Furlana.

Najbolj me je pa zanimala ugotovitev v listu, da je bodoči pisatelj dobil kot prvi vir za Pirčev življenjepis slovensko knjigo o Pircu izpod peresa frančiškana p. Florentina Hrovata. Ta knjiga je izšla v Ljubljani še v prejšnjem stoletju, kmalu po smrti velikega indijanskega misijonarja, kamniškega domačina. Dal pa je Furlanu to knjigo Rev. Joseph Trobec, brat v začetku tega spisa omenjenega župnika Trobca in nečak škofa Jakoba Trobca. Ta gospod še zmemom župnikuje v škofiji St. Cloud. Ima župnijo v mestu Elk River, kjer je poleg njega le ena slovenska družina z imenom Melhijor in Ivanka Kraljič, nova naseljenca v Ameriki.

*

Tako je frater Lewis začel prihajati v Minnesota in zbirati gradivo za knjigo o Pircu. Medtem je končal bogoslovni študij in je zapel leta 1947 novo sv. mašo v rojstnem kraju Little Falls. Pridigal mu je, kot že prej omenjeno, msgr. John J. Oman iz Clevelanda.

Kot Father (pater) Lewis se je novomašnik takoj spet odpravil v Minnesota in nadaljeval zbiranje gradiva. Povsod je postal kar domač in škofija St. Cloud je bolj in bolj uvidevala, kako dobro moč bi si pridobila z njim, če bi ga mogla kar pridržati. Škof Bartholome mu je to tudi kar naravnost povedal in se začel pogajati s frančiškanskim predstojništvom v Graymooru za „odstop“ mladega Furlana. V Graymooru niso nič radi slišali o tem, pa škof je le še pri-

tiskal. Father Lewis je bil naenkrat med dvema ognjema. Po dolgem oklevanju se je podal, dobil potrebno odvezo od predstojnikov in ostal v škofiji St. Cloud, ki ga je sprejela med svoje svetne duhovnike. Ime Lewis je tedaj odpadlo in zdaj ga spet pozna svet pod imenom: Rev. Viljem Furlan.

Kako lepo je napisal knjigo o Pircu, sem že poudaril. Ko je postal član škofije, so mu dali uredništvo škofijskega tednika „The Register“ in profesuro za zgodovino na katoliški High School. Poleg tega je sprejel nalogo, da spiše v doglednem času tudi zgodovino škofije, za kar si je pač nabral že veliko gradiva medtem, ko je pisal življenjepis misijonarja Pirca. Ni dvoma, da bo nova knjiga tudi velepomembna za Slovence, zakaj za Pircem je bilo — pa je še danes — veliko slovenskih delavcev v vinogradu škofije St. Cloud. Pisatelj Furlan bo brez dvoma krepko podčrtal to dejstvo, kakor je krepko podčrtal v knjigi o Pircu, da je mala Slovenija dala škofiji St. Cloud veliko več, kot bi bilo pričakovati, pa naj bi bilo še tako „slučajno“.

*

Ko razmišljamo o raznih „naključjih“, ki so spremljala dosedanje življenjsko pot in delovanje pisatelja Furlana — namesto „naključje“ bi bilo bolj primerno zapisati „Previdnost“ — se mi vzbujata velika želja: Naj Bog privede njegovo pot do „naključja“, da bo postal duša vsega dela za **Baragovo beatifikacijo!** Zdi se mi, da Baragova zadeva potrebuje prav takega moža, kot je naš Rev. Viljem Furlan. Škof Bartholome, ki je tako vnet za Slovence Pirca, ni nič manj vnet za drugega, še večjega Slovenca — Friderika Barago. Treba mu je zadevo primerno predočiti, pa bo brez dvoma rad „odstopil“ Furlana škofiji Marquette, ki je Baragova škofija in poklicana, da vodi delovanje za beatifikacijo. No, če ga ravno ne „odstopi“, kot ga je Graymoor njemu, naj ga samo „posodi“ za neko dobo.

Moja misel je, da naj Baragova zveza opozori škofijo Marquette na našega Fathra Furlana, potem bo kaj hitro prišlo do potrebnih pogajanj. Bog daj!

Ko je šlo za nov D. P. zakon v Ameriki

(K sliki)

Ko je leta 1952 prenehal delovati znani D. P. zakon (t. j. zakon o preskrbi preseljenih oseb, beguncev oz. brezdomcev) iz l. 1948 in 1950, so v Ameriki takoj začeli dregati za kaj novega podobnega.

Posebno delavna je bila v tem oziru vseameriška katoliška organizacija pod imenom NCWC (= National Catholic Welfare Organization). Sklicevala je razne konference in sestanke, kjer so predstavniki katoličanov iz škofij in narodnostnih skupin ugibali, kako bi bilo treba nastopiti, koga še pridobiti in kako nazadnje stvar predložiti drž. predsedniku (poprej Trumanu, pozneje Eisenhowerju). Kot znano, je bil Truman zelo vnet za nov begunski zakon, toda se-

nat in kongres sta se mu uprla in stvar je obtičala.

NCWC s svojimi podpornimi organizacijami ni mirovala. Takoj po nastopu novega državnega predsednika se je delo za nov zakon začelo od začetka. Pričujoče pripombe odhajajo v Celovec v času, ko se o novem zakonu mnogo razpravlja v obeh zbornicah v Washingtonu. Trenutno še ni znano, kako bo stvar uspela, vendar so poborniki novega zakona toliko uspeli, da je Eisenhower izrekel močno besedo v pri take nove postave in je prišlo vsaj do razpravljanja v zakonodajnih skupščinah. Kolikor se dá videti, bo stvar v neki meri res uspela.

Pričujoča slika je bila narejena o priliki enega prej omenjenih sestankov. V

sredini vidimo največjega ameriškega prijatelja beguncev vseh narodnosti, voditelja vse katoliške akcije v prid beguncem, msgr. **Edvarda Swanstroma**. Ob njegovi desni stoji zastopnik katoliških Hrvatov za begunsko akcijo, p. dr. **David Zrno**, frančiškan. Na levi od msgr. Swanstroma je slovenski zastopnik, tudi frančiškan, p. **Bernard Ambrožič**, obenem tajnik Lige katoliških slovenskih

Amerikancev. Na desni od hrvatskega zastopnika je **Ivan Avsenek**, pomožni tajnik Lige, ki se je sestankov za nov begunski zakon pridno udeleževal. Na skrajni desnici pa vidimo odličnega ameriškega katoliškega laika, ki je bil svoj čas eden od treh komisarjev v znani D. P. Commission in bo verjetno imel besedo tudi v bodoče, če pride do novega zakona. Ime mu je **Mr. Edvard O'Connor**.

Mrs. MARY KOGOVŠEK

Zasluzna ameriška Slovenka, ki je tam znana pod častnim naslovom „kraljica katoliškega tiska“, naj bo predstavljena vsem letošnjim Mohorjanom.

Dobra žena živi v mestu Pueblo, država Colorado. V Pueblu je slovenska družina Kogovšek stara in dobro znana. Gospa Kogovšek je že večkrat posegla v razne „kampanje“, ki so jih prirejale katoliške slovenske publikacije v preteklosti, in je navadno dosegla lepe uspehe. Dvakrat je bila prva v tem tekmovanju za širjenje dobrega tiska in si je pridobila naslov kraljice. Tudi Mohorjevi družbi je zelo naklonjena in ji pridobiva nove naročnike.

Bog živi še obilo let vrlo Mrs. Kogovšek!

LADISLAV LENČEK:

Slovenski misijonarji

V ljudski šoli v Ljubljani na „Vrtači“ smo imeli kateheta pokojnega duhovnega svetnika Ignacija Zaplotnika, ki je bil dober psiholog in mož katoliške širine. Ta je širil med nas „Zamorčka“, otroško misijonsko glasilo, ki je pisalo o afriških misijonih. Vedel je gospod svetnik dobro, da morejo zgodbe in nezgode katoliških misijonarjev v mladih dušah roditi samo dobre sadove krščanskega idealizma in katoliškega, vesoljstvenega duha, kar oboje je današnjemu rodu sila potrebno, če hoče izvozjevati zmago nad zlom v svojem okolju in v širnem svetu.

„Zamorček“ je bil prvi, ki mi je pred-

stavil delo slovenskih misijonarjev, a le onih v Afriki, in še teh ne vseh. A ravno pravi čas, kako leto, dve, preden sem vstopil v srednjo šolo, je začelo izhajati drugo glasilo slovenskih misijonarjev „Katoliški misijoni“, ki se pa niso omejevali samo na poročanje o Afriki in slovenskih afriških misijonarjih, ampak o vsem misijonskem svetu in o vseh naših misijonarjih, ki so prav tedaj in kasneje vedno bolj številneje začeli prodirati v poganski svet.

Imeli pa so ti novi slov. nosilci Kristusovega kraljestva v svojih predhodnikih prejšnjega stoletja čudovito vzvišen zgled! Baraga s svojimi sodelavci in

nasledniki ter **Knoblehar**, to sta dva od največjih misijonarjev Cerkve sploh in tista dva Slovenca, ki sta naš rod najbolj častno zastopala v širokem svetu. In nikomur ni neznano, da se je prav za letošnjo stoletnico Baragovega škofovskega posvečenja zelo poživilo delo za njegovo beatifikacijo, tako pri uradnih cerkvenih krogih v USA kakor med rojaki v zamejstvu.

No, ti nasledniki Barage in Knobleharja, novi slovenski misijonarji, o katerih sem bral poročila v „Katoliških misijonih“ z večjim užitkom, kakor pa danes berejo mali in veliki otroci zlasti ameriških dežel tiste slikanice napete, a brezkoristne vsebine. In ko me je zanesla življenjska pot v ljubljansko bogoslovje, sem se brž pridružil tamkajšnjemu Misijonskemu krožku bogoslovcev, v imenu katerega sem menda pisal prvo pismo slovenskim misijonarjem...

Komaj enoletni stik s temi pa je usmeril mojo življenjsko pot povsem na misijonsko polje. Z željo po čim večjem misijonskem delu, bodisi njim v pomoč, bodisi celo njim ob strani na samem misijonskem polju, sem vstopil v Misijonsko družbo sv. Vincencija Pavelskega, ki je že nekaj let razvijala med Slovenci živahno misijonsko akcijo in izdajala tudi slovenske „Katoliške misijone“.

Bogoslovci te Misijonske družbe smo imeli posebno organizacijo, ki je bila desna roka uredništva „Katoliških misijonov“ zlasti pri organiziranju pomoči slovenskim misijonarjem in rednih dopisnih stikov z njimi. Tako sem še kot lazaristovski bogoslovec začel navezovati dragocene stike z vsemi slovenskimi misijonarji in misijonarkami po svetu, ki jih pa je bilo po večini treba šele „odkrivati“...

In od tedaj naprej sem že 20 let v prestanem stiku s temi prvoboritelji božjega kraljestva na zemlji, s temi zastopniki našega naroda na našem odseku Kristusove bojne fronte za osvajitev sveta. Prihod Gestapovcev v Misijonišče Groblje je tem stikom in zlasti pomoči misijonarjem zadal sicer smrtno nevarno rano, ki se je pa v Ljubljani začela

celiti in se zveze vsaj z nekaterimi misijonarji obnavljati, dokler jih ni le presilni vojni metez skoraj popolnoma pretrgal...

Prišla je komunistična zasedba naše domovine, ki delo za slovenske misijonarje po svetu skoraj docela onemogoča, zato tudi stik z njimi od strani onih v domovini.

A božja Previdnost je omogočila glavnemu dopisniku s slovenskimi misijonarji umik v svobodo, v kateri je brž začel stike z misijonarji obnavljati, in danes, po petih letih tega prizadevanja, lahko rečemo, da slovenska misijonska akcija vzdržuje s slovenskimi misijonarji po vsem svetu boljše stike, kot jih je kdaj koli popreje imela, in da jim organizira pomoč iz zamejstva, ki utegne kmalu postati izdatnejša, kot je bila v normalnih razmerah iz domovine. Slovenski narod svojih zastopnikov v borbi za življenje Kristusovega kraljestva na zemlji ni zapustil...!

„Z letalom okrog sveta k slovenskim misijonarjem“ — Tako se je glasilo naslov opisovanja slovenskih misijonarjev, ki sem ga začel objavljati pred desetimi leti v tedaj v Ljubljani izhajajočih „Katoliških misijonih“, pa na žalost zaradi razmer, ki so nastopile, samo dobro začel; no, vsaj vso Afriko smo obleteli. Pa so mnogi bralci tedaj verjeli, da sem bil tako srečen in dejansko tisto pot z letalom k misijonarjem naredil...

Seveda bi bil srečen, če bi res lahko osebno vse slovenske misijone obiskal! Koliko zanimivosti in predvsem koliko vzpodbude od njih požrtvovalnem delu bi si pri njih nabral! Mislim, da bi si marsikdo od bralcev tudi rad kaj takega privoščil...

Pa ko nam že ni dano dejansko naše misijonarje obiskati, jih dajmo vsaj v misli, ki naj poleti k njim in jih objame tam na Japonskem, v rdeči Kitajski, na Formozi, v Indokini, na Javi, v Siamu, v veliki Indiji, v Črni Afriki in celo v osrčju Južne Amerike, v Paragvaju.

Japonska, „dežela cvetočih češenj“, kakor so jo včasih imenovali. Po veliko obetajočem razvoju v stoletju po vstopu

Z misijona slovenske usmiljenke s. Jožefe Zupančič na Japonskem. Sestre s sirotami v Osaki

sv. Frančiška Ksaverija na njeno otočje je bila nad dve stoletji neprodirno zaprta Cerkvi in Kristusu. Šele pred kakimi 80 leti je uspelo „sončnemu žarku prodreti skozi špranjo“ in se širiti, a tedaj še počasi in s težavo.

Zadnja vojna pa je v svojih posledicah odprla Cerkvi na Japonskem vrata na stežaj in sedaj vstopajo skoznje stotine novih misijonarjev, mnogi tudi od onih, ki so bili prej na Kitajskem, pa so se morali umakniti pred komunističnim preganjanjem. Tako sta prišli tjakaj tudi dve slovenski usmiljenki, ki sta že več let prej delovali na Kitajskem — v Pekingu in Šanghaju — namreč s. **Katarina Jančar** in s. **Benjamina Kardinar**, pa še tretja, s. **Cirenija Jug**, ki je pa bila njega dni že na Japonskem, pa je bila predstavljena na Kitajsko in je sedaj spet morala nazaj — na Japonsko, kjer je bila toliko bolj dragocena, ker je japonščino že od prej znala. Tam so našle že dolgo vrsto let delujočo še četrto slovensko usmiljenko s. **Jožefo Zupančič**, tako da ima slovenska ljubezen sv. Vincencija Pavelskega tamkaj na Japonskem kar močno postojanko v bolnicah, dispanzerjih in šolah, v katerih misijonarki delajo, zlasti pa po vaseh ubožnega proletarskega ljudstva, ki ga obisku-

jejo. Poleg teh usmiljenk je še ena slovenska misijonarka tamkaj, namreč m. **Maknisa Marija Luževič**, frančiškanska Marijina misijonarka, ki je tudi že dolgo tamkaj in ki poroča z velikim veseljem o izredno velikem številu poklicev, ki jih ta moderna misijonska družba dobiva v vrstah japonskih deklet.

Kitajska je imela še pred tremi leti največ slovenskih misijonarjev. Pa je ta največji narod sveta (s 450 milijoni prebivalcev je vsaj šestkrat večji, kot je sosednji japonski), ki je zadnje čase vedno več obetal (saj je celo dobil že svojega kardinala Kitajca Tiena), ne brez krivde zapadnega „krščanskega“ sveta zapadnemu materialističnemu brezboštvu. Ta skuša zlasti katoliško vero in Cerkev uničiti, a ne toliko z brutalnim krvavim preganjanjem (dasi tudi tega ne manjka), ampak predvsem s pritiskom na kitajsko domačo duhovščino in vernike, da se popolnoma ločijo od celote Cerkve, od Rima in od papeža ter ustanove svojo „narodno“ Cerkev, ki bi pa bila seveda le orodje v rokah rdeče brezbožne države, ki bi Cerkev počasi docela uničila. Največja ovira pri izvedbi tega satanskega načrta za uničenje 400-letnega življenja Cerkve na Kitajskem so komunistom seveda inozemski

duhovniki in redovnice, misijonarji in misijonarke. Zato so jih že skoraj vse izgnali ali jim drugače življenje in delovanje tam onemogočili, tako da je danes od prejšnjih več tisoč inozemskih misijonarjev katoliške Cerkve na Kitajskem samo še kakih 700 ...

S kako bolestvo so zapuščali ljubljene Kitajce tudi slovenski misijonarji in misijonarke! Ne moremo, žal, podrobneje popisovati, kako so bili izgnani in kaj so pretrpeli! Najprej sta morala zapustiti Kitajsko pred prodirajočim komunizmom **lazarista Rugar Lojze** in **Časl Jože**, nakar so jima sledili še kar štirje misijonarji lazaristovskega Baragovega misijona na Kitajskem: **Pokorn Drago**, **Kopač Janez**, **Prebil Andrej** in **Wolbang Karel**. Že pred njimi pa je moral iz Šanghaja na Filipine tedaj bogoslovec **Jer-man Andrej CM**, za njim pa še duhovnik **Ciril Čarga CM**, dočim sta na Kitajskem mogla ostati le še dva pripadnika „Baragovemu misijonu“ g. **Jereb Franc** in br. **Verdnik Ciril**, o katerih pa poročam se spodaj.

Druga močna postojanka slovenskih misijonarjev na Kitajskem, v Čaotungu, je bila tudi s silo razbita: **mons. Kerec Jožef**, ki je bil že preje interniran v Kunmingu, je moral videti na lastne oči, kako so prignali iz Čaotunga njegove ljubljene sodelavce, pet slovenjebistriških šolskih sester: **ss. Konstantino Sarjaš, Katarino Rous, Jožefo Kerec** (nečakinjo monsignorjal), **Hildo Drofenik** in **Marijo Jerebič**, pa idealnega, silno sposobnega misijonskega zdravnika-kirurga **dr. Janeza Janeža**, ki je deloval v njihovi misijonski bolnici. Iz Kunminga so jih, prav tako kot ravnatelja velikega salezijanskega zavoda v tem mestu **Andreja Majcena** in njegovega pomočnika brata **Štefana Meoliča**, izgnali v Hong Kong, kamor je prispel potem še **mons. Joško Geder**, tudi salezijanec in podobno kot Kerec upravitelj škofiji podobne cerkvene pokrajine.

Dočim so vsi drugi morali ne le iz Kitajske, ampak tudi iz misijonov nazaj v Evropo, je bil g. **Majcen** poslan na novi delokrog v Vietnam, kar bomo še omenili.

Pa je bilo še več drugih slovenskih misijonarjev iz Kitajske izgnanih. Tako rodni brat in sestra **p. Albin** in **Anica Miklavčič**, ki sta sicer oba delovala na Kitajskem, a nad 300 km narazen in to v notranjosti dežele, kjer jima je bil stik skoraj nemogoč in sta se šele po 18 letih spet videla, ko sta se znašla, oba izgnana, v Hong Kongu. In slovenski frančiškani: **dr. Aleš Benigar**, ki je bil profesor in ravnatelj novicijata v Hankowu, ter pisatelj teoloških knjig, pobornik slovenskega samostojnega frančiškanskega misijona **p. Rudolf Pisko** in pa **p. Mirko Kosič** so bili tudi drug za drugim preko Hong Konga izgnani. Kako hrepenijo sedaj vsi nazaj! Ali bodo povratek doživeli ...?

Ostali pa so sedaj, ko to pišem, to je do srede junija leta 1953 še tile slovenski misijonarji in misijonarke v rdeči Kitajski: v notranjosti, na sedežu Slovenskega kitajskega Baragovega misijona živi **France Jereb CM**, ki je zaradi svoje psebne zmožnosti „jeguljenja“, še bolj pa po volji božje Previdnosti do danes ostal tam kot edini beli misijonar v celotni provinci Kiangsi sploh. Njegova številna in obilna pisma iz „rdečega raja“ so ne le najzanimivejše branje, ampak tudi najzgovornejši dokument o borbi Cerkve za samostojnost na Kitajskem. Samo v številki junij-julij lista „Katoliški misijoni“, ki izhaja v Buenos Airesu, ima g. **Jereb** kar 15 strani teh podrobnih poročil. Sam se sprašuje in mi z njimi, kako dolgo še bo mogel tamkaj ostati ...

Podobno se sprašuje tudi njegov sobrat v Šanghaju br. **Ciril Verdnik CM**, pa dve slovenski frančiškanski Marijini misijonarki prav tamkaj, **m. Kalista Langerholz** in **s. Gebhardina Hrastnik**. Prvi vodi vse gospodarstvo na še obstoječi lazaristovski prokuri, ki pa vedno bolj životari, ostali dve pa delujeta v velikih bolnicah, ki so pa seveda pod rdečo upravo, dasi last Cerkve. — Drugih slovenskih misijonarjev v rdeči Kitajski po naših podatkih ni več.

Pač pa delujejo med Kitajci na še nekomunističnem ozemlju, v Hong Kongu, mladi salezijanski duhovnik **Stanislav**

Pavlin in izgnana s. **Anica Miklavčič**, v Macau salezijanski brat **Rafael Mrzel**, krojaški mojster in učitelj v obrtni šoli, pa naš misijonski zdravnik **dr. Janez Janež** na Formozi, kamor se je zatekel Čangkajšek s stotisoči Kitajcev med Formožane in kjer dr. Janež bistveno sodeluje pri organizaciji misijonskih zdravstvenih ustanov na tem velikem otoku.

Zadnja Indija se včasih imenuje skupaj kaj raznolikih dežel in držav, ki leže v prostoru med dvema gigantoma, Kitajsko in Indijo in ki se zde prav zaradi ogromnosti obeh sosedov majhne in nepomembne, a so danes oči vsega sveta obrnjene vanje zaradi izredne važnosti njih borbe proti komunizmu, ki ne le z idejno, ampak tudi z vojaško in politično silo prodira med nje, hoteč jih za trdno osvojiti in si s tem zgraditi kaj pripraven most iz Kitajske v vso južno Azijo...

Tudi na teh nemirnih ali vsaj nevarnih tleh najdemo slovenske misijonarje.

Tako smo že omenili, da je bil poslan iz Kitajske izgnani slovenski salezijanec **Andrej Majcen** v državo Vietnam, kjer blizu mesta Hanoi pomaga pri vodstvu „Mesta Kristusa Kralja“, ki ga sestavlja okrog 400 preje zapuščenih, a zdaj dobro preskrbljenih fantičev. V Annamu deluje s. **Leonija Pokovec** FMM, menda edina slovenska misijonarka, s katero še nismo obnovili stikov, dočim smo jih pred vojno imeli, zato pa tudi veliko gotovega o njej povedati ne moremo. Na velikem otoku Java že drugo leto živi uršulinka m. **Deodata Hočevar**, ki je bila preje skupaj z ostalimi slovenskimi uršulinkami v Siamu, kjer že skoro 20 let vodi številne uršulinske šole naša m. **dr. Ksaverija Pirc** in sicer v Bangkoku, dočim v drugem glavnem mestu Čiengmaju, na severu, deluje kot profesorica pri vzgoji ženske mladine m. **Frančiška Novak**. Prav tako v Siamu tudi že dolgo vrsto let dela na misijonski družbeni vzgojni ustanovi, ki leži ob progi v Singapuri, salezijanski brat **Joško Bevc**.

Slovenski salezijanski brat **Ludovik Zabret** prevažajo požeto žito s traktorjem (Indija).

Indija! — Včasih smo pod tem imenom razumeli Indijo Koromandijo, kasneje veliki trioglati polotok z ozemljem visoko tja gori pod Himalajo v celoti, zdaj pa že moramo dobro razlikovati na eni strani Indijski polotok, na drugi strani pa dve državi na njem: hindujsko Indijo in mohamedanski Pakistan.

Tudi v teh deželah, ki sta si osvojili popolno politično samostojnost, dasi sta vključeni kot toliko drugih sicer povsem samostojnih dežel v Britanski Commonwealth, in ki imata pred seboj še toliko medsebojnih političnih trenj in notranjih problemov socialne, kulturne ter gospodarske obnove, imamo Slovenci naše zastopnike pri misijonskem delu, po katerem hoče Cerkev, edina nositeljica resničnega napredka, naravnega in nadnaravnega, sodelovati z narodi velikega indijskega polotoka.

Slovenski jezuiti so bili tisti, ki so prvi prišli na misel za ustanovitev samostojnega slovensko-hrvaškega misijona in so se tudi že precej približali temu idealu, a so dogodki zadnjih desetih let zadevo zavrli. Pisec teh vrstic je bil še dijak (od tega je precej nad dvajset let), ko je bil navzoč ob odhodu prvih treh slovenskih jezuitov v 24. parganas indijske pokrajine Bengalije v kalkutski nadškofiji, v področju Gangesove delte. To so bili **p. Stanko Poderžaj** in brata **Janez Udovč** in **France Drobnič**. Vsi trije še danes delujejo v tistem koncu Indije. **P. Poderžaj** je dekan ozemlja, ki naj bi nekoč postalo samostojen slovenski bengalski misijon, deluje pa v kraju Khari, kjer ravno dokončuje gradnjo velike cerkve (tudi Slovenci v zamejstvu so prispevali samo v enoletni akciji Slovenske misijonske zveze 1000 dolarjev zanjo), da bo v njej prostora za vse vernike in katehumene, katerih število se za indijske razmere izredno hitro veča. **France Drobnič** in **Janez Udovč** pa sta voditelja gospodarstva v dveh nadvse važnih jezuitskih ustanovah pod visoko Himalajo, v Kurseongu, kjer se vzgaja ves jezuitski misijonski naraščaj za Indijo, in v Darjelingu, ki je višja šola za sinove vpliv-

nejših veljakov celotne Indije. Oba imata možnost apostolata tudi med pogan-skimi prebivalci tistih gorskih rodov.

Za to skupino so v manjših ali večjih presledkih odhajale v Indijo še naslednje skupine hrvaških in slovenskih misijonarjev, a tako, da so danes Slovenci v veliki večini: **o. Viktor Sedej**, ne vemo točno, v katerem kraju, potem **o. Lojze Demšar**, ki je profesor v velikem jezuitskem univerzitetnem kolegiju v Kalkuti, pa **o. Jože Cukale**, ki je bil do nedavne- ga prav tamkaj, a je bil zadnji čas poslan v novoustanovljeno jezuitsko gimnazijo sv. Lovrenca, tudi v Kalkuti. Pri vodstvu misijonske tiskarne v sosednji škofiji Ranchi pa sodeluje še peti slovenski jezuitski misijonar duhovnik **o. Janez Ehrlich**, ki je v zadnjem času doživel to srečo, da je prišla za njim njegova sestra **dr. Gabrijela Ehrlich** in sicer kot laična misijonarka zdravnica, ki že deluje nekaj km stran od svojega brata v misijonski bolnici. Oba ta dva Ehrlicha sta nečaka pokojnega „očeta slovenskega misijona“, koroškega rojaka, mučeniškega univ. prof. dr. Lamberta Ehrlicha.

Pa še nismo pri kraju z navajanjem jezuitskih misijonarjev v Indiji, ker imamo tamkaj še nekaj bratov misijonarjev, kot **Leopolda Vidmarja**, **A. Lukana** in **Janeza Germeka**. Prva dva delujeta na področju kalkutske nadškofije, tretji, iz beneške jezuitske province pa v Južni Indiji, v Mangalore.

Preden opišem drugo večjo skupino slovenskih misijonarjev v Indiji, namreč salezijance, bo pripravno, da navedemo še slovenske misijonarke v tej deželi. Poleg najnovejše, že omenjene laične misijonarke **dr. Ehrlichove** najdemo v raznih krajih polotoka sledeče: na področju bengalskega misijona delujeta dve slovenski sestri, **s. Štefanija Urih** in **s. Magdalena Kajnc**, o kateri vemo, da dosega izredne uspehe med prebivalstvom celotnega okoliša s svojim dispanzerjem. Nekje na severu Indije je na delu **m. dr. Miriam Zalaznik**, ki je bila tamkaj že kakih 20 let ravnateljica dekliških gimnazij, a sedaj že dolgo nimamo nobene

vesti o njej, zato jo navajamo z pridržkom: če je še v misijonih. Pač pa imamo stalne zveze s s. **Konradino Resnik** v Bombayu, s s. **Marijo Fink** na jugu Indije in s s. **Terezijo Medvešek** v pokrajini Assam na severu. Vse te sestre so že dolgo v misijonih in so iz različnih redovnih družb, od katerih nam je najbolj znana družba „Hčera Marije Pomocnice“ (salezijanke), kateri pripada s. Medvešek, pa družba Frančiškanskih Marijinih misijonark, katere članica je s. Marija Fink.

Slovenski salezijanski misijonarji so imeli v Indiji prednika velikega slovesa pokojnega **Karla Mlekuža**, ki je deloval v Assamu in umrl koncem leta 1933. Kmalu po njegovi smrti sta šla za njim v Indijo dva prav mlada fanta, ki še dvajset let nista imela, klerik **Pavel Bernik** in brat laik **Joško Kramar**. Oba sta danes že preizkušena misijonarja. Prvi deluje v Tirupaturju kot ravnatelj velike sirotišnice z nad 300 sirotami in smo se Slovenci v zamejstvu odločili, da mu v letu 1953 pomagamo vsaj s 500 dolarji, kar je še vedno malenkost v primeri z ogromnimi potrebami tolike množice lačnih mladih indijskih ust... Drugi, **Joško Kramar**, pa deluje v Burmi v mestu Mandalay, kjer je mojster mizarске stroke v veliki salezijanski obrtni šoli. — Imeli so tamkaj slovenski salezijanci še drugega misijonarja **g. Ivana Cigana**, ki je pa tudi že pred več leti sredi misijonskega dela umrl še mlad, podobno, kot je skoro isti čas izgubila slovenska jezuitska skupina v Bengaliji odličnega brata **Ivana Ribaša**, ki sedaj počiva v indijski zemlji.

Kot sad predvojne misijonske pomladi v domovini so se kot protikomunistični begunci iz tujine podali v Indijo kar trije oziroma štirje slovenski salezijanski misijonarji in sicer klerik **Nace Kustec**, ki bo v juliju leta 1953 posvečen v duhovnika v Tirupaturju, pa bratje: **Ludvik Zabret**, ki dobesedno „orje misijonsko ledino“, toda s traktorjem, po novoustanovljenih salezijanskih kolonijah, **Ivan Kešpret**, ki kot uradni salezijanski misijonski fotograf potuje sem in tja po Indiji in **Branko Jurič**, ki je pravzaprav

po rodu Hrvat, pa je bil skoro več čas svojega redovnega življenja med slovenskimi salezijanci in tudi odlično obvlada slovenščino.

S tem smo pa, mislim, obiskali v duhu prav vse slovenske misijonarje in misijonarke v Indiji, ki danes zanje vemo. Takoj vidimo, da ima sedaj Indija, ne več Kitajska, največje število slovenskih misijonarjev.

*

Afrika je bila nekoč najbolj poznana misijonska dežela med nami, to pa predvsem po „Zamorčku“, „Odmevu iz Afrike“ in „Klaverjevem misijonskem koledarju“ ter „Misijonskem koledarčku za mladino“ in po drugih številnih publikacijah, ki jih je slovenska podružnica Klaverjeve družbe za afriške misijone v tisočih pošiljala med slovensko ljudstvo in so bile skoro edini misijonski tisk med nami do nastopa „Katoliških misijonov“. Je pa misijonstvo v Afriki gotovo tako cvetoče kot v nobeni drugi deželi ne.

Seveda imamo tu v mislih le „Črno Afriko“, t. j. dežele izven severnega mohamedanskega afriškega bloka (v katerem je misijonsko delo najbolj nehvaležno, po človeško gledano). Tamkaj namreč sploh ni mogoče naravnost oznanjati Kristusa in Cerkve, ampak se misi-

Br. Karel Kerševan CM (Belgijski Kongo, Afrika)

Pogled na pokrajino in misijon Rietpoort (Južna Afrika), kjer deluje s. Alojzija Šteh, ki jo vidimo spodaj v krogu mladine.

jonstvo omejuje samo na pridigo zgleda krščanske ljubezni in napredka.

Na ta način deluje na severoafriškem Malem Atlasu p. Robert Kukovičič s štirimi brati, vsi trapisti. Tudi ta ali ona redovnica v mestih Severne Afrike tu in tam v stiku z arabskim prebivalstvom more na ta način s krščansko ljubeznijo pridigati Kristusa in njegovo Cerkev. In je nekaj slovenskih redovnic tamkaj, ki jih pa zaradi le slučajnostnega misijonskega vplivanja ne štejemo več v vrsto slovenskih misijonarjev in misijonark, dočim navedene slovenske trapiste skoraj moramo.

V cvetoči zamorski Afriki imamo Slovenci razmeroma malo misijonarjev in misijonark, zlasti v najbolj pristno misijonskih predelih, h katerim prištevamo predvsem vso sredino afriške celine.

Tamkaj — v Belg. Kongu — delujeta dva Tržačana, rodna in redovna brata, lazarista Marcel in Karel Kerševan CM, katerih prvi je že kakih 20 let v tistih krajih in ima velike zasluge za izredno hiter razvoj misijonskih ustanov, drugi pa je odšel v misijone iz Rima šele pred šestimi leti in je prav tako dragocena

moč. — Pač pa je nekaj slovenskih misijonskih moči v Južni Afriki, zlasti v Transvaalu, kjer je misijonsko delo še posebno važno zaradi hitrega napredka zapadne, a žal zelo razkristjanjene civilizacije, ki prodira med črnce iz vrst belih naseljencev, pa zaradi nevarnosti protestantizma in zadnje čase zlasti komunizma, ki izrablja rasne napetosti v Južni Afriki.

Tamkaj najprej naletimo na skupino treh slovenskih „Misijonarjev sinov presv. Srca Jezusovega“, družbe, ki je imela v Dravljah pri Ljubljani Knobleharjev zavod in je pravzaprav delna naslednica Knobleharjeve dediščine. Tamkaj na misijonu Glen Cowie je veliko svojega truda pustil misijonar p. Franc Bratina, ki je po osemletnem misijonarjenju še pred zadnjo vojno prišel v Slovenijo pomagat pri Knobleharjevem zavodu, pa je pred dvema letoma spet šel nazaj na svoje staro mesto v Glen Cowie, kjer je ves ta čas deloval še drug slovenski misijonar brat Valentin Poznič tudi že kakih 20 let na misijonskem polju.

Najnovejša moč, pred kakimi tremi leti došla, pa je p. Albin Kladnik, ki mu

je bilo zaupano ustanavljanje nove misijske postojanke v Carolini, pri čemer smo mu zamejski rojaki, podobno kot g. Berniku v Indiji, obljubili za leto 1953 pomoč 500 dolarjev.

Poleg teh treh misijonarjev imamo Slovenci v Južni Afriki še šest slovenskih misijonark in sicer dve uršulinki, m. **Ksaverijo Lesjak** in m. **Brigito Bregar**, pa štiri oblatinje sv. Frančiška Saleškega: s. **Elizabeto Pogorelec**, s. **Vincencijo Novak** in dve rodni sestri s. **Alojzijo** in **Benigno Šteh**. Skoro vse te sestre so že po 20 let v misijonih, večinoma kot učiteljice; med njimi je ena celo prednica, druga pa ravnateljica šole.

Južna Amerika je vsa v znamenju velikega pomanjkanja duhovništva in velike protestantske propagandne akcije. pa se imenuje katoliška, dasi je katolicizem v teh deželah na nevarno nizki stopnji. Poganov je že zelo malo in še ti so ali skriti v kakih še neprodirnih pra-

gozdovih Brazilije ali pa po takozvanih indijanskih redukcijah, kjer živé svoje posebno družabno življenje, zaščiteni od oblasti, ostanki številnih, nekdanj močnih, a sedaj zelo oslavljenih, vedno bolj izumirajočih poganskih indijanskih rodov.

Nekaj takih rodov in redukcij je tudi v Paragvaju, kjer že nekaj let raziskuje njih življenje in zlasti verovanje Slovenka dr. **Branka Sušnik** in sicer z velikim znanstvenim uspehom, kar utegne prav priti vsem med njimi delujočim misijonarjem. V dveh redukcijah „Čulupi“-Indijancev pa prav misijonsko delujejo na dveh misijonih nemških oblatov, San Jose in San Leonardo, štiri slovenske mariborske šolske sestre in sicer s. **Serafina Černe**, s. **Tobija Fideršek**, s. **Agripina Štemberger** in s. **Benigna Polh**. V pomoč misijonarjem morejo te sestre zelo nezaupne Indijance, zlasti mladino, približati misijonu in s tem veri in Cerkvi.

Slovenska misijonarka s. Agripina Štemberger sredi indijanskih deklic pri izdelovanju indijanskih preprog (Paragvaj, Južna Amerika).

Tako smo v duhu obiskali vse poznane slovenske misijonarje in misijonarke, kakih 70 po številu; spomnili smo se pa tudi nad 20 zadnji čas iz Kitajske izgnanih, ki se še smatrajo misijonarje po poklicu in po srcu in mislijo po večini vsi še nazaj, kar jim Bog daj!

Vsi slovenski katoličani, zlasti mi v svobodnem zamejstvu, smo dolžni sprem-

ljati prizadevanja naših zastopnikov, slovenskih misijonarjev, z ljubečim zanimanjem, pa z izdatno duhovno in gmotno pomočjo. Predvsem pa moramo skrbeti, da se njih vrste, sedaj zelo razredčene, spet pomnože z novimi delavci, kajti „žetev je velika, delavcev pa malo“, in to ob času hude ure, ki se vedno bolj zgrinja zlasti čez narode misijonskih dežel...

Zakaj nam je to storil?

Nedavno me je prijatelj vzel seboj v državno jetnišnico v Carson City, Nevada. Sam sem bil rojen v oddaljenem pristanišču Baltimore, Maryland, zato sem se na staro, že skoraj pozabljeno povest le še s težavo spomnil, saj je že dolgo od tega. Je pa povest resnična in sta v njo čudovito pomešane Maryland in Nevada, v skrivnostnem ozračju zločina in molitve.

Zdavnaj, zdavnaj se je začela ta povest, ko je neki kaznjenec ubežal iz ječe v Carson City-u. Z veliko in mučno previdnostjo se je dokopal do predmestja in jo nato ubral po deželni cesti. Skoraj bi že onemogel od izčrpanosti, ko je na ovinku prašne ceste skozi drevje zagledal lučke bližnjega mesta. Obupno si je želel kapljice vode, a se ni mogel odločiti. Morda so iz ječe že telefonirali po vsej okolici; morda ga oblast že čaka kje v zasedi!

Tedaj pride za njim neki avtomobil, iz katerega se nekdo oglasi: „Po isti poti, prijatelj!”

„Da, kolikor daleč na vzhod je le mogoče,” je odgovoril ubežnik. Hitro se je odločil in stopil v avto. Ko pride v mesto, si bo utešil žejo in poiskal priliko za boljše bodočnost.

„Tudi meni se zelo mudi,” odvrne šofer, „v treh dneh moram biti v Cincinnati, če ne...!”

V mestu, skozi katerega sta vozila, se ni nihče zmenil zanju. Toda še isto noč so že vse časopisne agencije telegrafirale po vseh državah ubežnikovo ime in povest. V baltimorskih časopisih je bila že

naslednje jutro natisnjena novica in tudi oče in mati ubežnika sta z žalostjo brala povest svojega sina.

„Ubijejo ga, če ga le zasledijo na begu!” je rohnел oče. „Vsak ubežnik je tvegana igra! Najino ime je itak že osramotilo za vedno, zdaj pa hoče še na ta način...”

Njegova žena ni poslušala. Na kolennih je molila za svojega sina.

„Za koga le moliš?” je sikal mož, ki ni nič dal na take reči. „Hočeš, da ga ujamemo? Ali ubijejo?”

„Ne...” je tiho jokala žena.

„Mar hočeš, da prelomi postavo in uide?”

„Ne!”

„Za kaj, vraga, tedaj moliš?”

Odgovora ni bilo več razen šepeta premikajočih se ustnic — šepet, ki ni prenehal vso noč niti ves naslednji dan.

Naenkrat zabrni telefon. Poročevalec je bil, da jim pove, kaj se je zgodilo s sinom. Ubegli kaznjenec je srečno prispel v Cincinnati. Nato je pa brez vsakega razloga vstopil pod zeleno luč policijske postaje in se predal.

„Bog me je uslišal,” je kriknila žena, a moževe oči so zalile solze, ko je nadaljevala. „To je, za kar sem prosila in molila. Zdelo se mi skoraj nemogoče. Zato sem molila, da bi se moj sin predal. In On me je uslišal!”

S smehlajem, ki ga poznajo le matere, je še dodala: „Sedaj se bo pa še popboljšal. Ko se vrne zopet domov, bo popolnoma drug človek. To je naslednje, za kar bom molila...”

Moj roženkravt

Ciril Štern, vojna pošta številka ...

Ne vem več poštno številke Cirila, ker vojna je oslabila spomin meni in mnogim. Pa saj je bil vsak izmed nas, ki smo vojno preživeli, in vsak od onih, katere je spravila pod rušo ali jih je vpepelila, le številka v računih vojne furije; zato je ena sama številka vojne pošte bolj postranska stvar — —

Na moji mizi je ležal seznam vojakov, slovenskih fantov. Božič se je bližal in mi smo našim fantom dolgovali pozornost in ljubezen: pismo in darilce za praznike! O, to srcu mnogo pove in prinese vojaku veselo doživetje in mehko domačo harmonijo v vsakdanja rezka in osorna vojaška povelja.

Nisem poznala vseh slovenskih vojakov, katerih naslove sem napisala na pisma in na lične zavojčke, napolnjene z medenimi srci in zvezdicami, konjakom in slovensko knjigo. Ime „Ciril Štern“ mi je bilo nepoznano. Nisem vedela, ali

je Ciril otrok doline ali sin planin — toda naši fantje so bili vredni naše pozornosti in ljubezni ...

Ciril Štern tudi mene ni poznal. A pisma iz vojne pošte so prihajala. Hvaležnost in veselje so izlivala srca naših fantov na papir in večkrat sem poslala zavojčke iz skromne zaloge svojih rok na vojno pošto ...

Mehka je bila pisava Cirilova in beseda njegova tekoča — kako bi jo primerjala — pač, tako: izražala je vdanost in hvaležnost, kakršno izhlapeva dobra zemlja po dežju, ko nanjo zopet sonce posije. „Kako bom povrnil?“ je v Cirilovem poslednjem pismu ljubo pridejana beseda. „Hvaležne pozdrave!“ ...

Vojni vrtinec pa je igral svoje žalostne igre in številke vojne pošte so se spremenile ali izginile ...

Čudno, kako deset let hitro mine. Ali je čas življenja res tako bežen — — ? Da, medtem je odhitela tudi mladost ... Ah, v srce se vendarle zopet in zopet vrača maj v mnogih pestrih barvah — prinašajo ga doživetja, srečanja, cvetje in zelenje.

Visoko in daleč med gorami našega planinskega raja, v skriti čudoviti lepoti pečin, v kraljestvu bistrih studencev, ki brzijo v korita ob potéh, nad večnim bobnenjem divjega potoka, na trati — se je pred leti naselila družina v leseno kočico, v kateri živi sedaj tretji rod. Planinci s sončnih vrhov in strmin, pa tudi prijatelji narave iz nižje sosesčine se zbirajo v koči ob veselih prilikah in v nepriklakah, kakršne prinaša neurje in utrujenost. Tudi vesele gorjanske svatbe večkrat dajo koči obilnost življenja in zdravega domačega veselja.

Na večer, lko sveti Miklavž deli jabolka in orehe, potice in šibe, je v koči bila zbrana družba mladih, starih in otrok, gorjancev. Tudi jaz sem bila med njimi

s srcem in dušo. Miklavž je prišel med nas z angelci in parkelj s košem. Uživala sem ob luči lešcherb lepo sliko: Miklavž je delil in učil, parkeljni so rjovel in žugali. Otrokom so se od veselja in groze obenem lesketale oči kot telesca. kresnič v junijskih nočeh; veliki svet pa se je muzal in pritajeno nasmihal. Miklavž je darila razdelil in odšel. Hudobci niso imeli dosti opravka, kajti gorjanci se mu ne dajo v kremplje...

Pa so se mize napolnile s sladkimi dobrotami in čaj v skodelicah je pihal dehteče oblačke v leseni strop. Joj, to je bilo žvrgolenja, kajti grla so v veselem razpoloženju napela strune in harmonika je vpletla poskočne melodije med obilne snežinke, ki so pokrile z debelim plaščem zemljo v Miklavževi noči...

Iz tihega kota se dvigne mala, šibka postava in se mi približa. Bila je slabotna, temno oblečena starka. Tik mene obstane.

„Dober večer!“ jo pozdravim. „Od kod ste prišli vi, mati, v tej pozni uri, po tej visoko zasneženi poti?“

Odgovor starkin pa je bil živahen: „O, mene taka pot ne zmane; vajena sem še težjih poti. Moj dom je sončen vrh med Obirjem in jezerskimi vrhovi... Jaz sem mati Cirilova...“ Starki se je storilo milo, povescila je glavo in utihnila...

„Ciril!“ mi je oživel ime v spominu, „vojna pošta...“ V srcu se mi je nekaj milega pretočilo, pljusnilo iz koče in kakor topla jutranja zarja obstalo nad sončnim vrhom.

*

Zvonček nas je zvalil v jasnem Miklavževem jutru v cerkvico na gori. Sveta daritev je bila končana in verniki smo odhajali. Zunaj je bil jasen dan.

Pod temačnim cerkvenim korom zadene ob mojo ramo suha roka, ovije se mojega vratu, pritegne glavo in tresoča starka me poljubi. Komaj slišno je dahnilo na moje uho:

„Bog ti lonaj! — kar si dobrega poslala mojemu sinu Cirilu v vojsko, zelo ti je bil hvaležen...!“

Nisem mogla zatajiti, da mi je ime starkinega sina posoda neke miline, pa sem jo vprašala:

„Kje je Ciril?“

Starka je postala nekaj manjša, ko je izdabila: „Vojska ga je vzela . . .!“ Odhitedla je iz cerkve med zasnežene grobove. Tam je brlela svečka v zimskem mraku.

„O, slava in mir padlim!“ Kaj jih bomo klicali v zarje življenja mi, saj jim sveti večna luč.

Popoldne istega dne pristopicata v koč dve postavitci, fantek in drobno dekletce. Deklica mi je takoj ponudila iz svoje torbe štručko rumenega masla in hlebec sveže skute in drobno dejala:

„Babica imajo kravo . . .“

Takoj sem razumela in spoznala visoko ceno masla in skute babičine krave — edinke . . .

Fantek pa je dejal, da sta sestra in on nečaka vojaka Cirila, nato pa mi je izročil šopek, povit iz močnega vršiča roženkravta in dveh nageljnov: „To vam pošilja babica in vas lepo pozdravlja!“

„O veličina in globina materinega srca, s čim naj te izmerimo? V njem živajo bolesti in radosti otrok, njihova hvaležnost in ljubezen. Mati je v roženkravtu in cvetovih nageljnov izrazila hvaležno ljubezen padlega sina, Cirila!“

Mesec in pol je dragi šopek oživiljal mojo mizo in kamrico. Nageljčka sta obledela, a roženkravt je zelenel in v vazi pogljal koreninice sredi zime. Vsadila sem ga v lonček prsti, ki je prej počivala v zimskem spanju. Spomladi se je roženkravt bujno razrasel in sedaj je moje okno njegova zeleneča gredica. In ko mu prilivam, se mi prelije v srcu nekaj milega, spomin na „sončni vrh“ med Obirjem in jezerskimi vrhovi.

Mimo okna pa dahne nekaj, kar je podobno davni pomladi, ožarjeni s krvavordečo zarjo, in kakor molitev se mi v dehteče zelenje roženkravta vplete ime „Ciril . . .“.

Na stari Napoleonovi cesti
pred Kontovelom.

NELČEK ODAR:

Umetnost KRAŠKEGA ČLOVEKA

Rad se predajam kraškim potém, pa naj so še tako kamnite. Takoj ko se znebim tlakovanih cest, me spokojno vodi jo podolž in povprek vsega našega malega sveta ob morju. Od vasi do vasi ho-

dim preko gmajn in mimo ograd; potem se sprehajam od hiše do hiše in še doli do proda k ribičem stopim in mimo pašnov¹ spet nazaj navkreber se potim . . .

Na vseh poteh me spremlja kamen, iz-

Za kraški dom značilen vhod ali portal: kamnita kolona z mnogoterim okrasjem. (Col pri Repentaboru.)

lizan in krušljiv na površini, močan in nepopustljiv v spodnjih plasteh. Vse do visoke pomladi na vse strani sama sivina. A jeseni zažari ta mali svet v stotinah odtenkov rdečine, da se ti zdi, kot bi iz kamenja plameni pognali. Da, jeseni so te poti še posebej čudovite.

Na stari Napoleonovi cesti stojim med skalnatimi skladi, ki stoje kot spomeniki tik pred Kontovelom, in skozi je gledam na morje. Živo sijajna je njegova modri-

na in zdi se mi, da dobiva ob njej ta sivi kamen, ki je pred menoj, izrazitejšo barvo, obliko in globino. Ali se ni mar prav ob takih srečanjih spletlo prečudno tesno prijateljstvo med kraškim človekom in nagradenimi skladi skal, sredi katerih si je moral urejati življenje? Ali se niso mar ob takih pogledih najprej utrinjale iskre Lepote, ki so podžigale ustvarjalni ogenj v njem?

Hodil sem po vaseh od Štivanja pa do Mačkovelj in vedno znova občudoval to prečudno skladnost življenja. Gmajna je prepolna kamenja in človekova roka si ga sklada v ograde. Breg je strm in iz skal rastejo nasipi, v katerih kot v dlani počiva prgišče dobre zemljice za trto.

Nič lažjega ni kot zidati dom iz kamenja... In kraški domovi so kamniti. Kot bi zrastle iz tal, poganjajo na široko prostorne stavbe in vsaka ima okoli svoj borjač, ograjen s kamenjem, zloženim skoro kot trdnjavsko obzidje. In še na strehe poglej! S ploščatimi škrlavci je zložena, kot bi jo zidovi zrinili s svojo rastjo iz kamnitih tal...

Taki so kraški domovi. Kot bi iz zemlje pognali, vsi kamniti in prav v tem tako blizu prvinske Lepote, ki so jo prav iz vsega početka sipale na svet blagoslovljene božje roke.

Neumljivo bi bilo, ko bi si kraški človek ne izbral kamna tudi kot sredstvo, s katerim izraža svoje duhovne potrebe.

Prizadevanje za prikaz te Lepote je že izraz te duhovne potrebe. Nekaj božanskega je v človeku, da ustvarja, da išče

Dobro ohranjen primer reliefnega okrasa na koloni (hišnem portalu). — Motivi teh reliefov so isti kot na starih podobah na steklo in v drugi naši narodni ornamentiki. (Ferluži pri Občinah, iz leta 1886.)

svojim mislim in čustvom izraza v mrtvi snovi, da jo oživilja, pa naj bo mehka ko lipovina ali trda kot kraška skala. Človek je že po rojstvu umetnik, tudi naš Kraševac. In kot je kamen srce našega Krasa, tako je kamnoseštvo kulturna tradicija, ki raste z našim človekom iz sive davnine.

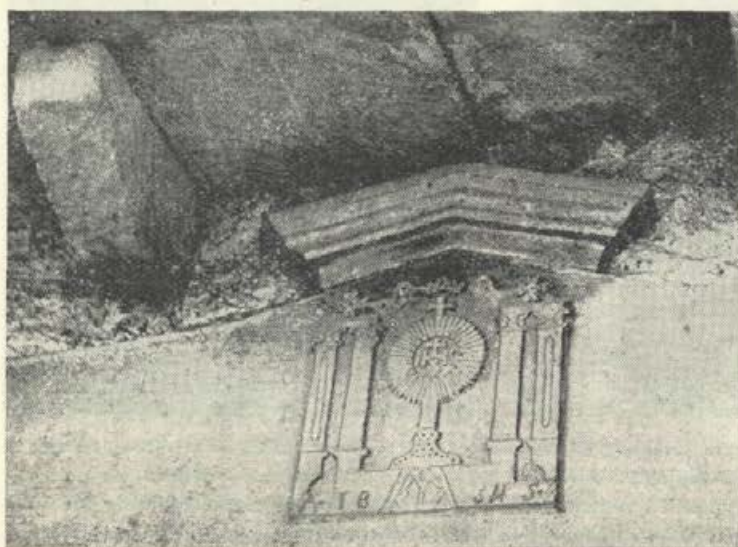
Če le ne hodiš mimo kraških domov z zaprtimi očmi, se boš skoro na vsak korak srečaval s preprostimi stvaritvami kraškega umetnika. Poglej na kolone, na šape², na opornike nad hišnimi vrati: vsepovsod boš imel priložnost spoznati, kako tesne so vezi, ki so se spletale med slovenskim človekom in to zemljo skozi stoletja. Da, najtesnejše so, saj sta si morala misel in čustvo Kraševca z dletom in kladivom klesati svoj obraz v snovi. Naporna je bila ta borba za izraz in morda nam bolje kot kaj drugega označuje naravo Kraševca — človeka. Kako lahko se je vdajal mehak les fantaziji škofjeloškega rezbarja, koliko truda pa je zahteval izraz najskromnejšega motiva v kamnu!

Čisto gotovo so preprosti motivi na naših kolonah, šapah in opornikih najvernejši izraz čustva in misli kraškega človeka, umetnostne tvorbe najbolj doživetega krščanstva. Res pa je tudi, da so še pred tem izraz njegove volje do življenja. V vsakem ustvarjanju vidimo

Ko so nekje v Gabrovcu podrli kolono, je ta lep primerek starega izdelanega reliefa bil zavržen na kupu gradbenega materiala. — Še danes bi ga mogli kot okras vzdati in tako ohraniti. Ali ni škoda zavreči tako dragocen spomin, star preko 140 let? Ne zametujmo tega, kar so naši predniki z ljubeznijo in trudom postavili!

dokaze volje in ljubezni do življenja. In po naših vaseh je na tisoče takih spomenikov, ki bodo še dolgo pričeli tega ho-

Cerkev je vtisnila slovenskemu človeku neizbrisno duhovno vsebino. Pogost je motiv monštrance na kolonah kraških hiš. — Ta primerek je iz Vel. Repna (1845).

tenja naših ljudi, da živijo in ustvarjajo, pa čeprav bi morali pognati korenine v sam kamen ...

So to spomeniki Lepote? In vendar umetnostni zgodovinar ne govori o preprosti ornamentiki kraških kolon, šap, ne o znamenjih na križpotjih. Ali morda preprosti kraški kamnosek ni služil s svojim dletom isti Lepoti kot umetniki, o katerih ljudje pišejo knjige?

Ali ste že kdaj gledali v mraku, kako po sončnem zahodu umira svetloba? Nebo je vse sivo. Naši pogledi iščejo prvih zvezd. Tam je ena. Zdaj se je prikazala tam daleč in zdi se nam kot živa. Saj miglja. Živi ...!

Mrak se gosti vse bolj; na tisoče zvezd sedaj trepetajo na nebu in sredi med njimi ona, o kateri smo morda najprej dvomi-

Tudi v podeželsko cerkev je prodrla ljudska reliefna ornamentika v kamnu. — (Kropilni kamen na Repentaboru.)

Desno: Ena najdragocenejših ljudskih umetnin na našem Krasu: relief na srednjem stebriču stare Lupinčeve hiše v Mavhinjah št. 33 (iz l. 1825). — Levo: Znamenje v Ključu, na poti v Ricmanje — dragocen primerek ljudskega znamenja: v kraškem belem kamnu izklesana podoba sv. Družine (sv. Jožef vodi osliča, na katerem sedi Mati božja z Detetom v naročju.)

li, ali živi. Vse živijo, kajti če bi ne živele, — bi jih ne bilo...

Ali naj merimo umetnost le po lepih in dovršenih oblikah? Ali ni odločilnejše merilo presojanje po tem, ali izražajo ono, kar jim je hotel vdahnuti prvi ustvarjalec? Da! Ne v čistosti oblik ne v uglaženosti in v ljubkosti ne v dovršenosti do podrobnosti, v doživetju, ki gre kot plamen skozi ustvarjalčevo dušo v trenutku, ko se umetnina rodi, je bistvo umetnine. In po tem doživetju so kraški ljudski spomeniki prav take umetnine kot one, ki o njih govori umetnostna veda. Morda še celo bolj, kajti rodilo jih je življenje. Služile so življenju in s tem do vrha dopolnile najvišje poslan-

stvo, ki ga more imeti umetnina v družbi...

Ste že kdaj prebrali letnice po naših kolonah? Najstarejše so stare stopetdeset let in še več. In do danes se niso prav nič spremenile. Kamen čas le počasi gloje. Še sto in sto let bodo stali ti spomeniki kot dragocene priče našega življenja. Zato jih čuvajmo! Simboli našega najtesnejšega življenja z zemljo ob morju so. Spomeniki naše preteklosti, dokument sedanje stvarnosti. Toliko bolj dragoceni, kolikor večja je borba za obstanek.

1) terasa zunaj v naravi.

2) vodnjak, pravzaprav tisti del kraškega vodnjaka, ki je nad zemljo.

Mrtvo JEZERO

Gospod župnik je naprosil v kapucinskem samostanu starega patra za pridigo prihodnjo nedeljo. Da naj govori o priprošnji molitvi. Pridiga naj bo krepka in v srce segajoča. — Zaradi žalostnih in hudih časov, v katerih živimo.

Sedaj ti pa pridiguje ta stari, sitni kapucin o ljubezni do sovražnikov. In kako ti govori! Kakor bi dušni in telesni blagor na tem in onem svetu samo na tem visel. „Ljubite svoje sovražnike!“ odmeva venomer po cerkvi od stene do stene. „Storite dobro tistim, ki vas sovražijo, in molite za one, ki vas obrekujejo!“ Kaj ga brigajo naša sovražstva! Kot bi bilo to najhujša nesreča! Seveda je dosti sovražstva v župniji. Tega je bilo vedno dosti in ga vedno bo. Pa naj potem kapucin še tako treska in grmi! Nič ne pomaga. Pa bi tudi ne bilo dobro, ko bi se ljudje od same ljubezni lizali med seboj. — Tako se jezi gospod župnik.

Tudi Tomaževac, kočar, rentachi nad pridigo. „Kaj ga briga, tega starega bradača, kaj imava z Liparjem, tem zlodajem, s tem prascem? Ta bi bila pa res lepa, da bi tega rokovnjača jaz ljubil ali mu celo dobro storil! Hvala lepa!“

Nato gre k „Belemu konjičku“, da si z vinom jezo poplakne, za kar je potreboval ves popoldan. Zvečer se šele spomni, da ga doma čaka koza, ki bi tudi rada kaj žrla. Vstane in gre. Pa se ga vino ni prav nič prijel — kot bi vodo pil. Kadar je jezen, se ga vinski duhovi kar izognejo.

Da bi preje prišel do svoje kočice, jo mahne po stezi ob Mrtvem jezeru. Nihče ne hodi rad skozi to pusto samoto.

Plašno gleda Tomaževac na tihe, temne vode, ki skrivnostno vabijo v svoj objem one, ki so se naveličali živeti. Zadnja, ki si je v teh črnih globinah poiskala svoj grob, je bila Katrica, njegova hči. Ljudje so vedeli: Mladi Lipar, jo je spravil v sramoto. Za to mu je bila dosti lepa, da bi jo pa vzel kot ženo in gospodinjo v hišo, za to mu je bila prelevna. In to ji je strlo srce, da je skočila v Mrtvo jezero. Od tedaj Tomaževac Liparja ne more ter mu nagaja in meče polena pod noge, kjer le more, čeprav je bilo to že pred šestimi leti. In znova zaplamtí v njem sovražstvo ter gori z vsem plamenom. Če bi zdajle dobil Liparja v svojo pest, bi ga zadavil. Pa naj pridiguje stari kapucin, kolikor

hoče, Liparju to ne bo nič pomagalo in nikoli mu ne odpusti.

Plašno se ozira na jezero, kot bi se bal, da zdaj pa zdaj ne zaplava nad temnimi vodami duh mrtve deklice. Pa ne vidi ničesar razen starih, trhljih vrb, ki obkrožajo jezero in v katerih gnezdiijo ptiči in ose.

Kar jekne od jezera sem otroški krik: „Pomagajte, pomagajte!” Tomaževac drvi proti jezeru in vidi, kako se trhla vrba vedno bolj nagiba proti jezeru. Majhen pobič visi na njej.

„Pomagajte, pomagajte,” kriči fantiček v smrtnem strahu. Tedaj ga Tomaževac spozna. Liparjev edinec, komaj petletni Janček visi na vedno bolj se nagibajoči vrbi ter bo vsak hip s trhljim deblom vred padel v jezero. Tomaževac se hudobno zareži: „To je enkrat moj dan. Sedaj, Lipar: otrok za otroka. Tvoj pobec za mojega dekliča. Naj ga le požre jezero!”

„Ljubite svoje sovražnike...” zasliši v duhu nenadoma starega kapucina. Tomaževac se reži še hudobneje. „Pomagajte, pomagajte!” vpije deček na vse

grlo. V onem trenutku deblo zahrešči ter pade s fantkom vred v vodo.

Tedaj pa nekaj pograbi Tomaževca. Pa vendar ne more gledati, kako bo fantek tonil. „Kaj more dečko zato, da je njegov oče tak rokovnjač.” V hipu sleče suknjič ter skoči v vodo, pograbi fantiča, ki se z zadnjimi močmi oklepa debela ter ga vleče na breg. In ko si oba čisto premočena stojita nasproti in si otresata vodo, se Tomaževac glasno zasmije. To ni prejšnje hudobno rezanje, ampak blažen, osrečujoč smeh. Srce mu je prepolno veselja in zdi se mu, da je ta fantič njegov. In pridiga v cerkvi zveni sedaj čisto drugače v njegovih ušesih. Boža fantička po mokrih lasih ter mu veli, naj gre domov in pozdravi očeta...

Lipar pride k Tomaževcu. Kaj sta se menila, ni nihče zvedel. Toda od tedaj zahaja Tomaževac k Liparju in ga nobena pridiga ali kaj drugega več ne draži. In mali Janček sedi večkrat v Tomaževčevi koči, ki je polna njegovega čebljanja in smeha. In tedaj se zdi staremu, kakor da bi bila tudi njegova Katrica z njim.

GEORGES LENOTRE:

ČUDNA DOGODIVŠČINA

Zgodba iz Napoleonovih časov

— Iz francoščine prevedel Fran Erjavec, Pariz

Ali je bilo to v Soissonsu, v Montdierju ali morda v Saint-Quentinu ali celo v Laonu, ko je prišel cesar Napoleon, na vrhuncu svoje moči in slave, dne 25. decembra leta 1808 iz Compiégna otvarjat nove vojašnice? Toda ta podrobnost je premalo pomembna, da bi jo bilo treba še posebej preverjati. Sicer pa je taka navada, da tedaj, kadar pretvarjamo „resnično zgodbo” v povest, primerno spremenimo imena krajev in čas, da onemogočimo s tem spoznati prave junake. In zakaj bi se moral odreči tej pravici ravno jaz?

Nesporno dejstvo je, da je tisto mesto živelo prejšnji dan, to je na sveti večer, v razburjenju in mrzličnosti, s kakršnim se vedno pripravljamo na velike

dogodke. Ob vhodu v mesto so postavili platnen slavalok, nad katerim je bil pritrjen velik orel z odprtim kljunom; stesal in pozlatil ga je slikar mestnega gledališča. Vojaki so postavili na dvorišču novih vojašnic stebrišče, sestavljeno iz samih bajonetov, prekrizanih pušk in samokresov, ob vsej poti med obema slavnostnima vhodoma, ki naj bi jo prehodilo Njegovo Veličanstvo peš, pa so bili razpeti venci iz bršljana in hrastovih listov, okrašeni s cvetjem iz barvastega papirja, ki so jih nosili beneški jambori in na vrhu katerih so bili pritrjeni lampijoni s črko N med trofejami iz zastav.

Dne 24. decembra, na večer pred slavnostnim dnem so prispeli v mesto vsi dostojanstveniki pokrajine. Hoteli so

bili prenatrpani in vsaka meščanska hiša je prenočevala kakega odličnjaka. Prefektov proglas je sklical pravo armado uradnikov; vsi, od najvišjega do najnižjih, so morali prisostvovati cesarjevemu prihodu in se razvrstiti za njim od vхода v mesto do vojašnic. Zaradi tega je tudi gospod Colletet (izg. Koleré) na sveti večer krtačil svoj najboljši plašč in loščil svoje najmanj pošvedrane čevlje.

Gospod Colletet je bil mlad mož štiriindvajsetih let, pisar petega razreda pri podravnatelstvu davčne uprave. Dobil je po osem sto frankov letne plače, a še od teh mu je en del odtrgovala pokojninska blagajna. Ni imel ne podpore in ne upanja na napredovanje, vendar je bil zgleden uradnik, natančen in tankovesten; ker pa ni imel nobenega vplivnega pokrovitelja, so njegovi predstojniki komaj vedeli zanj. V svojih najdrzejših sanjah je upal po tridesetih letih dela zaključiti svojo uradniško pot pri kaki davčni blagajni z dohodkom osemnajst sto frankov letno.

Glede na vse to gospod Colletet ta večer, ko je loščil svoje lakaste čevlje, pač ni bil preveč dobre volje v svoji bedno opremljeni sobi. Misli so mu uhajale na druge, že davne svete večere, ko je tudi pripravljal svoje čevlje, a tedaj zato, da jih postavi k ognjišču, da bi mali Jezušček naložil ponoči vanje različne lepe darove. Kdo mu bo pa danes pripravil tako presenečenje? Katero dobrotno božanstvo naj se ga sploh spomni? Toda navzlic temu je postavil, preden je legel spat, že iz nekakega praznoverja svoje čevlje nekoliko dlje od svoje postelje in nekoliko bliže ognjišča kot po navadi, čeprav je bil seveda prepričan, da nima kaj pričakovati.

Naslednje jutro, ko se je prebudil, je bil skoro razočaran, ko je našel svoje čevlje tako prazne, kakor jih je bil postavil prejšnji večer. Potrta se je oblačil. Zunaj so bobnarji že bobnali budnico; od daleč je bilo slišati vojaške godbe, ki so korakale po mestu, in z ulic je prodiral hrup kmečkih množic, ki so neprestano vrele iz okoliških vasi ter z odprtimi usti občudovale zastave in okrasje.

Zbor uradništva je bil določen za desetoporočje. Samo ob sebi je umevno, da je prišel gospod Colletet točno. Na trgu pred slavalokom so dostojanstveniki že napravili velik polkrog. V tej skupini odličnjakov so bili razen župana in prefekta v slavnostni uniformi še prvi predsednik sodnega dvora, svétniki in sodniki, generalni prokurator, vse uradništvo v službenih oblekah; bili so tam generali, vseučiliški profesorji, dva škofa in na krilih te osrednje skupine gozdarski nadzorniki, ravnatelji raznih oddelkov, sodniki in župniki, skratka, razvrstili so se po tem nižjih stopnjah, čim bolj so bili oddaljeni od osrednje skupine. Na obeh koncih tega polkroga so stali pomožni uradniki, poveljniki gasilcev in cestarjev ter straže mostov in cest, a to prelepo razvrstitev je zaključevala kopica skromnih pisarjev.

Gospod Colletet je stal kot najneznatnejši prav na koncu vrste. On tudi ni bil človek, ki bi se prerival; zato je ostal ponižno na svojem mestu. Ker je bil poslednji od vseh, je stal ravno pred vhom pod slavalok, tako da je imel pred seboj vso mogočno skupino velikih dostojanstvenikov, od katerih pa ni poznal niti enega. Lahko jih je opazoval, kako so se nagovarjali, si čestitali, si izmenjavali pozdrave ali stiske rok med bleskom uniform, rdečih tog in vezanih oblek.

Dan je bil meglen in težak, svinčeno nebo je napovedovalo deževje.

Nenadoma je zadonel od daleč topovski strel in med visokimi uradniki je nastal nemir. Vsak je hitel na mesto, ki mu je pripadalo po njegovem dostojanstvu. Med vrstami čet so donela kratka povelja in žvenket orožja, častniki so jahali v skokih in s potegnjenimi sabljami ob vrstah, a skoro istočasno so že v diru kakor plaz prihrumeli visoko v svojih sedlih in z naperjenimi samokresi konjeniki cesarskega spremstva. Za njimi se je prikazal mameluk s turbanom na glavi in z jataganom v roki, za njim sluga na konjih v cesarskih livrejah in končno kočija Mojstra, v katero je bilo vpreženih šestero konj in na njih vozniki v zelenih oblekah velike konjušnice. Kočija se je ustavila pod samim slavalokom.

kom med klici „Živio cesar!“, med grmenjem bobnov, salvami in fanfarami. Eden izmed konjarjev je hitro skočil h kočiji, jo odprl in pripravil podnožnik; prikazal se je Napoleon, zlovoljnega obraza pod svojim legendarnim klobukom in v zelenem plašču z bobrovo kožuhovino nad svojo uniformo.

Ubogi davkarski pisarček, prepričan, da se zanj sploh nihče ne zmeni, je stegnil glavo naprej, da bi bolje videl ves prizor. Stal je komaj dva koraka od cesarja; videl je, da je s težavo zlezal iz voza in zabavlja je stopil na tla. Colletret je bil prepričan, da je slišal iz cesarjevih ust celo grdo kletev, ki jo je bil mrmral polglasno.

Pisar je obstal nepremično, ves osupel, da more tako od blizu gledati moža usode. Tedaj je naenkrat začutil, da ga je zgrabilo nekaj za roko, in mislil je, da se bo opotekel od sunka... Komaj se je pa postavil zopet v ravnotežje in se duševno zbral, se je že tudi zavedel, da mu je sam cesar izkazal to veliko čast, da je uporabil njegovo slabotno postavo za nekako oporo. Izprva je mislil, da se bo zgrudil, toliko je bilo njegovo razburjenje, ko je začutil zavojevalčevo roko na svoji podlakti. V glavo mu je planil ogenj in brnelo mu je v ušesih, a v prsih mu je razbijalo srce, tako da je komaj še ujel zadnje besede pozdrava, ki ga je govoril pristopivši prefekt, ves ihteč od ginjenja.

Cesar ni poslušal niti besede. Stal je nepremično, še vedno oprt na pisarjevo roko in srepo gledal na konec svojih škornjev.

Razsrjenega obraza in povešene glave prav tako ni poslušal nagovorov, s katerima sta nato pristopila eden izmed prelatov in prvi predsednik. Toda Colletret ni preslišal niti glasu, saj se je počutil kakor na trnju in si ni upal premakniti ne glave in ne ganiti se.

Slednjič so bili govori končani in razvrstil se je sprevod. Eden izmed komornikov je dal po globokem pozdravu Njegovemu Veličanstvu razumeti, da je prišel trenutek, ko je treba nastopiti vhod v mesto in iti proti vojašnicam. In tedaj se je odigral izreden prizor: ne da

bi izpustil roko trepetajočega pisarčka, se je podal cesar na pot. Za preponižne razlage, s katerimi se je prizadeval prefekt, se ni niti zmenil, temveč je neprestano govoril le s Colletretom, ki je sklanjal svoje dolgo telo, da bi bolje slišal besede, prihajajoče iz ust boga. Spoštovanje, obzirnost in začudenje so počasi vse ostalo spremstvo prisilili k molku. Zadržali so svoje korake, da ne bi motili cesarjevega razgovora z mladim davčnim uradnikom. Videli so, kako je ta počasi zbral svojo hladnokrvnost in v kratkih stavkih odgovarjal na zaupnosti Njegovega Veličanstva.

Tako je potekla vsa slovesnost. Prišel je v vojašnice je odšel Napoleon — še vedno ob Colletretovi roki — po stopnicah, prehodil sobane in hodnike, se vrnil v pritličje in šel preko dvorišča, ne da bi se nehal razgovarjati s pisarjem in ne da bi se sploh ozrl na zgradbe, ki jih je odvarjal na tak čuden način. Le v spoštljivi oddaljenosti mu je sledila ostala čreda visokih dostojanstvenikov, nemih od presenečenja in drhtečih od radovednosti.

Končno je bil obhod zaključen in cesar se je vrnil k svoji kočiji, se ločil od ubogega uradnika v enakih okoliščinah kot ob prihodu, zasedel svoje mesto v kočiji, pomahal z roko prepadenim dostojanstvenikom ter se med ropotom bobnov in grmenjem topov naglo odpeljal v svojem šesterovprežnem vozu po cesti proti Compiègnu.

Na mestu, s katerega je izginila cesarska kočija, se je okoli Colletreta naglo zbrala tesna gneča. Vse ga je spraševalo, vse se je prerivalo okoli njega, da bi mu bilo bliže, vsi so skušali izvedeti za razloge visoke naklonjenosti, ki so mu jo vsi zavidali. Colletret pa je ostal nedostopen in zamišljenega obraza, ker verjetno še sam ni prišel do sape od presenečenja. Prefekt mu je s sladkobnim in slinastim glasom zašepetal v uho povabilo k večernemu banketu, general, poveljnik divizije, mu je tako stiskal roko, da bi mu jo bil kmalu zdrobil, in prvi predsednik ga je prosil, ako bi blagovolil priti naslednji teden na lov v njegovo lo-

višče. Colletet ni razumel ničesar. Le pozdravljal je, se zahvaljeval, stiskal prožene mu roke in poslušal stokrat:

„Kaj vam je povedal cesar?“

Toda Colletet je trdovratno, čeprav skromno in obzirno samo odvrčal:

„Ah, najrazličnejše posebnosti.“

Zvečer je tvoril na prefekturi središče zanimanja vseh. Prefektinja je otvorila ples ob njegovi roki. Zavedala se je, da je lepa — bila je Parižanka in koketna — zato je bila prepričana, da ji bo uspelo prodreti v skrivnost malega pisarja; toda tudi ona ni mogla izvedeti ničesar. Ko je prišel naslednje jutro v svojo pisarno, ga je poklical k sebi ravnatelj, ki je bil običajno kaj oduren uradnik; toda to jutro se je ves topil v prijaznosti. S tisočerimi ljubeznivostmi je skušal iz svojega podrejenca izvabiti skrivnost tajinstvenega razgovora prejšnjega dne. Pisar je ostal neomajen, kar pa ni bil prav noben zadržek — ravno nasprotno — da bi ne postal že v nekaj dneh pravi malik vseh službenih krogov. Vabila so kar deževala nanj: plesi, lovi, pojedine, manjkati ni smel na nobeni slavnosti, najbolj ohole dame so mu kradle čas in, čeprav je moral zaradi tega zanemarjati svoj urad, je vendarle hitro napredoval. V kratkih dveh letih je postal iz skromnega pisarja nadzornik; vsakdo se je prizadeval izpolniti mu že naprej sleherno željo. Ni se mu bilo treba potegovati za nobeno stvar, izraziti nobene želje, temveč le sprejemati, kar mu je v polni meri nudilo življenje samo... Bil je predlagan za križec in prefekt je celo sam potoval v Pariz, da pospeši njegovo odlikovanje. Leta 1814 je bil Colletet že podravnatelj in poln odlikovanj.

Škoda! Ob padcu cesarstva se je namreč stvar takoj čisto spremenila. Njegov ravnatelj je postal čez noč tako rdeč, kot se je kazal poprej uslužnega, in se je odkrižal Colletereta s tem, da ga je poslal na neko oddaljeno in težavno mesto. Ker se je bil Colletet pritožil proti temu odloku, so ga postavili na razpoloženje. Dosegel je sicer, da so ga vnovič namestili, vendar za eno stopnjo niže, nego jo je imel poprej. V teku šestintridesetih let ni dobil niti za paro povečane

plače. Seznanil se je bil z najbolj razvpitimi službenimi kraji in z najbolj zoprnimi posli. Poslali so ga za davkarja v Orchies, od tam brez napredovanja v Saint-Jean-Pied-de-Port, potem so ga, seveda še vedno brez napredovanja, pregnali v Binic in od tam je romal v Embrun, še vedno le kot davkar. Ostal je pa brezčuten in ni vložil niti najmanjše pritožbe; le vsako drugo ali tretje leto je odšel v Pariz, da je opravil v pisarnah ministrstva neobhodno potrebne obiske, in se je potem zopet vračal s porogljivim nasmehom na ustih. Nikoli pa ni dosegel kakršnega koli izboljšanja svojega položaja.

Toda čakalo ga je vendarle še zadoščenje, sijajno: doživel je revolucijo leta 1848, kateri je kmalu nato sledila še izvolitev princa Louis-Napoleona za predsednika republike. Colletet je bil tedaj davkar v Port-de-Bouc-ju in bil takoj brzojavno imenovan za nadzornika v Versailles-u. Hkrati se je začela takoj zopet nadaljevati tudi njegova sijajna, nepričakovana in nezaslišana kariera: l. 1852 je postal že ravnatelj v Nantes-u, dve leti zatem državni svetnik in iz rok samega Napoleona III. je prejel red častne legije, skratka, umrl je, star oseminosemdeset let, kot član tajnega sveta, senator in imetnik velikega križa reda častne legije.

•

Nekaj mesecev pred smrtjo ga je našel eden njegovih mladih vnukov v velikem naslanjaču, v katerem je navadno dremal. Na kraju ustnic mu je igral tisti porogljiv nasmeh, ki ga ni nikoli zapustil. Kazal je zadoščenje človeka, ki ob opazovanju svojega lastnega življenja prisostvuje najsmušenejši komediji. Tistega dne je bil posebno dobre volje in je pripovedoval svojemu vnuku začetek svoje kariere ter čudni dogodek, ki je odločil njegovo srečo. Vprašal ga je:

„Ali bi rad vedel, kaj mi je dejal tedaj cesar?“

Lahko si mislimo, da je vnuk kar napel ušesa. Gospod Colletet je nadaljeval:

„Najpotrebnejše na tem svetu je spoznati ljudi. Ako ti odkrijem svojo skriv-

nost, storim to zato, ker sem prepričan, da ti ne bo brez koristi. Torej tako-le je bilo: potem ko se je oprijel Napoleon moje roke, je dejal mrmrajoče in govoril bolj v svoje lastno olajšanje nego meni:

— Ah! Prokleta kurje oko! —

In potem je nadaljeval:

— Saj bi sploh ne mogel prehoditi teh zlódejevih vojašnic, če bi me vi ne podpirali. —

Veš, oprijel se je moje roke, kakor bi se oprijel tudi vsake druge, zgolj zato, ker mi je neznatnost moje osebe odredila pač poslednje mesto v vrsti uradnikov in sem stal zato najbliže podnožnika. Cesar je neznansko trpel, a ni hotel šepati, zato se je naravnost krčevito oklenil moje roke in še nikoli nisem slišal takega preklinjanja, kot takrat, kadar je moral prestopiti na svojo razbolelo nogo. Ostalo mi je še vedno dobro v spominu nekaj njegovih izbruhov, ki jih lahko verno ponovim:

— Ah! — je renčal. — Naredili so mi preozke in pretrde škornje. Ni najti več dobrega usnja. Ali imate tu dobro usnje? Ali ste vi že kdaj imeli kurja očesa? Ko sem bil jaz še podporočnik, sem imel brezhibne škornje iz mehke teletine, ki mi jih je šival sedlar vojaške šole. Tiste me niso nikoli ožulile in v njih nikoli nisem dobil kurjih oces. V tistih škornjih sem korakal iz Valence v Pont-Saint-Esprit brez vsake odrtine ...! —

Kot si lahko misliš že sam, je bilo vse to pripovedovanje pomešano s kletvami, pritožbami in očitki nasproti njegovemu čevljarju Daquin-u — zapomnil sem si njegovo ime. Njegovo ogorčenje pa je bilo naperjeno tudi proti dostojanstvenikom, ki so naju oprezovali, proti pozdravnim nagovorom, poklonom in vojašnici, ki jih je vse pošiljal k vragu. Zagotavljam ti, da mi ni govoril prav ničesar drugega in me je potem tudi zapustil brez besedice zahvale. Nikoli ni izvedel za moje ime in tudi jaz ga nisem nikoli več videl. Meni po vsem tem ni bilo treba drugega kot molčati in še tisti večer je bila zagotovljena moja bodočnost. Domišljali so si, da dvorijo Mojstru, ako obsipajo z naklonjenostmi „njegovega

ljubljenca". V mojem službenem listu so se kopičila najpohvalnejša poročila ... Restavracijski režim jih je potem našel tam in jih še povečal, seveda v nasprotnem smislu. Vsako leto so se mojemu službenemu listu priključevale takele pripombe: 'nepopoljšljiv bonapartist', — 'bil je uzurpatorjev zaupnik', — 'pridobil si je zaupanje korziške zverine' itd. Na ta način sem bil seveda prištet med najboljše priporočene, ko je bilo po šestintridesetletnem medvladju cesarstvo obnovljeno. Kar predstavljaš si: človek, čigar kariera je bila strta zaradi njegove vdanosti cesarstvu!"

In starec je še pristavil, ne brez nasmeška:

„Glej, kadar se zelo postaramo, postanemo zopet tudi jako mladi. Potem ko sem dolgo in zrelo razmišljal o vsem, kar sem doživel, sem prišel do prepričanja, poslušaj, do globokega prepričanja, da je bil mali Jezušček tisti, ki je vodil vse to. Natančno se še spominjam, da sem tisti sveti večer, dan, preden se je bila tako čudno odločila moja kariera, potem ko sem naložil svoje čevlje, zaradi ostankov svoje otroške vere mislil na to, da jih postavim k ognjišču, kakor sem delal v svojih detinskih letih. Storil sem to seveda brez kakega upanja, deloma le zato, da se nekoliko pošalim sam s seboj, da se nekoliko ponorčujem iz svojega siromaštva in svoje osamelosti. In ko sem se naslednjega jutra prebudil, sem mislil, da so moji čevlji prazni, da ni položil mali Jezušček ničesar vanje. Toda varal sem se: nasul je vanje, samo videl nisem tega."

In gospod Colletet je pokazal na svoj veliki rdeči trak oficirja častne legije in na svojo vezeno senatorsko obleko, ki mu ju je pripravil strežnik za neki dvorni sprejem tistega večera. Toda starcu, za nekaj trenutkov ganjenemu, se je hitro zopet povrnil njegov ironični izraz:

„Vse to le zato, ker sem služil eno uro Napoleonu za palico! Toda danes lahko povem," je pristavil in zlobno pomežiknil z očmi, „da sem bil vse svoje življenje zagrizen rojalist!"

¹⁾ pristaš kraljev

BARBARE JEAN

Če bi se zgodilo, da bi dekle po imenu Barbara Jean bralo te vrstice, tedaj bi prvikrat spoznala svojo lastno skrivnost, katere ji ni bil zmožen povedati noben prijatelj, celo niti njen družinski zdravnik ne.

On je bil že starejši, a zelo ugleden in spoštovan gospod in je Barbaro Jean poznal že od njenega rojstva; zelo dobro se je spominjal tudi njene matere.

Kljub svoji starosti je bil še vedno v aktivni praksi, ko nekega deževnega večera stopi Barbara Jean v njegovo zdravniško sprejemnico. Stari zdravnik je pogladil svojo belo brado in jo pozdravil, kot da bi bil njen stari oče. Pripomnil je, kako dobro izgleda, kako cvetoč obraz ima. Toda kmalu je utihnil, ker so njegove bistro oči odkrile njeno nervoznost in predvsem uporni blesk njenih oči.

„Doktor,” je rekla „nima smisla, da bi se lovila. Prišla sem s prošnjo za pomoč v jako važni stvari...” Dušeci molk...

Stari častitljivi zdravnik jo je pozornеje pogledal in čakal.

„Poslati me morate k nekemu, ... doktor, ... vem, vi bi tega sami ne...”

„Tako, to je tisto, kar misliš...” je zašepetal boječe in nalahno, kakor da bi govoril samemu sebi. „Kako dolgo si bila poročena, Barbara?”

„Eno leto samo...”

„In zakaj nočeš imeti otroka?” je zopet skoraj neslišno in pomilovalno izustil zdravnik.

„Hočem, ho... toda drugič... ne sedaj. Sedaj je nemogoče... S tem bom vse uničila...”

„Kako...?”

„Doktor, to bi prekinilo vso mojo pevsko kariero...”

„Otrok, in to se ti zdi tako važno, da bi celo...”

„Seveda! Sedaj sem šele začela... Kako naj prekinem? Morda pet let pozneje — ali deset, morda...?”

Nato je nastopil dolg molk...

„Kaj pa tvoj mož misli o vsej stvari?” je stari zdravnik nenadoma zlomil mučno tišino.

„Oh, Fred... on sploh ne sme zvedeti. On niti ne sluti sedanji položaj... Fred bi tako rad imel družino. A nima prav, doktor! Ne, morate mi pomagati... Prosim...”

Zdravnik se je sklonil naprej in jo pomilovalno pobožal po roki.

„Ne vem, če se zavedaš, kaj prosiš,” je začel, a ona je izmaknila roko nervozno in nepotrpeljivo.

„Da, vem. Nič več ne zahtevam od vas, kot to, kar storé tudi drugi zdravniki, saj vem. Samo ime mi dajte in naslov, h komu naj pojdem...”

Zdravnik se je polagoma dvignil iz svojega naslonjača. Naenkrat je pred njo zrasla spoštljiva in veličastna zdravnikova postava: šest čevljev visok, resen in brada mu je dajala oblast, a oči so se mu uprle daleč nad njeno glavo, daleč v

preteklost, kot da bi iskale brezdanji prostor, gledajoč v neskončnosti nekaj starih spominov, polnih pomena za ta lahkomiselni trenutek.

„Ne, Barbara Jean!“ je rekel odločno, a vendar je njegov glas izzvenel v mi-lobi in prošnji in dobroti. „Nikdar nisem storil kaj takega. Vsi pošteni zdravniki odklonijo — le nekaj kriminalcev to stori, kar ti zahtevaš. Tudi pomagal nisem pri taki stvari... nikdar v vseh petdesetih letih, ko sem se že tolikokrat boril s smrtjo za življenje... Naša naloga in dožnost je... da ohranjamo življenje. Če nočeš poslušati mene, poslušaj svojega moža in še Nekoga drugega. On nima nič manj pravice odločati o tej stvari kot ti.“

„Naj torej uničim vso svojo kariero, vso bodočnost?“ je kar bruhnilo iz nje. „Tudi jaz imam življenje, ali ga mar ne smem živeti? In življenje hočem uživati! Hočem imeti vsaj nekaj od njega... Nočem, ne, nočem postati mati!“

„Pozabljaš,“ je glasneje zatrdil zdravnik, „da, čeprav vajin otrok še ni rojen, si ti že mati.“

Barbara Jean ga je še enkrat brezupno pogledala in odšla v deževno noč.

*

Ne morem povedati, kako se je odločila in bi se morda tudi zelo čudil,

ko bi vedel. Toda dobro vem, kaj se je še tisti večer zgodilo z doktorjem.

Dolgo časa je sedel v svoji sprejemnici; s sklonjeno glavo in zaprtimi očmi se je spominjal svojih minulih let... Čez nekaj časa se je dvignil ter odšel k polici, založeni s starimi zapiski. Bili so dnevniki, ki jih je vodil v teku pol stoletja trdega dela. Vzel je enega izmed zapiskov, se vsedel nazaj k pisalni mizi in začel listati. Zavihani rob na starem porumenelem papirju mu je pokazal zapisek pred petindvajsetimi leti. Šepetaje si je prebral, kar je zapisal že tako dolgo:

„Gospa N. N. je prišla k meni danes popoldne. Noče imeti otroka in me je prišla prositi, da bi prekršil zakone. Odklonil sem seveda. Dolgo sem z njo govoril in jo prosil, da opusti te morilne načrte. Odšla je prepričana — vendar prosim Boga, da se ne bi premislila.“

Več in več strani je obrnil, dokler se mu ni pogled ustavil na osiveli beležki, ki jo je prebral sam zase:

„Danes sem bil navzoč pri porodu otroka gospé N. N., ki ga je hotela umoriti. Bil je tako lep in zdrav dekliček. Imenovali so jo Barbara Jean.“

Nato je zdravnik zaprl svoj dnevnik...

Moja deklica

Moja deklica, pšenica,
zmeraj bolj te rad imam;
našega polja kraljica —
lepše cvetke ne poznam.

Zima, pusta in odurna,
s tabo prav lepo ravna:
z belim prtom te odeva,
da te mraz ne pokonča.

Majnik ti lase razčeše,
trga in mori plevel. —
Čuj, škrjanček v ranem jutru
prvi spev ti je zapel!

Mlado sonce te objema
in poljublja raz nebo;
luna te zaziblje v sanje
in spreminja klas v srebro.

Naš ponos si in bogastvo,
blagoslov, ki trud zlati. —
Prepelica, tvoja ptica,
ti prepeva: petpedi!

Glasno škripljejo vozovi,
kmetič daje Bogu čast
za nebeški kruh življenja
in za polja bujno rast.

Limbarski

OKNO NA DRUGI STRANI

Mladenič je sedel v dnevnem vlaku in skozi okno opazoval romantično pokrajino, ki se je daleč na horizontu počasi spreminjala v plavo nebo. Poleg njega se je bil udobno namestil starejši delavec. Naenkrat pridrvi grmeče mimo po vzporednih tračnicah ekspresni vlak, tresoč šipe na oknih in brišoč za seboj divno pokrajino in nezadovoljno rjoveč kot sodni dan.

Mladenič ob oknu se ježno zdrzne in strepo pogleda v napol spečega starega delavca:

„Zopet je tu! Vedno eno in isto! To je tisti moj vlak!”

„Tako...?” se obrne starejši mož z ljubeznivim nasmeškom, „zdi se mi, da te je ta tvoj vlak precej razgrel in razburil...?”

„Kar s tem mislim,” se je zagrenjeno opravičil mladenič, „je to, da vedno kaj pride vmes med mene in med to, kar ljubim. Še nikdar ni bilo drugače. Ko sem bil še otrok, mi je stric kupil vstopnico za cirkus, toda še isti popoldan me je prišla škrlatica in sem moral v bolnico. Ko sem postal starejši, sem se nameraval vpisati na univerzo, a mi je umrl oče in — naravno, da sem moral podpirati mater in sestro. In pozneje sem srečal ljubeznivo dekle in... —”

Tedaj ga strejši možak prekine: „Toda ne razumem, kaj ima brzec s tem opraviti?”

„Well,” nadaljuje mladenič, „še pred nekaj minutami sem opazoval skozi okno čudovito idilično pokrajino — to je vse! Bila je lepa kmečka hišica in na strani vrsta skrbno obešenega perila z rdečo flanelasto srajco, ki je veselo vihrala v zelenem drevju... in tedaj ti ta peklenski vlak prigrmi mimo in vse izbriše za vedno...”

Delavec pripomni pomirjajoče: „To se zgodi večkrat, vendar ali si že kdaj koli pomislil, da ima vsak vlak okna na obeh straneh? Pogledj sedaj...!”

In mladenič je pogledal skozi okno na drugi strani, pa se mu je odprl pogled na široko morje odprtega zaliva, srebrno modro se lesketajoče v sinjini poletnega neba, čigar mirnost je motila samo baraka z oranžnim jamborom in trebušasto napetim jadrom: pogled kot nalašč za opazovalca, tako mirno in ljubeznivo.

„V življenju boš dostikrat dognal,” je zamrmral stari delavec, „da veliko zavisí od tega, na katero stran gledaš.”

Stari je tedaj nadaljeval o važnosti našega gledišča, kajti veliko sreče in bede največkrat izhaja samo od našega zadržanja do dogodkov. Važno je, kako gledaš na dogodke, kako jih znaš izkoristiti in kako jih sprejemaš vase. Edina pot debatiranja z mrzlim vetrom je, da oblečeš kožuh. In nato morda poznaš tisto znamenito molitev: „O, Bog! Daj mi srčnosti, da spremenim stvari, ki se dajo spremeniti; daj mi mirnosti, da jih srčno sprejemem, katerih ne morem spremeniti, in daj mi modrosti vedeti razliko!”

Kakor vojak, ki je izgubil roko. Pa, ali jo je v resnici izgubil?”

Bil je ranjen v prvih bojih druge svetovne vojne. Znašel se je na operacijski mizi vojaške bolnice in, ko je odprl oči, je zagledal zdravnika, ki se je sklanjal nad njim in ga obvezoval.

„Vse je v redu, dečko!”, reče zdravnik, „kmalu boš dober; a povedati ti moram, da si izgubil roko...”

Vojak se nasmehne in odgovori s slabotnim glasom: „Izgubil? Ne, nisem je izgubil! Dal sem jo...!”

V velikih ali majhnih stvareh, ki se zgodijo v našem življenju, ni nič bolj važno kakor naše zadržanje do življenja. Bodočnost pohabljenega vojaka je bila polna upanja zaradi njegovega pozitivnega vidika. Niti malo ni obupaval.

Vsaka nesreča v našem življenju je priložnost za napredek v duhovni moči, za katero moramo biti v resnici hvaležni. Vse zavisí od tega, kako odgovorjamo, ko nas Bog kliče.

Kmet v mračni izbi

Sam v mračni izbi,
oprta na komolca —
kakor v ogljeni risbi
na sivem papirju.
Šipe postajajo motne
kot krila,
izdrta
kačjemu pastirju.
Skoznje kot zmerom bolj potne
tja preko vrta
mračno ga gleda
slamnata streha
sosedovega kozolca.

Tihota je siva,
v svoj puh ga zapreda,
v njej plivka uteha
utrujenega poljedelca,
kot iz širokega vrelca
v njegovo srce se razliva.

Jezusov s trnjem oviti obraz
nad mizo iz kota
v njegove občutke se mota
tem svetleje in slaje,
čim bolj se v puhaste saje
spreminja večerni čas...

Gorazd Gosposvetski

Bršljanski:

Maj in Ivan Gradnik

(Ob 240-letnici tolminskega punta, 1713 — 1953)

Jesenov cvet od Krasa zaduhtel do števerjana,
glicinije osplo sladko se, hlastno, v dušo tožno,
k šmarnicam želi zvečer še duh pobožno,
ob majniški Kraljici čeli se slovenska rana.

Povsod srečujem te v rosi, rožah v maju,
junak naš, po potéh, v goriškem gaju...

V zraku sinjem, majnicah in lilijah duh plava:
„Kako je tebi zdaj, slovenska očetnjava?
Ne v boj več, v mir, ki iz Očeta — Slova
izvira, v Kristusovo slavo, v milost, lepotije
Mengor, Bršljanske, Gosposvetske Matere Marije,
v Kralju — Kristusu slovenska doba nova.”

Esén:

Spomlad v Št. Florijanu

Pogrnili so holme češnjevi cvetovi,
še hiše kot cvetovi so srebrne
in še, ko sonce se utrne,
se v mraku svetijo domovi...

Nad češnjami je zvezda zasijala
in moja duša jo je koj spoznala.

To zvezda Ivana je Gradnika
iz Tolmina,
ta moja, tvoja, narod, bolečina.

Pogrnili so holme češnjevi cvetovi,
srebré od njih se hiše in grobovi.

Kaj bi hodila drugam?

Kako, kako se nocoj
težki klas šibi:
preko polja zorečega
poletje, poletje hiti.

Bom ugledal njo,
njo zardelo kot mak,
da mi bo lažji nocoj,
nocoj na vaš korak.

Tam preko jas in gorá
kamrica je tam,
misel, oj misel, zakaj
nocoj bi hodila drugam?

Marijan Jakopič

Sreča

Med trpljenjem in veseljem
stalno niha sem in tja;
tam je njena domovina,
kjer ni križev ne gorjá.

Včasih se mi že dozdeva,
da smehlja se in golči;
brž pa senca jo zakrije
in oblak nad njo viši.

Sreča ribi je podobna,
ki jo kdaj pač uloviš,
pa se ti takoj izmuzne,
če jo še tako držiš.

Limbarski

VRATA SO BILA ZAPRTA

Od časa do časa prav vsi izgubimo potrpežljivost. Radi celo verjamemo, da je dobro, če se sem pa tja malo „znesemo“ nad kom. Toda lahko smo prepričani, da nihče ne stori drugemu dobro, če ga rani ali odkloni preprosta dejanja vljudnosti in dobrote, ki so del krščanske ljubezni. Niti ni globljega veselja v življenju razen tistega, ki žari od samopremagovanja, ko ukrotimo svoje najgrše nagne ter najdemo mir in dobro voljo sredi razjarjenosti in mržnje.

Dobro je za nas vse, da še nismo plačali strašne cene, ki jo je plačala žena zaradi zaprtih vrat. Slučaj mi je prav dobro znan: skoraj neverjetna povest znamenitega dunajskega doktorja.

Bil je spoštovan, a jako dober človek in je postal znamenit, ko je ozdravil hčerko nekega chicaškega bogatina, ko so odpovedali že vsi drugi zdravniki. Bil sem takrat še zelo mlad.

*

Bolno dekle je bilo dedič chicaškega stockyardskega milijonarja. Starši in dekle so že bili brez upanja. Končno so jo odpeljali k zdravniku Adolfu Lorenzu na Dunaj. Ta je poskusil na dekletu z novo tehniko, takozvano „brezkrvno operacijo“, in dekle je ozdravelo! Zdravnikovo ime je zaslovelo po vsem svetu in kmalu so ga zaprosili, naj bi napravil potovanje po vseh ameriških bolnišnicah.

Tako je bilo, ko sem ga srečal. Skupaj sva kósila v newyorškem staromodnem Murray Hill hotelu, ki ga danes ne boš več našel. Dr. Lorenz mi je potožil, da je prišel v novo deželo le z namenom razložiti svojo tehniko ameriškim zdravnikom, toda kamor koli je prišel, so ga povsod nadlegovali starši ali možje ali žene, naj ozdravi njihove drage. Seveda mu ni čas dopuščal in le malokateri je imel to srečo.

Vendar naslednji doživljal in izkušnja, ki jo opisujem, mu je zatemnila

obisk v Novem svetu in zagrenila zadnje ure v nekem srednjezapadnem ameriškem vlemestu.

Zgodilo se je, da je stari dr. Lorenz, mudeč se v tem srednjezapadnem vlemestu, bil nekega dne nadvse utrujen in izmučen od neprestanega dela in nadlegovanja. Čuvaji so ga morali braniti pred neštevilnimi prosilci in nadlegovalci. Tako si je po dolgem času stari zdravnik zaželel vsaj malo miru in samote. Pozno popoldan se je naskrivaj izmuznil na ulico ter odšel na sprehod po predmestnih ulicah. Na polovici poti ga iznenadi nevihta z močno ploho. Tako neznansko je lilo, a v bližini nikjer zaklonišča, da se je zdravnik zatekel k najbližjim vratom ter pozvonil. Starejša žena, že itak nevoljna in razkačena, zakriči:

„Glej, da zgineš! Imamo že sami dovolj sitnosti!“ in mu pred nosom zaloputne vrata. Stari zdravnik je ostal na dežju, dokler se ni ves premočen usedel v avto s čuvaji, ki so ga iskali, da ga odpeljejo nazaj v hotel.

Ko je drugi dan neprijazna gospodinja prelistavala jutranje novice, je kriknila od tegobe in osuplosti. Na prvi strani je prepoznala sliko znamenitega zdravnika iz Dunaja. Vsa tragedija pa je bila v tem, da je hčerka te žene trpela na isti bolezni kot bogata stockyardska dedinja. Veliko pisem je pisala v hotel in roteč prosila zdravnika, naj pride na njen dom in — ozdravi bolno hčerko ... Ne vem, kaj je storil stari gospod, toda eno vem, da mu je tista žena pred nosom zaprla vrata, ko ji ga je tako rekoč pripeljal sam Bog.

Vsak dan v življenju imamo priliko pomagati komur koli. Pri vsakih vratih stoji priložnost pomagati sočloveku. Poleg tega pa imamo še obljubo sodnega dne: „Kar koli boste storili enemu izmed mojih najmlajših, to ste storili meni!“

Luč v DUŠI

Majhna italijanska vas se blešči v poletnem dnevu. Nad njo se vzpenja modro, jasno nebo. Sredi vasi stoji cerkvičica, bela, štirioglasta, z zelenimi vrati. Na prostoru pred cerkvijo je vse živo. Največ je žená s čipkastimi rutami, z rdečimi, rumenimi, modrimi, zelenimi ogrinjačami okoli ramen. Kot daljna godba šumi pogovor med njimi.

Popoldan se je že nagnil proti večeru. Zdaj bo imel pater Frančišek še pobožnost pred Marijinim oltarjem v cerkvi, potem bodo šli spet domov. Preko hribov in dolin, skozi divje soteske, mimo z mahom obraščenih skal naprej, vedno naprej... do Poggio Bustone (izg. Pódžo Bustóne), kjer bodo iz starinskih koč zamigljale lučke kot kresnice. To so tisti, ki so morali doma ostati in bodo hiteli s prižganimi svečkami romarjem naproti.

Naenkrat se ljudje pred cerkvijo vznemirijo. Le kako se obračajo glave, da se bliskajo uhani v soncu, kako stikajo vsi glave skupaj, da trepetajo čipke — in kako šušljajo jeziki... hitreje, vedno hitreje: tam izza koč prihajata — Lovrenc in Angelina.

Oh, pater že vé in mati Jakoba in mala Benedikta in babica doma v ubožnici: Lovrenc ima Angelino rad, iz srca rad in ima poštene namene. Angelina je res lepo dekle z angelskim obrazom, ki ga le nekaj tako žalostno kazi: ugasle oči. Od otroških let je že slepa. Pri stari teti živi in se preživlja s pletenjem. Čudovito lepe preproge in mrežice se kot rožni popki razcvetajo pod njenimi prsti. In Angelina je po župnikovem prepričanju najbolj pobožno dekle v vasi. Dá, nekateri celo trdijo, da je Angelina svetnica.

In spet obračajo glave, trepetajo čipke, šušljajo jeziki... Vihravi Lovrenc bi Angelino rad za ženo. Toda... on le nerad upogne svojo kodrasto glavo in koleno pred duhovnikovim blagoslovom. Ure in ure poseda v svoji ubožni sobici in izklesava življenje iz kamna. Ljudi in

živali... počasi, vztrajno se bo dokopal do vrha. Tu in tam že omenjajo njegovo ime med umetniki.

Skrbno, skoro nežno, vodi visokovzrasli fant slepo deklico. Ves čas romanja jo je tako vodil, zakaj on je Angelino pregovoril, da se mu je zaupala in šla z njim na romanje. Rekël je — kar slišati je tih žvenket ovratnic ob živahnem mahanju z rokami in čipke na rutah vneto prikimavajo — rekel je, da mora Marija narediti čudež, da mora odpreti Angelini oči... in potem bosta srečna zaročenca.

V cerkvi doní v močnih glasovih Marijina pesem, že kar kričeče glasno, kot bi hotela predreti strop in stene in se dvigniti naravnost v nebo pred Marijin prestol. Marijin kip, v bisere in svilo odet, monštranca v rokah patra Frančiška, vse je zavito v kadilo. Srebrno zapoje zvonček: romarji padejo na kolena. Hitro se še marsikatero oko naskrivaj ozre na stransko klop. S sklonjeno glavo kleči tam Angelina, ob njej pa stoji vzravnan Lovrenc z nerodno sklenjenimi rokami.

Utihiñil je zvonček... zadrslali so škornji po tleh... čudeža ni bilo. In že neso pripognjeno Marijino bandero skozi cerkvena vrata, za njim se prerivajo beooblečene deklice, možje, žene... zunaj se že sliši zmedeno klicanje, vpitje.

„Ne bova šla z njimi domov!“ — Kot roteča groznja je udarila beseda Angelino.

„Kaj še hočeš narediti?“

„Zvečer, ko ne bo nobenega več v cerkvi, prideva še enkrat sem. Potem mora Marija narediti čudež!“

„Lovrenc! Mora?“

„Seveda ga bo naredila!“

Le nekaj sveč še trepetajo pred Marijino podobo in večna luč sveti kot božje oko v temo. Angelina kleči na tleh, Lovrenc pa sloni ob izrezljani klopi. Ves blede je, ustnice mu trepetajo: „Zapeti mo-

raš, Angelina, saj znaš tako lepo!"

„Lovrenc, strašen greh je, s silo od Boga čudež zahtevati."

„Vi, pobožnjaki, pravite, da je tu kraj milosti. Tu si torej lahko vsak izprosi, kar potrebuje. Jaz pa bi rad tebe... zdravo... Kar poj!"

„Evviva Maria e chi la creò!" (Po-zdravljena Marija in Stvarnik njen!) Tiho in otožno plava pesem pod obo-kom... sveče trepečejo... Marija se blesti v biserih in zaponkah.

„Lovrenc, daj mi blagoslovljeno sve-čo, ki sva jo prinesla Mariji. Prižgala jo bova." Nestrpno brska Lovrenc po rdeči usnjati torbi.

„Sama jo moraš prižgati, Angelina!"

„Da, tam pri oltarni sveči. Kar pusti me, bom že sama!"

Slepo dekle vstane, se vzpne po stop-nicah do oltarja. Kar naenkrat pa vse v njej vztrepeta, se dvigne... vse skrito trpljenje, tajno upanje, hrepenenje in ljubezen — pa tudi tiha vdanost, ki jo je vedno prevzemala.

„Marija, Mati, Devica!" zakliče, „vze-mi mojo luč in daruj mi v zameno tvo-jo luč!"

Potem tiplje z vitkimi prsti ob oltar-nih svečah, da bi našla plamen.

„Luč!" je zadonel njen glas po cerkvi. „Luč! Luč!"

Mož Bog, tanek, lep pajčolan na An-gelini glavi je zagorel... Kot rumen jezik se požene ob njem plamen na-vzgor... dekle omahne in pade preko oltarnih stopnic.

En skok, in že ji Lovrenc strga pajčo-lan z glave... Sveta nebesa! Lasje gore! Komaj poduši plamen, potem se zgrudi ob nezavestni na kolena.

Po cerkvi se oglašé drseči koraki.

„Pomagajte, pater Frančišek!" Štiri krepke moške roke poprimejo Angelino, jo занesejo v zakristijo, previdno položé na klop.

„O pater...!"

„Že vse vem. Med potjo so mi pove-dali," odvrne mirno duhovnik.

„Če Angelina sedaj odpre oči, verje-mite..."

„Jih že odpira. Kar pogledjte..."

„Angelina, ali moreš kaj videti?"

„Da, Lovrenc, toda le naznotraj, le v notranjosti duše. Tam sem videla luč... kot mogočen kres... in sem spoznala, da je največje, kar imamo, luč v duši. Le ta luč je edino prava in resnična... luč od Boga. In Marija bo tudi tebi to luč izprosila, Lovrenc."

Lovrenc zavzet strmi v blede ustnice, željno pije njene besede.

„Svetnica si, Angelina!"

„Le eden je svet: Bog. Saj si ga začu-til tam v cerkvi?"

„Že! Toda še bolj sedaj, v tem hipu!"

„In mu boš ostal zvest... do zadnjega zvest...?"

„Da, vsaj poizkusil bom!"

„Marija je zares naredila čudež", dé pater Frančišek tiho...

LOJZE KOČIJANČIČ:

PLANIKA

*Planika lepa nad prepadi belimi,
mirno rastoča med gorami smelimi,
nihče ne utrga te iz rojstnih tal
samotno krasotico gorskih skal.*

*Oko nobeno te zadržano
v ekstazi tihi ne bo gledalo,
srce nikdar nobeno ti ne bo
ljubezni svoje izpovedalo...*

*Komu le hraniš mehki svoj nakit,
komu v očeh svoj belozlati svet,
komu razcvita tvoja se mladost,
koga le čaka mehki tvoj ponos?*

*V vprašanjih teh ne ti, le jaz medlim,
miru v samotni iščem — ne dobim;
ti ne, jaz s prošnjo v duši in očeh
nečesa iščem vedno in pri vseh,
nekoga čakam, čakam, mrem za njim,
brez njega tonem, venem in trpim...*

*Čist val radosti, val temn gorja
rad žlil bi v čašo živega srca. —*

*Očnica, krasotica gorska ti,
v samoti vsa bogata si.
Oči razumem belozlati soj,
tvoj neskaljeni, blaženi pokoj.*

*Samota tvoja — dragocen zaklad
brez neutešenih hrepenenj in nad. —
Samota moja še v željah gori:
v očeh in srcu še pokoja ni. —*

UKROČENI MALOPRIDNEŽ

Bilo je nekega žalostnega zimskega popoldneva, ko so na častno besedo znane-ga Fathra Flanagan iz državne ječe pripeljali v Boys Town nepoboljšljivega kaznjenca. Oropal je banko in tri trgovce napadel z revolverjem — a bil je star šele osem in pol let.

Eddie mu je bilo ime, a rodil se je v zloglasnih ladjedelniških breznicah največjega pristanišča sveta. Ko je razsajala gripa, sta mu umrla oče in mati; takrat je bil star komaj štiri leta. Porivali so ga od družine do družine, da se je začel potikati in potepati po pristaniških prizemljih, živeč podobno lačni in brezupni živalci.

Z osmim letom je dobesedno postal vodja malih gangsterjev, od katerih so nekateri bili še enkrat starejši kot on sam. Zapovedoval jim je tako, kot so ga starejši pobalini pred njim naučili, z razliko, da se je še bolj uvežbal v „stroki“. Učil in navajal jih je na majhne zločine, a vsak načrt je do potankosti preštudiral in izpeljal do logičnih malenkosti.

„Eddie,” je začel Father Flanagan,

„imam te zelo rad in upam, da te bom enkrat privil na svoje srce, ker sem prepričan, da si kljub vsemu le dober deček!“

Odgovor se je glasil v enem samem prezirljivem zlogu. Prvi dan, ko se je prikazal v šoli, je sestro učiteljico tako zelo brcnil v koleno, da je morala v bolnico. Vsak se ga je bal, zlasti oni, ki so okusili njegovo pest. V mesecih, ki so sledili, se ni z nobenim sprijaznil in tudi ni maral nobenega prijatelja. Prosti čas je porabil, da se je plazil po poslopju in iskal edino priliko, da bi neopazno ušel. Trmasto in mrko se je branil telovadnih vaj in se ni pridružil ne odbojki ne nogometu, češ da so to „otročarije“. Niti petje niti orkester ga nista mogla razveseliti ali navdušiti. Farma ga je ubijala in dolgočasila. V Boys Town-u je bilo kmalu eno samo vprašanje: ali ga bo Father Flanagan potuhtal ali ne!

„Vsa vzgojna pravila in predpisi so za nič!“ je sam zase mrmral Father Flanagan. „Malega hudiča bom namazal — z ljubeznijo!“ si je mislil.

Z grozo se spominja vseh naslednjih tednov in mesecev, posebej še vseh B-kin programov, ki jih je zapravil z malim kriminalcem. Tudi zdravniki se čudijo, da ni Eddie zbolel ali vsaj dobil izpuščaje od vseh hrenovk in hamburgerjev, orehov in čokolade, kikirikijev, sladoleda in sladkorne vate. Vendar naj je bil Father Flanagan še ta dober in ljubezniv, Eddie je ostal mrzel in zakrknjen.

Vernemu Fathru Flaganu se je začelo dozdevati, da je v mladem zločincu najbrž že preveč globoko ukoreninjena podedovana zloba in hudobija, kateri zlepa ne bo kos. Vendar nekega milega spomladanskega jutra Eddie predrzno z ošabnim nastopom udere v pisarno, hoteč enkrat za vselej poračunati s Fathrom Flaganom:

„Skoraj bi se že ujel na tvoje limanice!“ je slovesno izjavil. „Toda sedaj šele vidim, kam pes tace moli. Father Flana-

gan, ti si navaden farizej in slepar, da veš. In če ti to dosedaj še nihče ni rekel, ti pa jaz povem!"

„Dokaži, ali pa jezik za zob!"

„O kay! Pravkar sem pljunil v kuharjev obraz! No, kaj praviš na to?"

„Da si kljub temu še vedno lahko dober fant!"

„Lažnivec! Kar sem že rekel! In ti se še vedno tako lažeš in dobro veš, da je to pristna laž; da nikakor ni res — ali ni dovolj dokazov, da si hinavec?"

(„Oče nebeški, to je poštena logika! Kaj naj mu odgovorim? Kako naj opravičim svojo vero in zaupanje vanj — in v Tebe? Z Eddiem sedaj ali pa nikoli več. Bog, daj mi milost, da bom sedaj pravo zinil!") Po tej trenutni molitvi si Father Flanagan izplakne grlo.

„Eddie, povej mi, kaj je ‚dober dečko‘? „Dober fant je oni, ki je ubogljiv! Ali ne?"

„Yes!"

„Vse stori, kar mu učitelj reče?"

„Menda, da...?"

„Well, Eddie, to je vse, kar si dosedaj delal. Edina sitnost s teboj je ta, da si imel krive učitelje — pristaniščne zločince in pocestne barabe — toda vedno si jih ubogal; storil si vsako barabijo in vsako hudobijo, ki so ti jo rekli. Če boš tukaj pri nas poslušal dobre učitelje, pa bo s teboj vse dobro!"

V začetku je drobna človeška postava gledala prav začudeno in neumno. Nato so se mu oči zaiskrile v solzah, a črne obrvi so začele nalahno drhteti. Počasi se je približal za pisalno mizo, obsijano s sončnimi žarki. Duša Fathra Flanagan je zakričala od veselja. Razširil je svoje roke in otrok je padel v njegov objem ter položil svoj objokani obraz na njegovo srce...

LOJZE KOCIJANČIČ:

Večer ob Nadiži

Večer

zapreda vas in polja v sladek mir.

Cez bele kamne polzi,
v tolmunih rahlo zašumi —
Nadiža.

In dalje bele kamne poljublja,
se v njih izgublja,
še dalje mesec beli prod srebrni.

Dekliška pesem od nekod drhti:
po poti nad vasjo
držč se za roké gredo,
sanjavo mehko pesmico pojo.

Zdaj ustavil je nekdo korak,
zdaj se pognal je v mrak...

Po drevju mehko šelesti, —
vsa vas že spi.

Vrhovi se tajinstveno zgovarjajo,
skrivnostne strune na uho
narahlo udarjajo.

Tam daleč mesec beli nam sveti.
Nekdo ihti.

Razgibal je najtišjo bol
večerni mol. —

LOJZE KOCIJANČIČ:

Gorska meditacija

Troje mladih duš — in mir okrog.
Te tišine — morda se umirimo,
te višine — daj, da zastrmimo
v tvojo sončno pot, o Bog. —

Ti grebeni drzni in samotni:
drzna je, samotna naša pot;
ti prepad i temni in strahotni:
samo Ti boš rešil nas, Gospod!

Vi robovi močni in deviški,
ki poljublja lahni vas zefir:
bom li našel duši mučeniški
v teh višinah vaših: Luč in Mir?

Morda zato

Na polja pada svetla mesečina,
zamrl je pod okni fantov glas,
v trepetu se poljublja z makom klas,
v naročju božjem mirno spi dolina.

Še jaz sem čisto spremenjen nocoj.
Ne vem, kdo me prišel je obiskat,
s piščalko vrbovo v srce igrat,
morda zato, ker bil sem sam s teboj.
Marijan Jakopič

Žalosten sprejem

Bil je zelo — zelo star tale ded. Roka se mu je tresla, ko mi je podajal majhno fotografijo, ki jo je imel skrbno zavito v modrem papirju.

„To je moja hči in njeno najmlajše dete — tu na levi — ki ima tako zlate laske,” je govoril z glasom, polnim ponosa; kazalec se mu je tresel, ko je kazal na deklico, stoječo na levi strani fotografije. Za druge, ki so bili na fotografiji, se sploh ni zmenil, čeprav je bil mož, ki je stal poleg žene, gotovo njegov zet, ostali pa njegovi vnuki.

„Če hočete, vas popeljem na njihovo farmo,” sem se mu ponudil.

„Zelo rad, toda ali vas ne bom preveč zadrževal?”

„Kar sedite v avto, očka, zapeljem vas tja,” sem ga pozval.

Odprl sem mu vrata in ded je oprezno vstopil in sedel kraj mene. Precej časa sva se molče vozila. Nenadno sem opazil, da je nekoliko nemiren in da se pripravlja, da bi mi nekaj povedal. In že je začel:

„Moj Bog, kako lahko se dandanes potuje; če se spomnim, kako sem v svojih otroških letih po teh krajih nešteto krat gonil cele črede govedi in ti travniki — ti so se mi zdeli tako velikanski, dandanes pa kar zletimo mimo njih in že jih ne vidimo več.”

Priredil sem mu, da je v prometu velik napredek.

„Moj brat, ki je z menoj krave pasel, je umrl — včeraj — tam zunaj — v Oklahomi.”

„To je žalostno,” sem dejal.

„Kadar se postaramo — moramo vsi tja,” je rekel s starčevsko modrostjo.

Pozneje, ko je spet smatral za svojo dolžnost, da me mora kratkočasiti, mi je pripovedoval o farmi svojega zeta, toda v njegovem glasu je bilo nekaj opreznega, žalostnega. Bilo je videti, da ne vé, kako bi mi povedal, zakaj se pelje k svoji hčerki; ko pa sem se delal, da me to ne zanima, se je oddahnil.

„Tamle tista hiša je to,” mi je pravil

in pokazal proti belemu poslopju. Zapeljal sem prav k hiši. Na prag je prišla suha ženska čudno neprijetnega, zagrnjenega obraza. Ko naju je zagledala, je nevoljno zakrilila z rokami. Dekletce s svetlimi laski je plaho gledalo izza njenega predpasnika.

Starac je stopil iz avtomobila, se priklonil starinsko vljudno in dejal:

„Ali nočete stopiti malo v hišo, da se odpočijete?”

Na njegovih očeh sem bral, da je nekoliko nervozen zaradi mojega odgovora. Odmajal sem z glavo, a preden sem mogel izpregovoriti, nas je zmotil otroški krik.

„Ded se je vrnil — ded se je vrnil!” je kričala deklica, hitela k starcu in ga vsa žareča objemala. Medtem ko je jemal vnukinjo v naročje, je pristopila žena ter se postavila pred starca.

„Oče,” je rekla nevoljno, „ste že spet ušli iz sirotišnice?” In ne da bi bila počakala starčevega odgovora, je nadaljevala svoja očitavanja. Starček je zardel od sramu ter me hvaležno pogledal, ko je videl, da odhajam, ker nisem hotel biti priča mučnega hčerinega sprejema. Toda ženi je bilo to vseeno.

„Obljubili ste, da se letos ne vrnete!”

Njen glas je postal vreščec, tako da je včasih prekričal nežni, žalostni glas male deklice.

„Kajne, dedek, da se ne boste odpeljali, kajne da ne?” je prosilo prestrašeno dekletce.

Toda starček ni odgovoril, samo prestopil se je v zadregi in božal vnukinjo po glavi. Tudi jaz sem bil nervozen kakor on.

„Dobro veste, da so težki časi! Ne morete zahtevati, da bi vas preživljala — zlasti ko vam dajejo v sirotišnici hrano in skrbijo za vas — in sploh, tu ne morete ničesar več terjati!”

Sovražno se je obrnila k meni. „Vseeno mi je, kdo ste,” je nadaljevala, „ampak če ste ga pripeljali, ga spet odpeljite!”

Starec je brez besede postavil deklico na tla in s težkimi koraki prišel k njegovemu vozu.

Ko sva se pripeljala na cesto, je rekel: „Prosim vas, ko bova tako daleč, da naju ne bodo več videli, ustavite! Pojdem peš.“

„Ne, ne, očka, peljal vas bom spet nazaj.“

Žalostno je zavrtel z glavo.

„Ali hočete kaj denarja?“ In segel sem v žep.

„Ne, ne potrebujem. Brat, o katerem sem vam pravil, da je umrl — mi je zapustil petdeset tisoč dolarjev. Zato sem šel k svoji hčeri, da bi ji to sporočil. A po takem sprejemu, mislim, da sem tu odveč...“

PESEM V NOČI

V tistih dneh, ko je bil oče Joseph R. Sizoo nastavljen v New Yorku v sedaj že porušeni cerkvi sv. Nikolaja, je nekega večera doživel čuden dogodek.

Bilo je med vojno in cerkev, kjer je služboval, je organizirala svojo lastno kantino za vojake in vojaške uslužbence. Neke sobote, ko se je zvečer oče Sizoo približal kantinskim vratom, ga je prehitela strežnica ter ga potegnila v stran:

„Danes smo dobili pravega čudaka,“ mu je zašepetala; „oče, prosim, morda morete vi kaj storiti z njim!“

Oče Sizoo je kmalu skozi zakajeno

ozračje plesne dvorane zagledal mladega angleškega mornarja s črnimi kodri in na pol zaprtimi očmi. Stal je ob oknu, a pesti so mu bile trdo stisnjene, kakor da bi držale nekaj groznega, kar ne dopušča, da bi se razklenile. Kmalu je oče Joseph R. Sizoo začel pogovor:

„Bi plesal? Te lahko predstavim...?“

„Ne, hvala, oče!“

„Kadiš? Hočeš eno...?“

„Ne, hvala, oče!“

„Morda malo kave ali sendvič...?“

„Ne, hvala, oče!“

„Mar hočeš, da začnem zvižgati?“ ga je nekoliko že nejevoljno, a vendar s prisiljenim nasmeškom vprašal oče Sizoo.

„Ne, hvala, oče!“

Polnoč se je približevala in sobe so se izpraznjevale; že so zapirali kantino, a osamljeni in molčeči mornar je še vedno stal naslonjen ob okno. Ko je ostal popolnoma sam z duhovnikom, se mu je mladenič polagoma razkril:

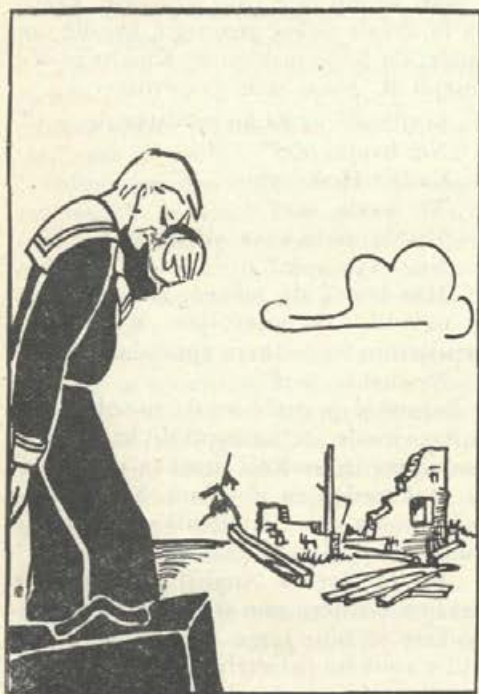
„Pri St. Ives v Angliji sem zrasel z deklico, s katero smo si bili sosedje. Njeno ime je bilo Janie. Njeni domači so bili v velikem prijateljstvu z mojimi, tako da smo se velikokrat pogovarjali o bodočnosti in mislili eni na druge. Začela se je vojna in sem bil vpoklican k mornarjem. Preživel sem vse težke bitke doli na Pacifiku.“

Nekega dne sem pisal Janie in jo povprašal, če bi me poročila. Takoj mi je odpisala, da bi bila z menoj zelo srečna. Tako smo napravili načrt in sem končno dobil petdnevni dopust ter se vrnil v Cornwall — bolje si nisem mogel želei. V cerkvi, v katero sva kot otroka

vedno hodila, je bila lepa poroka. Po poroki so pripravili domačo veselico na Janijinem domu, a potem bi šla na pot po lastni volji še za ostale dni dopusta. Toda najprej sem imel še važen služben opravke: stvari so bile nekoliko zapletene in čas zelo kratek, zato je bila moja prva dolžnost prijaviti se v admiralnem uradu, da sem v mestu. Prilika, ki sem jo dobil, je bila takoj po poroki v cerkvi, da sem odšel in se prijavil vojaški oblasti. Potem sem se vrnil na Janijin dom. Toda hiše ni bilo več..."

Oče Sizoo je v tem trenutku skrivnostnega, a obenem strahoto slutečega molka zaslišal tiktakanje svoje zapestne ure.

„Ostala je samo še razvalina, kadečca, se ruševina... ogorki... in namesto temeljev ena sama velika jama. Prišla so sovražna letala... hiše ni bilo več in tudi ne Janie... in ne več njenih domačih in tudi ne mojih... niti toliko ne, da bi bilo vredno kaj pokopati.“

Moreči molk... Oče Sizoo ga je poskušal tolažiti. Morda bi mladenič hotel iti z njim na dom? Ne, hvala, oče! — Na dolgo potovanje, da vse pozabi? Ne,

hvala, oče! — Kaj še je ostalo očetu Sizoo? Samo še vera...

„Si kdaj koli imel opravka s cerkvijo?“

„Ne,...! O pač, oče! Pel sem v cerkvenem koru, ko sem bil še otrok.“

„Katera je tvoja najljubša?“

„Zdi se mi, da bo tista „Lead Kindly Light!“

„Bi jo sedaj zapela?“

Mladenec je še vedno žalostno gledal v tla ter, ne da bi se premaknil, si je izpral grlo in začel peti:

„Pot je temna

in jaz sem daleč od doma...“

Nenavaden duet. Koliko pesmi sta to noč prepela, oče Sizoo ne vé. Nazadnje je že spodaj na cesti dan s svojimi prsti lovil svetlobo in duhovnik je pogledal mornarja. Njegove oči so bile široko odprte in so žarele, a pesti so mirno odprte ležale na kolenih.

„Misliš, da boš sedaj lahko spal?“

„Da, hvala ti, oče!“

Z roko v roki sta odšla v zgodnje jutro.

Naša pesem

Stara, kakor rod slovenski,

pesem naša je...

V njej nam svoje misli, želje,
narod izpove...

Pelje nas nazaj v čase
prejšnjih lepih dni,
opominja, da ostali
zvesti njej bi vsi!

Nam prepeva o mladosti
iz otroških let,
ona vé za vse mišljenje
fantov in deklet.

Z nami gre pod vaško lipo
in ven v božji svet,
nam opeva vinsko trto
ter spomladni cvet.

Vriska, žalostna postane:

„Hiša očina...“;

nežno, nežno nam zapoje:

„Rožic ne bom trgala...“

R. Vouk

Ukradeni košček SREBRA

Veliko nenavadnih povesti pripovedujejo o dejanjih in nehanjih okoli okrog-le mize v jedilnici „Kluča igralcev“. To je znameniti klub, ki je v newyorškem Gramercy Parku v hiši Edwina Th. Booth-a (1833–93), kjer se zbirajo umetniki, literati in igralci, da v dovtipnosti in duhovitosti preživijo večerno zabavo.

Izmed vse folklore — na stotine legend — tega kluba najbolj ljubim povest, ki mi jo je povedal dr. Rihard H. Hoffman: povest o srebrnem novcu in okrogli mizi. „Ne sodite, da ne boste sojenil!“ pravi sveto pismo in sledeča zgodbica poudarja omenjeni nauk.

Bilo je zimskega večera in družba je bila zbrana okoli okrogle mize. Eden izmed navzočih članov je razkazoval škatljico v rdečem žametu. Ko jo je odprl, se je na saténasti podlagi zasvetil srebrni kovanec.

„Nekateri že veste,“ je začel možak, „da sem leta in leta zbiral redek star denar. Zares, danes sem imel srečo in „ujagal“ dragocen in redek zaklad: pol starega zveznega (confederate) dolarja. Samo trije ali štirje so bili skovani in so skoraj neskončne vrednosti. Prepričan sem, da je to edini, ki ga je še bilo mogoče dobiti na trgu in, čeprav sem ga drago plačal, vendar se mi še vedno zdi pod ceno. Ga hočete videti...?“

Nato je snel poldolarski srebrnik z baržunaste podlage in ga položil na dlan svojemu prvemu sosedu. Medtem ko je dragocena stvarca romala iz roke v roko, je srečni lastnik odgovarjal in razlagal vprašanja. Vse je opisal, kje in kako ga je dobil. Navdušen zaradi zanimanja poslušalcev jim je zbiratelj še nadalje govoril o starem denarju in njegovih zbirateljih, da je ura hitro minila in je lastnik zopet povprašal po svojem poldolarskem konfederatnem kovancu.

„Mimogrede, bi lahko dobil srebrnik nazaj?“

Pa... dragocenega starega novca ni bilo nikjer. Nastala je zmešnjava; vsak se je obračal k svojemu sosedu, toda

kmalu so si bili na jasnem, da ga nihče nima. Vsak je trdil, da ga je videl in imel v roki, a obenem tudi prisegal, da ga je izročil sosedu. Edino zadnji član kluba je zanikal, da bi ga videl ali imel v roki; končno nihče ni vedel, kje bi bil redki košček srebra. Napravili so preiskavo, stole prestavljali, namizne prte obračali, vsak si je pregledoval žepe... Nikjer srebrnika! Po dvajsetih minutah preiskovanja in iskanja niso več vedeli, kam bi še pogledali in kje iskali.

„Nekdo izmed nas ga je vzeli!“ je izbruhal lastnik in prej bel obraz je postal rdeč od jeze.

Tajnik kluba se je takoj oglasil in zahteval, da se pri vseh navzočih izvede preiskava. „Vsi se dajmo preiskati! Začnimo kar pri meni!“ in je poklical strežnika, da pripravi špansko steno pred okroglo mizo.

V družbi so vsi soglašali s preiskavo razen enega, ki ni bil član kluba, ampak le gost ene klubskih podskupin.

„Mene ne boste preiskovali,“ je izjavil. „Nisem ukradel vašega novca, zakaj bi potem bil podvržen taki nečasti?“

Nastal je pravi vihar protestov in ugovarjanja. Če vsi drugi, zakaj ravno on ne? Upornik je zmajal z glavo. Njega ne tiče, kar drugi delajo, in na noben način ne dovoli, da bi mu kdo vtaknil roko v žep.

„Tedad,“ je rekel tajnik, „ni druge rešitve, kot da pokličemo policijo. Dragoceni novce je pogrešan, zato ne bomo niti eden zapustil sobe. Sem že naročil strežniku, naj pokliče policijo!“

V dvorani pa je nedaleč od okrogle mize stal stari in gluhi strežnik, očitno čakajoč, da bi se kdo nanj ozrl. Na eni izmed miz je manjkala stekleničica s poprom, ki je ležala na okroglem podstavku. Morda bi si jo lahko izposodil z okrogle mize... Dvignil je staro posodico s poprom s podstavka in glej... začuden vzdih se je izvil iz vseh navzočih — tam je ležal ukradeni kovanec. Napetost je popustila.

Tajnik se nato obrne k upornemu gostu: „Bi nam hotel povedati, zakaj si se tako trdovratno upiral preiskavi? Kaj je za vsem tem?”

„Nihče bi mi ne verjel,” je rekel, „zlasti ker sem od začetka bil tako miren in nisem hotel skvariti navdušenja našemu zbiratelju starega denarja. Dejstvo je, da tudi sam zbiram star denar in da njegov srebrnik ni edini na svetu. Imam duplikat v žepu; ikupil sem ga pred dve-

ma tednoma v Parizu. Tudi jaz sem bil prepričan, da je moj edini in sem ga prinesel s seboj, da vam ga pokažem. Tukaj je, toda še pred pol ure bi tega nihče ne verjel!”

Vsi dvomljivci so si s spokornimi očmi ogledovali drugi zvezni poldolar.

Ali ni boljše zaupati in verovati, čeprav smo večkrat prevarani, kot pa živeti v sumnjičenju? Za sumljivca je življenje osamljeno in nesrečno...

Maria Lussnig — V. Zaletel:

LEGENDA O *Mariji* S PLAŠČEM

V neki mali vaški cerkvi je stal prelep Marijin kip. Pred davnim časom ga je pobožen umetnik izrezal iz lesa. Nadel je Materi božji velik, sinji plašč, roke je imela sklenjene in njen pogled je bil tako mil in dober, da so ljudje iz vse okolice radi prihajali k temu kipu, ker so mislili, da to ni le umetniško delo, ampak Marija sama, ki jih tako dobrohotno in razumevajoče gleda. Priporočevali so, da je umetniku, ki je napravil kip, neka nebeška prikazen ukazala, da napravi Mariji kar se da velik in širok plašč. Mojster ni vprašal, zakaj; naredil je, kakor mu je bilo ukazano. Ljudje, ki so zgodbo naprej pripovedovali, se seveda niso mogli dovolj načuditi velikemu plašču Marijinemu.

Nekoč pa je po božjem sklepu deželo obiskala kuga. Nekega dne je prišel iz bližnjega mesta v vas voznik in pripovedoval, da je tam izbruhnila strašna bolezen. Ljudje so z grozo poslušali in si mislili: „Mesto je daleč.”

Toda dva dni nato je že v njihovi vasi ležalo nekaj na smrt bolnih in kmalu je bilo znano, da je voznik prinesel kugo v vas in da vsak lahko naleze to strašno bolezen. Vsi so bili prestrašeni. Vsi so trepetali za svoje življenje. Bila pa je tam žena, mati petih otrok. Tej je Bog položil v srce trdno, neomajno vero. Rekla je: „Ne, ni se vam treba bati. Bog pošilja nad nas preizkušnjo. Moliti hočemo, da bi šla mimo nas!”

Vzela je svoje otroke in se podala z vsem, kar je imela, ne v gozd, ne v bližnjo vas, ampak v malo cerkvico sredi vasi, kjer se je zvonik kakor prst dvigal proti Bogu. Tam je pokleknila pred Marijinim kipom in molila: „Mati, pomagaj nam!” Otroci so nekaj časa klečali poleg nje, nato so se začeli igrati s svojimi punčkami in lesenimi konjički in, ko so postali utrujeni, so zaspali na trdih lesenih klopeh. Mati pa je molila kar naprej.

Naslednji dan so prišli še drugi ljudje iz vasi in poklekli ob pobožni ženi. Stari in mladi so jo posnemali in prosili: „Mati, pomagaj nam!”

Kuga je zahtevala v vasi že mnogo smrtnih žrtev. V vsaki hiši so ležali bolniki, ljudje so vpili in jokali v obupu in strahu pred smrtjo. Toda vedno bolj pogosto so prihajali k vaški cerkvi. „Gremo prosit Mater božjo,” so rekli. Pripovedovali so o trdni veri pobožne žene. Zgled je deloval: drugi dan je bila cerkev že tako polna kakor komaj ob največjih praznikih. In neprenehoma so ljudje prosili: „Mati, pomagaj nam!”

Zvečerilo se je in sonce je razlivalo zadnje žarke skozi okno vaše cerkvice. Padali so na kip Matere božje in v njihovem žaru so se začele motne barve na starem lesenem kipu čudovito svetiti. Ljudje so začudeno gledali in nenadoma so v zraku slišali neke posebne gla-

sove in petje in medtem, ko so vedno bolj prisrčno ponavljali: „Mati, pomagaj nam!“, so videli, kako je Marija sklenjene roke počasi razklenila, jih razprostrla, da se je sinji plašč raztegnil daleč naprej. Tudi dobrotni obraz na kipu je oživel in njen mili nasmeh je postal še bolj razumevajoč kot preje in naenkrat so iz dobrih ust povsem razločno zaslišali besede: „Pridite k meni, otroci moji, hočem vam pomagati!“

V začetku si kar niso upali. Toda pobožna žena je vzela svoje otroke in brez strahu šla k Materi božji pred oltar in nato so šli kmalu tudi ostali za njo. Vsi, ki so malo preje komaj našli še kak prostorček v cerkvi, prav vsi so se lahko skrili pod razprostrti plašč nebeške Kraljice. Tam so zaspali odrešeni vseh skrbi in nesreče.

Nekaj tednov pozneje je cesarjev odposlanec jezdil skozi vso deželo, da bi videl, koliko ljudi je smrtni angel kuge še pustil pri življenju. Več milij daleč so stale zapuščene hiše. Prišel je v prazno vas brez ljudi, kjer so strohnela trupla ležala na cestah, kjer je vse življenje izumrlo. Jezdil je mimo male cerkvice, ko zasliši peti otroški glasek. Radoveden odpre vrata in tam najde množico ljudi, kateri so, kot se mu je zdelo, vsi spali. Eni še spijo in jih šele drugi budijo. Ne-

kateri šepetajo in začudeni strmijo v kip Matere božje, ki z razprostrtimi rokami drži svoj veliki plašč.

Cesarjev odposlanec, ki je doslej imel več opravka v gostilnah kot v cerkvah, je pogledal malo kritično naokoli, dokler mu ob pogledu na ta leseni kip ni postalo pretesno v železnem oklepu in je zaklical v tihoto tega skrivnostnega kraja: „Ljudje, pojdite domov! Zakaj ne obdelujete svojih polj? Daleč naokoli ste vi edini še živili!“

Te glasne besede so ljudi spravile k zavesti. „Ali je nevarnost kuge minula?“ vpraša z mnogimi otroki obdana žena. „Pred tremi tedni je bil zadnji smrtni slučaj,“ je odgovoril odposlanec.

Tedaj so se ljudje v cerkvi nasmehnili, se objemali in mnogi so si brisali solze; toda bile so solze veselja in hvaležnosti. Nekdo je splezal v zvonik in pozvonil z vsemi zvonovi, ljudje so peli, vriskali in padali na kolena, da so se zahvalili Bogu.

Eden izmed otrok tiste pobožne žene je pozneje postal kipar in ta je pod plašč nebeške Kraljice postavil nekaj postav. Ni jih bilo veliko, daleč ne toliko, kolikor jih je tedaj dobilo prostor pod plaščem. Toda dokončal je delo v spoštovanju in v spomin na veliki čudež iz časa grozne kuge.

Dvoje src

Temna, obupno zadržana noč...
Zvezde so zjutraj zbežale.
Tóplo in téšno diši...
Vihar bo.

Klanec se druži s to roparsko t'mó.
Drevje se skriva k bregovom,
blisk se za bliskom zgubi —
v tišino.

Čakam na prvi udarec.
Bedim.
Kaplje drsijo čez listje.
Čisto pri meni stojiš,
Marija.

Kos Vladimir

Hladna ljubezen

Lahkó bi Ti dejal: „Inam Te rad!“
Kot čisti dan, ki nosi sonce,
kot košček kruha zoper blazni glad.
Potem bi šel nazaj, na delo,
da znova ljubim sebe.
Od jutra v mrak.

Besede žgo, čeprav nesó le hlad.
In Ti stojiš molčé ob poti,
ki vodi v dan,
in čakaš.
Marija,
pridem!

Kos Vladimir

Binkoštna navada na Koroškem

Binkošti praznujemo sredi pomladi, sredi najbujnejšega vigrednega pomlajenja v naravi. Zato ni čudna, da se vrsti okoli tega praznika cela vrsta šeg in navad, ki spadajo po svojem bistvu med vigredne, zlasti majniške običaje. Izvor nekaterih teh običajev sega še v predkrščansko dobo. Krščanstvo jih je deloma pokristjanilo ter jim je dalo nov pomen in novo, krščansko vsebino.

O binkoštnih prosimo s Cerkvijo Boga, naj pošlje svojega Duha, da bi prenovil obličje zemlje. Naše verno ljudstvo izraža to prošnjo še v svoji ljudski liturgiji. Skoraj ni hiše po naših vaseh, kjer ne bi našli zelene lipove ali brezove vejice, zataknjene v zemljo pred hišnimi vrati oziroma na zid ob vratih in ob oknih. V Rožu pravijo, da je te vejice treba pripraviti zato, da se Sveti Duh „nanje usede“, da razlije svoj blagoslov nad hišo in njene prebivalce. Nihče se pri tem ne zaveda, da je to le pokristjanjena razlaga nekdanjega poganskega običaja, da se je v tem običaju rešila v današnjo dobo v novi obliki stara vera v poživljajočo moč vigrednega cvetja. Z vigrednim zelenjem so pogani že od nekdaj skušali pričarati v hišo pomlad in njeno oživljajočo moč.

Vero v to moč zelenja nam kaže tudi naš običaj tepežkanja ali „šapanja“. Za tepežkanje so v starih časih uporabljali samo vejice, ki jim tudi zima ne vzame zelenja. V nekaterih krajih, kakor n. pr. pri vzhodnih in zapadnih Slovanih, se „šapanje“ ne vrši pozimi, kakor pri nas, marveč spomladi in sicer z vejicami rastlin, ki spomladi najprej ozele. Običaj naj bi posredoval pomlajenje in srečo.

Običaj „binkoštnega kralja“

Pri Zilji zasadijo pastirji na predvečer binkoštnega praznika kje na ravnem obeljeno smreko kot mlaj v zemljo. Nato se z določenega mesta spustijo vsi

hkrati v tek proti mlaju. Najhitrejši tekmeč dobi za nagrado naziv „binkoštni kralj“, najpočasnejšega pa zasmehujejo. Vso noč žgejo kres, pokajo z biči ter si kratijo čas z veselimi petjem in vriskanjem.

V Podjuni so pastirji svoj čas prav tako na binkoštno soboto zvečer pripravili na določenem mestu lepo okrašeno drevesce ter pod njim skrili kaj dobro uporabljivega. S tem drevescem in s skritim predmetom so nagradili onega, ki je na binkoštno jutro prvi prignal živino na pašo. Temu so nadeli tudi častni naziv „zlato jajce“, dočim je oni, ki je zalezal in zadnji prignal živino iz hleva, kot zasmehovanec dobil ime „binkoštn' podu'h" ali „binkoštn' kuopu'c", t. j. gnilo jajce; vse se mu je posmehovalo, češ:

„Binkoštn' podu'h štak' doug' leži,
da se ga že suama zadej drži.”

Tudi Ziljani se po svoje norčujejo iz binkoštnega zaspanca, onega pa, ki je prvi pokonci, obdarijo z vencem ter ga proglasijo za „binkoštnega kralja“. Celó kravi, ki pride prva na pašo, obesijo v odlikovanje venec okrog vratu, govedo pa, ki se je najbolj zakasnilo, dobi koprive in lesen zvonec na vrat; v zvoncu pa visi žaba.

Ob Vrbskem jezzeru dobi zvonec z žabo pastir-zaspanec, v Rožu pa ponekod prinesejo binkoštnemu zaspancu žabo na lesenem krožniku za „kosilo“ na mizo. Staro in mlado ga draži, češ:

„Potouc' ha, pomouz' ha, pa vrž' ga
za pu't,
pa daj j'm ano skledo pačanah kru't.”

Ti običaji, v katerih igrajo pastirji takovažno vlogo, so se verjetno prenesli od kakenga nekdanjega pastirskega praznika na binkošti. V marsičem nas spo-

minjajo na obrede, ki so jih obhajali nekoč n. pr. stari Rimljani na vigredni pastirski praznik „Palilia“. Prižgali so kresove ter z ropotanjem, rožljanjem, zvončkljanjem, trobljenjem in s pokanjem z biči skušali odganjati zle duhove in bese, da ne bi škodovali živini zlasti pri prvi gonji na pašo. Binkoštni kres zilijskih pastirjev in njih pokanje z biči spominja na ta starodavni način odvrčanja zla.

je nastal majski kralj, ta pa se je pod vplivom krščanstva končno spremenil v „binkoštnega kralja“.

Pri Čehih je udomačen zanimiv binkoštni običaj, ki ga imenujejo „hra na krale a na kralku“, t. j. igra o kralju in kraljici. Na nedeljo pred binkoštni, ki nosi ime „kralova neděle“, t. j. kraljeva nedelja, izvolijo fantje na vasi iz svoje srede „kralja“ in „kraljico“, ju oblečejo v bela oblačila ter ju nališpajo z venci

JAKOPIČ MARIJAN:

Tam blizu

Tam blizu, tam doli
zeleni je Rož
in Zilja k Dobraču pripeta,
tu bratje prebivajo naši, naš rod,
žobarijo leta in leta.

Tam blizu, tam doli
je Zala doma,
pravica, ljubezen, zvestoba,
tam Drava šumi in nenehno žebra:
Slovenka sem zvesta do groba.

Tam blizu, tam doli
je vojvodski stol
in knežji je kamen postavljen,
iz lin gosposvetskih oglasa se zvon:
Oj narod, moj narod, pozdravljen!

Naše dečle v narodni noši:
Ziljanka, Podjunčanka in Rožanka

Razložiti pa je še treba pomen „binkoštnega kralja“ zilijskih pastirjev. Binkoštni kralj je znan tudi Nemcem, Čehom in Poljakom. V Nemčiji ga imenujejo ponekod tudi „majskega grofa“ (Maigraf) ali „majskega kralja“ (Malkönig), pri Poljaki mu je ime „Maj“, pri Čehih pa kratkoma „kral“. Majski grof (Maigraf) je bil starim Germanom poosebljena pomlad. Iz majskega grofa

in trakovi. Kralj si nadene krono iz macesnove skorje in brezovega listja ter vzame v levico leseno žezlo, v desnico pa leseno sulico, na kateri visi zelena žaba. Kraljica pa nosi v rokah zeleno vejico in tri cvetlice. Vsi „dvorniki“, ki obdajajo kralja in kraljico, so zeleno oblečeni razen rablja in biriča. „Praporščak“ uredi svečan sprevod, ki ubere smer proti sosednji vasi; na čelu koraka prapor-

ščak z lepo okrašenim drevescem v rokah. Pred vasjo se sprevod ustavi. Tu kralj razpusti vso družbo s povabilom, naj se v osmih dneh vsi spet vrnejo v istem sprevodu na ta kraj pred vasjo. Ko se na binkoštno nedeljo spet vsi se-
stanejo, vzame „rabelj“ žabo s kraljeve sulice ter jo po pravcati sodnijski razpravi obglavi ali pa jo brez obravnave spravi na vešala.

Ta češka šega nam prav jasno ponazarja prvotno simbolično vlogo binkoštnega kralja kakor tudi vlogo binkoštnega zaspanca. Binkoštni kralj, ki ga Ziljani ovenčajo, Podjunčani pa obdarijo z zelenim drevescem, predstavlja pravitako kakor nemški „Maigraf“ ali češki „král“ zeleno pomlad, zaspanec pa, ki na binkoštno jutro zaleži in mu ponekod obesijo žabo okoli vratu — Ziljani pravijo temu običaju „žabo vleči“ — pomeni zimski čas, ki se mora premagan umakniti zeleni pomladi. Tudi žaba, ki jo dá binkoštni kralj obglaviti ali obe-

siti, ne predstavlja nič drugega kot premagano zimo.

Ziljsko „štehvanje“

Na binkoštni ponedeljek se vrši na Bistrici na Zilji občeznano „štehvanje“ in „visoki rej pod lipo“. Ostali Ziljani opravljajo ta običaj „na žegen“, t. j. na žegnanje ali semenj. Zjutraj korakajo vaški fantje z godbo na čelu k božji službi. V cerkvi blagoslovijo ovenčano steklenico vina, takozvani „štefan“. Po maši zapojejo fantje pred cerkvijo pesem verske vsebine:

„Zakoj b' jes kristjan besiu ne biu,
k' s'n n'co pr' svet' meš' biu;
tan s'n bidu Ježša
in njegova mat'r žauastna.“

Nato zaigra godba, starešina „konte“ — tako se imenuje zveza vaških fantov — pa napije navzočim iz „štefana“. Fantje se nato podajo na vas, kjer je nedaleč

Bistrica na Zilji (v ozadju Dobrač)

1. Bog nam daj ta do-ber čas ta pr-vi rej za-
 2. Se kaj da smo za-če-li, še ne-hat ne b'mo
 3. Kdor je z Bo-gom, Bog je z njim, sam Jezuš je Ma-
 4. Sem jo vi-diu na po-toc k'je me-la zla-to va-

1. če - ti, ta pr-vi rej za - - če - ti.
 2. me - li, še ne-hat ne b'mo me - li.
 3. ri-jin Sin, sam Je-zuš je Ma - ri-jin Sin.
 4. pu-čo v roc k'je me-la zla-to va-pu-čo v roc.

Štehvanjska pesem, s katero se začnja „visoki rej pod lipo“.

od vaške lipe zasajen takozvani „šteb'h", to je drog, ki molí 3 metre iz zemlje. Na drog je nataknen pol metra visok sodček, takozvana „barigelca", tako, da se lahko suče v krogu. Fantje zajahajo neosedlane, s pisanimi odejami pokrite kobile, zapojejo pesem ter poženajo v dir. S posebnim železnim kijem skušajo v diru zadeti „barigelco" ter jo razbiti. Ob drogu stoji „štehvovska dečva" z vencem v rokah, s katerim po končani tekmi „štehvovski mojster" nagradi zmagovalca.

Medtem pristopijo dekleta v pestri ziljski narodni noši ter stopijo s fanti v krog, nakar štehovski zmagovalec otvori s „štehvovsko dečvo" „visoki rej pod lipo". Plesalci slovesno korakajo v krogu ter pojejo pesem:

Bu'h nan daj an dob'r čas,
 t' prv' rej začil' smo,
 htu'r je z Bu'han, Bu'h je z njim,
 san Ježš je Marij'n sin."

Po tej prvi kitici plesalci preidejo iz korakanja v plesanje. Oglaš se godba ter svira tako dolgo, da pari zaplešejo trikrat v krogu. Godba nato utihne, plesalci spet stopijo v krog kakor ob začetku ter zapojejo drugo kitico pesmi, nakar se nadaljuje ples kakor poprej. Ples in petje se menjata tako dolgo, da odpojejo vse kitice pesmi.

Štehvanja se smejo udeležiti samo samski fantje in samska, neoporečna dekleta. Visokemu reju sledi „obični rej". Drugi dan po štehvanju je dan plesa za poročence. Melodije, po katerih se pleše „visoki rej", so izrazito slovansko kolo.

Izvor „štehvanja"

Štehvanje in visoki rej pod lipo se razodevata kot starodaven običaj. Izvor običaja sega verjetno še v pogansko dobo, ko so indoevropski narodi še častili drevesa in v njih prebivajoča božanstva. Štehvanje se dá razlagati kot simbolična borba proti božanstvom neplodovitosti,

visoki rej pod lipo pa kot slovesen obred češčenja božanstva plodovitosti, obred češčenja zelene pomladi, ki je v običaju poosebljena v zeleni lipi. Znano je, da so nekateri poganska narodi svoj čas častili drevesa na ta način, da so obstrlevali s sulicami živalske kože, ki so jih obesili na drevje. Verovali so, tako postanejo deležni pomlajevalnih sil, ki jih prenašajo božanska bitja z dreves na človeka.

Zdi se, da je razbijanje „barigelce“ pri štehvaniu nekoč imelo sličen pomen kot obstreljivanje živalske kože na drevesu; „šteh'h“ bi v tem slučaju nadomestoval drevo. Opravičenost te domneve se dá dokazovati iz raznih podobnih običajev pri drugih narodih. Na Bavarskem n. pr. je znano binkoštno tekmovanje v dirjanju, katerega cilj je lep zelen mlaj. Zmagovalca proglasijo za „majskega kralja“ ter ga nagradijo z vencem. V Šleziji pa namesto mlaja postavijo drog, na katerega obesijo pisano ruto. Jezdec skušajo v diru potegniti ruto z droga. Kdor jo zgrabi in raztrga, postane „binkoštni kralj“ in sprejme venec zmage, slično kot zmagovalec štehvania pri Zilji.

Štehvania pa je še prav posebno podobno takozvani „džigitovki“ donskih kozakov. Izvežbani jezdeci dirjajo mimo droga („badja“), na katerega je natak njen sodček („bočka“). S sulicami in meči skušajo razbiti „bočko“, ki jim je nekoč pomenila demonsko bitje, danes pa jim predstavlja tatarsko glavo.

Podobno pomeni tudi Ziljanom „barigelca“ — po današnjem ljudskem izročilu — glavo turškega poglavarja. Pripovedujejo, da so Turki pred več sto leti — bilo je bajé leta 1478 — upepelili cerkev v Gorjah in opustošili vso okolico. Ziljani pa so pod vodstvom podkloštrske gospode krutega sovražnika končno le pognali v beg. Ujeli so v boju celó turškega poveljnika ter ga obesili na drog. Od tistega časa — tako se pripoveduje — se v spomin na ta dogodek vrši vsako leto štehvania, pri katerem upodablja bariglica s turbanom pokrito turško glavo.

Ko je ljudstvu v krščanski dobi obledel spomin na nekdanji poganski po-

men štehvania, je ljudska domišljija ob strašnih spominih na krvave turške boje zamenjala nekdanji simbol poganskega demonskega bitja z glavo ubitega turškega poglavarja („guauača“). Krščanstvo je dalo običaju polagoma tudi sicer več ali manj krščansko lice. Jasno se to kaže v tem, da se obred štehvania danes prične z božjo službo, z blagoslavljanjem vina ter z religiozno pesmijo: „Zakaj b' jes kristjan besiu na biu ...“ Prav tako se tudi drugi del obreda, visoki rej pod lipo, odvarja s pesmijo verske vsebine.

O nastanku te pesmi vé ljudstvo pripovedovati sledečo pravljico: Pred davnim časom se je pri visokem reju pod lipo pridružil plesalcem tujec prav čedne zunanosti in privlačnega obnašanja. Dekleta so norela za njim. Nihče mu ni bil kos v plesanju. Tako urno se je vrtel po plesišču, da je njegovim plesalkam zastajala sapa in da se je ena vsa upehana celó zgrudila mrtva plesalcu v naročje. Ko se je pripetila spet ista nesreča, so ljudje šli župnika vprašat za nasvet. On pa jim je svetoval, naj pred visokim rejem zapojejo kako pobožno pesem. Ko so to prihodnjič res storili, je izostal tujec in izostala tudi nesreča. Vsem pa je bilo nato jasno, da tujec ni bil nihče drugi kot sam hudi duh. Od slej je ostala navada, da se visoki rej začne s pesmijo: „Bu'h nañ daj an dob'r čas ...“

JAKOPIČ MARIJAN:

Prešlo je vse

Ob križu, na razpotju spet
sem ta večer postal,
oj Krist, ne vem, zdaj res ne vem,
če boš me še spoznal.

Prehobil dolge sem poti
in sem hudo grešil,
zdaj bom pokleknil ti k nogam
jih s solzami izmil.

Prešlo je vse, je v srcu mrak
in v duši je tema,
poglej me zdaj in roko daj,
saj sva oba sama.

Slovenska prosveta

JE ZAORALA NA TRŽAŠKEM GLOBOKE BRAZDE

Že nekaj let Mohorjev koledar poroča o našem prosvetnem življenju na Tržaškem, seveda predvsem o tistem prosvetnem delu, ki se razvija v okviru „Slovenske prosvete“, ki letos zaključuje prvih pet let svojega organizacijsko-prosvetnega delovanja.

Ko je bila dana možnost organiziranja s v o b o d n e g a prosvetnega dela po začetnih neurejenih povojnih dogodkih, smo položili temelje „Slovenski prosveti“. Pričeli smo skromno: brez vsakih sredstev, brez skromnega prostora.

Od prvih javnih prireditev do danes je preteklo pet let in, če samo površno pregledamo delo, vidimo, da je vendar obrodilo že prenekateri lep sad.

Vsako zimsko sezono vabi Slovenska prosveta na „slovenske večere“ s predavanji, pevskimi, recitacijskimi, filmskimi in skioptičnimi točkami. Od petih večerov, ki smo jih imeli pred petimi leti v Trstu, je naraslo njih število na rednih 12 do 15 v zadnjih sezonah. V zvezi s temi večeri je nastalo več pevskih skupin, pevskih zborov, tercetov in duetov, ki na večerih nastopajo.

Iz Trsta je prodrla ideja Slovenske prosvete v tržaško okolico. Danes že nimamo na Tržaškem večjega kraja, ki bi ne poznal „slovenskih večerov“, in skoro ne človeka, ki mu je vsaj malo mar naša kultura, ki bi teh večerov tudi rad ne obiskoval. Te prireditve na vasi postajajo vedno bogatejše: vedno več nastopa na njih deklamatorjev, recitatorjev, pevcev, igralcev... In s tem v zvezi se tudi na deželi poživljajo pevski zbori in dramske družine.

Iz žive potrebe, da bi bile te prosvetne prireditve v dostojnih in primernih prostorih, zidajo zavedni tržaški Slovenci svoje prosvetne župnijske dvorane (Bazovica, Dolina) in obnavljajo stare (Sv. Križ, Prosek, Sv. Ivan itd.). Iz skromnosti raste bogastvo, ki ga ne poznajo veliki narodi: z osebnimi žrtvami zavednih Slo-

vencev se pogloblja ljubezen do narodne samobitnosti, očetom v ponos in mladim v spodbudo in izročilo.

Posebno ob „slovenskih večerih“ živé in ustvarjajo naše igralske skupine. Med najdelavnejšimi in najmočnejši po umetniški težnji je „Slovenski oder“, za njim pa dramske skupine v Marijinem domu, v Rojanu, pri Sv. Ivanu, v Bazovici, v Sv. Križu, v Borštu, v Mačkovljah in še drugod.

Poletne prireditve na Repentaboru pa so srečanje prosvetnih delavcev in prosvetnih organizatorjev z vsega Tržaškega in — zadnja leta vedno bolj — tudi srečanje z goriškimi in koroškimi prosvetnimi delavci. To so obenem veličastne narodne prireditve, manifestacije slovenske misli, slovenske kulture in slovenskega ponosa.

Če smo lansko leto ugotovili, da je v pretekli sezoni polet Slovenske prosvete nekoliko popustil, lahko letos poudarimo, da se je prosvetno življenje spet razživelo. Ne moremo biti še zadovoljni z delom, posebno po nekaterih krajih ne. A osrednja organizacija v Trstu je bila spet živa, kar je rodilo sorazmerno dosti prireditev v mestu in na deželi ter okrepitev organizacije same.

Najvažnejše prireditve Slovenske prosvete v preteklem letu:

Marijin dom v Trstu bo neolčljivo povezan s „slovenskimi večeri“ v našem mestu. Pod svojo gostoljubno streho je sprejemal tržaške Slovence, ki ljubijo materino besedo in vero očetov.

Tudi v preteklem letu je bilo 12 slovenskih večerov z zanimivimi predavanji, kot so: Družina naj bo porok narodove bodočnosti in napredka; Lik prepričanega katoličana; Devetdesetletnica Ivana Trinka; Slovenska narodna pesem v besedi in melodiji; Ob 1200-letnici pokristjanjenja Slovencev; Prizadevanja

primorskih Slovencev za obstoj; Trst v luči zgodovine.

Na nobenem večeru pa ni bilo le predavanja, ampak so jih poživljale pesmi in recitacije, filmi in skioptične slike. Večkrat je nastopil akademski pevski zbor „Jadran“, rojanski „Metuljček“, solista, baritonist Marijan Kos in sopranistka Milena Čekutova. Tako so bili ti večeri vso zimsko sezono res prave prosvetne prireditve sredi Trsta, ki so navadno privabljale lepo število obiskovalcev v prijetno dvorano Marijinega doma. Tako je opravljala ta hiša, ki so jo zgradile narodno zavedne slovenske služkinje, res veliko delo, mimo katerega ne bo mogel noben kulturni zgodovinar, ki bo pisal o naši preteklosti v Trstu.

Na odru Marijinega doma pa je „Katerinin odsek — Oder“ pripravil več prireditev. Lep je bil božični večer, z jasicami v miniaturo, recitacijami in živimi slikami. Pred pustom je bila na sporedu tridejanka „Martina“ in enodejanka „Gospodična Hitrica“. Za konec sezone pa je lepo uspela drama „Prisegam“, pri kateri so sodelovale tudi dijakinje. Kot v preteklem letu je tudi letos te prireditve pripravila in jih vodila ga. Stana Oficija. — Razen teh prireditev so gostovali na tem odru dvakrat tudi dijaki, ki so organizirani v Slovenski dijaški zvezi.

Tudi Rojan ni počival. Rojanski Marijin dom ima tudi že svojo bogato tradicijo: ni to velika prostorna dvorana in ne velik oder in vendar opravlja ta skromen domek veliko narodno prosvetno delo s tem, da zbira rojanske Slovence na tihe in skromne, zato pa nič manj priske prireditve.

V preteklem letu so imeli kar osem premier kot kako poklicno gledališče. Večinoma so bile to otroške igrice: „Ali je kaj trden most?“ igra s petjem; „Pesem božje ljubezni“; „Pastorka“; „Jan-ko in Metka“; „Začarana soba“ in „Automat“ — dve enodejanki za pust; „Si-rola Jerica“ za proslavo materinega dne, „Mamica“ in „Beli cvetovi“ ob priliki prvega sv. obhajila. Pod vodstvom g. Stanka Zorka se razvija dramska družina

v živahno in delavno prosvetno skupino. Rojančani imajo tudi zelo dober pevski zbor, ki pogosto poživlja prireditve, tercet „Metuljček“ pa večkrat gostuje tudi na prosvetnih večerih drugod.

Letos se je prebudil tudi S v. I v a n. Kake manjše prireditve, posebno za otroke, so bile vedno v župnijski dvorani. Letos pa so nastopili tudi starejši fantje in dekleta. Zaigrali so Molièrovega „Namišljenega bolnika“ in doživeli z njim lep uspeh. Ponovno so ga igrali in naredili načrte še za naprej. Režira to igral-sko skupino prof. Rudolf Fajs. Upamo, da nas bodo letos Svetoivančani prese-netili še s čim novim. Na Repentaboru so sodelovali tudi pri Šulinovi drami „Krst pri Savici“.

Tudi Slovenski oder, dramski odsek Slovenske prosvete, je bil v pretekli sezoni dokaj delaven. Za božični čas je pripravil Dickensovo igro v treh dejanjih „Cvrček za pečjo“ v režiji prof. Jožeta Peterlina. Pred predstavo pa so izvajali združeni pevski zbori s Tržaškega pod vodstvom Dušana Jakomina koncert božičnih pesmi. Nad sto pevcev je ustvarilo z božično pesmijo toplo razpoloženje božičnega večera, tako da je igra, ki je sledila koncertu, z lahkoto povedla gledalce v skromen dom Caleba in njegove slepe hčerke na božični večer. Prireditev je izredno lepo uspela. Bila je v avditoriju Zavezniške vojaške uprave v Trstu. Dramo je potem Slovenski oder ponavljal: dvakrat v Dolini in Bazovici.

Za „Cvrčkom“ je Slovenski oder pripravil Timmermansovega „Župnika iz cvetočega vinograda“ tudi v režiji prof. Jožeta Peterlina. Ta igra je prišla na oder za velikonočni čas. Tudi to igro so igrali najprej v avditoriju v Trstu in ponavljali dvakrat v Dolini, v Bazovici in v Nabrežini. Bila je dobro pripravljena in je privabila velik krog gledalcev.

Zdaj pa pogledajmo še malo v tržaško okolico! Pojdimo najprej v Dolino, kjer so v preteklem letu postavili sredi vasi dve veliki priči volje in hotenja te

„Kulturni parlament“: goriški, koroški in tržaški prosvetni delavci zbrani na Repentaboru v avgustu 1953.

lepe vasice ob vznožju Socerba: zgradili so župnijski prosvetni dom in postavili zvonik ob cerkvi, dom prosvete in veličastni okras božjega svetišča. V senci velikega križa so odprli vrata župnijske dvorane.

Ni sicer velika (18m×6), toda krasno je opremljena in, kar je še več vredno, zelo je akustična. Kakor bazoviška župnijska dvorana tako je tudi dolinska zrastle na starih zidovih opuščene stavbe, ki so jo zelo zvišali, podaljšali, toda ne razširili in prav v tem je za spoznanje pomanjkljivost dvorane. Za filmske predstave dvorana zadostuje, večje igre pa morajo večkrat ponavljati.

V prvih šestih mesecih življenja je videla nova dolinska dvorana veliko različnih nastopov. Domači pevski zbori in „Jadran“ so imeli v tej dvorani dva pevška koncerta. O obeh koncertih pa moramo reči, da nista bila tako dobro obiskana kakor druge predstave. Samostojni koncerti po vaseh splošno ne uspejo tako kakor v mestih. Potrebno je vedno, da je s kratkim koncertom združena tudi pestra govorjena beseda.

Zelo velik uspeh pa sta doživeli dve predstavi domače mladine. Prvo so imeli ob sklepu šolskega leta domači šolarji, drugo pa za sklep igralske sezone dolinska doraščajoča mladina. Šolska igra „Dve mamici“ je ugajala zaradi zelo lepega petja in otroške preprostosti; nekateri igralci so daleč preseгли svoja šolska leta in nastopali kakor pravi umetniki.

Še večjo pozornost pa je zbudila mladinska akademija pod geslom „Domovina, mili kraj“. Po zamisli režiserke Saksidove je bil to velik sprevod različnih in povsem novih točk, ki si jih moremo misliti pri najbolj izbrani akademiji.

Višek vseh predstav pa pomenita dve igri „Cvrček za pečjo“ in „Župnik iz cvetočega vinograda“. S temi igrami se je predstavil v Dolini Slovenski oder iz Trsta. Obe sta krasno uspeli in so morali obe ponavljati. Škoda je le, da je oder za večje igre tesen. Reči pa moramo, da je občinstvo v Dolini in v sosednjih vaseh — saj so prihajali k tem igram iz vsega Brega — zelo dostopno za resne igre in se igralcem na odru posreči takoj

v prvih minutah navezati trajni notranji stik z gledalci.

Lep uspeh je doživela tudi dijaška igra „Romualdove skrbi“. — Če prištejemo še tri slovenske večere in omenimo čarovniški večer znanega umetnika in hipnotizerja prof. Schafferja, smo tako omenili vse prireditve, ki so bile v prvih šestih mesecih v novi dolinski dvorani.

Čeprav filmi redno ne spadajo med kulturne prireditve, moramo reči, da napravijo tudi veliko dobrega, zlasti če so za kraj in občinstvo prav izbrani. In takih filmskih večerov je bilo v Dolini zelo veliko.

Veličastni zaključek celoletnega prizadevanja Slov. prosvete pa je bil poletni Festival slovenske kulture na Repentaboru koncem avgusta 1953. Nekaj kilometrov od Trsta leži ta stara trdnjava: cerkvena za obzidjem, pa še župnišče in srenjska hiša. A pred cerkvijo prelep prostor, naravnost vabljev za poletne prireditve.

Letošnji festival je privabil nad dva tisoč ljudi. Nastopili so pevci — solisti in dueti; folklorna skupina je izvajala gorenjske in koroške narodne ples; peli so zbori in pesniki so brali iz svojih del: Beličič, Janežič, Hartmanova, Ocvirk.

Veličastno prireditev so pozdravili zastopniki goriških in koroških Slovencev. Pozdrav predstavnika Koroške dr. Tischlerja je bil naravnost programski naroden, ko je poudaril, da tudi Slovenci verujemo v Združeno Evropo, toda v tisto Združeno Evropo, v kateri bo mesto in vse pravice tudi za naš narod. Množica je z ognjem navdušenja pozdravila njegove besede.

Za tem programom pa je Slovenski oder odigral novo šulinovo dramo „Krst pri Savici“. Čeprav je besedilo napisano kot libreto, je vendar toliko dramatsko napeto, da so igralci lahko kmalu pritegnili pozornost številnega občinstva, dasi je to na odprtem prostoru mnogo težje kot pa v gledališki dvorani. Predstavo je režiral prof. Jože Peterlin, pri izvedbi pa so poleg članov Slovenskega odra sodelovali še tržaški

dijaki in dijakinje ter svetoivanska dramska skupina. Pozno zvečer se je začela razhajati množica, ker je bil tudi program festivala zelo dolg. A ta festival je še mnogo bolj povezal vse zamejske Slovence. Vžil jim je nove vere do narodnega življenja in dal novega upanja v jutrišnji dan našega naroda.

Dan po festivalu pa so se zbrali prosvetni delavci iz vseh treh pokrajin: Koroške, Goriške in Tržaške na zborovanje, na katerem so postavili temelje tesnejšega sodelovanja treh prosvetnih central. Govorili so o načrtnem kulturnem delu, ki naj v bodoče iz vseh teh pokrajin vodi k skupnim rezultatom. Resno in stvarno ter demokratično razpravljanje o kulturno-prosvetnem stanju in načrtih je bilo res, kot je dejal koroški zastopnik, pravi slovenski kulturni parlament. Rezultati tega zborovanja se bodo v novem delavnem letu brez dvoma močno poznali.

To je kratek pregled prosvetnega življenja Slovenske prosvete in njej sorodnih prosvetnih organizacij na Tržaškem. Petletno delo nas še ne more zadovoljiti. Zdi se pa, da sledov dosedanjega narodnega in kulturno-prosvetnega prizadevanja Slovenske prosvete ne bo mogoče izbrisati, dokler bo živel ob morju en sam Slovenec.

V novi „petletki“ upamo, da bodo razvili svojo delavnost na prosvetnem področju še tisti kraji, ki je morda do sedaj še niso. Še bodo vabili „slovenski večeri“ in še bo klicala slovenska pesem na koncertih in lepa beseda in zgodba na odrih. Naj ne ostane nobeno srce, v katerem se še pretaka slovenska kri, gluho in mrtvo za ta klic!

Ljubka Šorli:

Večerni odmev

*Tam kraj potoka,
tam sredi rož
glasno zavriskal nekdo je,*

*da se je zganila vrba visoka,
da je zastokala njiva široka,
da me zbolelo srce je moje ...*

Raketni polet v preteklost

Samo malo domišljije je treba, kajti v tehniki ni tako rekoč nič nemogočega.

Zamislimo si, da je genialen inženir izumil tisto vesmirsko raketo, ki je danes že skoraj zapustila samo področje tehniškega proučevanja. Lepo raketno letalo, najbrže v obliki granate, ki je visoka kakor kakšen nebotičnik, na zunanji opremljena z vsemi mogočimi krmilnimi in ravnovesnimi pripravami, na znotraj pa udobno opravljena z vsem, kar more razvajan človek zahtevati. Velike, volovskim podobne oči omogočajo pogled v lepoto vesmirja, razen tega pa ima raketa še poseben aparat, ki omogoča gledanje na največje daljave, torej stvar, ki visoko razviti optični industriji ne bo zadajala preveč težav. Prav tako je za moderno tehniko igrača, da hitrost po volji regulira in na željo lahko stopnjuje kar v neverjetni meri.

Ta prijazni stroj si moramo torej zamisliti. Pripravljen je v ranem, jasnem jutru za odlet v višave na kakšnem travniku. Osebe že čaka znamenja za odhod. Majhna družba izbrancev pojde v neznane sfere. Ločitev od zemlje je hitra in prav nič težavna. Naš izstrelek se požene s strahovito hitrostjo kvišku.

Sedimo v udobnih naslanjačih in imamo pred očmi okularje aparata za gledanje na daljavo. Iz neakšne sentimentalnosti obrnemo objektiv najprej na letališče, ki smo ga pravkar zapustili. Res, prav razločno vidimo še prijatelje, ki so nas spremili, ko gledajo za nami in potem zapuste travnik.

Medtem pa hitrost našega letala čedalje bolj narašča. Presenečeni opazimo, da postajajo koraki ljudi tu spodaj čedalje bolj negotovi in počasnejši. Naposled obstajajo v čudnih položajih in se začno nato premikati ritensko tja, od koder smo bili mi odleteli. Napeto strmé v višino in iznenada zagledamo tam spodaj naš lastni stroj in nas same, ki lezemo ritensko iz njega. Vse je kakor film, ki ga kdo za zabavo vrti od konca proti začetku, in skoraj bi si mi-

slili, da so ti čudni vtisi posledica prehitre izpremembe zračnega pritiska ali pa kakšna možganska motnja.

Tedaj pa začne inženir iz pilotske kabine skozi telefon: „300.000 kilometrov na sekundo! Zdaj se premikamo točno s hitrostjo svetlobe!“ Nekaj časa potrebujemo, da razumemo te besede. Šele po časi se nam posveti: skozi vesmirje drvimó z isto hitrostjo kakor svetlobni žarki, po katerih hiti slika našega poleta v vesmirje. Seveda vidimo zaradi tega neprestano isto sliko, v negibnost okameneli prizor ob našem odletu. Prav tako kakor takrat, ko v kinu film iznenada zastane, gledamo zdaj (po zaslugi majhne, ustaljene korekture, ki računa na sukanje zemlje) samo sliko, ki jo posredujejo isti žarki svetlobe, s katerih hitrostjo drvimó v vesmirje.

Nekaj časa je to prav zanimivo, potem pa se zmerom iste slike naveličamo in prosimo pilota, naj hitrost rakete še poveča. Prijazno ustreže možak naši želji in potem lahko z zadovoljstvom vidimo, kako začenjamo iti na travniku nazaj proti avtu, ki nas je pripeljal, ter nato zasledujemo njegovo obratno pot skozi ulice, ki jih komaj osvetljuje zgodnje jutro. In s tem trenutkom se tudi zavemo, da naša pot ne drži samo v vesmirje, ampak tudi v preteklost. Zaradi velike hitrosti, ki jo ima letalo, lahko prehitevamo svetlobne žarke in si na ta način privoščimo zabavo, da si pustimo kazati poljubne prizore iz svetovne zgodovine kakor zanimiv film. Da pa se ognemo motečemu obratnemu gledanju, zadelamo za nekaj časa okular daljnogleda, dokler ne izračunamo s pomočjo tabel trenutka, ko smo ujeli svetlobne žarke prve slike izmed serije dogodkov, ki bi jih radi videli. Z zmanjševanjem lastne hitrosti lahko potem sledimo v pravilnem vrstnem redu vsem preteklim dejanjem, ki hité mimo nas.

Morda nekoliko svetovne vojne? Prosim, zakaj pa ne! Stroj se požene z večjo hitrostjo, dokler niso ujeti svetlobni žarki iz leta 1914., in zdaj si lahko še

enkrat ogledamo bitke in druge nesreče svetovnega klanja, s katerimi so ljudje štiri dolga leta „osrečevali“ drug drugega. Ko se nam je posrečilo ujeti v zmedu tudi samega sebe, imamo te naj-novejše dobe dovolj in prosimo še kaj starejšega. Do napoleonskih časov mine precej dolgo, toda medtem ko južnamo, prehitimo teh 130 ali nekaj več let. Vidimo pot čez Berezino, ki se zaradi beline snega zelo dobro razloči. Bitka pri Waterlooju je žal zakrita z oblaki, pač pa se v soncu imenitno vidi beg cesarja z Elbe.

Kakor pa je zadeva zanimiva, vendar za daljši čas utruja. Ali mar ne vzdržimo tudi v kinu komaj dve uri? Da bi morali med zajtrkom in večerjo „prežreti“ 20.000 let svetovne zgodovine, 100.000

let predzgodovinske dobe in nekaj milijonov let zemeljske zgodovine, je le preveč. Vendar pogledamo še včasih skozi naš aparat, toda ničesar drugega ne vidimo kakor kopice oblakov. Zašli smo namreč v ledeno dobo, ki je, kakor je vsem znano, precej dolgo trajala in je bila zelo oblačna.

Edina dama, ki se vozi z nami, se spomni, da bi rada videla Adama in Evo. Naš pilot pa meni, da pri enem poletu le ne more iti tako daleč. Morda prihodnjič. Pri tej drugi vožnji pa bo na vsak način vzel s seboj nekaj dobrih zgodovinarjev, ki se bodo lahko na lastne oči prepričali, kako v bistvu zgrešeno in netočno je večina tega, kar nam podajajo za zajamčeno pristno zgodovino.

DR. JOŽE VELIKONJA:

Ali je na **ZEMLJI** *dovolj prostora?*

Od časa do časa je slišati vznemirljive glasove, da bo na svetu kmalu zmanjkalo prostora in hrane. Ljudje se prehitro množe, kmetijska proizvodnja temu povečevanju ne more več slediti. Kaj je torej treba napraviti? Zadržati rast prebivalstva ali poskrbeti za večjo proizvodnjo življenjsko važnih pridelkov?

Najprej poglejmo, če je vznemirjenost res upravičena. Saj zadeva tudi nas, zato moramo biti nanjo pozorni. Še bolj pa bo zadela naše zašamce.

Kmet, ki vidi, kako se mu družina množi, tuhta, kako bi na svojem polju dovolj pridelal za vse, ter računa, koliko ust bo kmetija mogla preživljati v bodoče in koliko otrok si bo moralo poiskati zaslužka drugje. Delavec, ki se stiska v tesnem stanovanju, kjer za otroke ni zraka in prostora, ugiba, kje bi našel prostor in denar in boljši zaslužek, da bi nasitil otroke ter dobil za življenje družine dovolj prostora. Preveč ljudi, dela in zaslužka pa premalo! Podjetnik si hoče urediti nove obrate, išče prostor, a v mestu ne najde primerne in dovolj obsežnega. Ni več prostora! Ob no-

vih cestah rastejo nova naselja, med novimi naselji nastajajo nove prometne vezi preko prej neizkoriščenega prostora. Tu krčijo gozd, tam orjejo ledino, zasilplejo grape in morske zalive, izsušujejo močvare, prestavljajo ceste in železnice pod zemljo ali na dolga mostišča, podirajo nizke stavbe ter na njihovem mestu grade nebotičnike. Vedno iščejo novega prostora.

Ponekod silijo na mrzli sever ob novih cestah in ob plovnihih rekah, drugod trebijo ali zažigajo pragozd in ustvarjajo prostor za nove plantaže, v stepah iščejo talno vodo, da bi namakali suho zemljo, da bi mogla roditi.

Enako kot posamezniki in skupine hočejo novega prostora — včasih so rekli življenjskega prostora — tudi države, a pri tem odrekajo drugim pravice, za katere se same boré.

Kam to vodi? Koliko časa bo to moglo iti tako naprej? Ali ne bo v kratkem prostora zmanjkalo? Ali ne bo ob stalnem naraščanju prebivalstva zemlja iz matere postala mačeha, ki svojih otrok ne bo mogla več prehraniti?

V zadnjih časih se vedno pogosteje oglašajo z raznih strani obupni klici, da bi bilo treba nekaj ukreniti, sicer bo ljudem v kratkem zmanjkalo vsega.

„Ali ne vidite lakote v Indiji,” pravi, „stiske ljudi na Kitajskem, revščine v Indokini in obubožanja v Egiptu? Kje naj Japonci dobé kaj prostora? Kam z Italijani in Grki?”

Vse to je res, te težave dejansko obstajajo. Ob mirni presoji moremo ugotoviti, da je tudi te težave mogoče rešiti temeljito in pošteno v skladu z božjimi in človeškimi postavami. Nekateri, posebej protestanti, se namreč zavzemajo, da bi predvsem v gosto naseljenih deželah morala država skrbeti za omejevanje rojstev, prepovedati številne družine in s tem zagotoviti spodobno življenje preostalim. Božje in naravne postave pa nam pravijo, da človek ne sme ubijati. Zato je treba iskati rešitve tega problema drugod!

Prebivalstvo na svetu zares sorazmerno hitro raste. Vsak dan je na svetu 70.000 ljudi več, vsako leto dobrih 25 milijonov. Ob koncu našega stoletja bo na svetu približno 4 milijarde ljudi (danes jih je že skoraj dve milijardi in pol). Kje bodo ti ljudje mogli živeti?

Celotni prirastek je približno 1% na leto. (Prirastek je razlika med številom novorojenih in številom umrlih). Med posameznimi deželami je vendar precejšnja razlika. Splošno velja, da je prirastek navadno najmanjši tam, kjer je življenjski standard najvišji (razen n. pr. v Združenih državah). Najmanjši prirastek imajo zato zapadnoevropske dežele (od 0,1% do 0,8%), kjer je narodni dohodek povprečno na enega prebivalca najvišji. V nekaterih novih, bogatih deželah (Združene države, Kanada, Nova Zelandija, Avstralija), kjer je življenjski standard visok, je visok tudi naravni prirastek. Vendar te dežele predstavljajo izjeme splošnega pravila.

Druga ugotovitev je, da je prirastek manjši v mestih kot na deželi. To velja za majhne predele, pa tudi za cele države. Proces industrializacije in urbanizacije, ki karakterizira razvoj številnih dežel od srede 19. stoletja dalje, je zve-

zan z zmanjševanjem števila rojstev. Dve tretjini držav, v katerih živi vsaj polovica prebivalstva v mestih (predvsem zapadna in severna Evropa), ima povprečno manj kot 25 rojstev vsako leto na vsakih 1000 prebivalcev. Nasprotno je v deželah, kjer živi v mestih manj kot 40% ljudi države, več kot 25 rojstev na 1000 prebivalcev na leto. Kljub temu, da imajo urbanizirane dežele sorazmerno manj smrti kot agrarne in malo civilizirane, je v agrarnih in manj civiliziranih deželah naravni prirastek dokaj večji.

Civilizirane dežele imajo torej manjši prirastek. Deloma je to odvisno od splošnih življenjskih pogojev (neprimerna stanovanja, zaposlenost moža in žene, bolezni itd.), deloma pa od npravne neurenosti. Zato predlagajo nekateri pisci, naj bi opustili skrb, kako omejiti številno rast prebivalstva, ter naj bi poskrbeli za širjenje civilizacije v zaostalih in manj razvitih predelih. Že z dvigom civilizacije bi se nevarnost preobljudenosti zmanjšala, a s civilizacijo bi se tudi moralna osnova družbe skrhal.

Nadalje bi bilo treba ugotoviti, koliko ljudi bi posamezni deli sveta mogli prehraniti s lastnimi pridelki in koliko jih danes že prehranjujejo. Iz tega bi mogli sklepati, koliko je na svetu še prostora, in tudi, katere so te „dežele bodočnosti”.

Cenitve so zelo različne, tako splošne cenitve za ves svet kot tudi za posamezne dežele. Največ znanstvenikov je mnenja, da je prostora še za 3 ali 4 milijarde novih ljudi. Najmanj možnosti za povečanje je v Evropi, ki bi mogla prehraniti poleg sedanjih 540 še kakih 30 milijonov, nekaj več je prostora v Aziji (še za 400 milijonov poleg sedanjih 1300) in Avstraliji (namesto 9 sedanjih kar 280 milijonov), predvsem pa je mnogo novih možnosti v Severni Ameriki (poleg današnjih 190 še 600 novih milijonov). Južni Ameriki (namesto sedanjih 120 milijonov kar 1200 milijonov) in Afriki (namesto 190 sedanjih 1600 milijonov v bodoče). Amerika, Afrika in Avstralija so torej predvsem dežele bodočnosti.

A tudi na teh zemljinah so danes že nekateri predeli preobljudeni, drugi pa

so seveda skoro prazni. Navadno je v bogatih predelih z gosto naseljenim prebivalstvom velika revščina, ob njih so pa revnejši, a vendar donosni predeli, kjer samo manjka delavcev in nekaj denarja, da bi napeljali vodo, zgradili ceste in obdelali zemljo, pa bi bili sposobni za naseljevanje.

Enostavno primerjanje števila prebivalstva s številom možnega prebivalstva ni povsem pravilno. Že pri nas n. pr. ni mogoče primerjati Goriških Brd in Krasia ter reči, da bi oba predela lahko preživela sorazmerno enako število ljudi. Ni mogoče vzporejati Celovške kotline in Furlanije, niti ne umbrijskih gričev z dolenskim. Pogoji niso povsod enaki. Zato je mogoče razglablјati o bodočih možnostih samo na osnovi dobrega poznavanja tudi manjših predelov. Velikanski predel Sudana v Afriki n. pr. danes ne more prehraniti velikega števila ljudi. To je svet travnih planjav in trhlega drevja, svet mršave goveje živine in počasnih črncev, ki pa bo v bodočnosti mogel brez težav sprejeti številne nove milijone ljudi, ko bodo dovršene namakalne naprave ob Nigru in bodo kulturne rastline nadomestile revno pašo.

Stara in častitljiva Evropa komaj prehrani svoje ljudi. Za Evropejce zares ni več dosti novih možnosti. Manjka še neobdelanega prostora. Podobno je na Kitajskem in v nekaterih indijskih predelih.

A drugod je svet odprt. Zato so posebno po zadnji vojni vabili ljudi v Kanado, Avstralijo in Južno Ameriko. Hoteli so dobiti novo delovno silo, da bi dotlej neizkoriščene predele naselili in izkoristili. Vendar so se pri tem zmotili. Novi priselci namreč niso hoteli kot pionirji iti v dotlej nedotaknjene predele daleč proč od mest in starih naselij. Novinci so silili tja, kjer je bilo prebivalstvo že prej sorazmerno gosto oziroma pregosto naseljeno.

Prav zaradi teh pregosto naseljenih predelov so hoteli z novimi ljudmi naseliti zapuščeni svet. Ustvariti so hoteli pravo ravnovesje med mestnim in podeželskim prebivalstvom, med kmetijsko

in industrijsko proizvodnjo. V Argentini, Braziliji, Avstraliji in deloma v Kanadi so novi naseljenci ostali v mestih.

Zato so države omejele vseljevanje. Neizkoriščen svet je ostal neizkoriščen, neravnovesje med mestom in deželo je ostalo in se še povečalo. Razumljivo je, da se človek brani postavljati novi dom daleč proč od drugih ljudi, kjer ni ne vode, ne luči, ne ceste in kjer manjka vsega tega, česar je bil navajen v stari domovini. Prvi pionirji so bili skromnejši, ker so tudi doma živeli v skromnejših razmerah.

Odgovoriti bi morali še na vprašanje, kako je danes prebivalstvo na zemlji prehranjeno. Ni nam treba seči daleč, da se o tem prepričamo. Že v Italiji so letos ugotovili, da živi ena četrtnina ljudi v revščini, to je z nezadostno hrano in v neprimernih stanovanjih. Če bi pogledali dalje po svetu, bi skoraj ne mogli verjeti, kako skromno mora živeti Kitajec ob svojem rižu in ribi, Indijec ob suhem kruhu in vodi, Arabec ob dateljnih in črnc ob svojevrstnem kruhu iz sorge.

Ako bi primerjali položaj gozdnega delavca pri nas in v Kanadi, pastirja na Bovškem ali v ameriških prerijah, rudarja v Idriji ali v rovi ob Velikih jezerih Severne Amerike, bi ugotovili velikanske razlike. Dasi so pri enakem delu, vendar ne morejo živeti enako zaradi različnih delovnih pogojev in drugačnega zaslužka, ker je donos dela različen. Slovenska kmetijska družina se more preživljati, če ima povprečno 5 hektarjev zemlje, kitajski kmet pa mora na manj kot enem hektarju zemlje pridelati dovolj za svojo 5-člansko družino.

Polovica ljudi na zemlji danes že nima dovolj prehrane. Polovica živi v neprestanem pomanjkanju, zato hitro postane žrtev najrazličnejših bolezni, ki jim skrajšajo življenje. Zato je povprečna življenjska doba Indijca samo 26 let, Egipčana 35, Kitajca kako leto več, medtem ko je povprečna življenjska doba Evropeca od 60 do 65 let. Indijsko dekletce ima torej že pri 13 letih za seboj polovico življenja! Zato so starci med

Indijci in Kitajci redkost, vredna vsega spoštovanja.

Prva stopnja izboljšanja življenjskih pogojev na svetu je zagotovitev zadostne prehrane v deželah, kjer je ni. Na videz preprosta naloga pa se kaj hitro zaplete. Zadostno prehrano je mogoče oskrbeti z zvišanjem pridelka. A istočasno se poveča tudi število prebivalstva. Doslej je število prebivalstva v gosto naseljenih predelih rastlo hitreje, kot je rastla kmetijska proizvodnja. Za prehrano je namreč prvenstveno важно kmetijstvo in ne industrija. Obdelati je torej treba nove površine.

Osnovni podatki o izkoriščanju zemeljskega površja nam pravijo, da je samo 9% celotne zemeljske površine obdelane. Travniki in pašniki zavzemajo 16% suhe zemlje; kmetijsko izkoriščeno površje tvori torej komaj eno četrtno celotnega kopnega. (Po podatkih FAO¹ pa je: 12,3% polja, 21,9% travnikov in pašnikov).

Samo del zemeljske površine človek smotno izkorišča. Ne smemo pa misliti, da bi bilo mogoče obdelati tudi ostali del. Pomisliti je treba na večno ledene poljane Grenlandije in Antarktike, na visoke planote Tibeta in Andov, pustinje Gobija, Sahare in Mehike, pa že vemo, da vsega sveta res ni mogoče obdelati.

Splošno je pa vendar znano, da še ni obdelano vse površje, ki bi moglo roditi. Velika nesoglasja pa obstajajo med znanstveniki, koliko je take zemlje. Nesoglasje izvira iz tega, ker premalo poznamo zemeljsko površino. Lahko je namreč reči, da v puščavi ni mogoče pridelati ničesar, ker ni vode. A če voda je, skrita globoko v zemlji in jo začnemo črpati na površje ter namakati svet, tedaj se puščavska površina spremeni v rodovitno zelenico. Treba je seveda najprej ugotoviti, ali je voda kje v globinah. V zadnjih letih so jo n. pr. izsledili v tleh Kalaharske puščave, v zapadnem delu Sahare in v srednjem in severnem delu Arabske puščave. Tudi suh svet

lahko postane rodovit, če iz gorskih rek napeljejo vodo preko suhih planjav. To so uredili v nekaterih delih sovjetske osrednje Azije, v nekaterih delih Združenih držav, pripravili pa so že načrte za take spremembe strug v Avstraliji in Afriki. Če imamo vodo, kjer je dovolj sonca in prostora, potem se doslej neobdelano površje lahko spremeni v bogat in donosen predel, kjer najdejo novi ljudje zase in za svoje družine dovolj prostora in kjer bodo mogli pridelati dovolj zase in za tiste milijone ljudi, ki se gnetejo v industrijskih predelih.

Še v drugo smer gre iskanje prostora za bodoče rodove. Ugotovljeno je, da tudi obdelani svet ni dovolj intenzivno obdelan. Donos bi bilo mogoče dvigniti z boljšim oskrbovanjem, z umetnimi gnojili, z namakanjem, z izbiro donosnejših vrst, s spremembo načina obdelovanja. Večji donos je mogoče dobiti na kmetiji: spremeniti pašnik v travnik, kjer je seveda to mogoče, namesto travnika urediti z deteljo zasejano progo, očistiti gozd, urediti sadovnjak in podobno. Tudi v tej smeri je mogoče doseči znatno večje donose in zagotoviti hrano in oskrbo številnim milijonom.

Ni seveda mogoče spreminjati vsak obdelani svet, ni mogoče reči kar na splošno, naj bi na primer dvignili povsod hektarni donos pšenice na 25 stotov; za to namreč ni povsod primernih pogojev. Na Nizozemskem in Danskem dá en hektar polja zares 30 stotov, a v Kanadi in Sovjetski zvezi samo 10, v Jugoslaviji pa le 9 stotov (1952).

Tu ali tam bi bilo možno donos s primernimi merami dvigniti. Mora pa biti prej zadoščeno številnim drugim pogojem (n. pr.: v Kanadi manjka ljudi za intenzivnejše izkoriščanje, drugod je neurejen odkup, ponekod manjka gnojil [Egipt]).

Vse dežele na svetu ne kažejo napredka v povečanju pridelka. V Argentini in Avstraliji se je po vojni z žitom zasejana površina zmanjšala. Kmetijski delavci so zapustili zemljo, od katere so živeli, ter se preselili v mesta, kjer je zaslužek na videz boljši in lažji. Posameznik si uredi

¹) FAO je okrajšava za oddelek za prehrano in poljedelstvo pri Združenih narodih (UNO).

novu življenje v mestu, a s tem, ko je zapuščen svet, ki ga je prej on obdeloval, se zmanjša pridelek ter se kmalu čuti pomanjkanje hrane, če večje število ljudi napravi enako. Z delom v tovarni si novi industrijski delavec služi denar, a za ta denar je treba kupiti prav tiste pridelke, ki jih je prej sam prideloval, sedaj pa jih morajo drugi zanj. Osnovna gospodarska panoga torej ostane kmetijstvo še vedno vse dotlej, dokler ne bodo izumili načina, kako bi mogel biti človek sit in za delo sposoben tudi brez hrane.

Beg v mesta je marsikatero državo oslabil. V Sovjetski zvezi so po prvi vojni hiteli z industrializacijo. Kmetje so šli v tovarne, polja pa so ostala neobdelana. V državi je kmalu začelo zmanjkovati hrane in milijoni so pomrli od lakote.

V Jugoslaviji se je po zadnji vojni tudi začela nagla industrializacija. Kmečki fantje in dekleta so odšli v mesta, posebno tam, kjer so bili njihovi domovi med vojno uničeni. Oživila so nova industrijska naselja. A nezadostno obdelana polja so rodila premalo in začelo se je pomanjkanje. Suša zadnjih par let je to stanje še nekoliko poslabšala.

Tudi v Argentini so v zadnjih letih hoteli spremeniti državo ter nasloniti gospodarstvo na industrijo in trgovino. Hudo so obdavčili kmetijstvo, uvedli prisilni odkup po nizkih cenah. Polja so zato ostala neobdelana, delavci, za katere je država začela zelo skrbeti, so navalili v mesta in tovarne. In Argentina, dežela žita in mesa, je morala potrošnjo mesa omejiti, ker ga ni imela dovolj niti za domačo potrebo. Izkušnja jih je izučila ter so začeli po letu 1952 spet krepiti poljedelstvo in živinorejo.

Zadnji čas je, da so se lotili resno reševati problemov, ki sem jih doslej nakazal. Rešujejo jih, kot omenjeno, v dveh smereh: v zaviranju rasti prebivalstva ter v povečevanju kmetijske proizvodnje. Že ljudi, ki danes živé, je treba oskrbeti z zadostno hrano, poskrbeti je tudi treba za bodoče rodove. Reševanje je odvisno od posameznika in od dobrih izboljšanj ter povečanj proizvodnje, pa

tudi od velikih novih, doslej neobdelanih predelov. V tej smeri dela danes več velikih svetovnih organizacij. Nadele so si nalogo, da najprej ugotové današnje dejansko stanje, kajti šele nato bo mogoče ugotoviti bodoče možnosti ter se lotiti uspešnega dela.

Splošno lahko velja prepričanje, da je ob današnjem skopem poznavanju razmer in bogastev naše zemlje za nekaj rodov v bodočnosti gotovo še dovolj prostora. Dotlej pa bodo našli in začeli izkoriščati povsem druge možnosti, ki bi se danes lahko zdele takorekoč nemogoče. Ko bodo n. pr. uresničili veliki načrt Davidova ter zajezili sibirske reke, da jih bodo pretočili proti jugu, bo za milijone novih ljudi dovolj prostora na doslej zapuščeni zemlji. Ko bodo v Afriki reko Kongo zajezili ter usmerili vodo v suhi svet vzhodnega Sudana, bo prostora za številne milijone. Isto velja za Avstralijo in Argentino, za Brazilijo in ekvatorialno Afriko, za Združene države in še za druge dežele.

Ob tem bi hotel le ugotoviti, da je vendarle zemlja in tisti, ki jo obdeluje, osnova in temelj današnjega družbenega in gospodarskega življenja. Zaenkrat žita, mesa in zelenjave še ne delajo v tovarnah. Dokler jih ne, bo kmet osnova gospodarskega življenja in mu zato gre v človeški družbi primerno mesto.

Večer

*Na polju žito valovi
v večerni sapi;
iz gorskih kotov noč hiti
po tesni grapi.*

*Vasi pogrezajo se v mrak
in v sladko spanje;
utihnil truden je korak,
ugasnil dan je ...*

*Srce utriplje prav mirno
in tiho sanja,
da zvezdni strop se nad vasjo
prav nizko sklanja ...*

L i m b a r s k i

† Julijana Gril

velika dobrotnica slovenskih bogoslovcev
na Koroškem

Dne 11. maja 1953 je umrla na svojem domu pri Lučanah na štajerskem gospa Julijana Gril, posestnica Hekrlove kmetije na Velikem Boču, občina Gradišče pri Lučanah. — Rajna je bila rojena v Lehnu, fara Sv. Lovrenc na Pohorju dne 13. februarja 1878. Leta 1901 je poročila Jurija Gril. Zakon je ostal brez otrok. Zadnjih 10 let je bila vdova in je gospodarila sama na posestvu rajnega moža. — Rajna Julijana Gril je bila globoko verna žena. Imela je dobro srce. Bila je botra v 16 družinah skupno 61 otrokom. Koliko dobrega je s tem naredila! — Rajna je bila tudi dobra Slovenka. Ostala je Slovenka v popolnoma ponemčenem kraju. Bila je naročnica mohorskih knjig, Nedelje, Našega tednika. Od časa, ko je zvedela, da se v Celovcu obnavlja Mohorjeva družba in tiskarna, je z velikim zanimanjem zasledovala vse to delo. Prispevala je v ta namen z manjšimi darovi in bodrila vse delavce okrog Mohorjeve v svojih pismih. Dobro se je pripravljala na smrt. Že pred leti je napravila testament, v katerem je zapustila polovico vrednosti svojega posestva Mohorjevi družbi v Celovcu in naročila, da mora Mohorjeva s tem denarjem podpirati slovenske bogoslovce na Koroškem. Koliko novomašnikov se bo pri prvi sv. maši in tudi še pozneje hvaležno spominjalo rajne dobrotnice! Bog ji ni dal lastnih otrok. Sama je ostala v svoji starosti. Ni pa bila osamljena v svoji bolezni. Bila je dobro oskrbljena. — S svojo ustanovo pa bo postala velika dobrotnica in duhovna mati mnogim duhovnikom. Dobri Bog ji bo zvest plačnik v nebesih.

Imela jih je 13, od katerih jih danes še 8 živi. — Rajna Napokojeva mati je bila vse svoje življenje zvesta veri in narodu. Od leta 1928 je bila ud bratovščine presvetega rožnega venca in šestdeset let ud Mohorjeve družbe. — Rajna Ivana Mikl je vse svoje življenje spoštovala in držala praznike in nedelje, redno hodila k božji službi in marsikaj pretrpela v vojnem času. Rada je sprejemala sv. zakramente in veliko molila. Lep je bil njen pogreb. Naj počiva v miru!

† Janez Lepušič

Najboljši možje nas zapuščajo — porajajo se stebri, ki so nosili naše versko in narodno življenje. V najboljših letih gredo ti možje od nas. — Tako je 6. 12. 1952 v celovški bolnici preminul po prestani operaciji Janez Lepušič, šele 55 let star. Več kot 25 let je vzorno gospodaril na Mežnarjevem domu v ščedmu pri št. Jakobu v Rožu in na Fugerjevi kmetiji na Ravnah pri Rožeku. Pristrčna domačnost, nesebična postrežljivost, globoka vernost, na veri in zvestobi zgrajeno družinsko življenje ter pametna vzgoja otrok je bilo njegovo delo. S svojo preudarno besedo je pametno odločeval v občini Ledince, s svojo ljubeznijo je skrbel za cerkev in podružnico v ščedmu kot ključar, zastopal skrbljivo težnje kmetov in gospodarjev v občini, sodeloval že od mladih dni pri izobraževalnem društvu v št. Jakobu, pel v cerkvi in naših prireditvah, nastopil pri igrah, posebno pri „Miklovi Zali“. — Tudi v težkih dneh leta 1942 je stal kakor steber, ko je moral z vso svojo družino zapustiti kot izseljenec svoj dom in nastopiti križovo pot v tujino. Na domu pa je zagospodaril tujec brez vere in brez srca. — V izseljeništvu na Hesselbergu je prevzel hvaležno delo, poučeval je mladi rod, zbran iz vseh vetrov naše zemlje: iz Podjune in Roža ter Zilje. Kako pristrčno je to znal! Vsem je bil prijatelj, učitelj in oče. Leta 1945 so vsi spet doma: oče Hanzej, mama Lojza in otroci. Dom na Ravnah in v št. Janžu

† Ivana Mikl

Dne 2. julija 1953 je umrla Napokojeva mati v Vodiči vasi v 82. letu starosti. Bila je nadvse skrbna gospodinja, dobrega srca do vseh revežev in zatiranih. Dobro je vzgojila svoje otroke.

se je večal in lepšal, življenje družine se je poglabljalo v veri in ljubezni. Nosil je pa že kal bolezni, odkar je izgubil levo roko leta 1932. — Podlegel je po težki operaciji v Celovcu in bil prepeljan na dom. Ogromno ljudstva od blizu

in daleč je 9. 12. 1952 vzelo na rožškem pokopališču slovo od njega. Nedopovedljivo težko je, ker smo spet revnejši, ko nas je zapustil moder, dober, zvest in neustrašen mož. — Slava Tvojemu spominu, Hanzej!

† Peter Butkovič-Domen

Dne 27. februarja 1953 je zatisnil svoje trudne oči slovenski pisatelj in prevajalec Peter Butkovič-Domen. Rodil se je 22. februarja 1888 v Sovodnjem ob Soči. Vse svoje življenje je bil izrazita osebnost, vzoren duhovnik in odličen narodni delavec in leposlovec.

Živel je vedno na Goriškem. Gimnazijo je obiskoval v Gorici. Po maturi je vstopil v bogoslovje. Novo mašo je pel 26. julija 1913. Takoj potem ga je nadškof Sedej poslal za kaplana v Kamnje na Vipavsko, kjer je ostal nekaj let. Od tam se je preselil v Lokve na Trnovski planoti. Nato pa je šel v Zgonik na Kras za župnika. Pozneje je bil malo časa v Ravnici za Sv. Gabrijelom. Od leta 1931 pa je župnikoval v Sovodnjem, torej v svojem rojstnem kraju.

Če je bila Domnova zunanja življenjska pot mirna in skromna, je bilo pa njegovo duhovno življenje globoko in delo bogato. V času njegovega šolanja je slovensko življenje na Goriškem zelo bujno valovalo. V pesništvu je ekspresionistična rast začela dajati lepe cvetove; v politiki je zlasti katoliška narodna organizacija krepko uveljavljala svoje čile mlade sile; a tudi druge struje so se močno poživile. Ustvarjala se je samostojna slovenska gospodarska organizacija. Gorica je takrat postajala najvažnejše kulturno žarišče obrobni Slovencev.

Butkovič se je v dijaških letih zanimal predvsem za leposlovje. Na gimnaziji v Gorici je študiral takrat lep rod mladih literatov, ki so si pozneje vsi napravili lepa imena v slovenskem slovstvu: Narte Velikonja, Joža Lovrenčič, Lojze Res, Venceslav Bele, Andrej Budal in Peter

Butkovič. Tem gostosevcem sta se pridružila še Lojze Remec, ki je prišel iz Trsta v bogoslovje, in France Bevk, ki je prišel iz Kopra na učiteljske. Ti mladi študentje so veliko brali, pesnikovali in pisali. Domači goriški listi so jim tiskali pesmi in črtice; kmalu pa so se jim odprla vrata v vodilne ljubljanske leposlovne liste (Dom in svet, Ljubljanski Zvon, Slovan).

Butkovič je že kot gimnazijec začel pisati v takrat ustanovljeni dijaški list „Mentor“ in v visokošolsko „Zoro“. 1911 je vstopil v krog dominsvetovcev s črtico „Spókornik“ iz svetopisemskih časov. V „Domu in svetu“ je objavil še pesmi „Zadnje sanje ranjenca“ (1913) in „Slovo“ (1914). Kot pesnik in pisatelj je na-

stopal zlasti pod imenom Domen ali Domen Otilijev. Pod imenom Domen je bil pravzaprav bolj znan kot pod svojim pravim imenom. Večkrat je objavljaj tudi pod psevdonimom Grušenjka.

Smer njegovega zanimanja je vodila tudi v preiskovanje domače polpretekle zgodovine. Objavil je nekaj izsledkov v „Času“, n. pr. „Pisma iz Bleiweisove dobe“ (1914). V arhivih je izbrskal še neobjavljeno gradivo in ga izročil javnosti. Omenjena pisma je našel v knjižnici goriškega centralnega semenišča. To so pisma iz zapuščine Matevža Hladnika, pesnika „Novic“ in „Zgodnje Danice“. Hladniku so jih pisali Bleiweis kot urednik „Novic“, Andrej Zamejc, Luka Jeran in eno tudi matematik Franc Močnik; to je iz leta 1837. Butkovič je imel v rokah še več drugih pisem, med njimi tudi Janežičeva, a jih ni priobčil. Škoda da je Butkovič pozneje to raziskovalno delo opustil pod vplivom razmer, nastalih zaradi vojne. Gradiva je namreč še veliko, a delavcev ni.

Po prvi svetovni vojni je Domen ostal v Italiji. Zgodilo se mu je kot še marsikateremu drugemu kulturnemu delavcu: prijeti je moral za vsako narodno delo. Najdemo ga kot sotrudnika pri goriški „Mladiki“ (1920–1922), pri „Jadranskem almanahu“, pri Mohorjevi družbi, pri društvenem mesečniku „Naš čolnič“, pri družinskem listu „Družina“ (1929 – 1930) in sploh povsod, kjer se je dalo napraviti kaj koristnega. Pisal je pesmi refleksivne in religiozne vsebine (zlasti v Mladiki) in prevajal je iz različnih evropskih jezikov svetovnoznane pisatelje. Med temi so Vl. St. Reymont,

Selma Lagerlöf, Sigrid Undset, L. N. Tolstoj, Topelius Zacharius (finski pisatelj), H. Bordeaux, Orniks Janis in drugi. Treba je poudariti, da je prevajal vedno iz izvirnikov.

Tudi risal je, posebno platnice, inicialke in uganke. Nenavadno je bil iznajdljiv v ugankarstvu. V nekem času je bil nesporni prvak slovenskih uganekarjev. Urejeval je ugankarske koticke različnih slovenskih listov, med drugimi od leta 1924 dalje v „Mladiki“.

Pokojni Butkovič–Domen je bil umerjen duh, ki je počasi in preudarno, a zato nič manj učinkovito prodiral do zakladov lepote, ki so skriti v domačem in svetovnem slovstvu; istočasno pa je tudi sam ustvarjal nove vrednote na polju lepe besede.

Naš Butkovič v planinskem rajju

In tudi Tebe, modri Domen,
poletje gnalo je v planine,
da v gorskem zraku, svetem miru,
telesna bol Ti malo mine...

Ves blažen gledal si na goro,
višarski klanjal se Kraljici;
Njej vdano priporočal sebe
in faro svojo pri Gorici...

France Valas

Še lansko leto je bil naš Domen (Butkovič) pod Sv. Višarjami v Ovčji vasi. Na dan sv. Ane ga je tam srečal pesnik in mu nato posvetil gornje verze.

TUGOMIR:

Ob zori na Goriškem gradu

Za gozdom trnovskim se svetli prameni
s temo borijo, izganjajo noč.
Vzpenjaje se k nebu z žarečim predivom
predejo soncu ognjeni obroč.

Prodirajo v temo, trgajo kopreno,
katere zvečer je razpredel bil mrak.
V dolino hitijo, vžigajo okna,
meglam sledijo, topijo oblak.

Ko zvezde zbledele, se v zlati kočiji
sonce pripelje – pogleda nov dan.
Vipavsko dolino, ves Kras spet objame,
Brda poljubi in bližnjo ravan.

O ELEMENTIH

Čudovit mora biti Stvarnik, ki je veliko stvarstvo tako tajinstveno ustvaril. Koliko je ustvarjenih predmetov iz njegovih rok! Mrtvih predmetov in živih stvari nebroj! Rude, zemlja, kamenje, plini, tekočine, rastline, živali in še človeško telo.

Že od vsega početka, ko se je človek začel zanimati za svojo okolico, se je spraševal, katere so osnovne snovi, iz katerih je sestavljen svet. Grški modrijan Empédokles, ki je živel 500 let pred Kristusom, je učil, da imajo vse stvari štiri korenine, namreč vodo, ogenj, zrak in zemljo.

Ves srednji vek je priznaval mnenje grškega filozofa. Nešteti so se trudili, da bi združili te štiri elemente, in so bili mnjenja, da bodo na ta način lahko umetno delali zlato. Imenovali so ga „kamen modrih“. A zaman so se trudili – takega kamna niso mogli odkriti. Leta 1777 je francoski naravoslovec Lavoisier, ki se je mnogo bavil s kemijo, dognal, da je Empédoklova domneva štirih elementov nepravilna. Zaslutil je, da sestoji svet iz dolge vrste osnovnih sestavin ali elementov. Znanstveniki so nato začeli tekmovati, da bi odkrili njihove posebnosti. Do danes so jih odkrili 98. Med

njimi so najvažnejši vodik, kisik, dušik, ogljik, srebro, zlato, baker, cin, železo, radij i. dr.

Pozneje so skušali odkrite elemente urediti in razvrstiti. Nemec Lothar Meyer in Rus Mendelejev sta leta 1864 sestavila svoj znameniti periodični sistem elementov, v katerem so le-ti razporejeni po takozvani atomski teži.

Po čem se elementi medsebojno razlikujejo? Kaj napravi železo za železo, srebro za srebro in zlato za zlato? Najmanjši njihovi deli se imenujejo atomi, kar je grško ime in pomeni: nedeljivo. Ti neznatni delčki so medsebojno različni. To se pravi, da je železni atom drugačen od srebrnega in ta spet se razlikuje od zlatega.

Znanstveniki še niso bili zadovoljni. Zanimalo jih je, iz česa sestoji vesoljstvo, nam vidno v zvezdah in soncu. Na podlagi sončnega spektra so odkrili, da sestoji tudi vsemirje iz taistih 98 elementov kakor naša zemlja.

Čudovit je moral biti torej mojster, ki je vso to krasoto in raznolikost okoli nas ustvaril, zgradil in uredil iz komaj 98 vrst snovi. Kako velik in nedoumljiv je Stvarnik v tem svojem stvarstvu!

ATOMSKE SILE

Ugotovljeno je, da je v enem samem gramu katere koli snovi shranjenih 9 bilijonov kgm^1 energije. Zemlja je torej neizmerna zakladnica energije. Sodobni človek pa je na tem, da odkrije ključ do te zakladnice. V svoj blagoslov ali svoje prokletstvo?

Nemški fizik Hahn je iskal še neodkrita elementa, ki bi bili težji od doslej poznanih. Leta 1939 je nenadno odkril, da izžareva uran-isotop 235 več energije, kakor se mu je dovaja. Nekako tako: Avtomate, pri katerih dobimo, če vržemo vanje en šiling, čokolado ali sladkor-

čke, poznate. Če je tak avtomat poškodovan, dá včasih za en šiling dve ali celo več čokolad. Nekako tak pojav je odkril Hahn pri imenovanem elementu. Takoj so se atomski laboratoriji vrgli na to čudno skrivnost. Obžarevali so uran-isotop z nevtroni in element je z bliskovito brzino sproščal svojo energijo.

Da bomo to bolje razumeli, naj pove-mo še kaj več o atomu. Elementi sestojijo iz atomov. Atomi spet so sestavljeni iz atomskega jedra, ki je zgrajen iz protonov in nevtronov. Okoli tega jedra krožijo elektroni kakor zvezde okoli sonca. Atomi so torej neznatni sončni sistemi, ki so povsem podobni vesolju ozvezdja. Atomi različnih elementov se

¹⁾ 1 kgm (= kilogrammeter) je moč, ki dvigne 1 kg teže 1 meter visoko.

medsebojno razlikujejo po številu protonov in nevtronov, ki sestavljajo atomsko jedrce. Ti protoni in nevtroni so v jedru uravnovešeni in na ta način so v atomu skrite energije medsebojno izravnane. Če sedaj obžarevamo jedro z nevtroni, motimo ravnovesje, zaradi česar zapustijo elektroni, ki krožijo okoli jedrca, svojo pot in se bližajo sredini. Pri tem nastajajo žarki, rdeči, rumeni, modri, zeleni — kjer pač je bila prejšnja njihova pot. V tej skrivnostni delavnici atomov je torej zibelka svetlobnih žarkov.

Naravoslovci so pri obdelavanju urana tudi dognali, kako zamorejo sproščevanje atomske energije poljubno uravnovati, da to jedrce po njihovi želji hitreje ali počasneje razpada. Tako je človeštvo odkrilo skrivnost globine. Posledic tega odkritja si danes še ne moremo predstavljati. Kako je bilo s prvim poizkusom atomske bombe 16. julija 1945? Užgali so jo v Severni Ameriki v pusti-

nji New Mexiko. V nebo je švignil 13 km visok zelen plamen, svetlejši od sonca, izžarevajoč toploto več milijonov stopinj Celzija in njegov pritisk, katerega so cenili na več milijonov atmosfer, so čutili do 400 km naokrog, žarke same pa do 3000 km daleč. Pri tem je vsebovala ta bomba komaj 1½ kg urana. Lahko si predstavljamo, kaj bi se zgodilo, če bi vzeli večjo množino urana. Lahko bi v trenutku zanetili svetovni požar in uničili življenje celih kontinentov.

Novo odkritje je lahko v blagoslov. Stvarnik je gotovo samo dobro mislil, ko je ustvarjal svet. Zemlja nosi sadeže in krije zaklade, da bi bili lahko vsi ljudje zadovoljni in siti. Stvarnik je dal svojih deset zapovedi in če bi ljudje poslušali glas svoje vesti, ki je glas božji, bi se sedaj odpirala nova, srečnejša in lepša doba.

Kam gre človeštvo? „O, da bi spoznalo, kaj ti je v mir!“

ELEKTRIKA IN MAGNETIZEM

Vzemi glavnik in ga drgni z volneno krpo. Tak glavnik bo privlačeval in odbijal lahke predmete kakor papirčke, male koščke sukna, niti itd. Isti poizkus lahko napraviš s steklom ali smolo. Vzemi dva glavnika iz trdega kavčuka. Obe si enega na nitko, da bo visel vodoravno. Drugega drži v roki in drgni oba s krpo ter ju nato približaj. Viseči glavnik se bo drugemu umikal, kakor bi se bal se ga dotakniti. Znanstveniki imenujejo to tajinstveno silo, ki nastane ob drgnjenju, elektriko. Danes vemo, da imajo vse snovi elektriko v sebi in sicer pozitivno ali negativno. Obe elektriki sta v medsebojnem ravnotežju. Če se nam z drgnjenjem posreči, da to ravnotežje motimo, postane dotični predmet električen. Električna sila sama pa je v vseh snovnih predmetih in sevé tudi v človeškem telesu.

Kaj je magnet, veste. Otroci se radi igrajo s podkvici podobnim malim magnetom, ki tako čudovito lepo pobira

igle, žebličke in druge lažje železne predmete. Kaj je magnetizem? Zадnjega odgovora na to ne vemo, kakor tudi ne vemo, kaj je elektrika. Vemo pa danes, da je naša zemlja velikanski magnet z dvema tečajema, s severnim in južnim. Nek čuden in neviden tok prihaja iz severnega tečaja kakor iz notranjosti zemlje, se razliva po vsej zemlji in se na južnem tečaju spet zbira in zliva v notranjost zemlje. Tudi magnetična tečaja se odbijata kakor električna. Na tej osnovi so izumili kompas, ki nam kaže nebesne strani. Ptice selivke morajo imeti za magnetični tok poseben čut. Opazili so namreč, da jih radiooddajne postaje spravijo v zadrego in da često izgubijo smer svojega poleta.

Prvi, ki je zaslutil, da je med elektriko in magnetizmom neka sorodnost in povezanost, je bil naravoslovec Faraday. Njuno povezanost je imenoval elektromagnetično indukcijo in na tej povezanosti so zgrajeni vsi naši stroji, ki proizvajajo električni tok.

VELIKANI IN PRITLIKAVCI

Naše sonce, ki nam daje toploto in svetlobo, je s svojim premerom 1.390.000 km orjaška ognjena krogla. A med zvezdami vseмирja je samo prav neznatna. So zvezde-velikanke, v katerih bi lahko krožilo sonce z vsemi svojimi planeti ali premičnicami. Med največjimi so Mira Ceti, Beteigeuze, Antares in druge. Vseh zvezd in zvezdic je milijarde in milijarde. Samo Rimska cesta, katero vidimo v zvezdnati noči nad seboj kakor rahlo žareče polje, šteje okrog 50 milijard zvezd. Dolžina je tako velika, da potrebuje svetlobni žarek 100.000 let od enega konca do drugega.

Rimska cesta pa je samo ena skupina zvezdnatega vsemirja. Obstoji še nebroj zvezdnih družin, ki jih vidimo samo kot nekake meglene proge in ki imajo obliko špirale. Moderno zvezdoslovje ceni število zvezdnih sistemov na 100.000.000.

VELIKA POŠTEVANKA

Naravoslovec Albert Einstein jo je izumil. Glasi se: V enem samem gramu katere koli snovi je zbrane energije za 9

bilijonov metrskih kilogramov. Vprašali boste, kaj je metrski kilogram ali kilogrammeter (kgm).

Dolžino merimo z metrom. Čas merimo s sekundo. Delo pa meri fizika z metrskim kilogramom. Ta delovna mera je sila, ki je potrebna, da dvignemo 1 kg teže 1 m visoko.

Energija ali sila je shranjeno delo. Če navijemo uro, delamo. To naše delo se v napetem peresu nekako shrani in ura gre, ker oddaja pero naše delo. Če bi hoteli spraviti skalo, težko 500 kg na 1000 m visoko goro, bi opravili 500.000 kgm dela. To naše delo, da smo skalo spravili na hrib, je sedaj shranjeno v skali. Če bi jo sedaj spustili spet v nižino, bi se ta energija sprostila v padcu skale.

Sedaj smo že nekoliko bliže skrivnosti: v enem samem gramu katerekoli snovi je torej shranjenega toliko dela, da bi lahko svinčeno kroglo, katere premer bi bil 1000 m, dvignili en meter visoko. Sedaj lahko slutimo, kaj pomeni atomska energija in kako strašno lahko postane, če bi kdo zbudil ali sprostil te strašne, speče sile.

Lepenski bori

Kot brenčči, nevidni zbori
so vršeli nad mojo rojstno kočo
vijugasti bori
kot starčki iz slavne pradavnine!
To so slike, ki še danes oživijo mi spomine
na zlato dobo v tihotni grapi gori!

Zdaj nikjer ni več zavetja,
da ohranil misli bi na koč, bore;
kaj vem, sem li gluhi: ni li več petja
onih drugov iz otroških let?

Daljni bori, davni bori
tam v lepenski grapi gori,
tajno še šumeči zbori
starčkov, ki so pravili povesti,
iz katerih vse prelesti
zrasle so... in vse bolesti!

Valentin Polanšek

Sonce pod kozolcem

Kdo je tam pod kozolcem
mrak z bliskom ošinil
skoz rebraste letve,
ki lačne čakajo žetve?
Kdo je z zlatim komolcem
sence razrinil
za plužnimi ročicami
med branami in rebrnicami?

Glej, kako tiho stojijo
in vame strmijo
v toplem lesketu
med stebre in letve ujeti
poljedelski predmeti,
ožarjeni s pozno bleščavo,
z njeno večerno milobo,
ko da so prepasani s slavo
za svojo zvestobo
zemlji in kmetu...

Gorazd Gosposvetski

PRVA POMOČ V NEZGODAH

KRATKA NAVODILA

Ker so nekateri udje izrazili željo, da naj bi naš Koledar vseboval tudi nekaj najnujnejših nasvetov za prvo pomoč v raznih nezgodah, zato letos prinašamo kratka navodila, kako nudimo ponesrečencu ali bolniku pomoč v najbolj pogostih nezgodah oziroma boleznih.

BOZJAST — EPILEPSIJA (krči in pene na ustih). — Daj bolniku košček lesa med zobe, da si ne pregrizne jezika! Napravi mu mehko ležišče, da se ne potolče! Daj mu mir, dokler napad ne preneha! Ko se zavé, je prav, da gre k zdravniku!

ELEKTRIČNI TOK. — Bodi previden! Izoliraj, zavaruji najprej sebe! Ne dotikaj se ponesrečenca brez predhodnih varnostnih ukrepov! Stopi na suho desko, obveži si roko s suhim robcem, vzemi suho leseno palico in le s palico odrini oz. odstrani ponesrečenca od električnega voda!

GORE — IZLETI. — Bodi prav oblečen in pravilno opremljen! Izletov v visoke gore ne delaj sam! Sprememba vremena se čisto menjava; misli na to! Vrtoglavost, izredna utrujenost, krvavitev iz nosa, zvonjenje v ušesih — to so znaki za gorsko bolezen. Zato je najbolje, da se za nekaj časa uležeš. Pij kavo ali čaj, toda ne alkohola! Brez odloga na pot — nazaj v dolino!

IZPAH KOSTI. — Izpahnjeni sklep oteče, gibanje povzroča velike bolečine. Devaj gori mrzle obkladke! Izpahnjeni ud pritrdi, da se ne more gibati! K zdravniku!

KACJI PIK. — Podveži nad rano ugriza, da kri ne teče k srcu! Mesto ugriza nekoliko zareži s čistim, razkuženim nožem, da odteče zastrupljena kri! Daj piti žganja! Takoj po zdravniku! Ugriza-rane ne izsesavaj z ustni, če imaš najmanjšo ranico v njih!

KRVAVITEV IZ RAN. — Preveži dovolj močno nad rano, zadrigni in nategni, da ne more kri od srca k rani. Več kot dve uri pa naj podveza ne traja, da ud ne odmre! Poklič zdravnika!

KRVAVITEV IZ UŠES (ob istočasni nezvesti). — To je znak preloma lobanjske kosti. Takoj po zdravniku!

MRAZ, ZMRZNJENJE. — Ne na toplo z zmrlim! Toplota je zanj lahko smrt! Previdno mu razreži čevlje in obleko! (Ne slači ga, ker mu lahko polomiš kosti!) Drgni ga s sne-

gom ali s hladnimi, mokrimi krpami, dokler se kri ne povrne pod kožo! Poskušaj z umetnim dihanjem, toda previdno, da mu ne polomiš kosti! Ko se zavé, mu daj najprej hladne in šele pozneje toplejše in gorke pijače!

OKO. — Ne drgni poškodovanega očesa! Lahno dvigni zgornjo in spodnjo trepalnico; bolnik naj po možnosti skloni glavo proti zemlji; solze namreč večkrat same odplovijo to, kar je padlo v oko. Spiraj oko s čisto vodo in, če ti še ne uspe, obveži oko in k zdravniku!

OMEDLEVICA. — Če je bolnik bled v obraz, ga položi počevno s glavo navzdol. Odpni mu obleko! Ko se zavé (ne prej!), mu daj kaj okrepujočega piti.

Če pa je bolnik rdeč v obraz, ga položi z glavo navzgor! Odpni obleko! Na čelo mu daj hladne obkladke! Umetno dihanje! Takoj po zdravnika, ker je verjetno, da je bolnika zadela vročinska kap.

OPEKLINE. — Namaži opekline z oljem, z nesoljeno čisto mastjo ali s čistim vazelinom! Nikakor pa ne z vodo! Obleke ponesrečencu ne slači, ampak mu jo razreži! Če so se razvili mehurji in je površina opekline večja, naj gre k zdravniku!

PRELOM KOSTI. — Zlomljeni ud nekoliko raztegni oz. nategni, nato ga oblóži (z vato, robcem ali srajco); oblogo obdaj z ravnimi palicami ali deščicami in trdo ter nepremično poveži! Takoj k zdravniku! V sili napravi nosila kar iz vej, ako ponesrečenec ne more hoditi!

RAZNE RANE. — Pazi na čistoto, da se ne zastrupi! Preden se dotikaš rane, si roko dobro umij z milom v topli vodi in jih drži nekaj časa v alkoholu! Rano izmivaj s prekuhano vodo! Če je rana majhna, jo namaži z jodovo tinkturo; če je večja, pa namaži z njo kožo okrog rane! Vsako rano moraš obvezati s čisto obvezo, prej pa deni na rano košček sterilizirane gaze! Na majhne rane lahko deneš obliž.

SONČARICA. — Ta se pojavi zaradi direktnih (neposrednih) sončnih žarkov na nepokrito glavo. Bolnik naj gre čimprej na hladno prostor; odpni mu obleko, moči ga z vodo in dajaj piti po malem hladne vode! Ne bodimo torej na vročem soncu brez pokrivala (posebno ne oni, ki nimajo las ali imajo le kratke)!

UTOPLJENJE. — Polóži utopljenca na pošečna tla! Ne na glavo, ker mu s tem škoduješ. Očisti mu usta in nos! S pritiskom na prsni koš mu iztisni vodo iz pljuč in želodca in mu zopet očisti usta in nos. Ne pozabi tudi na umetno dihanje! Sledi oz. razreži mu obleko! Umetno dihanje izvajaj brez prestanka vsaj 4 do 5 ur! Po zdravniku!

ZADUŠENJE. — S palcem in sredincem sezi v žrelo po grližljaj (oz. pogoltnjeni predmet)! Če nisi uspel, da bi mu ga odstranil iz grla, si vsaj povzročil bruhanje. Če pa je grližljaj (predmet) zašel v sapnik, pokliči takoj zdravnika!

ZASTRUPLJENJE KRVÍ. — Če je rana čista, jo zaveži s čisto obvezo. Neznatna rana, zamazana z zemljo (n. pr. iz njive, vrta, hleva ali ceste) je lahko smrtno nevarna, ker rad nastopi tetanus. Takoj k zdravniku.

ZASTRUPLJENJE S PLINOM (svetilni plin). Z bolnikom takoj na sveži, čisti zrak! Sledi mu obleko do pasu! Izvajaj umetno dihanje in si-

cer takole: Bolnik naj leži na hrbtu na tleh. Poglej mu v usta! Če je treba, mu jih očisti! Dvigni mu roke čez glavo na tla, jih dvigni nazaj in upogni v komolcih, da ležijo podlahtnice na prsni koš, in tega stisni! Nato počakaj trenutek, nakar ponóvi! Tako stóri 12 do 16-krat v minuti! Večkrat ne, ker mu lahko škoduješ! Še to: veruj v uspeh; včasih je treba tudi več ur umetnega dihanja!

ZASTRUPIŦEV S KISLINO. — Ponesrečencu daj piti veliko mlačne vode, raztopino krede, sode ali milnice in olja ali mleka! Pošlji po zdravnika!

ZASTRUPIŦEV Z LUGOM. — Daj mu piti kislega vina ali z vodo pomešan kis (ocet) ali citronov sok, nato pa mleka! Pošlji po zdravnika!

ZASTRUPIŦEV Z GOBAMI. — Ne jej gob, ki jih ne poznaš! Ako pa jih je kdo užil, naj poizkuša bruhati. Daj mu črne kave in pošlji takoj po zdravnika!

NEKAJ ZA NAŠE GOSPODARJE

KRMILA IN KRMLJENJE ŽIVINE

Hranilne snovi v živalski krmi so:

1. dušične snovi (beljakovine in amidi),
2. masti in olja,
3. ogljikovi vodani,
4. surova vlakna,
5. rudninske snovi (soli) in
6. vitamini.

Razen naštetih snovi vsebujejo vsa krmila tudi vodo.

Beljakovine ali proteini so snovi, ki sestojé iz ogljika, kisika, dušika in žvepla ter delno tudi iz fosforja in železa. Beljakovine so živalim potrebne za tvorbo krvi, prebavnih sokov, mesa, mleka, volne itd., zato so važna sestavina živalske krme. Največ beljakovin je v krvi, mesni in ribji moki (okrog 25 do 70%), semenu stročnic (grah, fižol, bob itd.), kjer jih je 15 do 30%; v žitih jih je okrog 5 do 10% in v dobrem senu in detelji 3 do 12%.

Amidi so beljakovinam podobne snovi, ki pa ne vsebujejo fosforja in žvepla. Največ jih je v mladih rastlinah, pesi, kisani krmi, nakaljenem semenu in

v bučah. Pri amidih je važno to, da vemo, da jih le prežvekovalci morejo predelati v beljakovine.

Masti in olja sestojé iz ogljika, kisika in vodika. V krmilih rastlinskega porekla je sorazmerno malo masti. Največ jih je v semenu oljnih rastlin (25 do 40%), nato v mesni in ribji moki (10 do 20%), oljnih pogačah (do 20%), v ovsu in koruzi (4 do 7%). Masti in olja v večjih količinah ne prihajajo v poštev kot krmila, ker jih živalsko telo lahko dela iz ogljikovih vodonov.

Ogljikovi vodani so sestavljeni iz ogljika, kisika in vodika. Sem spadajo škrob in razne vrste sladkorja (grozdni, sadni, mlečni itd.), ki jih je mnogo v krmi rastlinskega izvora. Škrob je sestavni del žit (do 60%), otrobov (41%), krompirja (do 20%), krmne moke (60%) in drugih podobnih krmil.

Škrob služi kot cenena krma za tvorbo masti v živalskem telesu in kot vrellec moči in toplote.

Surova vlakna (staničevina, drvenina, plutovina itd.) so težje prebavljivi del ogljikovih vodonov. Čim več surovih vlaken je v krmi, tem manjša je

njena krmilna vrednost. Mnogo surovih vlaken ima slama in pleve, pa tudi seno. Najbolje jih izkoristijo prežvekovalci, ker so v njihovih predželodcih razne bakterije, ki razkrajajo surova vlakna v laže prebavljive snovi.

Posebno nalogo v prehrani ljudi in živali imajo **vitamini**, ki jih je več vrst (A, B¹, B², C, D, E).

Vitamin A je vitamin rasti, ki je zelo potreben zlasti mladi živali, kateri daje odpornost proti raznim boleznim. Če trpi mlada žival pomanjkanje tega vitamina, zaostaja v rasti, izgubi tek, dlaka izgubi sijaj in prožnost. Vitamin A je v zelenih rastlinah, zlasti v mladi paši in detelji, dobrem senu, korenju, paradižniku, v semenu stročnic, ovsu, koruzi, kisani krmi, mleku, jetrih in ribjem olju. Slama, pleve in okopavine imajo zelo malo tega vitamina.

Vitamin B¹ smatramo za zaščitno snov pri živčnih obolenjih in bolezni beri-beri. Danes je že toliko poznan, da ga lahko izdelujemo umetno. Najdemo ga v zelenih rastlinah, žitih, žitnih odpadkih (pleve, moka, otrobi), oljnih poglačah, senu, kisani krmi itd. Prežvekovalci ga delajo sami v prebavnem kanalu s pomočjo nekaterih bakterij.

Vitamin B² varuje živali pred kožnimi boleznimi, pospešuje rast in ugodno vpliva na izkoriščanje krme. Najdemo ga v istih krmilih kakor vitamin B¹.

Vitamin C deluje proti skorbutu, t. j. bolezni, katere zunanji znaki so: otekanje zobnega mesa in zglobov, izpadanje zob, krvavenje itd. Vitamin C je v vseh svežih zelenih krmilih, krompirju, zelju, korenju, strniščni repi, kisani krmi in presnem sadju.

Vitamin D deluje proti kostnim boleznim (krhkosti, mehkoši in skrivljenosti kosti — rahitisu). Vitamin D je v deteljah, senu, ribjem olju, jajčnem rumenjaku, mleku in maslu.

Vitamin E preprečuje neplodnost. Je v vseh krmilih rastlinskega in živalskega izvora in ga navadno ne primanjkuje.

Rudninske snovi so tisto, kar ostane v pepelu potem, ko krmilo popol-

noma zgori. Za prehrano živine sta posebno važna apno in fosforna kislina kot sestavini okostja, in pa kuhinjska sol. Pri sestavljanju krmnih obrokov moramo posebej paziti, da bo dovolj apna, fosforne kisline in kuhinjske soli, kajti zaradi pomanjkanja teh snovi lahko pride do znatnih nerednosti v živalskem telesu.

KLAJNO APNO V ŽIVINOREJI

Raba klajnega apna je med našimi živinorejci precej razširjena. Ta krma vsebuje fosfor in apno v lahko sprejemljivi obliki. Je torej sredstvo, ki s snovmi, iz katerih je sestavljeno, pomaga k tvorbi kosti, k njihovi utrditvi in na splošno ugodno vpliva na zdravje živali.

Predvsem ga pokladamo rastoči živali, kravam molznicam in na splošno vsaj živali, ki je po večini na jaslilih.

S klajnim apnom izpopolnjujemo redne krmne obroke, katerim vedno primanjkuje teh dveh neobhodno potrebnih snovi; tako apno napravi krmo bolj redilno.

Pokladanje klajnega apna ne koristi samo goveji živali, ampak tudi vsej ostali, ki jo imamo na kmetiji.

Klajno apno je prah bele barve, brez vonja in brez okusa. Živali ga rada sprejema.

Po navadi mešamo klajno apno z obrokrom krme; še bolje je, če ga devamo med otrobo ali druga močna krmila.

Klajno apno pokladamo na dan in glavo v naslednjih količinah:

Teletom in žrebetom	10 — 30 gr.
Kravam molznicam	30 — 60 gr.
Odraslim volom	30 — 60 gr.
Konjem	20 — 40 gr.
Ovcam in kozam	5 — 15 gr.
Praščem	10 — 20 gr.
Psom	2 — 10 gr.
Perutnini	0.5 — 1 gr.

Koliko let so moške živali uporabne za pleme

Merjasec od 4. meseca do 3. leta
Žrebec od 3. do 12. leta
Bik od 1½ do 6. leta
Oven od 1¼ do 6. leta
Petelin od ½ do 6. leta.

STAROZNANA GOSTILNA

„Pri zlatem jelenu“

(lastnik A. Vida)

GORICA, Pred škofijo — tel. 2497

Pristna domača vina. Dobra kuhinja —
Prenočišča — Shramba vsakovrstnih vozil.

ZDRAVNIK

dr. Jakončič Franc

za notranje bolezni

GORICA, ulica Carducci 6 — tel. 2419

TRGOVINA ČEVLJEV

„Alpina“

GORICA, NA KORZU — TEL. 2517

ima najbogatejšo izbiro vsakovrstnih čevljev. - Tudi lastni izdelek. - Cene solidne.

DROGERIJA

„DIANA“

(lastnik Anton Merviž)

GORICA, ulica Rastello 27 — tel. 2502

— Se priporoča cenjenim odjemalcem. —

ŠE ENA ŠOLSKA NALOGA

V šoli so pisali spis z naslovom „Naša družina“. Metka je začela takole: „V naši družini smo trije: oče, mati in jaz. Jaz sem najmlajša.“

Popotnik je sedel ves obupan na svojem kovčku na postaji.

„Kaj pa vam je?“ ga je sočutno vprašal postajni načelnik.

„Za pol minute sem zamudil vlak.“

„Tako? Držite se pa, kot da ste ga zamudili za celo urol!“

Fran Milčinski po navadi ni pisal verzov. Samo ob posebnih prilikah ga je hudomušna žilica požgečkala, da se je znebil kake dobrohotne zabavljice. — Mislimo, da sledeča še ni bila objavljena.

Nekega dne je bil pri kosilu pri svojem prijatelju dr. B., ki je bil odličen ljubljanski zdravnik. Ko se je po kosilu poslavljaj, so ga prosili, naj zapiše kaj v družinsko spominsko knjigo.

„Zakaj pa ne?“ je rekel in začel pisati:

„Odkar se v mestu trudi dr. B. zdravnik, da ozdravel bi in okrevaj sleherni bolnik, vse bolnice podrli so kot nepotrebno stvar.“

„O, hvala lepa! Preveč laskavol!“ se je hitel zahvaljevati doktor ves vesel.

„Počakaj malo, saj še nisem končal,“ je rekel Milčinski in pripisal še zadnji verz:

„povečati pokopališče — zdaj jim je mar!“

POSTENJE VELJA

Zidar Jaka se je ob nedeljah rad pretepal. Zato je večkrat stal pred sodnikom. Ob nekem takem primeru ga je sodnik obsodil na tisoč lir kazni.

Ko je obsodbo prebral, se je oglasil kleparski pomočnik Miha, eden izmed priči: „No, bom pa jaz plačal pol, kajti tudi jaz sem se pretepal in, če se dobro premisli, taka zabava le ni predraga!“

ALI POJDE?

Občinski svet v T. je sklenil zgraditi novo šolo. Bili pa so tisti mestni očetje zelo varčni možje, ki bi radi prihranili čim več stroškov. Pa so jo potuhtali takole:

1. Za novo šolo se mora porabiti vse kamenje, opeka in drug še dober stavbeni material.

2. Staro poslopje se ne sme podreti prej, dokler se novo ne zgradi...

NI TEŽKO

Kipar Francè Gorše je v Ljubljani dokončaval enega svojih kipov.

Tiste dni ga je v ateljeju obiskala mlada študentka, navdušena za lepo umetnost. Opazovala ga je pri delu; končno ga je vprašala:

„Gospod profesor, kako vendar iz kamna napravite tako veliko umetnino?“

Gorše je bil v zadregi za pameten odgovor. Nazadnje se je izmazal: „Oh, je rekel skromno, „nič lažjega kot to. Vzeti je treba velik kos marmora in oklesati vse, kar je preveč.“

IN DRUGI

„Na svetu smo zato, da drugim pomagamo,“ je dejal učitelj.

„Že prav,“ se oglasi Francek, „zakaj so pa potem drugi na svetu?“

IZ ŠOLSKE NALOGE PRIDNEGA UČENCA

Hitro po začetku šolskega leta so v šoli pisali prvo nalogo. Predmet: „Jesen prihaja“.

Marijan jo je izpeljal takole: „Jesen je. Jeseni padajo listi z drevja, pada dež in sneg. Prejšnji teden je padla megla. Včeraj so padli naočniki staremu očetu, ki je pri branju časopisa po kosilu zadremal v naslonjaču. Sosedov maček je padel z okna, ker je hotel ujeti vrabca. Padel je tudi stric Miha, ko sem odmaknil stol, na katerega je hotel sesti. Ko je tekel za mano, se je spotaknil ob vrvico, katero sem bil malo prej napel preko hodnika, in je spet padel. Vse pada...“

MOČ BIROKRACIJE

Iz Švice javljajo: Pri nekem transportu živine je velik, težak bik zdivjal in ušel. Nihče ga ni mogel ustaviti. Bik se je zaletaval v poslopje okrajne uprave, drvel po hodnikih, lomil vrata in razsajal po uradih.

Končno je zašel v pisarno samega okrajnega načelnika. Tam se je zakadil v skladovnico uradnih spisov, ki so ležali po raznih mizah, in ni mogel več ne naprej ne nazaj. Tako so ga ujeli. Nauk: Za nekaj so kupi uradnega papirja včasih vendarle dobri.

ULICA S PRIMERNIM IMENOM

V Zvorniku na Češkem so pred tremi meseci zgradili nove policijske zapore. Ulica, v kateri poslopje stoji, se imenuje „Ulica svobode“.

Kapital je denar, ki ga imajo drugi.

TISKARNA *Budin*

GORICA, Riva Piazzutta 18 — tel. 26-76

Izvršuje:

tiskanje računov, raznih blokov, naslovov tvrdke na pislih in ovitkih, vizitk in sploh vseh tiskarskih del.

Tiska po naročilu: knjige in registre za trgovce in zadrage

DR. K. RUTAR

zdravnik za notranje bolezni

GORICA — TRAVNIK

Piazza Vittoria 22 — tel. 2213

IVAN VETRIH

GORICA, ulica Lantieri 5 — tel. 2527

UVOZ IN IZVOZ

Zaloga drv in premoga —

Na drobno — na debelo

TRGOVINA ČEVLJEV

AND. ČOTAR

GORICA — ULICA RASTELLO 34

Velika izbira dobrega obuvala po jako nizkih cenah.

TVRDKA „ČUK“

GORICA, Corso Verdi 26 • Trg Cavour 9

Glavni zastopnik za vso deželo za šivalne stroje „Necchi“ — Mehanična delavnica — Dvokolesa

„MOTOSCOOTER M. Y“

CVETLIČARNA

Jožef Bandelj

GORICA, NA TRAVNIKU ŠT. 6

TOMAŽ HLEDE

GORICA, ulica Seminario št. 2

Modni salon — Izdeluje moške in ženske obleke — Prodaja blaga za moške in ženske obleke.

DOMAČA TRGOVINA IN ČEVLJARNA

Kosič Benedikt

RAŠTEL I (pri prefekturi), GORICA

Ima vedno v zalogi prvovrstne domače delavne, smučarske in športne čevlje. — Najboljši vsakovrstni tovarniški izdelki — Sprejema naročila — Popravila — Delo dobro — Blago prvovrstno.

— — CENE ZELO NIZKE — —

CARSKI GENERAL IN ZVITI KMETIČ

Povedal vam bom belorusko zgodbo iz starih carskih časov.

Neki kmet je kopal v kleti in je v zemlji našel zlatnik. Začel je premišljevati: „Kaj bi z njim? Če ga obdržim, mi ga bo prej ali slej vzel gospodar. In če ga ne bo vzel gospodar, ga bo pa sodnik. Če ga ne bo sodnik, ga bo pa gubernator. Najbolje bo, če podarim zlatnik carju. Ta mi bo dal nagrado in carske nagrade mi ne bo mogel nihče vzeti.“

Kmet se je oblekel praznje in je šel v carsko palačo. Pred vrati je stal general, raven kot sveča.

„Kam greš, kmetič,“ ga je vprašal.

„Našel sem zlatnik ter ga nesem carju v dar.“

Generalu so se zasvetile oči.

„Dobro,“ je rekel, če mi obljubiš polovico nagrade, katero ti bo dal car, te pustim noter. Ako ne obljubiš, se kar poberi!“

„Seveda ti bom dal pol nagrade, gospodi!“

General je pustil kmeta v palačo in tekkel po carja, ki je kmalu prišel.

„Kaj želiš, kmetič,“ ga je vprašal car.

„Nič, batjuška car! Rad bi ti nekaj podaril.“

„Kako naj te poplačam, kmetič?“

„Daj mi sto udarcev z bičem, batjuška car!“

„Zakaj sto udarcev? Saj si mi prinesel zlata!“

„Nič drugega ni treba. Daj mi naštetih sto udarcev z bičem.“

Prinesli so bič in se pripravili, da bi pretepli kmeta. Tedaj pa je ta zaklical: „Samo en hip, batjuška car! Imam tovariša, ki mora prejeti pol nagrade.“

„Kakšnega tovariša?“

„Ko sem prišel k tebi, me general ni pustil v palačo. Rekel mi je: Če mi obljubiš pol carjeve nagrade, boš lahko vstopil. — Ukaži torej, naj dajo njemu prvih petdeset udarcev; jaz pa prevzamem zadnjih petdeset.“

Poklicali so generala, ki se je ves tresel.

„V-v-vaše Ve-ve-ve-veličanstvo!“ je jedljal.

„Ne boj se,“ mu je dejal kmetič, „nočem te oslepariti, gospod. Dati ti hočem ves tvoj del.“

Položili so torej generala na tla in ga pretepli kot slamo. Tedaj je kmetič rekel: „Oh batjuška car! General ti služi tako vdano. Nagradi ga in daj mu še mojo polovico!“

Tako so dali generalu še drugih petdeset udarcev; dobil jih je torej sto. Kmet pa je stisnil svojo kučmo pod pazduho in šel domov. Bil je vesel, da jo je odnesel tako poceni.

Kaj si pripovedujejo mamice o svojih malih

Majdka pride s slabim izpričevalom iz šole domov.

Plaho stopa po stopnicah navzgor.

Ko pride na vrh, vidi, kako težko nosita očka in mamica veliko skrinjo na podstrežje.

„Dobro sem naletela!“ se lokavo nasmehe, „zdaj ko bosta trudna, jima hitro pokažem svoje izpričevalo.“

*

V prvem razredu se je Janezek naučil pisati. Za božič je že pisal mami in ji voščil vesele praznike, potem papanu za novo leto in zopet za veliko noč.

Ko je pa videl, da je teta užaljena, ker se ni nikdar spomnil nanjo, je porabil prvo priložnost in ji pisal:

„Srečen vnebohod Ti se želi Tvoj Janezek.“

*

Nekoč pa je bil v šoli nekaj nemiren in nepazljiv, kar sicer ni njegova navada. Pa ga je povprašal učitelj:

„Kaj pa je, Janezek, ali ti morda ni dobro?“

Janezek obupano prikima.

„Kje pa ti ni dobro?“ Zaskrbljeno vpraša učitelj.

„Kje mi ni dobro? No, tu, v šoli!“

*

Teta Špela zelo rada poučuje. Toda Janezek je nič kaj rad ne poslušal.

Ves povaljan je zmeraj, pa tudi predrzen, kar se da.

Zadnjič pri kosilu je položil roke na mizo.

Nohte je imel seveda črne, kakor po navadi.

Teta ga vpraša s tisto hlinjeno ljubeznivostjo, za katero se navadno skrivajo vzgojevalni nameni:

„Povej no, Janezek, za kom pa žalujejo tvoji nohti?“

Janezek pogleda teto.

Potem nohte.

In zopet teto:

„Za mojo čednostjo!“

*

Nevoščljivost je precenjevanje blagostanja in sreče, katero uživa tvoji bližnji.

Josip Visintin

URARNA

PRODAJA IN

POPRAVILA

GORICA, ULICA MONACHE 9

SE PRIPOROČA!

KAVARNA

Bratuž

GORICA, ul. Mameli 4 — tel. 34-37

MIRODILNICA

„DORO“

GORICA, Corso Italia 32 — tel 26-83

Velika izbira oljnatih in navadnih barv, firmežev, droži, čopičev, kemičnih izdelkov, slikarskih potrebščin, raznih dišav.

ZNANA KLOBUČARNA

M. Leban

GORICA — ul. Rastello 28 — GORICA

Velika izbira moških klobukov — med drugim zelo znane znamke „Panizza“. Izbira otroških klobučkov in čepic. — Razno moško perilo ter ženski in moški nežniki.

SOLIDNO BLAGO — CENE NIZKE!

VSEBINA

ČLANKI

Koledarski del (kalendarij)	3	Umetnost kraškega človeka (Nelček Odar)	115
Sončni in lunini mrki v letu 1954	28	Mrtvo jezero	119
Vremenski pregovori	28	Čudna dogodivščina	
Vremenski prerok	30	(G. Lenotre — Fr. Erjavec)	120
Okoli po svetu — v enem letu (Dr. M. Š.)	31	Skrivnost Barbare Jean	125
Človek v krizi (Dr. R. B.)	45	Okno na drugi strani	127
1954 — Marijino sveto leto (Dr. R. B.)	50	Vrata so bila zaprta	129
Osnovna načela kršč. sociologije (A. Novak)	53	Luč v duši	130
Domovina (Rudi Vouk)	59	Ukročeni malopridnež	132
Socialni vzroki zločinov mladostnikov		Žalosten sprejem (T. Lamar)	134
(F. R. Šegula)	60	Pesem v noči	135
Naše kulturno delo v minulem letu	62	Ukradeni košček srebra	137
Kulturno delo naših marijaniščinikov med		Legenda o Mariji s plaščem	
šolskim letom (J. Z.)	65	(M. Lussnig — V. Zaletel)	138
Prosvetno delo na Goriškem (—zas—)	67	Binkoščne navade na Koroškem	
Iz mladih let škofa dr. Gr. Rožmana		(P. Zablatnik)	140
(Al. Vauti)	70	Slovenska prosveta je zaorala na Tržaškem	
Ob 25-letnem škofovskem jubileju		globoke brazde (J. Peterlin)	145
dr. Gr. Rožmana	75	Raketni polet v preteklost	149
Janez Starc, kakor sem ga doživel		Ali je na zemlji dovolj prostora?	
(Dr. J. Tischler)	78	(Dr. J. Velikonja)	150
Aleš Ušeničnik (Pavel Slapar)	81	† Julijana Gril	155
† Prelat dr. Alojzij Odar	86	† Ivana Mikl	155
Pot v Emavs (v spomin † dekanu F. Šenku)	87	† Janez Lepušic	155
Joža Lovrenčič (Nelček Odar)	88	† Peter Butkovič-Domen	156
Naši rojaki v Argentini	90	O elementih	158
Med Djekšami in Knežo (V. Beličič)	93	Atomske sile	158
Pisatelj knjige o misijonarju Pircu		Elektrika in magnetizem	159
(P. Bern. Ambrožič)	97	Velikani in pritlikavci	160
Ko je šlo za nov D. P. zakon v Ameriki	102	Velika poštevanaka	160
Mrs. Mary Kogovšek	103	Prva pomoč v nezgodah	161
Slovenski misijonarji (Lad. Lenček)	103	Nekaj za naše gospodarje	162
Zakaj nam je to storil?	112	Oglasi in smešnice	165
Moj roženkravt (Milka)	113		

PESMI

Večerna zdrava Marija (G. Gosposvetski)	49	Gorska meditacija	133
Sinica je zapela (Val. Polanšek)	62	Morda zato (M. Jakopič)	133
Gledam speče dete (Val. Polanšek)	85	Naša pesem (R. Vouk)	136
Soglasje z naravo	89	Dvoje src (Kos Vladimir)	139
Moja deklica (Limbarski)	126	Hladna ljubezen (Kos Vladimir)	139
Kmet v mračni izbi (G. Gosposvetski)	128	Tam blizu (M. Jakopič)	141
Maj in Ivan Gradnik (Bršljanski)	128	Prešlo je vse (M. Jakopič)	144
Spomlad v št. Florijanu (Ešén)	128	Večerni odmev (Ljubka Šorli)	148
Kaj bi hodila drugam? (M. Jakopič)	128	Večer (Limbarski)	154
Sreča (Limbarski)	128	Naš Butkovič v planinskem rajju (F. Valas)	157
Planika	131	Ob zori na Goriškem gradu (Tugomir)	157
Večer ob Nadiži	133	Lepenski bori (Val. Polanšek)	160
		Sonce pod kozolcem (G. Gosposvetski)	160

